

รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิง
จิตสังคมของเยาวชนไทย

A MODEL OF CONTENTMENT DEVELOPMENT FOR ENHANCING
PSYCHOSOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชน ประวัติดี

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๑

รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิง
จิตสังคมของเยาวชนไทย
A Model of Contentment Development for Enhancing
Psychosocial Behaviors of Thai Youth

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชน ประวัติดี

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Model of Contentment Development for Enhancing
Psychosocial Behaviors of Thai Youth

Asst. Prof. Suchon Prawatdee

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist of Psychology)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุขณินพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

(พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุขณินพนธ์

(น.อ.ดร.นภัทร์ แก้วนาค)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.มัน เสือสูงเนิน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุขณินพนธ์ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท, ผศ.ดร.
ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(ผศ.สุชน ประวัติ)

ชื่อคุณิพนธ์ : รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชน ประวัติดี

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ :

: พระครูสังฆรักษ์เอกภักดิ์ อภินันโท ผศ.ดร. พธ.บ.(บริหารการศึกษา), พธ.บ.(ภาษาอังกฤษ), พธ.ม.(ภาษาอังกฤษ) M.A. (Psychology), Ph.D. (Psychology)

: ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ, ป.ธ. ๓, พธ.บ. (จิตวิทยา), น.บ. (นิติศาสตร์), B.J. (Journalism), กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา), M.A. (Political Science), M.A.(Economics Science), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)

วันที่สำเร็จการศึกษา: ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการได้แก่ ๑) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๒) เพื่อบูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎีหลักการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบประสานวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณด้วยวิจัยเชิงสำรวจแจกแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น ๓๖๔ คนโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน ๒๕ คน มีเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาแบบ TAC

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าการรักษาทรัพย์สินที่ตนหาได้มา โดยการใช้จ่ายอย่างประหยัดมัธยัสถ์อดออม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ หลักสันโดษที่เป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ มีค่านิยมใช้จ่าย

ซื้อสิ่งของเครื่องใช้ตามความเหมาะสมกับฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ บริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เพียงพอแก่ความต้องการอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ การเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ดำรงชีวิตและเป็นอย่างอยู่อย่างรู้จักพอ เพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ ใช้วัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ ไม่สอย เช่น โทรศัพท์มือถือคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ตามความจำเป็นและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยคำนึงถึงฐานะรายได้ หรือความเป็นอยู่ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่ของตน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่าจากการจำแนกปัญหาการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในโรงเรียนของ สพม. เขต ๙ ทั้ง ๓๖ ประเด็นปัญหา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการพัฒนาเยาวชนแม้ว่าจะจะเป็นปัญหาระดับชาติ ที่ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญในฐานะผู้สร้างคนรุ่นใหม่ให้มีพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่ดีมีคุณภาพ เพื่อจะไปพัฒนาประเทศชาติ แต่ด้วยสภาพความเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่าง ที่ทำให้เกิดความสับสนทางด้านการบริหารจัดการเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่านิยมดั้งเดิม ทำให้เกิดความบกพร่องของเนื้อหาการพัฒนาเยาวชนเกี่ยวกับความสันโดษไปอย่างน่าเสียดาย จึงทำให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่ไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตามปัจจัยทางสังคมชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมและขัดแย้งอย่างเช่น ครอบครัวของเยาวชน การได้ตัวแบบที่ดีหรือไม่ดี การแข่งขันภายในโรงเรียน กิจกรรมส่งเสริมไม่เหมาะสม กฎระเบียบ ความขัดแย้ง ความกดดันของกลุ่ม การได้พบประสบการณ์ที่ไม่ดีในชุมชนสังคม สื่อสารมวลชน หรือแม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษของเยาวชนแทบทั้งสิ้น

การวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหารูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ซึ่งมีปัจจัยที่เป็นพฤติกรรมเสี่ยงต่อกระบวนการรู้คิด และการตระหนักรู้ด้วยความเข้าใจถึงปัญหาหลายด้าน ดังนั้น จึงประมวลสรุปปัจจัยที่เป็นปัญหาต่อรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในเยาวชนทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านครอบครัว ๒. ด้านศาสนา ๓. ด้านชุมชน และสิ่งแวดล้อม ๔. ด้านโรงเรียน ๕. ด้านสื่อสารมวลชน

Dissertation title : A Model of Contentment Development for Enhancing Psychosocial Behaviors of Thai Youth

Research : Asst. Prof. Suchon Prawatdee

Degree : Doctor of Philosophy in Buddhist Psychology

Dissertation Supervisory Committee :

: Phrakrusangkarak Ekapatra Abhichandho, Asst. Prof. B.A. (Education), B.A.(English), M.A.(English), M.A.(Psychology), PH.D.(Psychology)

: Asst. Prof. Dr. Prayoor Suyajai, Pali III, LL. B. (Laws), B.J.(Journalism), S. R (Diploma social reresearch), B. A. (Psychology), M. A.(Economics Science), M. A. (Clinical Psychology), M. A. (Political Science), PH. D. (Psychology)

Date of Graduation : March 31, 2019

Abstract

The researched entitled “A Model of Contentment Development for Enhancing Psychosocial Behaviors of Thai Youth” consisted of three objectives. The study aimed: 1) to study problems of model of contentment development for enhancing psychosocial behaviors of Thai youth, 2) to integrate theoretical concepts of contentment development in enhancing psychosocial behaviors of Thai youth, and 3) to propose model of contentment development for enhancing psychosocial behaviors of Thai youth. The study was a mix of quantitative and qualitative research. The research instruments were the questionnaire with the samples of 364 persons. Statistics used were percentage, mean and S.D. standard deviation and in-depth interview of 25 samples with the content analysis using TAC technique.

From the study, it was found that the opinions of the samples toward a model of contentment development for enhancing psychosocial behaviors of Thai youth, as a whole, were at high levels with an average of 3.69. When considered in each aspect, it was found that 1) the maintaining of the assets that one had acquired by saving up and spending economically was at high level with an average of 3.84, 2)

the principle of contentment for enhancing one's diligence and effort was at high level with an average of 3.84, 3) the stability and security of one's livelihood was at high level with an average of 3.77, 4) the money spending with buying and shopping according to one's status, income and livelihood was at high level, 5) the consumption of the four basic needs (namely, food, shelter, clothing and medicine) was sufficient for the needs was at high level with an average of 3.72, 6) knowing the sufficient amount of food consuming which considered as an important matter was at the high level with an average of 3.72, 7) living sufficiently according to the sufficiency economy philosophy was at high level with an average of 3.63, 8) the money spending with appliances and materials such as mobile phone, computer etc. according to the needs was at high level with an average of 3.53, 9) the money spending in order to response to one's need in accordance with one's status, income and livelihood was at high level with an average of 3.45, and 10) the pleasure and satisfaction toward one's status and livelihood was at high level with an average of 3.26.

From the study, it was also found that to classify the 36 problems of a model of contentment development for enhancing psychosocial behaviors of Thai youth of schools in Secondary Educational Service Area Office, District 9, every sector in the society must give importance to the development of youth, although it's a national problem, for them to have a good psychosocial behavior and with quality, in order to develop the country, at last. Many changes in the society had caused confusion in the management of behavior changing of original values leading to the lack of qualified content of youth development on contentment. Youth, therefore, formed an undesired psychosocial behavior. Important factors in the society that helped enhancing and worsening the psychosocial behavior of youth were such as family of the youth by being a good or bad example, competition in school, the inappropriate activities, regulations, conflict and pressure of the group, having bad experiences in the society, mass medias or even the change of social environment. All these factors were related to a model of contentment development of youth.

To analyze problems of model of contentment development for

enhancing psycho-social behaviors of Thai youth which consisted of factors that were risky behavior for the cognitive thinking and understanding of problems in many aspects. Therefore, to summarize, there were 5 aspects of problems in a model of contentment development of youth namely, 1) family, 2) religion, 3) community and environment, 4) school, and 5) mass communication.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เนื่องจากความเมตตาอนุเคราะห์ให้คำแนะนำปรึกษาอย่างดียิ่งจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท ผศ.ดร.และ ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ ขอขอบพระคุณ น.อ.ดร.นภัทร แก้วนาค ประธานกรรมการและคณะกรรมการในการสอบ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ที่ให้โอกาสลาศึกษา และทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ขอขอบคุณ ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาพุทธจิตวิทยา ขอขอบคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่หลักสูตรทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระพรหมบัณฑิต อติตอธการบติมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ให้การศึกษาคูหาญการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้บริหารโรงเรียน สพม. เขต ๙ นครปฐม มีท่านผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจระเข้วิทยาคม ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ผู้อำนวยการโรงเรียนสิรินธรวิทยา ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเตอวิทยาคม ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ (หลวงพ่อกเงินอนุสรณ์) ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองดินแดง ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีวิชัย รองฯผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย รองฯผู้อำนวยการโรงเรียนสิรินธรวิทยาลัย รองฯผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเตอวิทยาคม และคณะครูผู้สั่งสอนอบรมเยาวชนของชาติที่ให้ความร่วมมือการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์ เป็นอย่างดีรู้สึกขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง และผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเติมเต็มให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์

อนึ่งผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ.ดร.มัน เสือสูงเนิน และเพื่อน ๆ รุ่น ๒ ที่ชักชวนชี้แนะให้กำลังใจ จุดประกายสนับสนุนเสมอมา ขอขอบคุณครูณงนุช ประวัติดี ภรรยาและบุตรธิดา ที่สนับสนุนให้กำลังใจผู้วิจัยตลอด คอยพูดให้เข้มแข็งและต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นขณะที่ทำการวิจัย

ดุขภูนิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณพระพุทธศาสนา คุณอุปฌาย์อาจารย์ที่ก่อให้เกิดสติปัญญาและคุณูปการแก่ข้าพเจ้า คุณบิดามารดา ผู้มีพระคุณ ผู้มีอุปการคุณ เจ้ากรรมนายเวรทุกท่าน

สุชน ประวัติดี

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภาพ	ฎ
สัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนา	๙
๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ	๑๑
๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ	๑๔
๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ	๑๖
๒.๑.๔ การสร้างรูปแบบ	๑๙
๒.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ	๑๙
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีองค์ประกอบของพฤติกรรม	๒๒
๒.๒.๑ ความหมายของพฤติกรรม	๒๒
๒.๒.๒ ความหมายของพฤติกรรมของมนุษย์	๓๐
๒.๒.๓ องค์ประกอบของพฤติกรรมของมนุษย์	๓๑
๒.๓ ทฤษฎีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสกินเนอร์	๓๔
๒.๓.๑ ความหมายของการเรียนรู้	๓๔
๒.๓.๒ หลักทฤษฎีและความสำคัญของการเรียนรู้	๓๔

๒.๔ ทฤษฎีมนุษยนิยม	๓๙
๒.๔.๑ ทฤษฎีความต้องการ ๕ ขั้นของมาสโลว์ (Abraham Maslow)	๓๙
๒.๕ แรงผลักดันพฤติกรรมตามแนวพุทธศาสตร์	๔๐
๒.๕.๑ ตัณหา ๓ จำพวก	๔๐
๒.๖ ปัจจัยพื้นฐานทางพฤติกรรมด้านสังคมวิทยา	๔๑
๒.๖.๑ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับบุคคล (Ecological Approach)	๔๑
๒.๖.๒ ประเภทของพฤติกรรม	๔๒
๒.๖.๓ ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรม	๔๓
๒.๖.๔ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรม	๔๔
๒.๖.๕ พฤติกรรมยาวนานกับการกระทำผิด	๔๕
๒.๗ หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับความสันโดษ	๔๖
๒.๗.๑ ความหมายและความสำคัญของสันโดษ	๔๖
๒.๗.๒ ประเภทของสันโดษและหลักสันโดษในพระพุทธศาสนา	๕๐
๒.๗.๓ ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์และเกื้อกูลต่อความสันโดษ	๕๘
๒.๗.๔ เรื่องที่ควรสันโดษและไม่ควรสันโดษ	๖๒
๒.๗.๕ ประเภทและคุณค่าของสันโดษ	๖๕
๒.๗.๖ ประโยชน์ของความสันโดษ	๗๒
๒.๗.๗ โทษที่เกิดจากการขาดความสันโดษ	๗๔
๒.๗.๘ หลักธรรมกระบวนการคิดตามแนวปัญญา	๘๐
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๔
๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย	๙๐
๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ	๙๗
๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๐๐
๒.๙.๑ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	๑๐๑

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๒
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	๑๐๙

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ	๑๑๔
๔.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๑๔
๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	๑๑๕
๔.๑.๓ สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ	๑๒๐
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	๑๒๑
๔.๒.๑ สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	๑๒๑
๔.๒.๒ สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	๑๒๑
๔.๒.๓ บุคลากรแนวคิดหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	๑๓๔
๔.๒.๔ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจิตสังคมทั้ง ๖ ด้านของเยาวชน	๑๔๒
๔.๒.๕ สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	๑๕๖
๔.๒.๖ นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน	๑๖๖
๔.๓ องค์ความรู้ที่ค้นพบในการวิจัย	๑๖๙

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๓
๕.๒ อภิปรายผล	๑๗๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๘๕

บรรณานุกรม

๑๙๑

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อและหนังสือขอเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย	๒๐๖
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล	๒๑๓
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามในการวิจัย	๒๒๕
ภาคผนวก ง ประมวลภาพการศึกษาวิจัยภาคสนาม	๒๓๙

ประวัติผู้วิจัย

๒๕๐

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
๒.๑ สรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ	๑๑
๒.๒ สรุปความหมายของรูปแบบ	๑๓
๒.๓ สรุปประเภทของรูปแบบ	๑๖
๒.๔ สรุปองค์ประกอบของรูปแบบ	๑๘
๒.๕ สรุปการสร้างรูปแบบ	๑๙
๒.๖ สรุปการพัฒนาารูปแบบ	๒๑
๒.๗ สรุปความหมายของพฤติกรรม	๒๕
๒.๘ สรุปความหมายของการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวพุทธศาสนา	๒๙
๒.๙ สรุปองค์ประกอบพฤติกรรมของมนุษย์	๓๔
๒.๑๐ สรุปทฤษฎีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสกินเนอร์	๓๘
๒.๑๑ สรุปทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanist)	๓๙
๒.๑๒ สรุปแรงผลักดันพฤติกรรมตามแนวพุทธศาสนา	๔๐
๒.๑๓ สรุปปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับบุคคล	๔๖
๒.๑๔ สรุปความหมายและความสำคัญของสันโดษ	๕๗
๒.๑๕ สรุปธรรมที่เป็นปฏิปักษ์และเกื้อกูลต่อความสันโดษ	๖๒
๒.๑๖ สรุปเรื่องที่ควรสันโดษและไม่ควรสันโดษ	๖๔
๒.๑๗ สรุปประโยชน์ของความสันโดษและโทษที่เกิดจากการขาดความสันโดษ	๗๙
๒.๑๘ สรุปหลักธรรมกระบวนการคิดตามแนวปัญญา	๘๔
๒.๑๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๘
๒.๒๐ ตารางขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	๑๐๑
๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ	๑๑๔
๔.๒ แสดงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ	๑๑๔
๔.๓ แสดงข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับชั้น การศึกษา	๑๑๕
๔.๔ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยภาพรวม	๑๑๕
๔.๕ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชน	๑๑๖

สารบัญตาราง(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๖ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในใน กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านหลักความ สันโดษ	๑๑๘
๔.๗ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในใน กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านรูปแบบการ พัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จำแนกเป็นรายข้อ	๑๑๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ วิวัฒนาการพื้นฐานแนวคิดของการพัฒนา	๘๖
๒.๒ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย	๑๐๐
๔.๑ นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน	๑๖๖
๔.๒ องค์ความรู้ที่ค้นพบในการวิจัย : 6-3-4-5-5 PRAWATDEE MODEL	๑๗๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในงานวิจัยฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก			
ที. ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.มฺ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก (ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย	ติกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย	ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑. หมายความว่าระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๐ หน้า ที่ ๕๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคการพัฒนาประเทศตามหลักแนวคิดความเจริญ แบบตะวันตก โดยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ในปี พ.ศ.๒๕๐๔ และเปลี่ยนชื่อเป็น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน รัฐบาลในยุคนี้ ได้เร่งรัดการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าด้วยมาตรการต่าง ๆ และสิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญซึ่งทำให้รัฐบาลในยุคนี้เชื่อว่า จะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศอย่างรวดเร็ว ก็คือการกระตุ้นให้ประชาชนมีความต้องการมาก ๆ เพื่อให้แสวงหาเงินจากการทำงานและใช้จ่ายเงินอย่างเต็มที่เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการบริโภค จึงมีคำขวัญกระจายเสียงทางวิทยุจนติดปากชาวบ้านว่า งานคือเงิน เงินคืองานบันดาลสุข และอีกคำขวัญหนึ่งว่า ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรค พาให้สุขสมบูรณ์ ซึ่งเป็นคำขวัญในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในขณะเดียวกันก็มองว่า ถ้าประชาชนมีความมั่งคั่งน้อยเกินไป รู้จักอึด รู้จักพอในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ ก็จะขาดความกระตือรือร้น ประเทศชาติก็จะไม่เจริญก้าวหน้า รัฐบาลจึงได้ขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ไม่ให้สอนหลักธรรมเรื่องสันโดษ เพราะจะเป็นการขัดขวาง ไม่เกื้อหนุนต่อนโยบายการพัฒนาประเทศ ดังความตอนหนึ่งว่า นี่เป็นเรื่องที่ทางรัฐบาลและกระผมเองร้องขอ เพราะเหตุว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ทุกทางที่สามารถจะเลือกเอามาสอนหรือจูงใจให้คนประพฤติปฏิบัติ มีคำสอนให้คนมั่งคั่งน้อยสันโดษ ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากได้อะไร อย่างที่เคยสอนกันว่าไม่จำเป็นต้องชวนชวายนตายแล้วก็เอาไปไม่ได้คำสอนอย่างนี้อาจจะเหมาะสำหรับกาลสมัยหนึ่ง แต่จะไม่เหมาะสำหรับสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการความชวนชวายนหาทางก้าวหน้า^๑

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน : Sustainable development, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทปูนซีเมนต์เอเชีย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓ - ๒๔.

ความสันโดษคู่มากับความเพียร ขณะที่ความไม่สันโดษคู่มากับความเกียจคร้าน ดังนั้นการที่เยาวชนไทยมัวเพลิดเพลินหลงใหลไปกับความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ยิ่งเสริมแรงใฝ่เสพและความเป็นนักบริโภค ทำให้เห็นแก่ความสะดวกสบายเฉื่อยชา สวนทางกับกระบวนการพัฒนาตนให้เป็นคนเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ ในขณะที่ประเทศด้อยโอกาสและเสียเปรียบประเทศอุตสาหกรรมอยู่แล้วทั้งที่มีรายได้ต่ำ แต่ต้องซื้อผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีด้วยราคาแพงกว่าประเทศผู้ผลิต ใจที่ไม่สันโดษ มัวแต่คิดตามให้ทันยุคทันสมัย หรือความเด่นทางหน้าตาทำให้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยไม่สันโดษ สลวยสร้อย มัวแต่ตามติดสินค้าที่จะบำรุงความสุขอำนวยความสะดวกสบาย พอจะหาเงินมาได้ ก็นึกแต่ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ เพื่อสนองความไม่สันโดษวัตถุเอามาเสพบริโภค ความไม่สันโดษในการพัฒนาศักยภาพ ก็จะต้องด้อยลงไป ยิ่งกว่านั้นการเอาแต่เสพบริโภค ไม่มีช่องให้เอาใจใส่หรือคิดถึงความสุขทุกข์ของเพื่อนร่วมชาติ ยิ่งไปกว่านั้นแทนที่จะเกื้อกูลและเกื้อหนุนแก้ปัญหาของกันและกันก็จะยิ่งเอาวัดเอาเปรียบ ทุจริต ก่อปัญหาอาชญากรรม ประเทศชาติก็มัวแต่กู้หนี้ยืมสินเพื่อซื้อสินค้าจากเขา ก็จะต้องจมเหวลึกหมกอยู่ใต้กองหนี้สิน และจะต้องแบกภาระต่อไปอีตยาวนาน

ในปัจจุบัน ประชาชนคนไทยก็ยังมีความเข้าใจหลักสันโดษอย่างผิด ๆ และให้ความหมายคลาดเคลื่อนจากความหมายที่แท้จริงตามหลักการของพระพุทธศาสนา ทำให้คนไทยมีความคิดถึงความสันโดษ ก็คือ การอาศัยอยู่โดดเดี่ยวคนเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ทำงาน และไม่แสวงหาความก้าวหน้าให้กับชีวิต เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ยังเข้าใจหลักสันโดษว่าคือ การไม่ทำอะไร หรือการพอใจอยู่คนเดียว ซึ่งการไม่ทำอะไรรั้น พระพุทธศาสนาเรียกว่า โกสัชชะ แปลว่า เกียจคร้าน ส่วนการพอใจอยู่คนเดียวนั้น เรียกว่า ปริวิตตะ

ผู้สันโดษคือ ผู้ที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความเพียรและปัญญาเท่าที่เหมาะสมกับภาวะของตน และเป็นการชอบธรรม ไม่อยากได้ของผู้อื่นหรือของที่ไม่ชอบธรรม ไม่ทำการทุจริตเพราะปากท้องและผลประโยชน์ส่วนตัว เมื่อทำมาหาเลี้ยงชีพได้สิ่งของมา ก็ไม่ติด ไม่หมกมุ่นมัวเมา ไม่กลายเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้น เมื่อไม่ได้ เมื่อพยายามจนสุดวิสัยแล้วไม่สำเร็จ ก็ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย ไม่ถูกความผิดหวังครอบงำ ไม่ถือเอาสิ่งที่ตนหาได้ สมบัติของตน หรือผลสำเร็จของตนมาเป็นเหตุยกตนข่มผู้อื่น หากความสุขได้จากสิ่งที่ตนหาได้ หรือเป็นสิทธิของตน สามารถดำรงชีวิตที่มีความสุขได้ มีความภาคภูมิใจในผลสำเร็จที่เกิดจากเรี่ยวแรงกำลังงานของตน มีความอดทน สามารถรอคอยผลสำเร็จที่จะพึงเกิดขึ้นจากการกระทำของตน และมีความรักและภักดีในหน้าที่การงานของตน มุ่งหน้าปฏิบัติหน้าที่การงานให้ก้าวหน้าและบรรลุความสำเร็จ ส่วนบุคคลผู้ขาดสันโดษ คือ บุคคลที่ประพฤติดเบียดเบียนผู้อื่นเพราะอยากได้ของผู้อื่น ประกอบอาชีพทุจริตเพราะอยากได้ หรือเล่นการพนันเสี่ยงโชค เพราะอยากได้ทางลัด ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย แต่ไม่ชอบทำการงาน ความทอดทิ้งละเลย

ไม่เอาใจใส่หน้าที่การงาน ทุจริตต่อหน้าที่ ความเกียจคร้านเฉื่อยชา ความเดือดร้อนใจกระวนกระวาย รุ่มร้อน หาความสุขไม่ได้ เพราะไม่รู้จักถือ ไม่รู้จักพอ มีความไม่พอใจอยู่ตลอดเวลา^๒

การพัฒนาสังคมจำเป็นต้องมีหลักสันโดษเป็นแนวทางพัฒนาแรกสุด เพราะความเพียรพยายามโดยที่ไม่มีสันโดษควบคุม เมื่อสังคมพัฒนาก้าวหน้าขึ้น ย่อมทำให้เกิดปัญหาการบริโภคที่เกินพอดี และก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาการแก่งแย่งชิงดีกัน ปัญหาการประกอบอาชีพ ทุจริตและมิฉฉาชีพ ปัญหาการคอร์รัปชันของผู้มีอำนาจ ปัญหาการกักตุนสินค้า ซึ่งเกิดขึ้นจากการกอบโกยฉวยโอกาสของพ่อค้านักธุรกิจ ปัญหาการทำลายสภาพแวดล้อม โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางธรรมชาติ การกระทำเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากความโลภทั้งสิ้น ซึ่งเป็นฝักฝ่ายตรงข้ามกับความสันโดษ ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมบริโภคนิยม กล่าวไว้ว่า สันโดษเป็นคุณธรรมอันประเสริฐ เป็นไปเพื่อความเจริญสุข ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว ประเทศชาติ และสังคมโลก

การนำหลักสันโดษที่เข้าใจอย่างถูกต้องนั้นไปใช้ในดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ดังที่ได้ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คนไทยเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ว่า การเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อิ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง เพราะความรู้จักพอใจกับสิ่งที่ตนได้มาและพอใจกับสิ่งที่สมควรแก่ตน ไม่เบียดเบียน แก่งแย่งชิงดี อิจฉาริษยา ให้อยู่สบายสั่นอึงกัน ก็จะทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยถอยลง ไม่เช่นนั้นสังคมก็จะเสื่อมสูญ ดังพระพุทธดำรัส ตรัสถึงเหตุแห่งความเสื่อมสูญของพระสัทธรรมคือพระพุทธศาสนาว่า เพราะภิกษุขาดหลักสันโดษ และเน้นย้ำว่า ความเป็นผู้สันโดษ ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความไม่อันตรธานแห่งพระสัทธรรมหรือพระพุทธศาสนา^๓

ผู้สันโดษคือ ผู้ที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความเพียรและปัญญาเท่าที่เหมาะสมกับภาวะของตน และเป็นการชอบธรรม ไม่อยากได้ของผู้อื่นหรือของที่ไม่ชอบธรรม ไม่ทำการทุจริตเพราะปากท้องและผลประโยชน์ส่วนตัว เมื่อทำมาหาเลี้ยงชีพได้สิ่งของมา ก็ไม่ติด ไม่หมกมุ่นมัวเมา ไม่กลายเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้น เมื่อไม่ได้ เมื่อพยายามจนสุดวิสัยแล้วไม่สำเร็จ ก็ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย ไม่ถูกความผิดหวังครอบงำ ไม่ถือเอาสิ่งที่ตนหาได้ สมบัติของตน หรือผลสำเร็จของตนมาเป็นเหตุยกตนข่มผู้อื่น หาความสุขได้จากสิ่งที่ตนได้ หรือเป็นสิทธิของตน สามารถดำรงชีวิตที่มีความสุขได้ มีความภาคภูมิใจในผลสำเร็จที่เกิดจากเรี่ยวแรงกำลังงานของตน มีความอดทน สามารถรอคอย

^๒ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๔.

^๓ **อง.เอกก.** (ไทย) ๒๐/๑๒๒/๒๔.

ผลสำเร็จที่จะพึงเกิดขึ้นจากการกระทำของตน และมีความรักและรักดีในหน้าที่การงานของตน มุ่งหน้าปฏิบัติหน้าที่การงานให้ก้าวหน้าและบรรลุความสำเร็จ ส่วนบุคคลผู้ขาดสันโดษ คือ บุคคลที่ประพฤติดุเดือดเบียดเบียนผู้อื่นเพราะอยากได้ของผู้อื่น ประกอบอาชีพทุจริตเพราะอยากได้ หรือเล่นการพนันเสี่ยงโชค เพราะอยากได้ทางลัด ความพึงเฟ้อพุ่มเฟิย แต่ไม่ชอบทำการงาน ความทอดทิ้งละเลย ไม่เอาใจใส่หน้าที่การงาน ทุจริตต่อหน้าที่ ความเกียจคร้านเฉื่อยชา ความเดือดร้อนใจกระวนกระวาย รุ่มร้อน หาความสุขไม่ได้ เพราะไม่รู้จักอ้ม ไม่รู้จักพอ มีความไม่พอใจอยู่ตลอดเวลา^๔

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับเด็กวัยรุ่นที่ใช้ชีวิตอย่างปทุมกันทั่วไป เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขภายในครอบครัว อันประกอบไปด้วย บิดา มารดา บุตร ธิดา ซึ่งจะนำไปให้ ทุกคนในครอบครัวมีความสุข การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาพัฒนา มีขั้นตอนเป็นลำดับ โดยมุ่งการเข้าใจหลักการและเป้าหมายสูงสุดอันแท้จริงของชีวิต พระพุทธศาสนาได้วางหลักการอันประกอบด้วย การพัฒนาทางด้านร่างกาย (กายภาวนา) เป็นการรักษาสุขภาพ รักษาอารมณ์ และสติปัญญา การพัฒนาทางพฤติกรรม (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนาจิตใจอันเรียกว่า สมาธิ^๕

การสำรวจของเอแบคโพลล์ เรื่องค่าใช้จ่ายพุ่มเฟิยในปี ๒๕๕๒ พบว่านักเรียนนักศึกษา ร้อยละ ๗๖.๔ ซื้อหรือใช้สินค้าต่างประเทศ เช่น เสื้อผ้า นาฬิกา โทรศัพท์มือถือ รองเท้าเครื่องสำอาง น้ำหอม กระเป๋า เป็นต้น ซึ่งมีเพียงร้อยละ ๒๓.๖ เท่านั้นที่ไม่นิยม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า วัยรุ่นไทยไม่เพียงแต่บริโภคสินค้า พุ่มเฟิยเกินความจำเป็นเท่านั้น แต่วัยรุ่นไทยยังมีค่านิยมในการเลือกซื้อสินค้าจากแหล่งผลิตต่างประเทศที่เป็นแบรนด์ที่มีต้นทุนที่สูงอีกด้วย ปัญหาความพุ่มเฟิยของเยาวชนไทย กำลังเป็นปัญหาสำคัญที่มีโอกาสนำไปสู่ภัยทางด้านเศรษฐกิจและพฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ ที่ไม่เหมาะสมในอนาคตได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจมุ่งศึกษา รูปแบบพัฒนาความสันโดษเพื่อส่งเสริมกระบวนการพัฒนาเยาวชนไทย เพื่อศึกษาศึกษาสภาพทั่วไปของเยาวชนไทย เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมและทฤษฎีทางจิตสังคม เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ พฤติกรรมเชิงจิตวิทยาสังคมของเยาวชนไทยที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างพัฒนาพฤติกรรมของเยาวชนไทยต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

^๔ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธศาสนากับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลมคิมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๔.

^๕ อัง ปณจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

๑.๒.๑ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ แนวคิดทฤษฎีและหลักการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยเป็นอย่างไร

๑.๒.๓ เสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษและกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๑.๓.๒ เพื่อบูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎีหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัย รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารแหล่งต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจิตวิทยาสังคมของเยาวชนไทย หลักความสันโดษตามแนวพุทธศาสนาในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย และรูปแบบการพัฒนาความสันโดษเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์เชิงคุณภาพจาก การสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้น จัดสัมมนาการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และหาข้อสรุปเชิงนโยบาย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยแบบประสานวิธี (Mix Method Research) คือ ปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่อาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารแหล่งต่าง ๆ ทั้งในและ

ต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจิตวิทยาสังคมของเยาวชนไทย การสังเคราะห์หลักความ สันโดษตามแนวพุทธศาสนาร่วมกับพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ดังนี้

เชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๑) การสำรวจความคิดเห็นของวัยรุ่น (Survey) เกี่ยวกับความสันโดษของวัยรุ่นที่ส่งเสริม พฤติกรรมเชิงจิตสังคม

เชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้การสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์สอบถามผู้ให้ข้อมูลตามแนว คำถาม (Interview Guideline) ที่วางไว้ ซึ่งได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็น ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนทั้งสิ้น ๒๕ คน ดังนี้ ผู้บริหาร ครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา(สพม.) เขต ๙ ในจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม

๓) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ครู ผู้ปกครอง และเยาวชนไทยที่ศึกษาใน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา(สพม.)เขต ๙ จังหวัด สุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม ในเรื่องรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จำนวน ๑๐ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เยาวชนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา(สพม.)เขต ๙ เฉพาะในอำเภอเมืองจังหวัด สุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมของ สพม.เขต ๙ นั้น มีโรงเรียน ๑๔ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ใน เขตอำเภอเมืองของ ๒ จังหวัดนี้ ผู้วิจัยเลือกมา ๑ จังหวัด คือโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ตั้งอยู่ ในเขตอำเภอเมืองนครปฐม มีประชากรจำนวน ๔,๑๘๙ คน ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดย การเปิดตารางของ ทาโร่ ยามาเน่(Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๖๔ คน มีกลุ่มตัวอย่างประชากรดังนี้

๑)โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม

๒)โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย

๓)โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา

๔)โรงเรียนราชินีบูรณะ

๕)โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ นครปฐม

๖)โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงินอนุสรณ์

๗)โรงเรียนทวารวดี

๘)โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม

๙)โรงเรียนสระกะเทียมวิทยาคม

เชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ ๑

ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือก ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองเยาวชนไทย จากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง นครปฐม จำนวน ๒๕ คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ ๒

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)โดยผู้วิจัยคัดเลือกได้แก่ผู้บริหาร ครู จากโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองนครปฐม มีจำนวน ๑๐ คน

เชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ ๓

กลุ่มตัวอย่างการวัดประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ผู้วิจัยได้มาจาก กลุ่มเยาวชนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๖๔ คน เพื่อตอบแบบสอบถาม

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยศึกษาเยาวชนไทยที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา(สพม.)เขต ๙ จังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม ผู้วิจัยเลือกมา ๑ จังหวัด คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๘ ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๑

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการพัฒนา หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษามา ของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายและกระชับ ถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้เพื่อช่วยให้ตนเองและคนอื่น สามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ การนำหลักความสนใจมาบูรณาการในการ

เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคม ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญมากำหนดเป็นแนวทางด้านความพอใจตามมี ยินดีตามได้ พอใจตามกำลัง

หลักความสันโดษ หมายถึง ความยินดีความพอใจด้วยปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และอาหาร ตลอดจนการมีความสุขความพอใจด้วยเครื่องยังชีพที่หามาได้ด้วย ความเพียรพยายามของตนไม่โลภ ไม่ริษยาใคร เพราะเกิดจากกระบวนการคิดเพื่อจะให้กับบุคคลอื่น จึงทำให้เกิดทัศนคติที่เป็นสัมมาทิฐิมากขึ้น ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความสันโดษได้แก่ ความยินดีพอใจด้วยของของตน ความยินดีด้วยของที่มีอยู่ ความยินดีโดยสม่าเสมอ มี ๓ หลัก คือ ๑) ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ พอใจตามที่มี และ ๓) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร

กระบวนการเสริมสร้าง หมายถึง การมีส่วนร่วมเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสถาบันครอบครัว ศาสนา ชุมชน องค์กร โรงเรียน สื่อสารมวลชน

พฤติกรรมเชิงจิตสังคม หมายถึง พฤติกรรม ๖ ด้าน คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จิตอาสา ความรู้คุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าของผู้อื่นและสิ่งต่าง ๆ ที่อุปโภคบริโภค สุขภาพจิต และความมีวินัย ของเยาวชนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนรัฐบาลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (สพม.) เขต ๙

เยาวชนไทย หมายถึงเยาวชนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสำนักงานการบริหารเขตพื้นที่มัธยมศึกษา (สพม.)เขต ๙ จังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๑.๖.๒ ได้สังเคราะห์หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๑.๖.๓ ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวน การเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดโดยมีหลักสำคัญ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนา

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีองค์ประกอบของพฤติกรรม

๒.๓ ทฤษฎีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสกินเนอร์

๒.๔ ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanist)

๒.๕ แรงผลักดันพฤติกรรมตามแนวพุทธศาสตร์

๒.๖ ปัจจัยพื้นฐานด้านสังคมวิทยา

๒.๗ หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับความสันโดษ

๒.๘ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัยรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนกรเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนา

คำว่า รูปแบบ หรือ Model เป็นคำที่ใช้สื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบจะหมายถึง สิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบของอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลอง สิ่งก่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาชนบท รูปแบบในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนราษฎร เป็นต้น

รูปแบบเป็นการจำลอง ^๑ ความจริงของปรากฏการณ์เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ง่ายขึ้นเป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัยและมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยาม ความสัมพันธ์และ

^๑ Jame A.F. Stoner and Char Wankel, *Management*, 3rd ed. (New Delhi : Prentice-Hall, 1986), p.12.

ประพจน์ที่เกี่ยวข้อง รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ว่าเป็นชุดข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะ และหรือ บรรยายคุณสมบัติของมันเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ อย่างละเอียดทุกแง่มุมเพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการทำทำความเข้าใจ

ส่วนรูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้องมียละเอียดมากน้อยเพียงใด หรือควรมีองค์ประกอบใดบ้าง ไม่ได้มีการกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างไร^๒ เป็นภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะมีรูปแบบตั้งแต่ง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบ ที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น^๓ เป็นโครงสร้าง โปรแกรม แบบจำลอง หรือแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจาก การลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษา เพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบ^๔ นั้น ๆ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ^๕ หรืออาจเป็นแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป^๖ นอกจากนั้นแล้ว ยังหมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้

^๒ Bardo J.W. and Hardman J.J., *Urban Sociology : A Systematic introduction*, (NewYok : F.E. Peacock Publishers, 1982), p. 70.

^๓ Tosi H.L. and Carroll S.J., *Managment(2nd ed.)*, (New Yok : John Wiley & Sons, 1982), p. 163

^๔ บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๒.

^๕ บุญชม ศรีสะอาด, *การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ*, (มหาวิทยาลัยสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๔๕.

^๖ กรรณิกา เจิมเทียนชัย, “การพัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลองค์กรของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๒.

เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งและแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย^๗

ตารางที่ ๒.๑ สรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Jame A.F. Stoner and CharWankel 1986, P 12.	๑. รูปแบบ คือ การจำลองความจริง ๒. เป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบรูปร่างและมีจุดมุ่งหมาย
บุญส่ง หายพานิช ๒๕๔๖, หน้า ๙๒.	๑. เป็นโครงสร้าง โปรแกรม แบบจำลอง หรือแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบ หรือ Model เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบจะหมายถึงสิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลองสิ่งก่อสร้าง รูปแบบในการพัฒนาชนบท เป็นต้น พจนานุกรม Contemporary English ของ Longman (๑๙๘๑, p. ๖๖๘) ให้ความหมายไว้ ๕ ความหมาย แต่โดยสรุปแล้วจะมี ๓ ลักษณะ คือ

๑. Model หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ซึ่งเท่ากับ แบบจำลอง
๒. Model ที่หมายถึง สิ่งของหรือคนที้นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการ บางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ
๓. Model หมายถึง รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ พจนานุกรม Webster's New World ของนูเฟลด์ (Neufeldt) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง

ภาพจำลองหรือตัวอย่างของข้อความเป็นจริงที่มีลักษณะเป็นมาตรฐานของความเป็นเลิศ^๘ ส่วนพจนานุกรมการศึกษา Good ได้ให้ความหมายรูปแบบ ดังนี้รูปแบบ หมายถึงแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำเป็นตัวอย่าง เพื่อการเลียนแบบเป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิดเป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มี

^๗ ศุภลักษณ์ เศรษฐพานิช , “การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

^๘ Victoria Neufeldt, Webster's New World Dictionary, 3rd Edition (New York : Simonand Schuster, Inc), 1988, p.541.

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม ตามความหมายดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบ คือ แบบจำลองของสิ่งที่เป็น“รูปแบบคือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจิตนาการของคนที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง”รูปแบบ มีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ได้พิสูจน์แล้ว รูปแบบยังเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน ขององค์ประกอบอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีทางทฤษฎีศาสตร์เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบมาใช้ประโยชน์^{๑๑} รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบหรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็นแผนผัง หรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ ให้ความหมายรูปแบบหมายถึงตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่งหรือ เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์^{๑๒}รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุด ของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัยทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัด ของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้องซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรง จะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป^{๑๓}นิยามรูปแบบว่าเป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์องค์ประกอบ ที่เป็นกระบวนการของปรากฏการณ์นั้น ๆ ให้ง่ายขึ้น^{๑๔}มีบางท่านให้ความหมายที่แตกต่างออกไป โดยที่รูปแบบเป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง^{๑๕}รูปแบบ คือ สิ่งที่

^{๑๑} Good, Carter V., **Dictionary of Education**. (New York : Mc Graw Hill Book, Co, Inc), 1973, P.198.

^{๑๒} ยาวดี วิบูลย์ศรี , **การประเมินโครงการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕.

^{๑๓} T.Husen, and N.T.Postlethwaite, **The International Encyclopedia of Education**, 2rded. (New York : Simon and Schuster, Inc., 1975), pp.137-138.

^{๑๔} ทิศนา ขมมณี, **รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

^{๑๕} Willer, R.H, **Leader and Leadership Process**, (Boston : Irwin / McGraw-Hill, 1967), p. 15.

^{๑๖} Stoner, A. F., & Wankel, C. , **Management**. 3rd ed. (New Delhi : Prentice – HillPrivated, 1986), p. 12.

^{๑๗} Hausser, D. L. , **Comparison of Different Models for Organizational Analysis**, (New York : John Wiley & Son, 1980), pp. 132-161.

แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งที่ศึกษา เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ง่ายขึ้น โดยอาจแสดงออกมาในรูปของแผนภาพทางความคิดด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ และยังได้ขยายความของรูปแบบว่ารูปแบบเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้น เพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุมส่วนการที่จะระบุรูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้องมีการละเอียดมากขึ้นเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้น ๆ ควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์แต่ละอย่างและวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ^{๑๖}

จากความหมายทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้น จากแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายและกระชับถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้เพื่อช่วยให้ตนเองและคนอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายหรืออย่างย่อส่วน (Simplified form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

ตารางที่ ๒.๒ สรุปความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Longman 1981, p. 668.	๑. Model สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ซึ่งเท่ากับแบบจำลอง ๒. Model สิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ ๓. Model รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ
เยาวดี วิบูลย์ศรี ๒๕๓๖, หน้า ๒๕.	๑. วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ
ทิตินา แคมมณี , ๒๕๕๑, หน้า ๑.	๑. แบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ ๒. ตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่าง ๓. เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์

^{๑๖} ดิเรก วรรณเศียร, “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบ อาจจะมีรูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุและรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ มักหมายถึง ชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้เป็นกรอบนิยามคุณลักษณะหรือบรรยายคุณสมบัติอื่น ๆ ให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายดังนั้นรูปแบบจึงไม่ได้บรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะทำให้ได้โมเดลมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ^{๑๗}

นักวิชาการต่าง ๆ ได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้หลายลักษณะซึ่งแตกต่างกันไป ผู้วิจัยพอสรุปประเด็นได้และศึกษาและจัดแบ่งประเภท ของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนี้ ๆ และได้แบ่งกลุ่มแบบการสอนเอาไว้ ๔ รูปแบบคือ

๑. Information – Processing Model เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. Personal Model รูปแบบการสอนที่จัดไว้ ในกลุ่มนี้ ให้ความสำคัญ กับปัจเจกบุคคล และการพัฒนาบุคลากรเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหมด

๓. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Model เป็นรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบจุดเน้นที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่า การพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้^{๑๘}

มีการแบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์เอาไว้ ๕ ประเภท คือ

๑)รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือรูปแบบที่มีความสัมพันธ์ กับระบบกายภาพมักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้เช่น รูปแบบจำลองระบบสุริยะกับระยะสุริยะ ที่เกิดขึ้นจริง ธนาครจำลองกับระบบธนาครที่เป็นจริงแบบจำลองการผลิต กับการผลิตจริง เป็นต้น

^{๑๗} Tosi, H.L., & Carrol, S.J, **Management**.2nd ed, (New York : John Wiley and Sons, 1982). p. 163

^{๑๘} Joyce B. and Weil M. , **Model of Teaching**(2nd ed), (New Delhi : Prentice – Hall of India Private Limited, 1985), p 165.

๒) รูปแบบที่อธิบายความหมาย หรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือ รูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยาย ลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาภาษามากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างทางกายภาพ

๓) รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

๔) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือ เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการ หรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

๕) รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือ เป็นรูปแบบที่มี โครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบ^{๑๙}

นอกจากนี้ Steniner จำแนกรูปแบบแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑)รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or – Model – of) รูปแบบประเภทนี้เป็นรูปแบบจำลองทางกายภาพเช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

๒)รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model of Model – for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบ หรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน^{๒๐}

จากประเภทของรูปแบบที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ ประเภทของรูปแบบนั้นสามารถแบ่งได้ตามหลักแนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐานได้ ๔ รูปแบบ คือ

๑.Information – Processing Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน

๒.Personal Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่ม ให้ความสำคัญของปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย

๓.Social Interaction Model หมายถึง รูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสังคม

๔.Behavior Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบและหลักทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้อีก ๔ รูปแบบ คือ

๔.๑ Analogue Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม

^{๑๙} Keeves P.J., Education Research Methodology, and Measurement : An International Handbook, (Oxford : Pergamam Press, 1988), pp. 561 – 565 cited in Sallis, 2002.

^{๒๐} Steiner, E. Methodology of Theory Construction. (Sydney : Educology Associates, 1988), p189.

๔.๒ Semantic Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายสิ่งที่ศึกษาด้วยภาษา และรูปภาพ

๔.๓ Mathematical Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ

๔.๔ Causal Model หมายถึง รูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค Path Analysis และ Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุผล

ตารางที่ ๒.๓ สรุปประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Tosi, H.L., & Carrol, S.J, 1982, p.163.	๑. รูปแบบอย่างง่าย ๆ ๒. รูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ ๓. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ๓. รูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model)
Keeves P.J, 1988, pp. 561 – 565.	๑. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) ๒. รูปแบบที่อธิบายความหมาย หรือให้ความหมาย (Semantic Models) ๓. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models) ๔. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) ๕. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models)

๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

หลักในองค์ประกอบของรูปแบบ จากการศึกษาดูอย่างของรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า ไม่มีปรากฏหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบ รูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารจัดการตามแนวคิดของ บราวน์และโมเบิร์ก (Brown and Moberg) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นจากแนวคิดเชิงระบบ(system approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (contingency approach) และองค์ประกอบตามรูปแบบประกอบด้วย^{๒๑}

^{๒๑} Brown and Moberg อ้างใน สมาน อัสวภูมิ “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษา ระดับจังหวัด”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖.

๑. สภาพแวดล้อม (environment) ๒. เทคโนโลยี(technology)
 ๓. โครงสร้าง (structure) ๔. กระบวนการจัดการ (management process)
 ๕. การตัดสินใจสั่งการ (decision making)

อีวานเซวิช (Ivancevich) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบเชิงระบบประกอบด้วย

๑. ปัจจัยนำเข้า ๒. กระบวนการ ๓. ผลผลิต ๔. ข้อมูลย้อนกลับจากสภาพแวดล้อม

การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่า ผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลย้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก^{๒๒}

องค์ประกอบของรูปแบบไว้ ๖ องค์ประกอบ คือ

๑. หลักการของรูปแบบ ๒. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๓. ระบบและกลไกของรูปแบบ
 ๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ ๕. แนวทางการประเมินผลรูปแบบ
 ๖. เงื่อนไขของรูปแบบ^{๒๓}

องค์ประกอบของรูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบใด ๆ ก็ตาม ผู้ออกแบบรูปแบบต้องรู้ว่า จะออกแบบรูปแบบการดำเนินงานนี้ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ซึ่งโดยทั่วไปก็มักจะพัฒนารูปแบบขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดีอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขึ้นมาเพื่อให้การดำเนินงานในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

๒. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานของรูปแบบ เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้ออกแบบรูปแบบต้องกำหนดว่าจะออกแบบรูปแบบนั้น ๆ บนฐานคิดของ ทฤษฎีและหลักการใดบ้าง เช่น หลักการประการหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ หลักร่วมกันรับผิดชอบ หมายความว่าคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นต้น

๓. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการ และบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ผู้พัฒนารูปแบบต้องออกแบบระบบงานของรูปแบบ เพื่อเป็นกลไกในการ

^{๒๒} Ivancevich, J. H. et al. (1989). **Management : Principles and Functions**. 4th ed. Boston : MA. : Richard D. Irwin. Retrieved July 20, 2005 from <http://www.norvathesdubeez.hu/leto/tresek/eng/col.doc>

^{๒๓} ชีระ รุญเจริญ อ่างใน สมาน อัครภูมิ, การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐.

ดำเนินงานของรูปแบบ เช่น การจัดโครงสร้างองค์การ การตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานต่าง ๆ และที่จำเป็นอื่น ๆ พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกันของระบบเหล่านั้นเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ โดยกำหนดยุทธศาสตร์ กระบวนการ วิธีการกิจกรรม และอื่น ๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

๕. แนวการประเมินรูปแบบ หมายถึงการกำหนดแนวทางและเครื่องมือ ในการประเมินผลรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และการประเมินการดำเนินงานตามรูปแบบว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่ออกแบบไว้มากน้อยเพียงใด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด ตลอดจนการกำหนดแนวทางในการพัฒนา รูปแบบต่อเนื่องต่อไปได้

๖. คำอธิบายประกอบรูปแบบ หมายถึง การอธิบายคำศัพท์เฉพาะ ที่นำมาใช้ในการออกแบบรูปแบบเพื่อสื่อความให้ตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

๗. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบมีข้อจำกัดของตนเอง ดังนั้นผู้ออกแบบรูปแบบควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จและข้อระมัดระวัง เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นต้น^{๒๔}

หลังจากออกแบบรูปแบบเสร็จแล้ว ผู้ออกแบบควรจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบโดยนำสาระของรูปแบบทั้ง ๗ องค์ประกอบ เครื่องมือและเอกสารประกอบการใช้รูปแบบทั้งหมด มาบรรจุไว้ในคู่มือด้วย จึงจะทำให้การพัฒนาแบบการดำเนินงานมีความสมบูรณ์ครบถ้วน และเมื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบแล้ว รายงานการตรวจสอบรูปแบบไว้ในภาคผนวกของคู่มือด้วยจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาและนำรูปแบบไปใช้ในการดำเนินงานต่อไปเป็นอย่างยิ่ง

ตารางที่ ๒.๔ สรุปลองค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Brown and Moberg ,2537, p. 16.	๑.สภาพแวดล้อม๒.เทคโนโลยี๓.โครงสร้าง ๔.กระบวนการจัดการ๕.การตัดสินใจสั่งการ
สมาน อัครภูมิ, หน้า ๕๕.	๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๒. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ ๓. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ ๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ ๕. แนวการประเมินรูปแบบ ๖. คำอธิบายประกอบรูปแบบ ๗. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้

^{๒๔} สมาน อัครภูมิ, การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๕๕.

๒.๑.๔ การสร้างรูปแบบ

รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วย ลักษณะที่สำคัญคือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้นผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง^{๒๕} การสร้างรูปแบบเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ตัวรูปแบบจะต้องมีลักษณะที่สำคัญคือ จะต้องมีความสัมพันธ์กันเชิงโครงสร้าง ทำนายและขยายผลได้นำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้น สรุปการสร้างรูปแบบที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุดนั้น รูปแบบต้องมีลักษณะที่สำคัญประกอบด้วยความสัมพันธ์กันด้านโครงสร้าง^{๒๖} สามารถทำนายและขยายผลได้อย่างกว้างขวางและสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ

ตารางที่ ๒.๕ สรุปการสร้างรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
บุญส่ง หาญพานิช , ๒๕๔๖, หน้า ๙๓.	๑. รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด ๒. มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ๓. ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง

๒.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่า การพัฒนารูปแบบนั้นอาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออก เป็นสองตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความตรง (validity) ของรูปแบบ^{๒๗} ส่วนรายละเอียด

^{๒๕} บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖)

^{๒๖} อำนวย เกาตระกูล, เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็นฐานความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารความรู้ในสถาบันการอาชีวศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗.

^{๒๗} Willer, R.H, *Leader and Leadership Process*, (Boston: Irwin / McGraw-Hill, 1967), p.83.

เอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐาน ในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ได้แก่ การพัฒนารูปแบบซึ่งเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ของ บุญชม ศรีสะอาด ซึ่งได้แบ่ง การดำเนินการออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบในส่วนการพัฒนารูปแบบนั้น ดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับในการทำวิทยานิพนธ์ หลักการเขียนรายงานการวิจัย จุดบกพร่องที่มักจะพบในการทำวิทยานิพนธ์ ฯลฯ แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ตามลำดับขั้นในการทำวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่ ๒ นำรูปแบบดังกล่าวไปทดสอบ และประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ^{๒๘} การพัฒนารูปแบบอีกวิธีหนึ่งตามแนวทางการศึกษาของ รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมการศึกษา มีรายละเอียดในการดำเนินการ ๕ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่อง การวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นการสร้างรูปแบบจำลอง เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ ๑ นำมาสร้างเป็นแบบจำลองระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ ด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ขั้นตอนที่ ๓ เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการใช้รูปแบบจำลองจากขั้นตอนที่ ๒ นำมาศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยเทคนิคเดลฟาย ๓ รอบ

ขั้นตอนที่ ๔ การวิเคราะห์หาความเหมาะสม ของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ ๕ การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ และจัดทำเป็น

^{๒๘} บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๓๕), หน้า

รายงานผลการวิจัยต่อไป^{๒๙}

ส่วน สมุทพร ชำนาญ ได้พัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มุ่งศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสม กับสภาพสังคมแบ่ง การวิจัย ๔ ขั้นตอน คือ-

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี วิธีการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยขั้น

ตอนที่ ๒ เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยมีองค์ประกอบ ๕ องค์ประกอบ ด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เพื่อถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ ๓ เป็นขั้นการพัฒนารูปแบบบริหารสถานศึกษาที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยเทคนิคเดลฟายจากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ ๔ เป็นขั้นการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ โดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา^{๓๐}

จากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้ พอสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษา องค์ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมติฐานแลหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ส่วนการพัฒนารูปแบบมีการดำเนินการเป็นสองตอนใหญ่ คือ การสร้างรูปแบบและการประเมินความเหมาะสมและการหาคุณภาพของรูปแบบ

ตารางที่ ๒.๖ สรุปการพัฒนารูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Willer, R.H,1937,p. 83.	๑. การสร้างรูปแบบ (construct) ๒. การหาความตรง (validity)
บุญชม ศรีสะอาด ,๒๕๓๕, หน้า ๑๓.	๑. การพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพ ๒. ประสิทธิภาพของรูปแบบ

^{๒๙} รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๓๐} สมุทพร ชำนาญ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”, ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีองค์ประกอบของพฤติกรรม

๒.๒.๑ ความหมายของพฤติกรรม

หลักการของพฤติกรรม คือ กิริยาของสิ่งมีชีวิตที่แสดงออกมาเพื่อตอบสนอง ต่อสิ่งเร้า อันเป็นไปอย่างเหมาะสมเพื่อการอยู่รอดของชีวิต ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวกระตุ้นที่เหมาะสมกับความพร้อมภายในร่างกายของสัตว์ทำให้สัตว์ปลดปล่อยพฤติกรรม ออกมาได้ เรียกว่า ตัวกระตุ้น ปลด ปล่อย (Releasing Stimulus) วงจรกระแสประสาทที่ไวต่อตัวกระตุ้น ปลดปล่อย เรียกว่า กลไกการปลดปล่อยพฤติกรรม (Releasing Mechanism)

เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมของบุคคล ที่เป็นรูปธรรม เช่น การกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมภายในจิตใจที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความรู้สึก^{๓๑}

พฤติกรรม หมายถึง กิริยาอาการหรือปฏิกิริยาที่แสดงออกหรือเกิดขึ้น เมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า ซึ่งจะมาจากภายในร่างกายหรือภายนอกร่างกายก็ได้ และปฏิกิริยาที่แสดงออกนี้มีได้เป็น พฤติกรรมทางกายเท่านั้น แต่รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับจิตใจด้วย คำว่า Behavior ใช้แทนกันได้กับคำว่า Action นักจิตวิทยาถือว่าการเคลื่อนไหวของอินทรีย์ทุกชนิด ที่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม ต้องมีหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๓๒}

พฤติกรรม คือ อาการ บทบาท ลีลา ท่าที การประพฤติ การปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง คือ สัมผัส ชีวสัมผัส และทางผิวหนัง หรือ มิฉะนั้นก็สามารถวัดได้โดยเครื่องมือ^{๓๓}

พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ทั้งมนุษย์และสัตว์ พืช จุลินทรีย์ ซึ่งเป็นการตอบสนองสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นภายในร่างกายหรือภายนอก ร่างกาย พฤติกรรมนี้สามารถสังเกตได้โดยตรงหรือใช้เครื่องมือวัดได้ หรืออาจสังเกตได้ในทางอ้อม เช่น การพูด การเคลื่อนไหว การทำงานของระบบต่าง ๆ ภายในร่างกาย การจำ การคิด ตลอดจนความรู้สึก

^{๓๑} เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ และคณะ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๓๒} ถ้ายเอกสาร. อุทัย หิรัญโต. (๒๕๒๖). สารานุกรมศัพท์ สังคมวิทยา-มนุษย์วิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ . Barton, K. and Martin, D. C. (1998). Management.

^{๓๓} กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๓๘), หน้า ๖๔.

ลี้ก ทศนคติ^{๓๔}

พฤติกรรมในมนุษย์ หมายถึง อาการกระทำหรือกิจรยาที่แสดงออกมาทางร่างกาย กลามเนื้อสมองในทางอารมณ์ ความคิด และความรู้สึก พฤติกรรมเป็นผลจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เมื่อมีสิ่งกระตุ้นมาจะมีการตอบสนองทันที^{๓๕}

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต^{๓๖} กล่าวว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึงสิ่งที่ บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยิน อีกทั้งวัดได้ตรงกัน ด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกายก็ตาม เช่น การร้องไห้ การกิน การวิ่งการขำ การอ่านหนังสือ การเต้นของชีพจร การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

พรรณราย ทรัพย์ะประภา^{๓๗} กล่าวว่า พฤติกรรม (Behavior) คือ การกระทำใด ๆ ก็ตาม ซึ่งสามารถสังเกตได้โดยบุคคลอื่น หรือ โดยการใช้เครื่องมือ พฤติกรรมมิได้หมายความว่าเฉพาะแต่เพียงการแสดงออกทางด้านร่างกายภายนอกเท่านั้น ยังรวมไปถึงการกระทำหรือกิจกรรม ภายในความรู้สึกของบุคคลด้วย

ประสาน ทิพวรรณ หอมพล^{๓๘} ได้ให้ความหมายของคำว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตและบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้จากการกระทำกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งมีทั้งทาง ดีและทางไม่ดี เช่น การหัวเราะ การร้องไห้ เสียใจ การออกกำลังกาย เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นผลจากกระบวนการทางจิตวิทยา ได้แก่ การสนใจ การเรียนรู้ การจำ การลืม และความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น และ กระบวนการต่าง ๆ ของเยาวชนที่ปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมของเยาวชนเหล่านั้นออกมาในรูปของการกระทำ หรือการแสดงออกของเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ภายใต้กลไกของความรู้สึกนึกคิดของตนเอง โดยเยาวชนทุกคนจะมีกระบวนการของพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองทุกคนจะมีความต้องการ และมีสาเหตุมุ่งใจเป็นของตนเองอยู่

^{๓๔} เฉลิมพล ต้นสกุล, “การจัดการป้องกันและควบคุมโรคและคุณภาพอากาศ. ทางจุลชีววิทยาในแผนกที่เสี่ยงในโรงพยาบาลของรัฐแห่งหนึ่ง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาโรคติดเชื้อและวิทยาการระบาด, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุขพิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหประชาพานิชย์, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

^{๓๕} ลักขณา สิริวัฒน์, จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๕.

^{๓๖} สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, การปรับพฤติกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๓๗} พรรณราย ทรัพย์ะประภา, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

^{๓๘} ประสาน ทิพวรรณ หอมพล, จิตวิทยาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๓-๗๔.

ตลอดเวลา และสามารถตัดสินใจที่จะกระทำการต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเองสิ่งที่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมของเยาวชน

จากความหมายต่าง ๆ ดังที่ผู้เขียนได้รวบรวมมานั้นพอจะสรุปได้ว่า พฤติกรรมหมายถึงการกระทำซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึก นึกคิด ความต้องการของจิตใจที่ตอบสนองต่อ สิ่งเราซึ่งอาจสังเกตเห็นได้โดยตรงหรือทางอ้อม บางลักษณะอาจสังเกตได้โดยไม่ใช้เครื่องมือช่วยหรือต้องใช้เครื่องมือช่วย ดังนั้นพฤติกรรม คือการกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า เช่น การกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการแสดงปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าอื่น ๆ กับการกระทบต่อสิ่งเร้านั้น

๒.๒.๑.๑ พฤติกรรมมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความหมายว่า จริต หมายถึง ความประพฤติปกติความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่งอันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพของจิต พื้นนิสัย โดยมีแบบหรือจัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ของพฤติกรรมคน^{๓๙} ประกอบด้วย

จริต ๖ พื้นเพจิตของมนุษย์ได้แก่ รากะจริต โทสจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริตและวิตกจริต^{๔๐} ซึ่งเป็นลักษณะโดยรวมของพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกเป็นปกติวิสัยของบุคคลสามารถสังเกตเห็นได้และประเมินได้ เพราะจะแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรม เช่น การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การดู การฟัง การแต่งกาย หน้าที่การงาน บุคลิกลักษณะ โดยพฤติกรรมเหล่านี้มีผลมาจากพื้นเพของจิตใจเป็นองค์ประกอบได้แก่ ทศณคติ ความเชื่อ คานิยม สติปัญญา สำหรับพระพุทธศาสนา ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นย่อมมีเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาโดยไม่มีที่มาที่ไป มนุษย์เกิดมามีชีวิตอยู่และมีพฤติกรรมต่างกันนี้ เกิดเนื่องมาจากเหตุปัจจัยที่ใดทำไวแล้วในอดีตคือในอดีตชาติเคยได้ทำกุศลไว้ เมื่อตายจากภพนั้นไปด้วยอำนาจแห่งกุศลที่สะสมมาจึงทำใหม่เกิดในอัตภาพใหม่ และได้รับเอาพื้นนิสัยแห่งจิตใจและศักยภาพต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นพร้อมด้วยความประพฤติและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลในปัจจุบันจึงมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับวิบากที่สะสมมาในอดีตชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญและเป็นตัวกำหนดนิสัยวิถีในการดำเนินชีวิตของบุคคลในปัจจุบัน

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าจิตใจมีความสำคัญมากกว่าร่างกาย เนื่องจากสถานะของจิต การรับรู้ในกุศลจิต และอกุศลจิตเป็นตัวคอยกำหนดพฤติกรรมและบุคลิภาพ ชีวิตคือขันธ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ ขันธ ๕ รวมตัวกันเป็นชีวิตโดยอาศัยกฎแห่งกรรม หรือเป็นไป

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : จันทรเพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๐

^{๔๐} พระมหาประพนธ์ รักเรียน, “จริตกับการบรรลุลหรรณในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

ตามกฎแห่งวิญญูะ ซึ่งประกอบไปด้วยหลัก ๓ ประการ คือ กิเลส กรรม วิบาก หมายความว่ามนุษย์เราเกิดมาเพราะยังมีกิเลส ก็ทำกรรมทั้งดีและชั่ว เมื่อทำกรรมย่อมมีผลแห่งกรรม ซึ่งเรียกว่าวิบาก หากตัดกิเลสไม่ได้ก็จะวนเวียนไปตามกฎแห่งวิญญูะ^{๔๑}

ตารางที่ ๒.๗ สรุปความหมายของพฤติกรรม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ และคณะ, ๒๕๔๙, หน้า ๑.	กิจกรรมของบุคคลที่เป็น รูปธรรม เช่นการกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมภายในจิตใจที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความรู้สึก
สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต ๒๕๒๖, หน้า ๒.	พฤติกรรม (Behavior) หมายถึงสิ่งที่ บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถ สังเกตเห็นได้ ได้ยิน อีกทั้งวัดได้ตรงกัน ด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย

๒.๒.๑.๒ การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวพุทธศาสนา

การที่จะพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ให้สมบูรณ์ได้ในระดับจนถึงขั้นสูงสุดนั้น จะต้องฝึกฝน สงเสริม และพัฒนาขึ้นไปตามลำดับและต้องรู้จักหลักการปฏิบัติเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในระดับต้นก่อนคือ การที่มนุษย์ทำความเจริญทำกุศลที่ยังไม่มีให้เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาตนเองโดยอยู่บนหลักของการพัฒนาตนทางดานศีลธรรมจิตใจและปัญญาให้เกิดคุณประโยชน์สูงสุดแก่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์การสร้างกุศลเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับชีวิตมนุษย์จะต้องฝึกตนให้มีศักยภาพ สามารถอาศัยอยู่รวมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข การเพิ่มคุณค่าให้กับชีวิตในความหมายนี้เป็น การเพิ่มคุณสมบัติภายในตนที่ต้องดึงออกมาเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ชีวิตให้มีความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์

ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า มนุษย์ที่เต็มไปด้วยความเปรมนุขยนั้นดูไม่จำเป็นที่ใครจะต้องบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ ในความเป็นมนุษย์ที่เต็มนั้น มีความดีความงามความถูกต้องครบถ้วนอยู่ทุกอย่างเปนเหตุเปนปัจจัยอันบริบูรณ์ที่จะได้รับประโยชน์สุขอย่างแท้จริง ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าการเป็นมนุษย์สมบูรณ์จะต้องรู้จักอบรมใจของตนเองในการกระทำอันสำเร็จแล้ว ด้วยใจให้ได้เสียก่อน ดังพระบาลีว่า “มะโนปุปผังคะมา ธัมมา มะโนเสฏฐา มะโนมะยา, มะนะสา เจ ปะทุฐฐะเน ภาสะติ วา กะโรติ วา, ตะโต นะ ทุกขะมะเนวะติ จักกะ วะ ะหะโต ปะทันติ”.

^{๔๑} พระชัชวาลย์ ศรีสุข, “ศาสนากับการพัฒนาบุคลิกภาพ : ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

ความว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่วก็จะพุดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้นทุกขยอมติดตามไปเหมือนลอหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไปฉะนั้น ด้วยความหมายดังว่านี้ ธรรมทั้งหลายนั้นจึงได้ชื่อว่า มีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นนายเมื่อใจไม่เกิดขึ้นธรรมเหล่านั้นย่อมไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ ฝ่ายเจตสิกธรรมอันเป็นธรรมที่ประกอบกับจิตบางเหล่า แม้ไม่เกิดขึ้นก็ยอมเกิดขึ้นได้ จึงได้ชื่อว่า เป็นใหญ่ของธรรมทั้งหลายนั้น ด้วยอำนาจที่เป็นใหญ่นั้นจึงชื่อว่า สำเร็จแล้วด้วยใจ เพราะเสร็จมาแต่ใจจากบุคคลผู้ใดมีกุศลจิตยอมเกิดทุกขติดตามผู้นั้นเหมือนลอหมุนไปตามรอยเท้าของโคที่ถูกเทียมด้วยแอก มันลากแอกนั้นไปก็วันก็ตามยอมไม่อาจทำให้ลอหมุนกลับได้ ไม่อาจจะละจากลอปได้ เมื่อมันก้าวไปข้างหน้าแอกก็เบียดคอก เมื่อมันถอยหลังลอก็ชักชุดเนื้อที่ขาถูกลอบเบียดเบียนด้วยเหตุ ๒ ประการนี้ การหมุนตามรอยเท้าของมันไปฉนั้นใด ทุกขทั้งที่เป็นไปทางกายและทั้งที่เป็นไปทางใจอันมีทุจริตเป็นมูลยอมติดตามบุคคลผู้มีใจร้ายแล้วทำทุจริต ๓ ประการ คือ มโนทุจริต วจีทุจริตกายทุจริต ซึ่งจักให้ผลเต็มที่ติดตามเขาไปแล้วในที่นั้น ๆ มีนรกเป็นต้น การใดเกิดเป็นมนุษย์จึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและฝึกฝนตนเองเพื่อการ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๒.๒.๑.๓ ประโยชน์ของมนุษย์ที่สมบูรณ์

การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เอื้อประโยชน์ในวิถีการดำเนินชีวิต การทำงาน และการอยู่ รวมกันเป็นสังคม การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ช่วยใหม่นุชยรู้จักยอมรับถึงความเปนจริงในสิ่งที่ตนประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ตนเองได้แสดงออกมาปรากฏให้ผู้อื่นเห็น เป็นกระบวนการปรับตัวให้อยู่รวมกันในสังคมอย่างสันติสุข หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวกับความประพฤติดีงามและการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเน้นที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลในสังคม การอยู่รวมกันอย่างสงบสุขตลอดถึงการพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าได้ทรงเผยแพร่นำคำสอนออกไปอย่างกว้างขวาง ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่บุคคลและสังคมการวางหลักเรื่องของศีลใหม่นุชยจึงเป็นบาทฐานที่วางไว้ให้บุคคลได้ปฏิบัติ ศีลจึงเป็นหลักกลางเป็นความหมายของสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะที่เป็นองค์ของมรรค อันใดแก่ การพูดการกระทำ และการประกอบอาชีพ โดยประกอบด้วยเจตนาที่ปราศจากความทุจริตหรือความคิดเบียดเบียน ศีลจะอำนวยประโยชน์เกื้อกูลพหุใหม่นุชยอยู่รวมกันได้ในสังคม

๒.๒.๑.๔ ความหมายและลักษณะของศีล

ศีลที่เป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญในการควบคุมตนเอง ในพระพุทธศาสนา คือ ปาริสุทธิศีลเป็นความบริสุทธิ์ของศีลซึ่งต้องเป็นไปด้วยสติเพราะหากไม่มีสติ ศีลจะถึงความบริสุทธิ์ไม่ได้ ความประพฤติบริสุทธิ์ที่จัดเป็นศีลมี ๔ อย่างคือ^{๔๒}

^{๔๒} ชุ.ชา. ตีก .(ไทย) ๒๖/๕๙๓/๔๔๑.

๑. ปาฏิโมกขสังวรศีล ศีลคือความสำรวมในพระปาฏิโมกข การเว้นจากขोหามทั้งหลาย การทำตามขอนุญจัต และการประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย

๒. อินทริยสังวรศีล ศีลคือความสำรวมอินทริยทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การระมัดระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำเมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริยทั้ง ๖

๓. อาชีวปาริสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะเป็นการเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริตชอบธรรมไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ

๔. ปจจัยสันนิสิตศีล ศีลอันเนื่องด้วยปจจัย ๔ ได้แก่ ปจจัยปัจเจกเวทณ คือ การพิจารณาไซสอยปจจัยสี่ ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ตามความหมายของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา ความอยากทั้งหลาย

ปาริสุทธิศีล เป็นศีลเพื่อความเปนไปและความเปนอยู่ในระดับบุคคลที่ยังมีความ เปนเรา ความเปนตัวตนที่เรารักษายูแม่จะยังไปไม่ถึงความเปนวิสุทธิศีล ดังพระภิกษุปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเปนนสมณะเพศที่บริสุทธิ์ปฏิบัติตนเพื่อการรูแจจอริยสัจธรรม ปาริสุทธิศีลก็นับไควาเปนหลักสำคัญไหบุคคลมีวิถีในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

๒.๒.๑.๕ คัมภีรวิสุทธิมรรค แสดงเกี่ยวกับความหมายของศีลไวดังนี้^{๔๓}

ศีล หมายถึง ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเปนน ของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาตเปนน ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ ดังที่พระธรรมเสนาบตีสารีปุตตะกลาวไวโดยละเอียดในคัมภีรปฏิสัมภัทธมรรควา เจตนาชื่อว่าศีล เจตสิกชื่อว่าศีล สังวรชื่อว่าศีล การไม่ลงละเมิดชื่อว่าศีล ดังนั้น ศีลจึงเปนลักษณะของความปกติ ความทรงอยู่อย่างเรียบร้อย คือ ความเปนผู้มีกิริยา ทางกาย เปนน ไม่เกะกะด้วยอำนาจ ความสุภาพเรียบร้อย หรือศีลเปนลักษณะของความรองรับ หมายความวา ภาวะที่รองรับด้วยสามารถเปนนฐานรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย เมื่อไคพิจารณาจาก ความหมายในคัมภีรวิสุทธิมรรค ศีลจึงเปนเจตนาในการงดเว้นจาก การประพฤติลงละเมิดทุก ประการ การพิจารณาเห็นไควาเจตนาเปนศีล เพราะศีลจะเกิดขึ้นไคตองมีเจตนาเปนเบื้องต้น บุคคล จึงงดเว้นไม่ลงละเมิดศีล เมื่องดเว้นไม่ลงละเมิดศีลอาการงดเว้นที่กระทำยอมเกิดเจตสิกฝ่ายกุศล ขึ้น เจตสิกจึงเปนศีล เปนอาการสำรวม เช่น การสำรวมในการเจริญสติ การนำปัญญามาพิจารณาดับ กิเลส การเปนผู้อดทนอดกลั้นการเปนผู้มี ความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เปนน และการงดเว้นจากการทำผิดศีลในทันที ยอมเปนสังวรศีล และการ ไม่ลงละเมิดยอมเปนศีล ฉะนั้น ศีลจึงเปนการรักษาความปกติอันจะเปนนฐานรองรับกุศลธรรม

^{๔๓} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีรวิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนาพร, ๒๕๔๘), หน้า ๙-๑๑.

ทั้งหลายให้เจริญงอกงามต่อไปนั้นคือ

ศีลสิกขา คือ การบังคับตนให้ตั้งหรือดำเนินไปด้วยกาย วาจา ตามกฏอันเป็นระเบียบ มารยาท หรือจรรยาที่บุคคลพึงประพฤติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อวัตถุสิ่งของอันเกี่ยวเนื่องกันจิตตสิกขา คือ การบังคับจิตของตนให้อยู่ในวงแห่งความต้องการของตน ภายในขอบเขตของวิสัยที่บังคับได้ คือ ใหญ่ดูแลไปตามกิเลส ความกำหนด พยาบาท หรือไม่หวังงมงาย พงุชานความมกมกนคลอนแคลน รวมความได้ว่าการฝึกฝนจิตเพื่อที่จะต้องการให้หยุดคิดก็หยุด ให้คิดก็คิดให้คิดเฉพาะสิ่งนี้ ด้วยกำลังของจิตทั้งหมดอย่างเต็มที่ โดยไม่กลับกลอกแต่อย่างใด

ปัญญาสิกขา คือ การควบคุมจิตที่ฝึกจนอยู่ในอำนาจแล้วนั้น ให้คิดแล้วคิดอีกจนแห่งตลอดในขอบปัญหาของชีวิต หรือที่จำเอนแก่ชีวิต คือปัญญาที่ว่าอะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ทำอย่างไรจึงจะพ้นทุกข์มนุษย์ที่ยังรักษาศีลได้ไม่เข้มแข็งยามเมื่อสิ่งเรต่าง ๆ มากระทบกับอารมณ์มากและ บ่อย ๆ มนุษย์จะเกิดความอยากตามสิ่งเร ความต้องการเป็นภาวะของจิตใจที่ถูกกระทบด้วยสิ่งเรจากปจจัยภายนอก มนุษย์สามารถที่จะหยุดอารมณ์ความอยากได้ด้วยการมีสติระลึกรู้ เปรียบได้กับรถที่มีกำลังแรงวิ่งด้วยความเร็วบนท้องถนนประสบเหตุอันตรายแล้ว สามารถหยุดรถได้ทันทีไม่พลิกคว่ำสติสัมปชัญญะจึงเป็นหลักธรรมสำคัญในการฝึกฝนตนเอง ไม่ให้หม่นควงไปตามกระแสของสิ่งเรที่ผ่านเข้ามาในวิถีชีวิต

๒.๒.๑.๖ การฝึกฝนอบรมและการพัฒนาเป็นการทำให้เจริญขึ้น

การเจริญในพระพุทธศาสนา หมายถึงการพัฒนาปัญญาโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีสติระลึกรู้ คือรู้ตามความเป็นจริงว่า รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และธรรมารมณ์เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา การพัฒนาทักษะชีวิตด้วย พุทธภาวนาเป็นการพัฒนาด้านใหญ่จักการเป็นอยู่ใหม่มีความสอดคล้องกับความจริงของชีวิต การพัฒนาชีวิตด้านกายเพื่อให้อารมณ์กายตนและอวัยวะ ใหม่มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพการพัฒนาด้านศีลเพื่อการศึกษาการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคมอย่างมีระเบียบและมีวินัย การพัฒนาด้านจิตเป็นการศึกษาเพื่อฝึกจิตใจเป็นสมาธิและการพัฒนาด้านปัญญาเป็นการศึกษาอบรมพัฒนาปัญญาให้เกิดมีความมั่นคงทางจิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงการพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา คือภาวนา หมายถึงการทำให้เป็นใหม่ขึ้นการฝึกอบรมและการพัฒนามี ๔ ประเภทคือ

๑. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมใหญ่จักการติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทริยทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น ในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงามให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่รวมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตตภาวนา คือ การเจริญจิตพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอก

งามด้วยคุณธรรม เช่น มีการเมตตา มีฉันทะ ยันหมั่นเพียรอดทน มีสมาธิ สดชื่นเป็นสุข เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รูเท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำให้เป็นอิสระ ทำตนให้^{๔๔} บริสุทธิ์จากกิเลส และปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ความหมาย ตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนารวมกันหลายอย่าง เช่น การพัฒนากาย การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เขาด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยไม่เน่น อย่างใดอย่างหนึ่ง^{๔๕}

ตารางที่ ๒.๘ สรุปความหมายของการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวพุทธศาสนา

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๔๗ , หน้า ๑๖๔-๑๖๕.	มะโนปุปผังคมา อัมมา มะโนเสฏฐา มะโนมะยา, มะนะสา เจ ปะทุสฺสเฐนะ ภาสะติ วา กะโรติ วา, ตะโต นะ ทุกขะมะเนเวติ จักกะ วะ วะหะโต ปะทันติ คือพฤติกรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นใหญ่สำเร็จแล้วด้วยใจถาคณมีใจชั่วก็จะพุดชั้วหรือทำชั่วตามไป เพราะความชั่วนั้นทุกขยอมตามไปเหมือนล่อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไปฉะนั้น
ช.ชา. ดิก .(ไทย) ๒๖/ ๕๕๓/๔๔๑.	ศีล ๔ คือ ๑. ศีลคือความสำรวมในพระปาฏิโมกข์การเว้นจากขอกามทั้งหลายทำตาม ขออนุญาตและการประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบท ๒. ศีลคือความสำรวมอินทรีย์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การระมัดระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำเมื่อรับรู้อารมณ์ด้วย อินทรีย์ ๖ ๓. ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะเป็นการเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริตชอบธรรม ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ ๔. ศีลคือปัจจัย ๔ ได้แก่ การพิจารณาใช้สอยปัจจัยสี่ ให้เป็นไป เพื่อประโยชน์ตามความหมายของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา ความอยากทั้งหลาย
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๔, หน้า ๓๗๑.	การพัฒนาของพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็นใหม่ขึ้น การฝึกอบรม และการพัฒนามี ๔ ประเภทคือ ๑. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากายการฝอ บรมใหญ่จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งหาวตยติและปฏิบัติต่อสิ่ง เหล่านั้น ในทางที่เป็นคุณมีให้เกิดโทษใหญ่คุณธรรมองงามใหญ่คุณธรรมเสื่อมสูญ การ พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒. ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนา ความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียน ๓. จิตตภาวนา คือ การเจริญจิตพัฒนาจิตการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญองงามเช่น มีการเมตตา มีฉันทะ ยันหมั่นเพียรอดทน มีสมาธิและสดชื่นเบิกบานเป็นสุขพอใจเป็นตน ๔. ปัญญา ภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามเป็นจริง รูเท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำให้เป็นอิสระ

^{๔๔} ช.ชา. ดิก .(ไทย) ๒๖/๕๕๓/๔๔๑.

^{๔๕} ดูรายละเอียดในพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับเดิม) พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพ
มหานคร : ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๓๗๑.

๒.๒.๒ ความหมายของพฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมของมนุษย์ที่เห็นได้ง่ายก็ คือ พฤติกรรมทางกายและวาจาที่ไม่ดีเช่นการแสดง ความเห็นแก่ตัวการทำทุจริตต่าง ๆ และการแสดงวาจาทุจริตเป็นต้นพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านี้ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ให้เป็นการกระทำที่สุจริต และการแสดงวาจาที่สุจริตหรือ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่านิสัยชอบทำกรรมชั่ว ของคนเราจำเป็นต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้มีนิสัย ชอบทำแต่กรรมดีเท่านั้นและอะไรคือสาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเรามีนิสัยชอบทำแต่กรรมชั่ว เหตุปัจจัย สำคัญที่ทำให้คนเราชอบทำกรรมชั่วก็คือ ความคิดผิด ๆ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความเห็นผิดอีกต่อ หนึ่ง ความเห็นผิดนี้มีศัพท์ทางธรรมว่า มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดนี้เกิดจากจิตใจ ที่ตกอยู่ใต้อำนาจของ กิเลส ๓ ตระกูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดก็ตามที่มีความเห็นเป็นมิจฉาทิฐิย่อมจะก่อแต่ความ ชั่วเป็นนิสัยสันดาน พฤติกรรมเช่นนี้นอกจากจะนำความทุกข์ความเดือดร้อนมาสู่ตัวบุคคลผู้ก่อกรรม ชั่วเองและสังคม โดยรวมในโลกนี้แล้วบุคคลผู้นั้นยังต้องไปรับโทษทัณฑ์อย่างสุดแสนสาหัสอีกนาน แสนนานในโลกหน้าอีกด้วย^{๔๖}

การแสดงออกทางกายวาจาของมนุษย์เรียกว่าพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่าง ๆ การกระทำ ของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ ชัดเจนได้แก่ การกระทำ ทางกายเช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้นเรียกว่า กายกรรม การกระทำ ทางวาจา ได้แก่ การพูด สนทนาการทักทายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า วาจกรรม ส่วน การ กระทำ ที่ซับซ้อนมากขึ้นยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ตีความ และประเมินค่า เป็น การกระทำ ทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเมตตาหรือ ความ รัก เป็นต้น เรียกว่า มโนกรรม ^{๔๗} พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะมิได้อยู่แยกจากการทำงาน ผสมผสานเป็นจริงหรือจรรยาตามลักษณะความประพฤติที่อยู่ ประจําอยู่ในสันดานพื้นเพ จิตใจหรือ ลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภทคือ ราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริต และวิตกจริต^{๔๘}

พฤติกรรมของมนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ หลักฐานทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึง รูปแบบวิธีการ พัฒนาไว้ว่า ความประพฤติสุจริต ทางกาย วาจา และอาชีวะ เป็นเรื่องของการฝึกฝน ในด้าน พฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เคยชิน ศิลปเป็นเครื่องมือที่ใช้หรือในทางสังคมทั่วไปเรียกว่า วินัยเป็นจุดเริ่มต้น ในขบวนการแห่งการศึกษาและการพัฒนามนุษย์เพราะว่าวินัยเป็นเครื่องมือ จัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่อยู่

^{๔๖} พระภิกษุวาณิชยาคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^{๔๗} เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเวิร์ดเวฟเอดิ ดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕

^{๔๘} ชู ม.(ไทย) ๒๙/๑๕๖/๔๓๐., ชู.ม.(ไทย) ๒๙/๑๙๑/๕๔๕-๕๔๖.

ร่วมกัน ศิล หรือวิจัยจะช่วยจัดให้เกิดความเป็นระเบียบในความเป็นอยู่และเอื้อโอกาสให้เกิดการพัฒนาจน สามารถทำ ให้มนุษย์มีพฤติกรรมเกิดความเคยชินที่ติงตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ ดีแล้ว ฉะนั้นการจะฝึกให้เกิดความเคยชินในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องมีรูปแบบและวิธีการนั้น ๆ อย่างเช่น ศีลหรือวินัยเป็นต้น ให้เป็นอุปกรณ์ในการฝึกฝนเบื้องต้นเมื่อฝึกพฤติกรรมความเคยชินให้อยู่ในกรอบ ระเบียบแล้วการ ฝึกปรือในด้านคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต สมาธิเป็นส่วนของการฝึกฝน ในด้านจิตใจ หรือ ระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ คือในด้าน คุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณาความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความเข้มแข็งอดทน ตลอดจนความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่ว แน่มั่นคง มีสติสมาธิและในด้านทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่องใสเบิกบาน ความรู้สึก อิ่มใจ หรือ กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาสุขภาพจิตให้มีความมั่นคง ในการดำรงอยู่ของชีวิตให้มี ความสุขและ ความสุขที่ได้รับจะเป็นความจริงแท้และยั่งยืนได้ต้องอาศัยความเข้าใจ โดยการฝึกปฎิบัติญาณให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่องใสเบิกบานโดย สมบูรณ์ ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึก หรือพัฒนาในด้านความรู้ความจริง โดย เริ่มต้นตั้งแต่ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรองด้วย ความแยบยลให้เห็นตาม ความเป็นจริง หมายความว่า 'รู้เท่าทันความเป็นไปของโลกและชีวิต จนทำให้จิตใจเป็นอิสระ ข้ามพ้น ความทุกข์ ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสระภาพโดยสมบูรณ์ หลัก ไตรสิกขานี้ โดยสาระครอบคลุม ถึงการทำ ให้เกิดการพัฒนาทางสังคม พัฒนาทางอารมณ์และ การพัฒนาทางปัญญา หลักการสอน ทางของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ หลักแห่งการศึกษา หรือ หลักแห่งการพัฒนาที่มุ่งเน้น หรือนำ ไปสู่เป้าหมายสูงสุด จนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นก็ต้องผ่านการพัฒนาพฤติกรรมมาแล้วทั้งนั้น ดังนั้น ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์คือ พฤติกรรมของมนุษย์โดยหลักใหญ่แล้ว หมายถึงการกระทำ หรือ อาการที่แสดงออกทางกาย และใจ เช่น ความรู้สึกเพื่อตอบสนองทางกาย วาจา และใจ ของมนุษย์ เป็นสำคัญ

๒.๒.๓ องค์ประกอบของพฤติกรรมของมนุษย์

องค์ประกอบของพฤติกรรมของมนุษย์ประกอบด้วยปัจจัยหลัก ๓ ประการคือ

๑.ปัจจัยพื้นฐานด้านชีวภาพ ๒.ปัจจัยพื้นฐานด้านจิตวิทยา และ ๓.ปัจจัยพื้นฐานด้าน สังคมวิทยา ซึ่งแต่ละองค์ประกอบส่งผลต่อพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑.ปัจจัยพื้นฐานด้านชีวภาพ^{๔๔} ในการจัดจำแนกสิ่งมีชีวิตนั้น แม่มนุษย์ จะถูกจัดอยู่ใน อาณาจักรของสัตว์ แต่มนุษย์มี คุณสมบัติทางชีวภาพ ที่มีประสิทธิภาพ ในการทำงานสูงกว่าสัตว์อื่น ๆ ทำให้สามารถปรับตนเองให้ สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม ได้โดยอาศัย พฤติกรรม หรือการกระทำของ

^{๔๔} จุฬาลักษณ์ สตะ, ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียน นักศึกษากลุ่มเสี่ยง วิทยาลัยการ อาชีพเลิงนกทา : ภายใต้โครงการอบรมนักศึกษาแกนนำ, (ยโสธร : กรมทหารราบที่ ๑๖ ค่ายบดินทร์เดชฯ, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

ตัวเอง ปัจจัยด้านชีวภาพที่สำคัญของมนุษย์ประกอบด้วยพันธุกรรมและ ระบบการทำงานของ ร่างกาย มีผู้เสนอสมการว่า พฤติกรรม = พันธุกรรม + สิ่งแวดล้อม + ระยะเวลา^{๕๐} จากสมการนี้ แสดงว่า พฤติกรรมมนุษย์ ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่ได้ถูกกำหนดโดย พันธุกรรม (Heredity) ซึ่ง หมายถึง การถ่ายทอดลักษณะของบรรพบุรุษ หรือต้นตระกูล มายังรุ่นลูกหลานด้วยกระบวนการ สืบพันธุ์ การถ่ายทอดนั้น กำหนดโดย สารพันธุกรรม ที่เรียกว่า ยีนส์ (Genes) ซึ่งเรียงตัวกันอยู่ใน โครโมโซม (Chromosome) ภายในนิวเคลียส (Nucleus) ของเซลล์ จุดเริ่มต้นของพันธุกรรมมาจาก เซลล์ปฏิสนธิ ซึ่งเป็นการรวมตัวกัน ระหว่างไข่จากแม่กับอสุจิจากพ่อ ในเซลล์ ปฏิสนธิของมนุษย์จะมี โครโมโซม ซึ่งมีโครงสร้างบิดเป็นเกลียว เรียงตัวกันเป็นคู่ ๆ รวม ๒๓ คู่ ข้างหนึ่งจะมาจากพ่อ และ อีกข้างหนึ่งจะมาจากแม่ โครโมโซมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ๒๒ คู่แรก เรียกว่า ออโตโซม เป็น โครโมโซมที่ควบคุม ลักษณะและหน้าที่ ของร่างกาย ๑ ทั้งเพศชายและเพศหญิงจะเหมือนกัน คู่หลัง เรียกว่า โครโมโซมเพศ ประกอบด้วย x และ y โครโมโซมเพศชาย จะประกอบด้วย xy ส่วน โครโมโซมเพศหญิงประกอบด้วย xx โครโมโซมบรรจุด้วย สารพันธุกรรม เป็นโมเลกุลเชิงซ้อน เรียกว่า DNA (Deoxyribonucleic acid) ถือเป็น รหัสพันธุกรรม เพราะเป็นตัวที่ควบคุม ลักษณะทาง พันธุกรรม ของสิ่งมีชีวิตที่เกิดใหม่ หน่วยที่ถ่ายทอด ลักษณะทางพันธุกรรม คือ ยีนส์ แต่ละลักษณะ ของคนเรา จะได้รับอิทธิพลจากยีนส์แต่ละชนิด ซึ่งจับตัวกันเป็นคู่ เมื่อยีนส์ทำงาน เพื่อแสดงอิทธิพล ต่อลักษณะของบุคคล ยีนส์ตัวหนึ่งอาจจะข่มอีกตัวหนึ่ง ด้วยหลักการนี้เอง ยีนส์จึงแบ่งเป็น ยีนส์ข่ม และยีนส์ด้อย โดยปรกติหากยีนส์ข่ม และยีนส์ด้อยมาจับคู่กัน ยีนส์ข่ม จะแสดงลักษณะออกมาให้เห็น ในตัวบุคคล ยีนส์ด้อยจะแสดงผลถัดไป ยีนส์ทั้งคู่เป็นยีนส์ด้อยเท่านั้น แต่การถ่ายทอดลักษณะ ดังกล่าวค่อนข้างจะซับซ้อน เนื่องจากใน โครโมโซม ของมนุษย์ ประกอบด้วยยีนส์ประมาณ ๕๐,๐๐๐ ยีนส์จากพ่อและแม่ ในการปฏิสนธิแต่ละครั้ง การจับคู่กันของยีนส์จึงมีเป็นสิบ ๆ ล้านแบบ โอกาสที่ จะเกิดลักษณะใด ๆ จึงมีความเป็นไปได้จำนวนมาก สิ่งถ่ายทอดทางพันธุกรรมอันมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมมนุษย์ประกอบด้วย

(๑) ลักษณะ ทางกาย เช่น ความสูงเตี้ย ลักษณะเส้นผม สีของผิว ชนิดของโลหิต

(๒) เชาวน์ปัญญา ซึ่งพบว่าระดับของเชาวน์ปัญญาจากกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันทาง ยีนส์จะคล้ายคลึงกัน

(๓) ความผิดปกติทางจิตบาง โดยเฉพาะจิตเภท อาการซึมเศร้าและอาการทางประสาท แต่ไม่ได้หมายความว่าเลี่ยงไม่ได้ เป็นแต่มีแนวโน้มสูงกว่า คนที่ได้มีความสัมพันธ์กันทางยีนส์เท่านั้น

(๔) บุคลิกภาพบางประเภท เช่น การหันเข้าหาตนและการหันออกห่างตน ความเห็นใจ และความหวังโย เป็นต้น

^{๕๐} จิราภา เตรีงไตรรัตน์และคณะ, *จิตวิทยาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒).

๒. ปัจจัยพื้นฐานด้านจิตวิทยา^{๕๑} ปัจจัยหลักด้านจิตวิทยานี้ประกอบด้วยหลายปัจจัย นักจิตวิทยายอมรับกันว่า กระบวนการทำงานของจิต (Mental Process) นั้น อาศัยหลักการหลาย อย่าง เช่น การเรียนรู้ (Learning) การรับรู้ (Perception) รวมทั้งความรู้สึก (Affection) การจูงใจ (Motivation) ฯลฯ ในการวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์ในเชิงจิตวิทยา ต้องมองให้ลึกถึงไปถึงสิ่งที่เป็นต้นเหตุกระตุ้นกระบวนการทำงานของจิต แนวคิดทางจิตวิทยาที่กล่าวถึงแรงผลักดันพฤติกรรมที่น่าสนใจมีอยู่หลายแนวคิดคือ

(๑) สัญชาตญาณมนุษย์ (Instinct) คำว่า สัญชาตญาณ เป็นคำที่ใช้กันแพร่หลายในวิชาจิตวิทยา แม้แต่ในชีวิตประจำวันก็นำเอาคำว่า สัญชาตญาณมาพูดกันอยู่เสมอ ๆ สัญชาตญาณหมายถึง พฤติกรรมของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งมีลักษณะเหมือน ๆ กันในมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม เกิดขึ้นเองเป็นเอง โดยไม่มีการฝึกฝนหรือเรียนรู้ วิลเลียม เจมส์ (William James) นักจิตวิทยาคนบุกเบิกคนสำคัญของสหรัฐอเมริกาว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณต่าง ๆ กว่า ๖,๐๐๐ ชนิด พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น การดูด การกิน การยิ้ม ความโกรธ การเดิน การเข้าสังคม ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เกิดจากสัญชาตญาณทั้งสิ้น ดังนั้น ในระยะนั้นจึงนิยมนำเอา คำว่า สัญชาตญาณไปอธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น การร้องไห้ครั้งแรกของเด็กเมื่อคลอออกจากครรภ์มารดาที่เป็นสัญชาตญาณ การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม เป็นหมู่คณะก็เป็นเพราะสัญชาตญาณของมนุษย์

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันนี้ความเชื่อตามทฤษฎีสัญชาตญาณได้เสื่อมความนิยมลงไป เพราะมีข้อเท็จจริงหลายอย่าง จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เป็นเรื่องของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นเรื่องอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งตรงกันข้ามกับข้ออ้างตามทฤษฎีสัญชาตญาณของวิลเลียมเจมส์

(๒) แรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์ มีการถกเถียงกันมานาน เกี่ยวกับเรื่องแรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์ว่าเกิดจากอะไร เมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว มีแนวความคิดหนึ่งของนักปรัชญาที่เสนอว่า แรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากสาเหตุสองประการ คือ ความต้องการที่จะเลี่ยงความทุกข์ และความต้องการแสวงหาความสุข ความเชื่อตามแนวความคิดนี้เรียกว่า ลัทธิสุขนิยม (Hedonism) ซึ่งลัทธินี้เป็นการเสนอความคิดในเชิงปรัชญาเท่านั้น วิชาจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่แยกออกมาจากปรัชญาในการศึกษาแรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์ นักจิตวิทยาจึงมีแนวความคิดพื้นฐานคล้ายคลึงลัทธิสุขนิยม โดยถือว่า แรงผลักดันพฤติกรรมมนุษย์เกิดจากความต้องการของมนุษย์ และได้มีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจว่ามนุษย์มีความต้องการอะไรบ้าง ในขั้นต้นก็แบ่งความต้องการออกเป็น ๒ ประเภท คือ ความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางจิตใจ ความต้องการทาง

^{๕๑} Human Behavior and Self Development KRU, แหล่งเรียนรู้และประกอบการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไป ๒๕๐๐๑๑ พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, แหล่งที่มา : <http://hbkru.blogspot.com/2009/11/2.html>, [๑๑ เมษายน ๒๕๖๑].

ร่างกายทำให้เกิดแรงกระตุ้นทางร่างกาย ได้แก่ ความหิว ความกระหาย ความต้องการขับถ่าย ความต้องการทางเพศ ส่วนความต้องการทางจิตใจที่กระตุ้นผลักดันพฤติกรรมมีมากมาย เช่น ความรัก ความกลัว ความสำเร็จ ความก้าวร้าว ความอยากรู้อยากเห็น ความมีเกียรติ ฯลฯ มีแนวคิดที่น่าสนใจซึ่งพูดถึงแรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์ ๒ แนวคิดคือ

ตารางที่ ๒.๙ สรุปรองค์ประกอบพฤติกรรมของมนุษย์

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
จุฬาลักษณ์ สະຕະ, ๒๕๕๓, หน้า ๖.	องค์ประกอบของพฤติกรรมประกอบด้วยปัจจัยหลัก ๓ ประการคือ ๑) ปัจจัยพื้นฐานด้านชีวภาพ ๒) ปัจจัยพื้นฐานด้านจิตวิทยา และ ๓) ปัจจัยพื้นฐานด้านสังคมวิทยา

๒.๓ ทฤษฎีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสกินเนอร์

การปรับพฤติกรรม คือ การนำแนวความคิดของสกินเนอร์ในเรื่องกฎแห่งผล มาใช้อย่างเป็นระบบเพื่อทำการปรับพฤติกรรมของบุคคล หลักการนี้อาจจะใช้ทั้งการเสริมแรงทางบวกและการเสริมแรงทางลบประกอบกัน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยของทิฟเนอร์และคณะพบว่า ในหลาย ๆ ครั้งที่ใช้หลักดังกล่าวไม่เกิดผลนั่นก็คือแม้จะใช้หลักการชม แต่ผู้เรียนก็ยังคงมีการกระทำผิดต่อไป ดังนั้นการใช้หลักดังกล่าวควรจะใช้ร่วมกับเทคนิคอื่น ๆ ด้วยหลักการชมที่ประสิทธิภาพ

๒.๓.๑. ความหมายของการเรียนรู้

สกินเนอร์เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ความหมายของการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎี ของสกินเนอร์เกิดจากการทดลองด้านจิตวิทยาการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้ที่มี การตอบสนองแบบแสดงการกระทำ (Operant Behavior) แบ่งได้ ๒ แบบ^{๕๒} คือ

๑) พฤติกรรมการตอบสนอง (Respondent Behavior) เป็นปฏิกิริยาสะท้อนตอบสนองต่อสิ่งเราย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การสะดุ้งตกใจ การมีน้ำลายไหล

๒) พฤติกรรมวิบาก (Operant Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สิ่งมีชีวิตทำขึ้นเอง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือให้ได้รับผลกรรมที่ปรารถนาหรือหลีกเลี่ยงการได้รับผลกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งสัตว์หรือมนุษย์สามารถทำพฤติกรรมได้หลาย ๆ อย่างและจะเรียนรู้ได้วาพฤติกรรมใดได้รับผลกรรมอะไร

๒.๓.๒. หลักทฤษฎีและความสำคัญของการเรียนรู้

^{๕๒} Morris L. Bigge S. Samuel Shermis, Learning Theories For Teachers : How Does Skinner's Operant Conditioning Work, (New York : Macmillan, 1988), pp. 101-108.

การเรียนรู้ตามแนวคิดของสกินเนอร์เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเรากับ การตอบสนอง ซึ่งสกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองมากกว่าสิ่งเร่า จึงมีคนเรียกว่าเป็นทฤษฎี การวางเงื่อนไข แบบ Type R นอกจากนี้สกินเนอร์ยังให้ความสำคัญต่อการเสริมแรงว่ามีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ถาวรยิ่งขึ้น สกินเนอร์มองว่า อัตราการเกิด พฤติกรรมหรือการตอบสนองขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ คือ การเสริมแรงหรือการลงโทษทั้ง ทางบวกและทางลบ^{๕๓}

๒.๓.๒.๑ การเสริมแรงทางพฤติกรรม เสริมแรง เป็นสิ่งเร้าที่ผู้เรียนได้รับจาก การกระทำซึ่งสามารถแบ่งออก ๔ ประเภทคือ

๑) เสริมแรงทางบวก (Positive Reinforce) คือ สิ่งเร้าที่เสริมแรงให้มีพฤติกรรมมากขึ้น เมื่อมันปรากฏหลังจากที่สิ่งมีชีวิตกระทำพฤติกรรม

๒) เสริมแรงทางลบ (Negative Reinforce) คือ สิ่งเร้าที่เสริมแรงให้พฤติกรรมมากขึ้น เมื่อมันสลายไปหายไปหรือถูกนำออกไปหรือทำให้สิ่งมีชีวิตนั้นได้รับการปลดปล่อยจากสิ่งที่มันทุกข์

๓) สิ่งเร้าที่เป็นโทษหรือผลกรรมทางลบ คือ ผลกรรมที่เป็นโทษเป็นผลกรรมที่ทำให้ผู้เรียนหยุดหรือลดการทำพฤติกรรม

๔) การไม่ได้รับเสริมแรงหรือการลงโทษ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับผลกรรมทางบวกหรือทางลบหรือไม่สามารถทำให้ต้นเหตุหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ได้ ผู้เรียนจะหยุดการทำพฤติกรรมนั้นไปเอง

๒.๓.๒.๒ ชนิดของเสริมแรง (Reinforcer) ไม่ว่าเสริมแรงจะเป็นประเภทใดเราสามารถแบ่งเสริมแรงเหล่านี้ออกเป็น ๒ ชนิด ดังนี้

๑) เสริมปฐมภูมิ (Primary Reinforcer) เป็นเสริมแรงที่สนองความต้องการ ขั้นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นโดยตรง เช่นอาหารน้ำการกระตุ้นเร้าด้วยเพศตรงข้ามการถูกไฟฟ้าดูด เป็นต้น

๒) เสริมทุติยภูมิ (Secondary Reinforcer หรือ Conditioned Reinforcer) เป็นเสริมแรงที่สามารถนำไปแลกเพื่อให้อะไรมาซึ่งเสริมปฐมภูมิได้ และเป็นเสริมแรงที่เกี่ยวข้องกับความรูสึกและความต้องการทางสังคม

๒.๓.๒.๓ หลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) ในการเรียนรู้เงื่อนไขของผลกรรม ผู้เรียนจะมีพฤติกรรมวิบากเพิ่มขึ้นหรือลดลงนั้นขึ้นอยู่กับผลกรรมที่เขาได้รับและเป็นไปตามหลักการเสริมแรง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นการเสริม พลังพฤติกรรมและการลดพลังการเกิดพฤติกรรม ดังนี้ การเสริมพลังพฤติกรรม ผู้เรียนจะมีพฤติกรรมเกิดขึ้นอีกในอนาคตหลังจาก ที่ได้เรียนรู้เงื่อนไขของผลกรรมไปแล้ว ซึ่งหลักการเสริมพลังพฤติกรรมมี ๒ หลักการ คือ การเสริมแรง ทางบวก และการเสริมแรงทางลบ

^{๕๓} Ibid., p.194.

๑) การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เมื่อผู้เรียนทำพฤติกรรมวิบากหนึ่งแล้วได้รับแรงเสริมทางบวก เขาจะทำพฤติกรรมในสถานการณ์นั้นอีกในอนาคต

๒) การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) เมื่อผู้เรียนทำพฤติกรรมวิบากหนึ่งแล้ว สามารถรอดพ้นจากสิ่งเราที่ไม่ปรารถนาได้ หรือได้รับการปลดปล่อยจากสิ่งที่เขินทุกขเขาจะทำพฤติกรรมในสถานการณ์นั้นอีกในอนาคต ในการวางเงื่อนไขการเสริมแรงทางลบผู้ทดลองมักใช้สิ่งเราเหนียวนาที่เป็นสภาพที่ไม่นาพึงพอใจของผู้รับทดลอง เช่น การปล่อย กระแสไฟฟ้าไวบนพื้นลวดในกรงทดลอง เป็นต้น^{๕๔}

๒.๓.๒.๔. หลักการสรางพฤติกรรมใหม่ พฤติกรรมในสังคมมีตั้งแต่พฤติกรรมที่ง่ายเช่น พฤติกรรมการยกมือ การยิ้ม การโบก มือ การตี เป็นต้น จนกระทั่งถึงพฤติกรรมที่ยากซับซ้อนมากขึ้น เช่น พฤติกรรมการเล่นกีฬา พฤติกรรมทางการใช้ภาษา การเล่นแบดมินตัน การชกมวย การมุงมั่นในการเรียน เป็นต้น พฤติกรรมที่ทำไถง่าย ๆ หรือผู้เรียนทำพฤติกรรมนั้นเองไถเราใช้หลักการเสริมแรงทางบวกต่อ พฤติกรรมนั้นไถในทันที ผู้เรียนจะทำพฤติกรรมนั้นอีก แต่พฤติกรรมบางพฤติกรรมมีความยาก สลับซับซ้อนจนผู้เรียนต้องใช้เวลายาวนานในการลองผิดลองถูกเอง หรือพฤติกรรมบางพฤติกรรม แม้ให้ผู้เรียนลองผิดลองถูกเองก็อาจไถไม่สามารถทำได้ ผู้สอนหรือผู้วางเงื่อนไขสามารถช่วยสราง พฤติกรรมใหม่ ๆ เหล่านี้ไถด้วยหลัก ๓ ประการ คือ การตัดพฤติกรรม การเชื่อมรอยพฤติกรรม และการให้รู้จักแยกแยะและเปลี่ยนถายสิ่งเรา^{๕๕}

๑) การตัดพฤติกรรม (Shaping) พฤติกรรมบางอย่างที่มีความซับซ้อน หรือมีความยากต่อการกระทำในระยะเวลาอันสั้น เช่น พฤติกรรมการเล่นตัวตามเข็มนาฬิกาเป็นพฤติกรรมที่ยากสำหรับนกพิราบที่จะทำได้ในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น ผู้ทดลองจะต้องกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายใหญ่และแบ่งออกเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ แล้วให้แรงเสริมต่อพฤติกรรมตามลำดับขั้น พฤติกรรมใดที่มีลักษณะใกล้เคียงพฤติกรรมเป้าหมายที่สุดจะไถรับรางวัล (Reinforcement of Successive Approximations to a Goal Behavior) และเมื่อใดที่นกพิราบย้อนกลับไปทำพฤติกรรมเดิม มันจะไถไถรับรางวัลการให้รางวัลจึงเป็นไปในรูปแบบการหา และพฤติกรรมที่ใกล้เคียงเป้าหมายที่สุดเป็นเกณฑ์ขั้นของพฤติกรรมในการให้แรงเสริมครั้งต่อไป

๓) การเชื่อมรอยพฤติกรรม (Chaining) การนำพฤติกรรมมาเชื่อมกัน เป็นลำดับขั้น (Connected Sequence of Behavior) ซึ่งการเชื่อมรอยพฤติกรรมจะช่วยสรางพฤติกรรมที่ซับซ้อนไถด้วยการนำพฤติกรรมง่าย ๆ ที่ผู้เรียนทำได้อยู่แล้วมาเชื่อมต่อกันเขาเป็นลำดับขั้นกัน ตัวอย่าง การ

^{๕๔} Morris L. Bigge S. Samuel Shermis, **Learning Theories For Teachers** : How Does Skinner's Operant Conditioning Work, (New York : Macmillan, 1988), pp.105-107.

^{๕๕} Margaret E. Bell-Gredler, B.F.Skinner's Operant Conditioning : Principles of Learning, (New York : Macmillan, 1987), p. 98.

เชื่อมรอยพฤติกรรมในคน เช่น พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์สาธารณะ ประกอบไปด้วยการยกหูโทรศัพท์ การหยอดเหรียญ การกดปุ่มตัวเลข หรือ พฤติกรรมการเติมน้ำมัน ประกอบไปด้วยการกวาดหาชายและ เทาขวา การหันตัว การหมุนตัว เป็นต้น การทำพฤติกรรม เหล่านี้จะต้องเป็นลำดับมีฉะนั้นจะไม่สามารถทำพฤติกรรมนั้น ๆ โดยการฝึกให้สามารถทำพฤติกรรมที่ซับซ้อนได้ ผู้สอนหรือผู้วางเงื่อนไข จะต้องรู้ลำดับของพฤติกรรมที่จะนำมาเชื่อมต่อกันเป็นครรลองของพฤติกรรม ซึ่งสามารถทำได้ ๒ วิธี

ก.การเชื่อมรอยพฤติกรรมแบบไปข้างหน้า (Forward Chaining) ผู้ฝึกจะให้แรงเสริม แก่ พฤติกรรมลำดับแรกก่อน จนสามารถทำได้ดี จึงคอยให้ทำพฤติกรรมลำดับที่สอง จนพฤติกรรมทั้งสอง ประสานต่อเนื่องกันเป็นอย่างดีจึงให้ทำพฤติกรรมลำดับที่สามต่อไปและทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ แต่ถ้ามัก ทำพฤติกรรมเชื่อมต่อกันไม่ดีนัก ผู้ฝึกก็จะใช้การตัดพฤติกรรมช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำ พฤติกรรมนั้น ๆ ได้ ตัวอย่างเช่นการฝึกสุนัขให้ นั่ง ยืน และเหว เป็นต้น

ข.การเชื่อมรอยพฤติกรรมแบบย้อนหลัง (Backward Chaining) ผู้ฝึกสามารถฝึก ผู้เรียน ให้ทำพฤติกรรมจากลำดับหลังสุดก่อนแล้วค่อย ๆ ย้อนสอนพฤติกรรมจากลำดับหลังมาเรื่อย ๆ จนถึง ลำดับแรกสุด เช่น การแกะเชือกผูกรองเท้า การพับผ้าเช็ดมือเป็นรูปต่าง ๆ โดยการแกะผ้าที่มีรูปต่าง ๆ ออกก่อน จากนั้นค่อยพับย้อนตามรอยพับไปจนสำเร็จเป็นรูปร่าง เป็นต้น

๓)การเรียนรู้ในการแยกแยะสิ่งเร้าและการเปลี่ยนถ่ายสิ่งเร้า (Discrimination Learning and Fading) วิธีทำให้ผู้เรียนทราบได้ว่าควรมีพฤติกรรมอะไรต่อสิ่งเร้าใดด้วยการวาง เงื่อนไขโดยสิ่ง เร้าที่ต่างกันให้ได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน(Discrimination Learning)เช่นถ้าไฟ เขียว ผู้เรียนกดคัน ผู้เรียนจะได้อาหาร ถ้าไฟแดง ผู้เรียนกดคันจะไม่ได้อาหารการเปลี่ยนถ่ายสิ่งเร้า (Fading) เป็นกา รวางเงื่อนไขให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เหมือนกัน ต่อสิ่งเร้าสองสิ่งผู้วางเงื่อนไขจะต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เงื่อนไขผลกระทบในสิ่งเร้าหนึ่งก่อน จากนั้น นำเสนอสิ่งเร้าที่สองพร้อมกับสิ่งเร้าแรก เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ เงื่อนไขผลกระทบที่มีต่อสิ่งเร้าทั้งสอง แล้วจะได้รับการตอบรับใด ผู้วางเงื่อนไขสามารถนำสิ่งเร้าแรก ออกจากสภาพการณ์นั้น ๆ โดยผู้เรียนจะยังคงมีพฤติกรรมวิพากต่อสิ่งเร้าที่สองเหมือนเดิม ลักษณะนี้ เรียกว่าการเปลี่ยนถ่ายสิ่งเร้า^{๕๖}

เราสามารถนำการวางพฤติกรรมใหม่ด้วยวิธีเปลี่ยนถ่ายสิ่งเร้าเพื่อทำให้ผู้เรียน สามารถ ตอบสนองต่อสิ่งเร้าใหม่ได้ดีและมีอารมณ์ทางบวกได้ดีในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างการ เปลี่ยนถ่ายการ ตอบสนองต่อคุณครูเหมือนตอบสนองต่อมารดา เช่น ในวัยเขาเรียน มารดาสามารถส่งลูกวัยสองขวบ ไว่ใคร่ครูที่โรงเรียนอนุบาลได้ด้วยวิธีเปลี่ยนถ่ายสิ่งเร้า โดยในวันแรกของการเขาเรียนมารดาควรอยู่กับ ครูและลูกสักระยะเวลาหนึ่ง จนเห็นว่าเด็กมีพฤติกรรมคุ้นเคยเป็นปกติเหมือนที่อยู่กับมารดาเพียง

^{๕๖} Margaret E. Bell-Gredler, B.F.Skinner's Operant Conditioning : Principles of Learning, (New York : Macmillan, 1988), pp.95-96.

ลำพังจากนั้นมารดาคอย ๆ ลดเวลาที่จะอยู่กับเด็กและครูลงทีละน้อยจน สามารถส่งลูกให้คุณครูที่โรงเรียนและลูกไม่ติดออดที่จะอยู่กับมารดาอีกต่อไปจึงนับได้ว่าการเปลี่ยนถ่ายสิ่งเราในครั้งนี้สำเร็จ

จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ของมนุษย์สรุปได้ว่า มนุษย์ย่อมมีพฤติกรรม ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเราระบบประสาทและอวัยวะรับสัมผัส จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการรับรู้และเรียนรู้ ซึ่งต้องมีความสมบูรณ์จึงจะสามารถรู้สิ่งเราได้ดี เมื่อสิ่งเราเข้ามากระทบ ประสาทสัมผัสจะเกิดการตื่นตัวและรับสัมผัสดำเนินการส่งไปยังสมอง ทำให้เกิดการแปลความหมายขึ้น โดยอาศัยประสบการณ์เดิม เมื่อแปลความหมายแล้วจะมีการประเมินผลที่ตอบสนองสิ่งเรา แล้วสรุปผลของการรับรู้เป็นความคิดรวบยอดทำให้เกิดปฏิกิริยาในการ ตอบสนองสิ่งเราเหล่านั้น เกิดเป็นการรับรู้และเรียนรู้เกิดขึ้น เมื่อได้ก็ตามเมื่อสิ่งเราใหม่เกิดขึ้นซึ่ง ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนจะไม่สามารถบอกได้ว่าสิ่งเรานั้นคืออะไร เป็นเพียงความรู้สึกจาก การรับสัมผัสเท่านั้นไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้

สรุปจากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์พบวาสกินเนอร์เชื่อว่า พฤติกรรมของ คนเกิดจากการอยู่ร่วมกันของบุคคลและใดทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมกันผลจากการ แสดงออกของ พฤติกรรมจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าพฤติกรรมนั้นจะมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีกหรือไม่ ในสถานการณ์ที่คล้ายกับ สถานการณ์เดิมถ้าเกิดขึ้นอีกจะเรียกพฤติกรรมนั้นว่า การเสริมแรงทางบวก แต่ถ้าไม่เกิดขึ้นอีกจะ เรียกผลของพฤติกรรมนั้นว่าการลงโทษ การเรียนรู้พฤติกรรมจะขึ้นอยู่กับผู้สอนเป็นตัดสินว่า พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เหมาะสมที่จะนำพฤติกรรมนั้นมาปลูกฝังให้กับผู้เรียนหรือไม่ซึ่งจะมีทั้งความเหมือนและแตกต่าง

ตารางที่ ๒.๑๐ สรุปทฤษฎีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสกินเนอร์

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Morris L. Bigge S.Samuel Shermis, 1988, pp.101-108.	๑.พฤติกรรมการตอบสนองเป็นปฏิกิริยาสะท้อนตอบสนองต่อสิ่งเรายัง หลีกเลียงไม่ได้ เช่นสะดุ้งตกใจ น้ำลายไหล ๒.พฤติกรรมวิบากเป็นพฤติกรรมที่ สิ่งมีชีวิตทำขึ้นเองเพื่อไขเป็นเครื่องมือให้ได้รับผลกรรมที่ปรารถนาหรือหลีก เลี่ยงการได้รับผลกรรมที่ไม่พึงปรารถนาสัตว์และมนุษย์สามารถทำพฤติกรรม ได้หลาย ๆ อย่างและจะเรียนรู้ได้ว่าพฤติกรรมใดได้รับผลกรรมอะไร
Margaret E. Bell-Gredler, ๑๙๘๗, p.๙๘.	การเสริมพลังพฤติกรรม ๑)การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เมื่อทำพฤติกรรม หนึ่งแล้วได้รับแรงเสริมทางบวก เขาจะ ทำพฤติกรรมในสถานการณ์นั้นอีกในอนาคต ๒) การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) เมื่อผู้เรียนทำพฤติกรรมหนึ่งแล้ว สามารถ รอดพ้นจากสิ่งเราที่ไม่ปรารถนาได้ หรือได้รับการปลดปล่อยจากสิ่งที่เบียดเบียน เขาจะทำพฤติกรรมในสถานการณ์นั้นอีกในอนาคต ในการวางเงื่อนไขการ เสริมแรงทางลบผู้ทดลองใช้สิ่งเราที่ไม่น่าพึงพอใจของผู้รับการทดลอง

๒.๔ ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanist)

แนวคิดกลุ่มมนุษยนิยมเชื่อว่า มนุษย์ต้องการที่จะพัฒนาตนเอง มนุษย์ เกิดมาพร้อมกับความต้องการ ซึ่งจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นจากความต้องการขั้นพื้นฐาน ไปสู่ความต้องการในระดับสูงขึ้น ไป ตามสภาพของการได้รับการตอบสนอง ความต้องการดังกล่าวจัดเรียงลำดับดังนี้

๒.๔.๑ ทฤษฎีความต้องการ ๕ ขั้นของมาสโลว์ (Abraham Maslow)

๑. ความต้องการทางสรีระ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้แก่ความต้องการ การตอบสนองความหิวความกระหายการขับถ่าย ฯลฯ

๒. ความต้องการสวัสดิภาพได้แก่ความต้องการความปลอดภัย เป็นความต้องการที่พัฒนาขึ้นมาเมื่อความต้องการทางสรีระได้รับการตอบสนองแล้ว

๓. ความต้องการความรักเป็นความต้องการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม บางครั้งความต้องการนี้เรียกว่า ความต้องการทางสังคม (Social Needs)

๔. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงต้องการความภูมิใจในตัวเองด้วยการได้รับการยกย่อง ชมเชยมีเกียรติยศชื่อเสียง

๕. ความต้องการตระหนักถึงความเป็นจริงแห่งตนเป็นความต้องการที่อยาก จะให้ความปรารถนาสูงสุดในชีวิตของตนเองสมหวัง เพื่อความสุขสมบูรณ์แห่งชีวิต ซึ่งความต้องการระดับนี้ถือเป็นความต้องการสูงสุดของมนุษย์เรา แต่ความสำเร็จนี้จะเกิดขึ้นหรือได้รับการตอบสนองย่อมขึ้นอยู่กับศักยภาพหรือความสามารถของแต่ละบุคคล

ตารางที่ ๒.๑๑ สรุปทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanist)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Margaret E. Bell-Gredler, 1988, pp.95-96.	ความต้องการ ๕ ประการ พัฒนาขึ้นจากความต้องการขั้นพื้นฐานไปสู่ความต้องการในระดับสูงขึ้นไป ตามสภาพของการได้รับการตอบสนอง จัดเรียงลำดับดังนี้ ๑. ความต้องการทางสรีระ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้แก่ความต้องการตอบสนองความหิวความกระหายการขับถ่าย ฯลฯ ๒. ความต้องการสวัสดิภาพ ได้แก่ ความต้องการความปลอดภัย เป็นความต้องการที่พัฒนาขึ้นมาเมื่อความต้องการทางสรีระได้รับการตอบสนองแล้ว ๓. ความต้องการความรัก เป็นความต้องการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม บางครั้งความต้องการนี้เรียกว่า ความต้องการทางสังคม ๔. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ต้องการความภูมิใจในตัวเองด้วยการได้รับการยกย่องชมเชยมีเกียรติยศชื่อเสียง ๕. ความต้องการตระหนักถึงความเป็นจริงแห่งตนเป็นความต้องการที่อยากจะให้ความปรารถนาสูงสุดในชีวิตของตนเองสมหวัง เพื่อความสุขสมบูรณ์แห่งชีวิต ซึ่งความต้องการระดับนี้ถือเป็นความต้องการสูงสุดของมนุษย์เรา

๒.๕ แรงผลักดันพฤติกรรมตามแนวพุทธศาสตร์

ตามแนวทางพุทธศาสนานี้กล่าวว่า แรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์ คือ ความอยาก ที่พระพุทธรองค์เรียกว่า ตัณหา^{๕๗} ซึ่งมีอยู่ ๓ จำพวกคือ

๒.๕.๑ ตัณหา ๓ จำพวก

๑. กามตัณหา คืออยากในสิ่งที่น่าใคร่น่าปรารถนาในรูปรสกลิ่นเสียง และสัมผัส

๒. ภวตัณหา คือความอยากเป็น อยากมี เช่น อยากเป็นเศรษฐี อยากมีเงินล้าน อยากเป็นดาราภาพยนตร์อยากเป็นคนที่มีชื่อเสียง

๓. วิภวตัณหา คือความไม่อยากเป็น ไม่อยากมี ไม่อยากเป็นอยากโน้น ไม่อยากเป็นอย่างนี้ ไม่อยากหลีกเลี่ยงให้พ้นจากสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการไม่พึงปรารถนา

ตัณหาทั้ง ๓ ประเภทนี้มีอยู่ในตัวบุคคลที่เป็นปุถุชนธรรมดาทุกผู้ทุกนาม จึงทำให้เกิดอุปาทานคือการยึดมั่นถือมั่น แล้วผลักดันให้แสดงพฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ เช่น อยากเป็นเศรษฐี ทำให้ยึดมั่นในความคิดเกี่ยวกับความสุขสบายของเศรษฐี จึงมีพฤติกรรมขยันขันแข็งในการทำมาหากินหรือไถ่กินคอร์ปชั่นเพื่อจะได้เป็นเศรษฐี ตัณหาในทางพุทธศาสนานี้เป็นความต้องการทางจิต และความต้องการทางจิตนี้สามารถผลักดันพฤติกรรมมนุษย์ แนวคิดนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยา แต่จะมีความแตกต่างกันตรงที่ แนวทางพระพุทธศาสนานี้เชื่อว่ามนุษย์สามารถหลุดพ้นจากแรงผลักดันของตัณหาทั้งหลายได้ ด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้ประพฤติดังมาอยู่ในศีล การฝึกอบรมจิตจะทำให้จิตแจ่มใสปัญญาแก่กล้าหลุดพ้นจากอวิชชาตัณหาทั้งหลายก็จะหมดไปเอง

จากปัจจัยพื้นฐานทางจิตวิทยาที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสัจยชาติญาณก็ดี และเรื่องแรงผลักดันพฤติกรรมตามแนวคิดต่าง ๆ ก็ดี ต่างก็จะพยายามอธิบายเพื่อชี้ชัดว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีอะไรเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของพฤติกรรมบ้าง

ตารางที่ ๒.๑๒ สรุปแรงผลักดันพฤติกรรมตามแนวพุทธศาสตร์

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๘, หน้า ๘๖.	แรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์ คือ ๑. กามตัณหา คืออยากในสิ่งที่น่าใคร่ น่าปรารถนาในรูปรสกลิ่นเสียงและสัมผัส ๒. ภวตัณหา คือความอยากเป็น อยากมี เช่น อยากเป็นเศรษฐี อยากมีเงินล้าน อยากเป็นดาราภาพยนตร์อยากเป็นคนที่มีชื่อเสียง ๓. วิภวตัณหา คือไม่อยากเป็น ไม่อยากมี ไม่อยากเป็นอยากโน้น ไม่อยากเป็นอย่างนี้ ไม่อยากหลีกเลี่ยงให้พ้นจากสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการไม่พึงปรารถนา

^{๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์. ปรีณิตัง. แมส โปรดักส์, ๒๕๕๐), หน้า ๘๖.

๒.๖ ปัจจัยพื้นฐานทางพฤติกรรมด้านสังคมวิทยา

พื้นฐานทางชีววิทยา หรือทางประสาทวิทยา เน้นที่พฤติกรรมของเอกัตบุคคล (Individuality) คือ พฤติกรรมของคนคนหนึ่ง ที่ไม่สัมพันธ์กับผู้อื่น แต่มนุษย์เป็น สัตว์สังคม มีความต้องการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และบางกรณีก็จำเป็น ต้องอยู่รวมกัน เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน เป็นสังคม กระบวนการของกลุ่ม กระบวนการ ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม หรือวัฒนธรรม จึงมีส่วนสำคัญใน การกำหนดลักษณะ พฤติกรรมของมนุษย์ ให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมได้ โดย Bronfenbrenner ให้คำนิยามของ สิ่งแวดล้อม ไว้ดังนี้ สิ่งแวดล้อมได้แก่เหตุการณ์หรือสภาวะใด ๆ ที่อยู่นอกอินทรีย์ที่มีผลต่อหรือ ได้รับผลจาก การกระทำ และพัฒนาการของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ทุกสิ่งตั้งแต่โมเลกุลเล็ก ๆ ที่สามารถซึมสู่กระแสเลือด ของตัวอ่อน ในครรภ์ จนถึงรูปแบบ สถาปัตยกรรม ของอาคารที่อยู่อาศัยเมื่อเติบโตขึ้น และสภาวะแวดล้อมโดยรอบ สิ่งแวดล้อมทางสังคม จะหมายถึงคนอื่น ๆ ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวเราและได้รับอิทธิพลบางอย่างจากตัวเราด้วย ในเรื่องสิ่งแวดล้อม เขาได้เสนอแนวคิดในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไว้ เรียกว่า Ecological Approach ในแนวคิดนี้ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นระบบต่อเนื่องกันแต่ละระบบมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วย^{๔๘}ดังนี้

๒.๖.๑ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับบุคคล (Ecological Approach)

๑. ระบบจุลภาคเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับตัวที่สุด และให้ประสบการณ์โดยตรง หน่วยแรกที่สุด คือ ครอบครัว ที่พ่อแม่และลูก มีปฏิสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังมีหน่วยอื่นอีก เช่น ครอบครัวของญาติ ศูนย์เลี้ยงดูเด็ก ห้องเรียน ที่โรงเรียน เป็นต้น ในแต่ละระบบจุลภาคนี้อะไร ๆ พฤติกรรมของ เด็กจะกระทบต่อคนอื่น ๆ ซึ่งเขาเหล่านั้น จะส่งผลกระทบ ต่อเด็กในรูปใหม่ได้ แม้แต่ทารกในครรภ์ก็อาจมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของมารดา แล้วส่งผล ย้อนกลับต่อ อนาคตของทารกได้ สิ่งแวดล้อมใดที่คนทุกคนในนั้น สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทั่วถึงจัดเป็นระบบจุลภาค

๒. ระบบปฏิสัมพันธ์ เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงระบบจุลภาคต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กัน เช่น ความสัมพันธ์ ระหว่าง ญาติพี่น้อง ระหว่างครอบครัวและโรงเรียน เด็กที่มีปัญหาที่บ้านจะไปสร้างปัญหาที่โรงเรียน เด็กจากครอบครัวอบอุ่น มักจะเป็นเด็กเรียบร้อย ที่โรงเรียน เป็นต้น

๓. ระบบภายนอกเป็นสภาพทางสังคมที่คนเราไม่ได้รับประสบการณ์โดยตรง แต่มีผลกระทบต่อพฤติกรรม หรือ พัฒนาการของบุคคลได้ เช่น ทักษะทางสังคม ความสำเร็จในหน้าที่การงานของพ่อแม่ มีส่วนในการจัดประสบการณ์ ที่เหมาะสม ให้ลูกได้มากหรือน้อย หรือนโยบายของรัฐบาล ข้อกำหนด และเครือข่ายทางสังคมระหว่างกลุ่มคน เป็นสิ่งแวดล้อมประเภทนี้

๔. ระบบมหภาค คือ ระบบใหญ่ที่สุดของสังคม ซึ่งเป็นที่รวมทุกระบบที่กล่าวมาให้

^{๔๘} จุฬาลักษณ์ สตะ, ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียน, หน้า ๘.

เกี่ยวเนื่องกัน เป็นวัฒนธรรมใหญ่ และวัฒนธรรมย่อยของสังคม วัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติและแนวดำเนินชีวิต ซึ่งยอมรับกันในสังคม และสืบทอดจาก คนรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ได้แก่ ทักษะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในแต่ละวัยว่า ควรสอนอะไรให้เด็ก เพื่อทำหน้าที่ในสังคม เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ควรมี ความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง แต่วัฒนธรรมก็มีการพัฒนา ไปตามกาลเวลา มีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของสังคม เช่น ภาวะสงคราม สภาพเศรษฐกิจ ภัยพิบัติ จากธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเราไม่สามารถสรุปได้ว่าคนในสังคมเดียวกันจะมีพฤติกรรมเหมือนกันหมด เพราะคนที่เกิด และผ่านประสบการณ์ต่างยุคสมัยกันจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ระดับมหภาคที่แตกต่างกัน

๕. ระบบเหตุการณ์แวดล้อม เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนไปของสิ่งแวดล้อม ตลอดช่วงชีวิต ของบุคคลและรวมถึงเหตุการณ์ซึ่งเป็น ประวัติของบุคคลผู้นั้นด้วย เช่น อิทธิพลของการหย่าร้าง ที่มีต่อเด็ก ซึ่งนักวิจัยพบว่า การหย่าร้างนั้นจะเกิดผลทางลบมากที่สุดต่อเด็กในปีแรก มีผลต่อเด็กชาย มากกว่าเด็กหญิง แต่หลังจากการหย่าไปแล้ว ประมาณ ๒ ปี เด็กจะเริ่มปรับตัวได้ (Bronfenbrenner cited by Santrock) ระบบของสิ่งแวดล้อมที่เสนอโดย บรอนเฟนเบเนอร์ แต่ละระบบมีส่วนสร้างพฤติกรรม ของบุคคลและอาจถูกเปลี่ยนแปลงได้จากคนในระบบนั้น ๆ ด้วย มนุษย์ที่พัฒนาหรือเติบโตมาจาก สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ย่อมมีพฤติกรรม และลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไปด้วย

๒.๖.๒ ประเภทของพฤติกรรม แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พฤติกรรมภายนอก (External behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่เราสามารถสังเกตได้ด้วยตาหรือใช้เครื่องมือวัด พฤติกรรมภายนอกแบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ พฤติกรรมภายนอกที่สามารถสังเกตเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น การนั่ง การนอน การยืน การเดิน การกิน การพูด การหัวเราะ การร้องไห้ ฯลฯ พฤติกรรมแบบนี้เรียกว่า โมลาร์ (Molar) และ พฤติกรรมโมเลกุล (molecular behavior) หมายถึงพฤติกรรมที่เราที่ไม่สามารถสังเกตได้ด้วยตาต้องอาศัยเครื่องมือหรือกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อื่นมาวัดจึงสามารถรู้ได้ เช่น การเต้นของหัวใจการย่อยอาหารของกระเพาะ การตรวจคลื่นสมอง การตรวจหาปริมาณน้ำตาลในเลือด เป็นต้น

๒. พฤติกรรมภายใน (Internal behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงและไม่สามารถใช้เครื่องมือวัดได้ ได้แก่ พฤติกรรมที่เป็นความในใจ ความรู้สึกนึกคิด ความกลัว ความโกรธ ต่าง ๆ ซึ่งเราสันนิษฐานได้จากพฤติกรรมภายนอก แต่บางครั้งก็ไม่สามารถสรุปแน่นอนได้ เจ้าตัวเท่านั้นที่สามารถบอกได้ว่าเขารู้สึกอย่างไร ดังนั้นการสรุปพฤติกรรมภายในเป็นสิ่งที่ควรระวังให้มากเพราะอาจผิดพลาดได้ เพื่อสะดวกในการศึกษาเราอาจแบ่งพฤติกรรมภายในได้ ดังนี้

(๑) พฤติกรรมที่เป็นความรู้สึกที่เกิดจากสิ่งเร้ามากระทบกับประสาทสัมผัส เช่น การที่ได้ยิน การได้เห็น การได้กลิ่น การได้รู้รส การได้สัมผัส เป็นต้น

(๒) พฤติกรรมที่เป็นการตีความ เมื่อสิ่งเร้ามากระทบประสาทสัมผัส จะเกิดความรู้สึก และการที่จะทราบว่าอะไรเกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยการตีความเข้าช่วย ดังนั้นการรับรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดจากการรู้สึกและการตีความ หากไม่สามารถตีความ การรับรู้ก็ไม่สมบูรณ์ เช่น เขาพูดภาษาอังกฤษเรา ตีความไม่ได้ก็ไม่รู้ว่าเขาพูดอะไร หมายความว่าอย่างไร เป็นต้น

(๓) พฤติกรรมที่เป็นการคิดและการตัดสินใจ ซึ่งการคิดในที่นี้ หมายถึง การจินตนาการ การคิดและการตัดสินใจเป็นหัวใจในการบงการให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมภายนอกมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน ในขณะเดียวกันการคิดและการตัดสินใจย่อมขึ้นอยู่กับความรู้และการจำด้วย

๒.๖.๓ ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรม ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมนั้นมีรูปแบบ ดังนี้

๑. รูปแบบจิตลักษณะ (Traits model) เป็นการศึกษาที่อยู่ภายในตัวบุคคล ที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรม ได้แก่ การศึกษาลักษณะบุคลิกภาพของบุคคล โดยมีหลักการว่าบุคคลมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันทำให้เกิดบุคลิกภาพที่แตกต่างกันด้วย ในแต่ละลักษณะของบุคคล บุคลิกภาพจะประกอบไปด้วยลักษณะจิตใจง่าย ๆ หลายจิตลักษณะและลักษณะจิตใจนี้จะคงสภาพอยู่ในตัวบุคคล ทำให้บุคคลมีลักษณะพฤติกรรมและการกระทำแตกต่างไปจากบุคคลอื่น เช่น ลักษณะบุคลิกภาพแบบเก็บตัว จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะย่อย ๆ ได้แก่ ความวิตกกังวล ความตระหนกในตนเองต่ำ และพฤติกรรมที่สอดคล้องกันก็คือ การเป็นคนเงียบเฉยไม่ชอบสมาคมกับคนอื่น ชอบทำงานอยู่คนเดียว เป็นต้น

๒. รูปแบบพลวัตทางจิต (Psychodynamic model) เป็นการศึกษาเชิงโครงสร้าง หรือ กระบวนต่าง ๆ ทางจิตที่เป็นต้นเหตุของพฤติกรรม หลักการในการศึกษาก็คือ พฤติกรรมของบุคคล เกิดจากความขัดแย้งของโครงสร้างทางจิต ๓ ด้าน ได้แก่ อิด (id) อีโก้ (ego) ซุปเปอร์อีโก้ (super ego) โครงสร้างทางจิต ๓ ด้านนี้จะมี ความขัดแย้งกันตลอดเวลา โดยที่อิดจะเป็นแรงขับในการกระทำตามความต้องการของตน อีโก้เป็นส่วนที่พัฒนาขึ้นตามวัยที่เป็นตัวควบคุมให้มีพฤติกรรมอยู่ในขอบเขตของสังคม และซุปเปอร์อีโก้เป็นตัวที่ควบคุมอิดกับอีโก้ให้มีความขัดแย้งกันในสภาพสมดุลหรือไม่สมดุลซึ่งแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม

๓. รูปแบบสถานการณ์นิยม (Situationism model) รูปแบบนี้มีหลักการว่าพฤติกรรม ย่อมเป็นไปตามสถานการณ์หนึ่ง ๆ มากกว่าจะเป็นลักษณะที่คงที่ถาวรดังกล่าวไว้ในสองแบบแรก รูปแบบที่สามนี้กล่าวว่าสถานการณ์ภายนอกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ สามารถแก้ไข ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ได้ สถานการณ์แวดล้อมภายนอก เงื่อนไขทางสังคม และสิ่งเร้าต่าง ๆ จะมีอิทธิพลอย่างเดียวกันโดยไม่สนใจถึงสาเหตุภายในนั้น ไม่สามารถชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่ครบถ้วนได้

๔. รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactions model) เป็นการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรม

โดยนำรูปแบบที่หนึ่งและที่สามารถรวมกัน แล้วเพิ่มการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ การเกิดพฤติกรรมนั้นจะขึ้นอยู่กับระหว่างจิตลักษณะของบุคคล กับสถานการณ์ที่เขา กำลังประสบอยู่ หลักสำคัญของรูปแบบปฏิสัมพันธ์นี้ ก็คือ มีการกำหนดตัวแปรที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรม ๓ ประเภท คือ ลักษณะทางจิตใจของผู้กระทำ เช่น มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความมุ่งมั่น เป็นต้น อันที่สองคือ ลักษณะของสถานการณ์ที่การกระทำนั้นจะเกิดขึ้น เช่น ตำแหน่งหน้าที่การงาน การศึกษาต่อ เป็นต้น และสุดท้ายคือสาเหตุร่วมระหว่างลักษณะทางจิตใจกับลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งอาจวัดและศึกษา ได้ในรูปของการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะบางประการของสถานการณ์ การตีความหรือการเห็น ความสำคัญของสถานการณ์นั้นของบุคคลผู้กระทำ

๒.๖.๔ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรม มีกฎเกณฑ์ที่เป็นหลักใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

๑. พฤติกรรมทุกอย่างต้องมีสาเหตุ เป็นลักษณะความคิดแบบวิทยาศาสตร์ว่า ไม่มีปรากฏการณ์ใดเกิดขึ้นโดยปราศจากสาเหตุ อินทรีย์จะแสดงการตอบสนองเป็นพฤติกรรมอะไร ออกมา ก็ต้องมีสิ่งเร้ามากระตุ้นเสมอ สิ่งเร้าที่มากระตุ้นนั้นทำให้คนเกิดแรงจูงใจ ซึ่งอาจจะเห็นได้ชัด โดยผู้แสดงรู้สึกตัวหรือผู้อื่นอาจสืบสาเหตุได้ง่าย หรืออาจจะมองเห็นไม่ชัดเจน ผู้กระทำก็รู้สึกตัวว่า ทำอย่างนี้เพราะแรงจูงใจอะไร หรือผู้อื่นพยายามมาค้นหาแรงจูงใจก็สืบหาต้นตอได้ยาก ปัญหาของการค้นหาสาเหตุของการกระทำของคน ก็อยู่ตรงที่ว่าเราไม่รู้ว่าอะไรเป็นแรงจูงใจให้คนแสดง พฤติกรรมนั้น ๆ แรงจูงใจมี ๒ ลักษณะคือ แรงจูงใจที่เป็นสิ่งเร้าที่สามารถทำให้อินทรีย์แสดง พฤติกรรมออกมาได้ว่าเรียกแรงจูงใจฉับพลัน (aroused motive) เช่น เวลาหิวข้าวเราก็เดินไปหา อาหารกิน ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือแรงจูงใจสะสม (Motivational disposition) เป็นแรงจูงใจที่ไม่ได้ ทำให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมออกมาทันที แต่ได้เก็บสะสมเอาไว้ เพราะฉะนั้นในบางครั้ง การแสดง พฤติกรรมในครั้งหนึ่ง ๆ นอกจากจะมีแรงจูงใจฉับพลันแล้ว ยังอาจมีแรงจูงใจแอบแฝงที่สะสม ออกมาด้วย พฤติกรรมที่ประกอบด้วยแรงจูงใจทั้งสองประเภท อาจจะมีลักษณะเด่นให้สังเกตได้ คือ ความเข้มข้นของพฤติกรรมค่อนข้างสูงเนื่องจากแรงผลักดันจากแรงจูงใจสะสม เราอาจอธิบายกรณีไม่ ชัดก้านเดียวหรือน้ำผึ้งหยดเดียว หรือการกระทำอะไรไม่สมเหตุผลผลก็อธิบายได้ด้วยหลักการของ แรงจูงใจนี้เช่นกัน

๒.สาเหตุที่เหมือนกันอาจแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เป็นหลักที่พูดว่าต่างจิตต่างใจ ตัวอย่างนี้พบได้เสมอในชีวิตประจำวัน คนสองคนไปดูหนังเรื่องเดียวกัน ออกมามีทัศนคติที่ไม่เหมือนกัน

๓.สาเหตุที่ต่างกันอาจแสดงพฤติกรรมที่เหมือนกัน เวลาที่เราเห็นคนร้องไห้นั้น เรา ยังบอกสรุปไม่ได้ว่า เขาร้องไห้เพราะ ดีใจ เสียใจ ตกใจ หรือตื่นเต้น

๔.พฤติกรรมที่สะสมกันมานานจนเป็นนิสัย หรือทัศนคติ ถ้าจะทำการเปลี่ยนแปลง ลักษณะนิสัยเหล่านี้ก็ต้องใช้เวลาอันเกือบจะเท่ากับระยะเวลาของการสร้างสม

เนื่องจากนิสัยเกิดจากการแสดงพฤติกรรมเดียวกันจนซ้ำซาก เป็นรูปแบบ เมื่อเกิด

เป็นรูปแบบแล้วจะเกิดลักษณะอย่างหนึ่งคือ มีแนวโน้มที่จะคงเอาไว้ ยิ่งถ้าผ่านช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว(เช่นวัยรุ่น) หรือรูปแบบนิสัยนั้นได้ก่อตัวมาเป็นระยะเวลานาน แนวโน้มแห่งการคงตัวยิ่งสูง เพราะฉะนั้นในการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย ทักษะคติ หรือวิธีคิดของบุคคลจึงต้องใช้เวลาแห่งการปรับตัว โดยพิจารณาเงื่อนไขอื่น ๆ เช่น ช่วงเวลาในการสะสมนิสัย วัยของบุคคล และถ้าเรามีวิธีการที่ดีในการเปลี่ยนแปลง ก็อาจช่วยให้ย่นระยะเวลาให้สั้นลง

๒.๖.๕ พฤติกรรมเยาวชนกับการกระทำผิด

สิ่งใดคือการกระทำผิดและสิ่งใดเรียกว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องแล้ว ความผิดที่เยาวชนกระทำมีรูปแบบไม่ได้แตกต่างไปจากการกระทำผิดในกลุ่มผู้ใหญ่ กล่าวคือความหมายของพฤติกรรมคือกริยาอาการที่แสดงออก หรือปฏิกิริยาโต้ตอบเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า (Stimulus) หรือสถานการณ์ต่าง ๆ อาการแสดงออกต่าง ๆ เหล่านี้ อาจเป็นการเคลื่อนไหวที่สังเกตได้หรือวัดได้ เช่น การเดิน การพูด การเขียน การคิด การเต้นของหัวใจ เป็นต้น ส่วนสิ่งเร้าที่มากระทบแล้วก่อให้เกิดพฤติกรรมก็อาจจะเป็นสิ่งเร้าภายใน (Internal Stimulus) และสิ่งเร้าภายนอก (External Stimulus)

สิ่งเร้าภายใน ได้แก่ สิ่งเร้าที่เกิดจากความต้องการทางกายภาพ เช่น ความหิว ความกระหาย สิ่งเร้าภายในนี้จะมีอิทธิพลสูงสุดในการกระตุ้นเด็กให้แสดงพฤติกรรม และเมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นในสังคม สิ่งเร้าภายในจะลดความสำคัญลง สิ่งเร้าภายนอกทางสังคมที่เด็กได้รับรู้ในสังคมจะมีอิทธิพลมากกว่าในการกำหนดว่า บุคคลควรจะ แสดงพฤติกรรมอย่างใดต่อผู้อื่น สิ่งเร้าภายนอก ได้แก่ สิ่งกระตุ้นต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาททั้ง หู ตา ลิ้น จมูก และการสัมผัสทางใจ

สิ่งเร้าที่มีอิทธิพลที่จะจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรม ได้แก่สิ่งเร้าที่ทำให้บุคคล เกิดความพึงพอใจที่เรียกว่า การเสริมแรง (Reinforcement) ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) คือสิ่งเร้าที่พอใจทำให้บุคคลมีการแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เช่น คำชมเชย การยอมรับของเพื่อน ส่วนการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) คือ สิ่งเร้าที่ไม่พอใจหรือไม่พึงปรารถนานำมาใช้เพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาให้น้อยลง เช่น การลงโทษเด็ก เมื่อลักขโมยการปรับเงินเมื่อผู้ขับขี่ยานพาหนะไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นต้น

มนุษย์จะพึงพอใจกับการได้รับการเสริมแรงทางบวกมากกว่าการเสริมแรงทางลบ วิธีการเสริมแรงทางบวก กระทำได้ดังนี้

๑. การให้อาหาร น้ำ เครื่องยังชีพ เป็นต้น

๒. การให้แรงเสริมทางสังคม เช่น การยอมรับ การยกย่อง การชมเชย ฯลฯ

๓. การให้รางวัล คะแนน แต้ม ดาว เป็นต้น

๔. การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Information Feedback) เช่น การรับแจ้งว่า พฤติกรรมที่กระทำนั้น ๆ เหมาะสม

๕. การใช้พฤติกรรมที่ชอบกระทำมากที่สุดมาเสริมแรงพฤติกรรมที่ชอบ กระทำน้อยที่สุด เป็นการวางเงื่อนไข เช่น เมื่อทำการบ้านเสร็จแล้วจึงอนุญาตให้ดูทีวี เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๑๓ สรุปปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับบุคคล

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
จุฬาลักษณ์ สະตะ, ๒๕๔๘, หน้า ๘๖.	๑.ระบบจุลภาคเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับตัวที่สุดและให้ประสบการณ์โดยตรง ๒.ระบบปฏิสัมพันธ์ เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงระบบจุลภาคต่าง ๆ ๓.ระบบภายนอกเป็นสภาพทางสังคมที่คนเราไม่ได้รับประสบการณ์โดยตรง ๔. ระบบมหภาค คือระบบใหญ่ที่สุดของสังคมซึ่งเป็นที่ยอมรับทุกระบบที่กล่าวมา ๕. ระบบเหตุการณ์แวดล้อมเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ตลอดช่วงชีวิต

๒.๗ หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับความสันโดษ

๒.๗.๑ ความหมายและความสำคัญของสันโดษ

คำว่า สันโดษ มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี สันโตสะ และบางแห่งใช้คำว่า สันตุฎฐิ ซึ่งมีศัพท์มาจากธาตุเดียวกัน คือ ส+ตุส เขียนแบบสันสกฤตเป็น สันโตษะ แปลงเป็นภาษาไทยว่าสันโดษ แปลว่า ความเป็นบุคคลผู้มีความยินดีโดยสม่ำเสมอ หรือผู้สันโดษชื่อว่า สันตุฎฐิ^{๕๙}

ในคัมภีร์มั่งคัลลทีปนี ให้ความหมายว่า ความสันโดษ กล่าวคือ ความไม่โลภ ชื่อว่า สันตุฎฐิตา สันโดษ คือ ความไม่โลภ มีอย่างเดียวกันนั้น ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น โดยประเภทแห่งอารมณ์ ย่อมเป็น ๔ อย่างด้วยอำนาจปัจจัย ๔ และ เป็น ๑๒ อย่างโดยประเภทแห่ง ๔ ดิเกะ (๓ หมวด ๆ ละ ๔) เพราะทำวิภาค ว่า สันโดษ ในปัจจัย ๔ ปัจจัยละ ๓ อย่าง ด้วยสามารถ ยถาลาภสันโดษ ยถาพลสันโดษ และยถาสารูปสันโดษ เพราะเหตุนี้ ในอรรถกถาทั้งปวง พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า สันโดษนั้นมี ๑๒ อย่าง^{๖๐}

นอกจากนี้ในพจนานุกรมฉบับต่าง ๆ ปรากฏความหมายของคำว่า สันโดษ ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ได้ให้ความหมายของสันโดษไว้ว่า ความยินดี ความพอใจความยินดีด้วยของของตน ซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย ๔ ตามที่มี

^{๕๙} พระพุทธปิยะเถระ, **รูปลัทธิปริกษณ์นริตติศาสตร์ภาษาบาลี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๒๒.

^{๖๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, **มั่งคัลลทีปนีแปล เล่ม ๔**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๔๗.

ตามที่ได้ ความรู้จักอ้อมรู้จักพอ^{๖๑}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำว่า สันโดษ ไว้ว่า ความยินดีหรือพอใจ เท่าที่ตนมีอยู่ หรือเป็นอยู่^{๖๒} นอกจากนั้น ยังมีนักปราชญ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้อธิบายขยายความหมายของคำว่า สันโดษ ดังต่อไปนี้

คำว่า สันโดษ ตรงกับภาษาบาลีว่า สันตุญฺฐิ มีความหมายดังที่ปรากฏในมังคลัตถปิณี ๓ นัย^{๖๓} ได้แก่

๑) สันโดษ แปลว่า ยินดีสิ่งที่เป็นของตน กล่าวคือ ความพอใจของซึ่งเป็นส่วนของตน ไม่แสดงอาการรังเกียจหรือดูถูกปัจจัยสิ่งของต่าง ๆ ที่ตนเองหามาได้จากการทำหน้าที่การทำงานต่าง ๆ โดยชอบธรรม ทั้งในเวลารับ ทั้งในเวลาใช้สอย ไม่ว่าสิ่งที่ตนได้มาเป็นของตนนั้น จะเป็นสิ่งที่ดี ประณีตสวยงามหรือไม่ก็ตาม ก็ยินดีด้วยสิ่งนั้น ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่ว่า เราได้มันมาเป็นสมบัติของเราโดยถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรม กฎหมายบ้านเมืองและจารีตประเพณีต่าง ๆ

๒) สันโดษ แปลว่า ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ กล่าวคือ มีความพอใจยินดีในปัจจัยสิ่งของทรัพย์สินเงินทองที่เราได้มาแล้ว โดยปราศจากความรู้สึกมักมาก เสียใจ มีอยู่เท่าใด ก็พอใจเท่านั้น ไม่ทะยานอยากได้ในสิ่งที่มีไม่ได้และไม่ได้มี ไม่ปรารถนามากเกินกำลังความสามารถของตน และไม่มีความทะยานอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ซึ่งหมายถึง รู้จักพอประมาณนั่นเอง

๓) สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยใจที่เสมอ กล่าวคือ การละจากความรู้สึกยินดีในสิ่งที่น่าชอบใจน่าปรารถนา และในสิ่งที่ไม่น่าชอบใจไม่น่าปรารถนาซึ่งในทางพระเรียกว่า อวิชฺฐารมณฺ์และอนิชฺฐารมณฺ์ ความสันโดษตามความหมายนี้ มุ่งถึงการวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ อันเป็นเรื่องของโลกธรรม ทั้ง ๘ ประการ คือ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ ความไม่เอนเอียงในจิตใจนี้ เกิดจากการพิจารณาด้วยปัญญาเพื่อให้เข้าใจทุกสิ่งตามความเป็นจริงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เช่นที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่งล้วนไม่แน่นอน(อนิจจัง) มีความเกิดขึ้น (อุปาทะ) ในเบื้องต้น มีความตั้งอยู่ (ฐิติ) ในท่ามกลางและมีความดับสลายไป (ภังคะ) ในที่สุด ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มีสิ่งใดคงทนอยู่ในสภาพเดิมได้(ทุกขัง)และทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง ไม่ใช่สัตว์บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเราเขา เราไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามใจเราปรารถนาได้ทุกอย่างไป (อนัตตา) ดังนี้ เมื่อเรามีความ

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๒.

^{๖๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๖๖.

^{๖๓} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒๔.

เข้าใจอย่างนี้ ก็จะทำให้มีจิตใจที่สมำเสมอในทุกอารมณ์ที่มากระทบจิต มีทัศนคติเห็นภาพรวมของสรรพสิ่งเสมอกัน ไม่เดือดร้อนใจกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ลึงโลดใจกับสิ่งที่น่าปรารถนา ลักษณะนี้เรียกว่า ผู้สันโดษด้วยใจที่เสมอ

สมเด็จพระญาณสังวร^{๖๔} (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้แสดงพรรณนาไว้ในหนังสือเรื่อง สันโดษ ความว่า สันโดษเป็นธรรมข้อหนึ่งที่มีผู้ปรารถนากันมาก ทั้งในด้านสนับสนุน ทั้งในด้านคัดค้านสนับสนุน คือส่งเสริมให้ปฏิบัติกัน ค้านคือแสดงว่าไม่ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติเพราะเห็นว่าเป็นเครื่องขัดขวางความเจริญก้าวหน้า คำว่าสันโดษมาจากภาษาบาลีว่า สนฺโตสเสนฺ ตุมฺหิ แปลว่า ความยินดีพอใจด้วยของของตน ความยินดีด้วยของที่มีอยู่ ความยินดีโดยสมำเสมอสันโดษแบ่งออกเป็นหัวข้อได้ดังนี้ ๑) ยถาลภสสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ๒) ยถาพลสสันโดษ ยินดีตามกำลัง และ ๓) ยถาสารูปสสันโดษ ยินดีตามสมควร และอีกอย่างหนึ่ง คือ สันโดษในความคิด คือระงับความคิดที่อยากได้มากเกินไป สันโดษในการแสวงหา คือ ยินดีแสวงหาแต่สิ่งที่ควรได้สันโดษในการรับ คือ รับแต่สิ่งที่ควรรับ และรับพอประมาณ สันโดษในการบริโภค คือ ยินดีบริโภคสิ่งที่ได้มาด้วยการพิจารณา

พระธรรมโกษาจารย์^{๖๕} (พุทธทาสภิกขุ) ได้แสดงทัศนะเรื่องสันโดษไว้ในหนังสือ คู่มือพันทุกข์ ว่า คำว่า สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่ได้อะไรมาต้องมีความยินดีในสิ่งนั้นในฐานะที่มีอยู่หรือได้มาทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพอใจที่ได้ทำลงไปแล้ว ไม่ใช่หมายความว่าให้หยุดเพียงเท่านั้นถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งกว่านี้สิ่งที่เรียกว่าสันโดษนั้น มันยังมีความหมายอีกหลายอย่าง คือเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์เรามีอยู่ ๔ อย่าง คือ อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรค ล้วนเรียกว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตถ้าเราไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักยินดี ด้วยวัตถุ ๔ อย่างนี้เท่าที่ควรมีควรได้ไม่สิ้นสุดแล้วเราจะไปทำ สิ่งพิเศษที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา หรือของโลกทั่วไปได้อย่างไร

พระธรรมธีรราชมหามุนี^{๖๖} (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๙) ได้แสดงทัศนะเรื่องสันโดษไว้ในหนังสือมงคล ๓๘ ความว่า สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยปัจจัยของตน ไม่แสดงอาการรังเกียจในเวลารับเวลาบริโภค ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยปัจจัย ๔ ซึ่งทายกทายิกาถวาย นอกจากนี้ สันโดษ ยัง แปลว่า ยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ ยินดีโดยสมำเสมอ สันโดษโดยองค์ธรรมคือ อโลภะ ความไม่โลภสันโดษแบ่งออกเป็น ๔ อย่าง คือ สันโดษในเครื่องนุ่งห่ม สันโดษในอาหาร สันโดษ ในที่อยู่อาศัย และสันโดษใน

^{๖๔} สมเด็จพระญาณสังวร, สันโดษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์ปริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙.

^{๖๕} พุทธทาสภิกขุ, สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๗๕.

^{๖๖} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), มงคล ๓๘, (กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๒), หน้า ๓๘.

ยาแก้ไข้ สันโดชนี่มีประโยชน์ มีคุณมากมายสุดที่จะพรรณนา พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญความเป็นมงคลสูงสุด

พระธรรมปิฎก ^{๖๗} (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทฤษฎีเรื่องความสันโดษไว้ในหนังสือ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ สรุปใจความสำคัญได้ว่า คำว่า สันโดษ มักแปลความกันว่าความพอใจตามมีตามได้ พอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่ทะยานอยาก คำว่าสันโดษที่กล่าวมานี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนเน้นเป็นพิเศษแก่ภิกษุ แต่ในทางพระพุทธศาสนาธรรมะต่าง ๆ มักใช้ควบคู่กัน เช่น ศรัทธาต้องมีควบคู่กับปัญญา ส่วนสันโดชนั้นมาพร้อมกับความเพียร ถ้านำมาใช้กับฆราวาสในแง่นี้ คือ ไม่ให้บุคคลทำตัวหลงไหลเพลิดเพลิน กับการบำรุงบำเรอตนเองด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ

เสฐียรพงษ์ วรรณปก^{๖๘} แสดงทฤษฎีเรื่องสันโดษไว้ว่า ในบรรดาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผู้เข้าใจกันไม่ถูกต้อง นอกจากเรื่องของกรรมแล้ว สันโดษก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งความคลาดเคลื่อนนั้นน่าจะมาจากคำพูดที่ติดปากคนไทยว่า สันโดษมักน้อย หรือ มักน้อยสันโดษ ก็เป็นไปได้ การตีความแบบนี้สร้างค่านิยมของคำว่าสันโดษให้ออกมาในแง่ลบ ในที่นี้คือ มีความหมายแฝงว่า การไม่กระทำหรือ ความเกียจคร้าน อยู่ในตัว แต่ทั้งนี้ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า สันโดษ ไว้ว่า ยินดีตามได้ ยินดีตามกำลังสามารถที่หามาได้ และยินดีในสิ่งที่หามาได้โดยชอบธรรม สรุปให้เข้าใจง่าย สันโดษ คือความพอใจในผลสำเร็จ หรือผลที่สร้างขึ้นด้วยความบากบั่น

ปิ่น มุทุกันต์^{๖๙} กล่าวไว้ในหนังสือมงคลชีวิตข้อที่ ๒๔ เรื่องของความมีสันโดษโดยกล่าวไว้ว่า สันโดษเป็นมงคล เพราะทำให้คนมีความสุขและทำให้คนเจริญ นอกจากนี้สันโดษยังมีอีก ๓ ลักษณะ คือ สแกนสันโดษ ยินดีตามมี สันเตนสันโดษ ยินดีตามได้ และสเมนสันโดษ ยินดีตามสมควร ในทางศาสนาได้วางเกณฑ์ในการตัดสินเรื่อง สันโดษไว้ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้คือ ๑) ยถาลาภะ ควรแก่ฐานะ ๒) ยถาพละ ควรแก่สมรรถภาพ ๓) ยถาสารูปะ ควรแก่ศักดิ์ศรี

ไชย ณ พล^{๗๐} ได้แสดงทฤษฎีเรื่องสันโดษไว้ในหนังสือ ร่ำรวยด้วยสันโดษ ว่าแท้จริงแล้วนิยามของสันโดษที่ว่ามักน้อย ไม่ต้องการ ไม่ปรารถนาอะไรเลยนั้น เป็นนิยามตามคติของลัทธิทมิฬพรที่ปฏิเสธการมี การเป็น การครอบครองใด ๆ ถือพรตแก้ผ้าเรื่อยไป สำหรับพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้บุคคลไม่เอาอะไร ไม่อยากได้อะไร แท้ที่จริงแล้วพระพุทธเจ้าทรงสอนสันโดษไว้ ๓ ลำดับขั้น คือ ๑)

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐.

^{๖๘} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พระพุทธศาสนาทัศนะและวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕.

^{๖๙} ปิ่น มุทุกันต์, มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒), หน้า ๑๓.

^{๗๐} ไชย ณ พล, ร่ำรวยด้วยสันโดษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘.

ยถาลาภสันโดษ ความยินดีเท่าที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ความยินดีเท่าที่ทำได้ตามกำลัง และ ๓) ยถาสารูปสันโดษ ความยินดีในความเหมาะสมตามฐานะของตน

หลักธรรมสันโดษตามรูปศัพท์ มักแปลกันว่า ความรู้จักยินดีในสิ่งที่ตนได้ พอใจในสิ่งที่ตนมี หากแปลความกันแค่นี้ ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจกันอย่างผิด ๆ ได้ว่าหลักสันโดษในพระพุทธศาสนานั้น สอนให้คนไม่อย่าได้อะไร ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากสะสมอะไรซึ่งอาจถึงไม่ยอมพัฒนาอะไรด้วย การอธิบายเรื่องสันโดษอย่างขาดลอย เป็นเอกเทศไม่เชื่อมโยงถึงบริบทและวัตถุประสงค์ ของหลักธรรมข้อนี้ นำมาซึ่งความเข้าใจผิดเกี่ยวกับหลักธรรมเรื่องสันโดษในสังคมไทย

สันโดษจึงเป็นคำที่คนส่วนมากไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริง พวกเขาคิดว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ชีวิตไม่เจริญก้าวหน้า^{๗๑} แท้ที่จริงแล้วองค์พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ทางอันประเสริฐในแนวทางกว้าง ๆ อยู่ ๒ ทาง คือ ทางดำเนินชีวิตอย่างบุคคล และทางดำเนินชีวิตอย่างพระอริยบุคคล แต่ละแนวทางพระองค์ได้วางหลักการดำเนินชีวิต เพื่อให้บรรลุถึงที่สุดของความปรารถนาไว้อย่างละเอียดลออ

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาความหมายของสันโดษตามทฤษฎีของนักปราชญ์ และคำรากศัพท์ที่ปรากฏในพจนานุกรมเห็นได้ว่า คำว่าสันโดษนั้นโดยความหมายแล้ว หมายถึง ความยินดี ความพอใจด้วยปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และอาหาร ตลอดจนการมีความสุขความพอใจด้วยเครื่องยังชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามของตนไม่โลภ ไม่ริษยาใคร เพราะเกิดจากกระบวนการคิดเพื่อจะให้กับบุคคลอื่นจึงทำให้เกิดทัศนคติที่เป็นสัมมาทิฐิมากขึ้น

๒.๗.๒ ประเภทของสันโดษและหลักสันโดษในพระพุทธศาสนา

การศึกษาเรื่องความสันโดษนั้น นอกจากเรื่องของความหมายที่บุคคลทั่วไปมีความเข้าใจที่ผิดเพี้ยน โดยตีความหมายของสันโดษ คือการขาดความกระตือรือร้นแล้ว หากกล่าวถึงประเภทของสันโดษที่รู้จักกันโดยทั่วไป มักจำแนกประเภทของสันโดษออกเป็น ๓ อย่างเท่านั้นเรียกว่าการแบ่งตามประเภทแห่งตักะ คือ หมวดสาม ได้แก่ ๑) ยถาลาภสันโดษ ๒) ยถาพลสันโดษ และ ๓) ยถาสารูปสันโดษ ส่วนในทัศนะของ พระธรรมโสภณ (พิน ปสาทิโก) ได้อธิบายลักษณะของคำว่าความสันโดษไว้ว่า หลักธรรมที่ว่าด้วยสันโดษนั้น ไม่ได้ทำให้ประเทศล้าหลังเพราะสันโดษ คือ ความพอใจในสิ่งต่าง ๆ เท่าที่ตนได้ ไม่ล่งสิทธิของผู้อื่น สันโดษนั้นมีอยู่ ๔ ประเภท คือ ๑) สันโดษในสิ่งของ ๒) สันโดษในหน้าที่การงาน ๓) สันโดษในบุคคล ๔) สันโดษในคน นอกจากการจำแนกดังกล่าวข้างต้นแล้ว พระพุทธศาสนาได้แยกย่อยเกี่ยวกับประเภทของสันโดษ^{๗๒}ได้ดังต่อไปนี้

สันโดษ ๓

^{๗๑} พุทธศาสนิกฯ, สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๗๒} พระธรรมโสภณ (พิน ปสาทิโก), สันโดษทำให้ไทยล้าหลังหรือ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยเกษม, ๒๕๑๙), หน้า ๒๐.

๑) ยถาสันโดษ คือ ความยินดีตามที่ได้ หมายถึง ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรพยายามของตน โดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ก็ยินดีพอใจในสิ่งนั้น ไม่เดือดร้อนเพราะสิ่งที่ไม่ได้หมายความว่า เมื่อได้ทำอย่างเต็มที่แล้ว หากไม่ได้ตามที่ต้องการ ก็ไม่กระวนกระวาย ไม่วิ่งตามความอยาก ต้องระงับยับยั้งความอยากให้ได้ โดยให้นึกถึงข้อเท็จจริงว่า ไม่มีสิ่งใดสนองความต้องการแห่งจิตใจให้พอได้อย่างแท้จริง เหมือนไฟไม่อาจให้เต็มได้ด้วยเชื้อ มหาสมุทรไม่อาจให้เต็มได้ด้วยน้ำ หรือคนมักมากไม่อาจเต็มไปด้วยปัจจัยทั้งหลายนั้นเอง

๒) ยถาพลสันโดษ คือ ความยินดีตามกำลังที่มีอยู่ หมายถึง มีความยินดีหรือพอใจเพียงพอกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และกำลังความสามารถของตน ไม่ควรให้น้อยหรือเกินขอบเขตกำลังเพราะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม คนแต่ละคนมีกำลังหรือความสามารถไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงต้องรู้จักตนเอง อย่าสำคัญตนผิดและอย่าดูถูกตนเอง สิ่งที่คุณพึงได้รับนั้นควรเหมาะสมแก่สมรรถภาพ และความสามารถของตน เช่น กรรมกรที่ขุดดินได้วันละ ๑ คิว ก็ควรได้ค่าแรงสำหรับดิน ๑ คิว จะให้ได้ค่าแรงเท่ากับคนที่ขุดได้วันละ ๕ คิว ย่อมไม่ได้ และมีได้บังคับว่าทุกคนขุดวันละ ๑ คิวก็พอ สันโดษมิได้สอนให้ทำงานน้อยกว่าความสามารถที่มีอยู่ แต่ให้ทำงานเต็มความสามารถของแต่ละบุคคล ให้ยินดีในสิ่งที่ตนควรจะได้ตามความสามารถของตนเท่านั้นสันโดษข้อนี้เป็นที่ยืนยันว่าไม่ให้เป็นคนงอมืองอเท้า แต่ให้ทำงานหรือแสวงหาผลประโยชน์เต็มที่ โดยให้ยินดีเท่าที่ตนเอง มีความสามารถทำได้เท่านั้น

๓) ยถาสารูปสันโดษ คือ ความยินดีตามสมควร หมายถึง มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะ ภาวะ และความเป็นอยู่ของตน เป็นที่รู้กันว่า คนเราย่อมมีฐานะ และความ เป็นอยู่ที่แตกต่างกัน บุคคลในสังคมย่อมมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน บางคนยากจน บางคนร่ำรวย การที่บุคคลพยายามขวนขวายเพื่อจะเป็นเรื่องที่ดี แต่ทั้งนี้ต้องรู้จักและตระหนักในความสามารถของตน ต้องพยายามขวนขวายเปลี่ยนแปลงฐานะ ภาวะและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ ผู้ที่ขวนขวายในสิ่งที่ไปไม่ได้นั้นเรียกว่า ไม่สันโดษ สิ่งของใด ๆ ก็ตามถ้าพิจารณาตามฐานะก็ดี พิจารณาตามสมรรถภาพก็ดี ประจักษ์แล้วว่า เมื่อตนมีได้ เมื่อตนทำได้ แต่สิ่งนั้นเมื่อมีหรือทำไปแล้ว ทำให้ครอบครัวเสียเกียรติภูมิ เสียชื่อเสียง เสียศักดิ์ศรี บุคคลก็ไม่ควรยินดีในสิ่งเหล่านั้น เช่น คำของ หนีภาชี หรือฉ้อราษฎ์บังหลวง แม้ว่าจะมีฐานะตำแหน่งหน้าที่เอื้ออำนวยมีความสามารถพอที่จะทำได้ก็ไม่สมควรทำไม่ยินดี เพราะเป็นหนทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียทั้งต่อตนเองและวงศ์ตระกูล

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการจัดประเภทของหลักสันโดษสำหรับพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับการใช้สอยปัจจัย ๓ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ ตามลำดับ ดังนี้

ก.สันโดษในจีวร ๒๐ อย่าง

จีวรเป็นชื่อเรียกผ้าที่พระสงฆ์ใช้สอย ใช้เรียกทั้งผ้านุ่งและผ้าห่ม จีวรเป็นปัจจัย หรือบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวนผ้า ๓ ผืน คือ สบง จีวร สังฆาฏิ ผ้าสำหรับทำจีวรนุ่งห่มนั้น

พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตไว้ ๖ ชนิด เรียกว่า กัปปยจีวร^{๗๓} ได้แก่

๑) ผ้าทำด้วยเปลือกไม้ ๒) ผ้าทำด้วยฝ้าย ๓) ผ้าทำด้วยใยไหม ๔) ผ้าทำด้วยขนสัตว์
๕) ผ้าทำด้วยเปลือกป่าน ๖) ผ้าที่ทำด้วยของหยาบอย่างนั้น แต่ปนกันอย่างใดอย่างหนึ่ง

นอกจากประเภทของผ้าที่พระพุทธรูปเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ ยังมีเขตของจีวร ซึ่งคำนี้
หมายถึง พระสงฆ์สามารถรับผ้าจีวรได้จากสงฆ์ จากคณะ จากญาติ จากมิตร จากทรัพย์สินของตน หรือ
เป็นผ้าบังสุกุลเท่านั้น และผ้าบังสุกุลมีทั้งหมด ๒๓ ชนิด คือ

๑. ผ้าโสสานิกะ (ผ้าทิ้งไว้ในป่าช้า)
๒. ผ้าปาปณิกะ (ผ้าทิ้งอยู่ตามทางเข้าตลาด)
๓. ผ้ารณิกะ (ผ้าทิ้งอยู่ตามตรอก)
๔. ผ้าสังการโจฬกะ (ผ้าทิ้งไว้ในกองขยะ)
๕. ผ้าโสตถียะ (ผ้าใช้เช็ดครกแล้วทิ้ง)
๖. ผ้าสินานะ (ผ้าผลัดอาบนํ้ามนต์แล้วทิ้ง)
๗. ผ้าตัตถะ (ผ้าอยู่ตามทําน้ำ)
๘. ผ้าคตปัจจาคตะ (ผ้าห่มศพไปป่าช้าแล้วนำกลับมาทิ้งไว้)
๙. ผ้าอัคคิทัตตะ (ผ้าไฟไหม้แล้วทิ้งไว้)
๑๐. ผ้าโคขายิตะ (ผ้าที่โคเคี้ยวแล้วเขาทิ้งไว้)
๑๑. ผ้าอุปจิกขายิตะ (ผ้าปลวกกัดแล้วเขาทิ้งไว้)
๑๒. ผ้าอนุธูรายิตะ (ผ้าหนูกัดแล้วเขาทิ้งไว้)
๑๓. ผ้าอันตัจฉินนะ (ผ้าขาดริมแล้วเขาทิ้งไว้)
๑๔. ผ้าทสัจฉินนะ (ผ้าขาดชายแล้วเขาทิ้งไว้)
๑๕. ผ้าธชาหฺวะ (ผ้าที่เขาชักเป็นธงแล้วทิ้งไว้)
๑๖. ผ้าถูปะ (ผ้าที่เขาบูชาจอมปลวกทิ้งไว้)
๑๗. ผ้าสมณจีวร (ผ้าของภิกษุด้วยกัน)
๑๘. ผ้าสามุททียะ (ผ้าที่คลื่นทะเลซัดขึ้นฝั่ง)
๑๙. ผ้าอภิสกิกะ (ผ้าที่เขาทิ้งไว้ในที่ราชภิเษก)
๒๐. ผ้าปณิกะ (ผ้าที่ตกอยู่ตามหนทาง ไม่ปรากฏเจ้าของ)
๒๑. ผ้าวาทาหฺวะ (ผ้าที่ลมหอบเอาไปไม่มีเจ้าของติดตาม)
๒๒. ผ้าอิทธิมยะ (ผ้าสำหรับเอหิภิกขุ)
๒๓. ผ้าเทวทัตติยะ (ผ้าที่เทวดาถวาย)^{๗๔}

^{๗๓} อ.อ. (ไทย) ๒/๔๒๔/๓๑๓.

จากบรรดาผ้าเหล่านี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเกี่ยวกับเรื่องของความสันโดษในจีวรข้อที่ว่า จีวรสันโดโส นั่นคือ ความสันโดษในจีวร มีใจความดังนี้ คือ

๑. สันโดษในการตรึก หมายความว่า ภิกษุไม่ควรคิดว่าจีวรของตนเป็นจีวรเก่าเพราะการตรึก (ความคิด) เช่นนี้ เป็นความคิดที่ไม่บริสุทธิ์ เนื่องจากจีวรที่ภิกษุได้มาด้วยความเคารพ

๒. สันโดษในการไป หมายความว่า การที่ภิกษุไปเพื่อต้องการจีวร โดยไม่คิดว่าจะเดินทางไปทีใด นั่นคือ การไปโดยมีพระกัมมฐานเป็นใหญ่เท่านั้น

๓. สันโดษในการแสวงหา หมายความว่า ภิกษุเมื่อจะแสวงหาจีวร ไม่แสวงหากับภิกษุที่มักมาก แต่ไปแสวงหากับภิกษุผู้ที่มีความละเอียด มีศีล

๔. สันโดษในการได้ หมายความว่า เมื่อภิกษุเห็นจีวรที่หายก ทายิกานำมาถวายแต่ไกลไม่มีจิตคิดอย่างนี้ว่า จีวรนั้นเป็นจีวรที่ชอบใจ จีวรนั้นเป็นจีวรที่ไม่ชอบใจ ในทางตรงกันข้ามหายก ทายิกา ถวายจีวรอย่างไรพึงรับจีวรนั้นตามที่ได้มา และไม่แสวงหาเพิ่มเติมอีก

๕. สันโดษในการรับแต่พอประมาณ หมายความว่า เมื่อภิกษุได้จีวรมาแล้วก็มีความยินดีเช่นนั้น พึงคิดว่าจีวรนั้นเพียงพอแก่ตนแล้ว

๖. สันโดษในการเว้นจากความอยากได้ หมายความว่า เมื่อภิกษุแสวงหาจีวรอยู่ได้จีวรที่ชอบใจจากหายก ทายิกา ย่อมไม่คิดในการที่จะแสวงหาจีวรใหม่จากหายกผู้อื่น

๗. สันโดษตามแต่ได้ หมายความว่า เมื่อภิกษุสามารถยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยจีวรนั้นได้ ไม่ว่าจีวรนั้นจะเศร้าหมองอย่างไรก็ตามพึงใช้จีวรนั้นคงเดิม

๘. สันโดษตามกำลัง หมายความว่า การที่ภิกษุรู้ถึงกำลังของตนแล้ว สามารถยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยจีวรชนิดใด ก็ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยจีวรชนิดนั้น

๙. สันโดษตามความสมควร หมายความว่า ภิกษุให้จีวรที่ตนชอบใจแก่ภิกษุรูปอื่น ส่วนตนใช้จีวรที่มีความเหมาะสมแทน

๑๐. สันโดษในน้ำ (ซักผ้า) หมายความว่า ภิกษุไม่ควรเลือกว่าน้ำจากแหล่งไหนเป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่ชอบใจ แต่ควรซักจีวรในแหล่งน้ำที่พอจะซักได้โดยไม่เลือก

๑๑. สันโดษในการซัก หมายความว่า ภิกษุเมื่อซักจีวรไม่ควรใช้ไม้ทูปหรือใช้เครื่องมือในการอำนวยความสะดวกอย่างอื่น แต่ใช้มือซักแทน

๑๒. สันโดษในการทำ หมายความว่า เมื่อภิกษุซักผ้า ไม่ให้จิตคิดว่าผ้าผืนนี้เนื้อหยาบผ้าผืนนี้เนื้อละเอียด แต่ให้ซักไปตามธรรมดา

๑๓. สันโดษในปริมาณ หมายความว่า มีจีวรแค่เพียงพอในการใช้ชุ่มห่มเท่านั้น

๑๔. สันโดษในด้าย หมายความว่า ในการตัดเย็บจีวร ภิกษุไม่ควรกะเกณฑ์ลงไปว่าจะหา

ด้ายที่ถูกใจ และจะได้มาด้วยวิธีการใด

๑๕. สันโดษในการเย็บ หมายความว่า ในเวลาทูลีจีวเย็บ ฟังสอยได้เจ็ดครั้งประมาณ สามองคุลีเท่านั้น

๑๖. สันโดษในการย้อม หมายความว่า เมื่อภิกษุจะย้อมจีวร ไม่ควรเที่ยวแสวงหาไพร่ดำ เป็นต้น นั่นคือได้สิ่งใดมา ฟังย้อมด้วยสิ่งนั้น ยกเว้นสีห้ามไว้เท่านั้น

๑๗. สันโดษในการทำปะ หมายความว่า ภิกษุถือเอาสีเขียว สีคล้ำ สีเปือกตม ทำกับ ปะเท่าคนนั่งบนหลังช้างมองเห็น

๑๘. สันโดษในการใช้สอย หมายความว่า การใช้สอยจีวรเพียงพอปกปิดอวัยวะเท่านั้น

๑๙. สันโดษในการเว้นจากการสะสม หมายความว่า เมื่อภิกษุได้ผ้ามาแล้ว แต่ยังไม่มียัด และเข็ม สามารถเก็บผ้าไว้ได้ก่อน แต่ถ้าทำเสร็จแล้ว ไม่ควรทำเก็บไว้ แต่ถ้าประสงค์จะให้จีวรที่ทำเสร็จแล้วแก่อันเตวาลิก เมื่อพวกเขาไม่อยู่ควรเก็บไว้ให้นานกว่าจะกลับมา

๒๐. สันโดษในการสละ หมายความว่า เมื่อภิกษุจะสละผ้า ไม่พึงให้เพราะเห็นแก่หน้ากัน แต่พึงตั้งอยู่ในสราณียธรรม แล้วจึงสละให้^{๗๕}

หลักสันโดษในการบริโภคจีวรของพระสงฆ์ นำมาประยุกต์ในการใช้สอยเสื้อผ้าของ คฤหัสถ์ได้ เช่น การใช้สอยเสื้อผ้าอย่างรู้คุณประโยชน์มากกว่าการใช้สอยเสื้อผ้าตามอย่างแฟชั่น การดูแลรักษาเสื้อผ้าให้ใช้สอยได้อย่างคุ้มค่า และการรู้จักเสียสละเสื้อผ้าให้ทานแก่ผู้ขาดแคลน เป็นต้น

ข. สันโดษในบิณฑบาต ๑๕ อย่าง

การบิณฑบาต ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในพุททธิก ๕ ประการที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติในเวลาเช้า คำว่า บิณฑบาต แปลตามตัวอักษรว่า การตกลงแห่งก้อนข้าว คือ ก้อนข้าวที่ทายกทายิกา หย่อนตกลงในบาตรของพระพุทธเจ้าและพระภิกษุทั้งหลาย บิณฑบาตนั้น คือ อาหารที่ทายกใส่ลงในบาตรมี ๑๕ ชนิด ได้แก่ ข้าวสุก ขนมหสดี ขนมห้าง ปลา เนื้อ นมสด นมเปรี้ยว เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ข้าวต้ม ของขบเคี้ยว ของที่พึงชิมรส ในอาหารทั้ง ๑๕ ชนิดนั้น นมสด เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมเปรี้ยว ๙ อย่างนี้จัดเป็นอาหารประณีต^{๗๖}

พระพุทธเจ้าตรัสให้ภิกษุมีความสันโดษในบิณฑบาต ๑๕ ประการ เพราะภิกษุเป็นผู้ที่ยังชีพด้วยอาหารของทายก จึงควรเป็นผู้ที่อยู่ง่าย ฉันทง่าย การสันโดษในบิณฑบาต ๑๕ ประการ มีดังนี้

๑. สันโดษในการตริก หมายความว่า ภิกษุควรตริกตอนต้นล้างหน้าเพื่อเที่ยวไปบิณฑบาต กับหมู่คณะ เป็นกิจวัตรประจำวัน ในยามที่ถูกถามว่า พຼ່ງนี้จะบิณฑบาตที่ไหน ภิกษุพึงตอบที่บ้าน โนน ชื่อโนน เท่านั้น ต่อจากนั้นไม่ควรตริกอีก

^{๗๕} ที.อ. (ไทย) ๓/๓๐๘/๒๐๖.

^{๗๖} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๖๐/๔๑๒.

๒. สันโดษในการไป หมายความว่า ภิกษุเข้าไปบิณฑบาต ไม่ต้องคิดว่าจะได้ที่ไหนพึงไป โดยใส่ใจในพระกัมมัฏฐาน

๓. สันโดษในการแสวงหา หมายความว่า ภิกษุผู้แสวงหาไม่ต้องกำหนดว่าเป็นอะไรพึงไป กับภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักเท่านั้น

๔. สันโดษในการได้ หมายความว่า ภิกษุไม่คิดว่าของนี้น่าพอใจ ของนั้นไม่น่าพอใจ ไม่ควรให้ความคิดเช่นนั้นเกิดขึ้น

๕. สันโดษในการรับแต่พอประมาณ หมายความว่า เมื่อทนายต้องการถวายไทยธรรม น้อย ก็ควรรับแต่น้อย ถ้าทนายถวายมาก ภิกษุพึงรับแต่พอประมาณเท่านั้น หากภิกษุไม่รู้จักประมาณ ในการรับ ย่อมเป็นผู้ทำลายความเลื่อมใสของมหาชนให้หมดไป

๖. สันโดษในการเว้นจากความอยากได้ หมายความว่า ภิกษุไม่ควรบิณฑบาตเฉพาะแต่ในตระกูลที่มั่งคั่งร่ำรวยเท่านั้น ควรบิณฑบาตไปโดยไม่เลือกชนชั้น

๗. สันโดษตามแต่ได้ หมายความว่า เมื่อภิกษุสามารถยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยบิณฑบาต ที่ได้นั้น ไม่ว่าอาหารจะเศร้าหมองอย่างไรก็ตามพึงฉันตามอาหารที่ได้มา

๘. สันโดษตามกำลัง หมายความว่า การที่ภิกษุรู้ถึงกำลังของตนแล้ว พึงยังอัตภาพของตนให้ดำรงอยู่ด้วยอาหารที่ตนได้มาด้วยกำลังของตนเอง

๙. สันโดษตามความสมควร หมายความว่า การที่ภิกษุให้บิณฑบาตที่น่าพอใจแก่ภิกษุรูปอื่น ส่วนตนฉันอาหารที่มีความเหมาะสมในการยังชีพตามอัตภาพแทน

๑๐. สันโดษในอุปการะ หมายความว่า ภิกษุพึงฉันอาหารเพียงเพื่อให้มีกำลังในการบำเพ็ญสมณธรรมเท่านั้น

๑๑. สันโดษในการกำหนด หมายความว่า ภิกษุไม่ควรรับอาหารที่ทนายกบรจรจนเต็มบาตรมาถวาย แต่ควรให้ลูกศิษย์นำมา เมื่อไม่มีลูกศิษย์ควรรับเท่าที่รับได้เท่านั้น

๑๒. สันโดษในการบริโภค หมายความว่า ภิกษุฉันอาหารโดยพิจารณาว่าการฉันอาหารนี้เป็นไปเพื่อการบรรเทาความหิวเท่านั้น

๑๓. สันโดษในการเว้นจากการสะสม หมายความว่า ภิกษุไม่พึงเก็บอาหารไว้ขบฉัน

๑๔. สันโดษในการสละ หมายความว่า ภิกษุพึงสละด้วยการไม่เห็นแก่หน้ากัน พึงตั้งอยู่ใน สาราณียธรรมก่อนจึงสละ

๑๕. สันโดษในการรับ หมายความว่า ภิกษุไม่พึงคิดว่าของนี้น่าพอใจ เราจักรับแต่ของนี้ ของนั้นไม่น่าพอใจ จักไม่รับ ควรรับอาหารอย่างใดอย่างหนึ่งที่เพียงพอแก่การฉันเท่านั้น^{๗๑}

หลักสันโดษในการบริโภคบิณฑบาตของพระสงฆ์ สามารถนำมาประยุกต์ในการบริโภค

อาหารของคุณหุสดีได้ เช่น การบริโภคอย่างรู้คุณประโยชน์มากกว่าการบริโภคตามอารมณ์ความต้องการที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกระแสบริโภคนิยม การรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารไม่บริโภคมากไปหรือน้อยไป และการรู้จักเสียสละอาหารให้ทานแก่ผู้ขาดแคลน เป็นต้น

ค. สันโดษในเสนาสนะ ๑๕ อย่าง

การศึกษาถึงสันโดษในเสนาสนะนี้ สิ่งที่เราควรทราบก่อนในเบื้องต้น คือ ควรรู้ว่าเสนาสนะนั้นคืออะไร และภิกษุพึงรับเสนาสนะมาจากบุคคลใดได้บ้าง คำว่า เสนาสนะ นั้นหมายถึงที่นอน ที่นั่ง หมายรวมถึงที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น^{๗๘} มี ๑๕ ชนิด คือ เตี้ยง ตั้ง พูก หมอน วิหาร เปีง ปราสาท ปราสาทโล้น ถ้ำ ที่เรือน ป้อม เรือนยอดเดี่ยว พุ่มไม้ไผ่ โคน ต้นไม้ และที่ที่สมควรแก่ภิกษุ เป็นต้น ส่วนเขตของเสนาสนะมีอยู่ ๖ คือ จากสงฆ์ จากคณะ จากญาติ จากมิตร จากทรัพย์ของตน และเขตที่เป็นของบังสุกุล พระพุทธเจ้าทรงตรัสให้ภิกษุสันโดษในเสนาสนะ ๑๕ อย่าง คือ

๑. สันโดษในการตริก หมายความว่า ภิกษุไม่ควรคิดว่าที่อยู่ของตน ทรุดโทรมอยากได้ เสนาสนะที่ตนชอบใจ พึงอยู่ พึงใช้ในเสนาสนะนั้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติธรรมเท่านั้น

๒. สันโดษในการไป หมายความว่า ภิกษุเข้าไปหาเสนาสนะ โดยไม่ต้องคิดว่าจะได้ที่ไหน พึงไปโดยใส่ใจในพระกัมมัฏฐานเป็นใหญ่

๓. สันโดษในการแสวงหา หมายความว่า ภิกษุผู้แสวงหาไม่ต้องกำหนดว่าที่อยู่เป็นอะไร พึงไปกับภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักเท่านั้น

๔. สันโดษในการได้ หมายความว่า ภิกษุไม่คิดว่าที่อยู่นั้นน่าชอบใจ ที่อยู่นั้นไม่น่าชอบใจ ไม่ควรให้ความคิดเช่นนั้นเกิดขึ้น

๕. สันโดษในการรับ หมายความว่า ภิกษุไม่พึงคิดว่าของนี้น่าชอบใจ เราจ้กรับแต่ที่อยู่นี้ ที่อยู่นั้นไม่น่าชอบใจ จักไม่รับ ควรรับเอาเสนาสนะอย่างใดอย่างหนึ่งที่พออยู่ได้เท่านั้น

๖. สันโดษในการเว้นจากความอยากได้ หมายความว่า ภิกษุไม่ควรแสวงหาที่อยู่เฉพาะแต่ในตระกูลที่มั่งคั่งร่ำรวยเท่านั้น ควรแสวงหาเที่ยวไปตามลำดับ

๗. สันโดษตามแต่ได้ หมายความว่า เมื่อภิกษุสามารถยังอัตภาพให้เป็นไป ด้วยเสนาสนะนั้น ไม่ว่าเสนาสนะนั้นจะเศร้าหมองหรือประณีตอย่างไรก็ตามพึงอยู่ในเสนาสนะนั้น

๘. สันโดษตามกำลัง หมายความว่า การที่ภิกษุรู้ถึงกำลังของตนแล้ว พึงยังอัตภาพของตนให้ดำรงอยู่ด้วยเสนาสนะที่ตนได้มาด้วยกำลังของตนเอง

๙. สันโดษตามความเหมาะสม หมายความว่า การที่ภิกษุให้เสนาสนะที่น่าพอใจแก่ภิกษุรูปอื่น ส่วนตนอยู่ในเสนาสนะที่มีความเหมาะสมในการยังชีพแทน

^{๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *จะอยู่อย่างเป็นเหยื่อหรือขึ้นเหนือไปนำเขา*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔๙.

๑๐. สันโดษในอุปการะ หมายความว่า ภิกษุพึงรู้ว่าจะอาศัยอยู่ และใช้เสนาสนะเพียงเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม

๑๑. สันโดษในการกำหนด หมายความว่า ภิกษุไม่ควรรับเสนาสนะที่หายกถวายแต่ควรรับเท่าที่เหมาะสมสำหรับตนเท่านั้น

๑๒. สันโดษในการบริโภค หมายความว่า ภิกษุใช้เสนาสนะด้วยการพิจารณาว่าที่อยู่อาศัยนี้เป็นสถานที่ที่ป้องกันความหนาวร้อนเท่านั้น

๑๓. สันโดษในการเว้นจากการสะสม หมายความว่า ภิกษุไม่พึงสร้างที่อยู่เพื่อการสะสม

๑๔. สันโดษในการสละ หมายความว่า ภิกษุพึงสละด้วยการไม่เห็นแก่หน้ากันพึงตั้งอยู่ในสราณียธรรมก่อนจึงสละ

๑๕. สันโดษในการรับ หมายความว่า ภิกษุไม่พึงคิดว่าของนี้น่าชอบใจ เราจักรับแต่ของนี้ของนั้นไม่น่าชอบใจ จักไม่รับ ควรรับอาหารอย่างใดอย่างหนึ่งที่เพียงพอแก่การฉนเท่านั้น^{๗๙}

หลักสันโดษในการบริโภคเสนาสนะของพระสงฆ์นี้ สามารถนำมาประยุกต์ในการใช้สอยเสนาสนะของคฤหัสถ์ได้ เช่น การรู้จักประมาณในการซื้อหาหรือสร้างที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ไม้สอยภายในบ้าน รวมไปถึงอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ พอสมกับฐานะความเป็นอยู่ของตน และเป็นไปตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ไม่ประพฤติดัวเหอเหิมบริโภคจนเกินตัว ใช้สอยอย่างรู้คุณค่า และประหยัดอดออม เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๑๔ สรุปความหมายและความสำคัญของสันโดษ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๓๓, หน้า ๑๙.	สนโตสเสน ตุมฺหิ แบ่งออกเป็น ๑) ยถาลภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง ๓) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร และสันโดษในความคิด คือระงับความคิดที่อยากได้มากเกินไป สันโดษในการแสวงหา คือ ยินดีแสวงหาแต่สิ่งที่ควรได้ สันโดษในการรับ คือ รับแต่สิ่งที่ควรรับ และรับพอประมาณ สันโดษ ในการบริโภค คือ ยินดีบริโภคสิ่งที่ได้มาด้วยการพิจารณา
พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๓๙, หน้า ๗๕.	สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่ได้อะไรมาต้องมีความยินดีในสิ่งนั้นในฐานะที่มันมีอยู่หรือได้มาเพื่อให้เกิดความพอใจที่ได้ทำลงไป ไม่ใช่หมายความว่าให้หยุดเพียงเท่านั้นถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งสิ่งที่เรียกว่าสันโดษนั้น คือปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์เรามีอยู่ ๔ อย่าง คือ อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรค เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตถ้าเราไม่รู้จักถ่อมไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักยินดี ในวัตถุ ๔ อย่างนี้เท่าที่ควรสมควรได้ไม่สิ้นสุดแล้วเราจะไปทำ สิ่งพิเศษที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา หรือของโลกทั่วไปได้อย่างไรกัน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓, หน้า ๒๒๔.	สนตฺถุญฺญ ในมังคลัตถทีปนี ๓ นัย คือ ๑) สันโดษ แปลว่า ยินดีสิ่งที่เป็นของตน คือ ความพอใจของซึ่งเป็นส่วนของตน ไม่แสดงอาการรังเกียจหรือดูถูกปัจจัยสิ่งของต่าง ๆ ที่ตนเองหามาได้จากการทำหน้าที่การทำงานต่าง ๆ โดยชอบธรรม ๒) สันโดษ แปลว่า ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ คือ มีความพอใจยินดีในปัจจัยสิ่งของทรัพย์สินเงินทองที่เราได้มาแล้ว หมายถึงรู้จักพอประมาณ ๓) สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยใจที่เสมอ คือ ละจากความรู้สึก ยินดียินร้ายในสิ่งที่น่าชอบใจน่าปรารถนา และในสิ่งที่ไม่น่าชอบใจไม่น่าปรารถนา เรียกว่าอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ มุ่งวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ
พระพุทธปิยะเถระ, ๒๕๒๗, หน้า ๒๒๒.	สันโดษ มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี สันโตส และบางแห่งใช้คำว่า สนตฺถุญฺญ ซึ่งมีศัพท์มาจากธาตุเดียวกัน คือ สฺ+ตุส เขียนแบบสันสกฤตเป็น สันโตษะ แปลงเป็นภาษาไทยว่า สันโดษ แปลว่า บุคคลผู้มีความยินดีโดยสม่ำเสมอ หรือผู้สันโดษชื่อว่า สนตฺถุญฺญ
เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ๒๕๓๔, หน้า ๒๕.	ความคลาดเคลื่อนสันโดษอาจจะมาจากคำพูดที่ติดปากว่า สันโดษมักน้อย หรือ มักน้อย สันโดษการตีความแบบนี้สร้างค่านิยมของสันโดษออกมาในแง่ลบคือ มีความหมายแฝงว่า การไม่กระทำหรือ ความเกียจคร้าน แต่ท่านได้ให้คำว่า สันโดษว่า ยินดีตามได้ ยินดีตามกำลังสามารถที่หามาได้ และยินดีในสิ่งที่หามาได้โดยชอบธรรม สรุป สันโดษ คือ ความพอใจในผลสำเร็จ หรือผลที่สร้างขึ้นด้วยความบากบั่น
ไชย ณ พล, ๒๕๓๘, หน้า ๑๘.	นิยามของสันโดษที่ว่ามักน้อย ไม่ต้องการ ไม่ปรารถนาอะไร เป็นนิยามตามคติของลัทธิ ทิฆัมพรที่ปฏิเสธการมี การเป็น การครอบครองใด ๆ ถือพรตแก้ผ้า สำหรับพุทธศาสนา ไม่สอนให้บุคคลไม่เอาอะไรอยากได้อะไร ทรงสอนสันโดษ ๓ ลำดับ ๑) ยถาลาภสันโดษ ความยินดีเท่าที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ความยินดีเท่าที่ทำได้ตามกำลัง และ ๓) ยถาสารูปสันโดษ ความยินดีในความเหมาะสมตามฐานะของตน

๒.๗.๓ ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์และเกื้อกูลต่อความสันโดษ

การที่บุคคลจะปฏิบัติตัวหลักสันโดษได้นั้น ยังมีทั้งปัญหาอุปสรรคหรือธรรมที่เป็นปฏิปักษ์หลายประการที่จะทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ ดังต่อไปนี้

ก. ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสันโดษ

สันโดษคือความพอใจยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อละความโลภ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมนี้กับทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยมีความเพียรเป็นหลักธรรมที่สนับสนุนและส่งเสริมส่วนธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ (ข้าศึก) ของความสันโดษก็มีปรากฏในพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกัน ธรรมที่เป็นข้าศึกโดยตรงของสันโดษ และเป็นองค์ธรรมที่ทำให้บุคคลไม่สันโดษ คือ

๑. โลภะ คือ ความโลภอยากได้ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกินความพอดีเกินกว่าฐานะของตน ผู้มีความโลภ จะทำให้เกิดทุกข์ได้ เพราะเมื่อเกิดความโลภในใจแล้ว ผู้นั้นมักจะหาทางทำการทุจริต ลัก

ขโมย ฉกชิง วิ่งราว หรือทำความผิดอื่น ๆ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้กับสังคม ส่วนผู้ที่ไม่โลก คือผู้ที่แสวงหาทรัพย์สินหรือเกียรติยศชื่อเสียงในทางที่ถูกที่ควร จะเป็นผู้ที่รู้จักความพอดี รู้จักการประมาณตน มีความละเอียดหรือเกรงกลัวต่อการทำชั่ว ตลอดจนเป็นผู้ที่มีสติ รู้จักผิดชอบชั่วดี ถ้าเราสามารถละความโลภ และมีความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ รู้จักบังคับจิตใจไม่ให้แสวงหาเอาสิ่งของมาโดยวิธีไม่ชอบธรรม ผู้นั้นจะมีความภูมิใจและมีความสุข โทษของความโลภ แม้มองเพียงผิวเผินย่อมเห็นได้ยาก แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความโลภ มีโทษเป็นอันมาก มูลเหตุของการกระทำความผิดต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบัน มีรากฐานมาจากความโลภเป็นเหตุอยู่เป็นอันมาก ทั้งการลักขโมยปล้นจี้ การล่วงประเวณี การทำลายชีวิตและทรัพย์สินทั้งหมดนี้ล้วนเกิดได้จากความโลภทั้งสิ้น และเมื่อความโลภครอบงำจิตใจแล้ว จะทำให้ไม่มีสันโดษเนื่องจากความอยากมี อยากได้ อยากเป็น ดังนี้

๑.๑ โลกในทางกามคุณ คนที่ไม่สันโดษในกามมักจะลุ่มหลงและมัวเมาอยู่ในกามคุณทั้ง ๕ จนทำให้ใจฟุ้งซ่าน ไม่สงบ กินไม่เป็นเวลา นอนไม่เป็นเวลา เดือดร้อนทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ คนเป็นจำนวนมากมักมัวเมาอยู่กับกามคุณ และปัจจุบันคนก็ตายด้วยโรคทางกามนี้มีจำนวนนับไม่ถ้วน บุคคลผู้รู้จักสันโดษในกามคุณ ย่อมรอดพ้นจากอันตรายและโรคภัยต่าง ๆ ที่สามารถติดต่อกันได้

๑.๒ โลกในอาหาร ร่างกายของมนุษย์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการบริโภคอาหารเพื่อเลี้ยงชีพ การเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ ถ้าร่างกายรับอาหารไม่ถูกส่วนหรือเกินประมาณ ความผิดปกติย่อมเกิดขึ้นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทางด้านร่างกายก่อให้เกิดโรคส่วนทางด้านจิตใจ ทำให้กลายเป็นคนขาดความเชื่อมั่น ในการบริโภคอาหารจึงควรบริโภคให้พอดีกับความต้องการของร่างกายเพียงเท่านั้น ไม่โลกในอาหารการกิน คือการกินเพื่ออยู่ มิใช้อยู่เพื่อกิน

๑.๓ โลกทรัพย์สมบัติ ทรัพย์สินเงินทองเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการทั้งนั้น คนโลภมาก มักแสวงหาในทางที่ผิด โดยการกระทำความผิดหาทางทุจริตด้วยวิธีการต่าง ๆ ผลสุดท้ายย่อมได้รับโทษจากการกระทำของตนเอง สันโดษจึงเป็นธรรมที่สามารถป้องกันความโลภที่เกิดจากความอยากได้ในทรัพย์สินเงินทองได้

๒. มหิจนตา คือ ความมกมาก เป็นกิเลสตัวหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความเร่าร้อนคนที่เป็นคนมกมากถูกเรียกว่า มหิจน^{๔๐} มหาสมุทรแม้จะลึกและกว้างเพียงใด ยังมีขอบเขต แต่ความมกมากที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ไม่มีขอบเขตในการหยั่งลึกได้ ดังนั้น คนมกมากจึงมีนิสัยมักใหญ่ใฝ่สูงถือการกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตน และพวกพ้องเป็นสำคัญ ไม่รู้จักพอใจในสิ่งต่าง ๆ แม้ว่าจะมีมากมายเพียงใด ย่อมไม่สามารถทำให้คนมกมากเกิดความพอใจได้ คนเหล่านี้ไม่มีความพอ เข้าทำนองที่ว่าทะเลไม่มีวันเปื้อนน้ำ ไฟไม่อาจให้เต็มได้ด้วยเชื้อ คนมกมากย่อมไม่รู้จักพอด้วยปัจจัยทั้งหลาย

^{๔๐} วศิน อินทสระ, ความสุขที่หาได้ง่าย, (กรุงเทพมหานคร : เรือนธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

๓. ปาปิจฉตา คือ ความไฝ่ต่ำในทางเลวทราม ไปในทางบาป และอกุศลคอยปลุกเร้าจิตใจให้คิดแต่ความไม่ดี เช่น กลัวความทุกข์ แต่สร้างเหตุแห่งทุกข์ อยากมีความสุข แต่ไม่สร้างเหตุแห่งความสุข อยากเป็นคนดี แต่ประพฤติชั่ว ไม่ทำดีแต่อยากให้สังคมชมว่าดี^{๘๑} นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษย์กระทำความผิด และหลงใหลอยู่ในอบายมุข ๖ เช่น อยากดีแต่ประพฤติชั่ว ไม่ทำดีแต่อยากให้คนชมว่าดี คนที่อยากดีแต่ทำความชั่วนั้นเป็นคนไม่สันโดษ ตรงกันข้ามกับคนที่สันโดษจะเป็นคนดีและตั้งใจทำความดีให้ตรงกับความอยาก เว้นการกระทำความชั่วทุกชนิด

๔. ตัณหา คือ ความอยาก ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวว่า ตัณหาเป็นศัตรูโดยตรงของสันโดษ เมื่อตัณหาเพิ่มมากขึ้น ความสันโดษย่อมน้อยลง บุคคลจึงปรารถนาในทางเลวทรามมากขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสตัณหาไว้ ๒ ชนิด คือ ตัณหานุสัย และตัณหาโสธ ตัณหานุสัย คือตัณหาที่นอนแนบอยู่ในสันดานเนื่องในนิยัตย ตัณหานี้ทำให้เกิดการยึดถือว่าเป็นของเรายู่อย่างไม่ขาดสาย และเป็นเหตุแห่งการท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป ตัณหาโสธคือความใคร่ที่รับอารมณ์ทางอายตนะ กล่าวคือ ความใคร่ที่ได้รับรู้ออกมาจากรูป รส กลิ่น เสียง ธรรมารมณ์^{๘๒} ซึ่งผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่า กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ตัณหาหรือความทะยานอยากนั่นเอง เป็นศัตรูโดยตรงของสันโดษ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความอยากเกินขอบเขต ทำให้ไม่สามารถควบคุมอินทรีย์ของตนได้ ตัณหา ๓ ประการดังกล่าว คือ

๑) กามตัณหา คือความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ในกามคุณ คือสิ่งสนองความต้องการทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เป็นต้น

๒) ภวตัณหา คือความทะยานอยากในภพ ความอยากในภาวะของตัวตน ที่จะได้มีได้เป็นในสิ่งหนึ่งสิ่งใด นั่นคือ อยากมีอยากเป็น อยากคงอยู่ตลอดไป

๓) วิภวตัณหา คือความทะยานอยากในวิภพ ความอยากในความพรากพ้นไปจากตัวตน อย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา อยากทำลายอยากให้ดับสูญ เป็นความใคร่อยากที่ประกอบด้วย วิภวทิกฺขุ หรือ อุจฺเจททิกฺขุ^{๘๓}

สรุปได้ว่า กามตัณหา คือ ความอยากได้ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสที่น่าปรารถนา น่าพอใจเสาะแสวงหามาครอบครอง เรียกสั้น ๆ ว่าอยากได้ ภวตัณหา คือ ความอยากมีสิ่งนั้น สิ่งนี้อยากให้สิ่งที่ได้มาแล้วคงอยู่ตลอดไป วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่มี อยากไม่เป็นอย่างนั้นอีกต่อไป^{๘๔}

^{๘๑} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), *มงคลยอดชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ขวณพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๔๒๘-๔๓๐.

^{๘๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙๑.

^{๘๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๔๙๒.

^{๘๔} ปฐม บัญศรีตัน, *หลักพระพุทธศาสนา*, (เชียงใหม่ : มรดกล้านนา, ๒๕๕๒), หน้า ๓๐๗-๓๐๘.

จากที่กล่าวมาค้นหาทั้งสามประการนี้ถือว่าเป็นศัตรูโดยตรงของสันโดษ เมื่อบุคคลบรรเทาต้นเหตุทั้ง ๓ อย่างนี้ลงได้สันโดษย่อมเกิดขึ้น แต่ว่าจิตใจของมนุษย์นั้นเป็นการยากที่จะควบคุมค้นหาได้ เมื่อควบคุมค้นหาไม่ได้ แล้วยังขาดหลักสันโดษที่จะนำมาใช้เป็นอุปกรณ์ในการขัดเกลาจิตใจย่อมทำให้เกิดผลเสีย ต่อตนเองอย่างยิ่งนอกจากนี้แล้ว การจะปฏิบัติตัวหลักสันโดษได้อย่างดี จะต้องมีการปฏิบัติสนับสนุนหรือธรรมที่เกื้อกูลต่อความสันโดษ ดังต่อไปนี้

ข. ธรรมที่เกื้อกูลต่อความสันโดษ

โดยทั่วไปหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามีความเกี่ยวเนื่องกัน พระอรหัตถจริยาได้นำมาเรียบเรียงจัดไว้เป็นหมวดหมู่ ทั้งที่เป็นพระสูตร ในบางครั้งทรงตรัสไว้เป็นคาถา การแสดงคาถาจะต้องทำความเข้าใจว่า คาถาเป็นเครื่องแสดงหรือเตือนใจในบางแง่มุม มักไม่มีความหมายสมบูรณ์ในครั้งเดียว เช่น ตรัสเป็นคาถาว่า ความสันโดษเป็นทรัพย์อันเยี่ยม การตรัสในคาถานี้ไม่บอกองค์ธรรมที่เกี่ยวข้อง แต่จะพบว่าในเวลาทีตรัสเป็นคำสอนยาว ๆ เป็นร้อยแก้ว หลักธรรมเรื่องความสันโดษจะมีองค์ธรรมอื่นที่อธิบายเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงอยู่ด้วย ในที่นี้ธรรมที่ส่งเสริมต่อความสันโดษ คือ ความเพียรซึ่งอยู่ในหลักของอิทธิบาท ๔ คือ-

อิทธิบาท^{๔๕} ๔ (คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ แห่งผลที่มุ่งหมาย - path of accomplishment; basis for success)

๑. ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ไฟใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป - will; aspiration)

๒. วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง - energy; effort; exertion)

๓. จิตตะ (ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป - thoughtfulness; active thought)

๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิเคราะห์วิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น - investigation; examination; reasoning; testing) เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลและส่งเสริมกัน

หากศึกษาจะพบว่าพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องความสันโดษไว้ที่ไหน จะตรัสความเพียรไว้ที่นั่น คล้ายกับการตรัสเรื่องศรัทธาไว้ที่ไหนจะมีการกล่าวถึงปัญญาควบคู่อยู่เสมอ เป็นการเน้นย้ำในด้านจุดมุ่งหมายว่าศรัทธาต้องประกอบด้วยปัญญาเสมอ มิฉะนั้นจะกลายเป็นศรัทธาบอด หรือในบางทีอาจกลายเป็นความหลงใหลมกมายไปเสียก็ได้ หลักธรรมเรื่องความสันโดษก็เช่นเดียวกัน มีความเพียรเป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุน หากอธิบายโดยขาดซึ่งหลักความเพียร ทำให้ความหมายเกิดการ

^{๔๕} พระพรหมหาคณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), อ้างแล้ว, หน้า ๑๖๐.

เปลี่ยนแปลงไปถึงขั้นว่า ความสันโดษนั้นเป็นเป็นการปลีกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยวไม่เกี่ยวข้องกับใคร ๆ ความหมายที่ยกขึ้นอ้างนั้นคลาดเคลื่อน เกิดจากการมองอย่างเพียงผิวเผินเท่านั้น จะเห็นได้ว่า จากที่กล่าวมานี้ คือ คุณลักษณะของหลักธรรมที่เกื้อหนุนส่งเสริมกันและกัน มีความเกี่ยวเนื่องกันและที่สำคัญจะต้องนำมาอธิบายประกอบกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทางที่ถูกต้อง

ตารางที่ ๒.๑๕ สรุปรธรรมที่เป็นปฏิปักษ์และเกื้อกูลต่อความสันโดษ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ที.อ.(ไทย)๓/๓๐๙/๓๑๓.	๑. โลกะ = ๑. โลกในทางกามคุณ ๒.โลกในอาหาร ๓. โลกทรัพย์สมบัติ
วศิน อินทสระ, ๒๕๔๖, หน้า ๑๒.	๒.มหิจฉตา คือ ความมักมาก เป็นกิเลสตัวหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความเร่าร้อนคนที่เป็นคนมักมากถูกเรียกว่ามหิจฉโน ๓.ปาปิฉฉตา คือ ความใฝ่ต่ำในทางเลวทราม ไปในทางบาป และอกุศลคอยปลุกเร้าจิตใจให้คิดแต่ความไม่ดี เช่น กลัวความทุกข์ แต่สร้างเหตุแห่งทุกข์ อยากมีความสุข แต่ไม่สร้างเหตุ ๔. ตัณหา คือ ความอยาก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๘, หน้า ๑๖๐.	อิทธิบาท ๔ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ๑. ฉันทะความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำให้ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป ๒. วิริยะความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อุตทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ๓. จิตตะความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ๔. วิมังสาความไตร่ตรองหรือทลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลและส่งเสริมสันโดษ

๒.๗.๔ เรื่องที่ควรสันโดษและไม่ควรสันโดษ

อย่างไรก็ตาม ความสันโดษนั้นยังประกอบด้วยเรื่องที่ใช้หลักสันโดษและเรื่องที่ไม่ควรใช้หลักสันโดษ ดังต่อไปนี้

ก. เรื่องที่ควรสันโดษ

ความสันโดษเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนบุคคลสองกลุ่ม คือ สันโดษที่สอนพระภิกษุ หมายถึง ความมักน้อยหรือความปรารถนาน้อย ความหมายมักน้อยดังกล่าวนี้พระพุทธเจ้าทรงมุ่งสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ โดยทรงสอนให้เป็นผู้มักน้อยเรียบง่าย รู้จักประมาณ รู้จักพอใจ ปัจจัย ๔ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ตามที่มีตามที่ได้และตามสมควร ไม่ปล่อยใจให้กระวนกระวายเพราะอำนาจของกิเลสตัณหา สันโดษตามความหมายนี้ค่อนข้างลึกซึ้งและมุ่งเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ และสันโดษที่สอนบุคคลธรรมดา หมายถึง ความยินดีในสิ่งที่ตนมี ยินดีสิ่งที่ตนได้มาจากการทำงานตามกำลังความสามารถของตน และยินดีตามสมควรแก่ฐานะของตน ไม่ดิ้นรน

ทะเยอทะยานแสวงหาสิ่งต่าง ๆ จนเกินกำลังความสามารถของตน หากสรุปโดยภาพรวมแล้วจะเห็นว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนมีสันโดษนั้น คือ เรื่องของการสันโดษในปัจจุบัน ๔ ที่มากเกินไปจนจำเป็นในการดำรงชีพ เป็นการสันโดษโดยใช้เกณฑ์การแบ่งตามปัจจัย ๔ ที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวันของคนทุกคน คือ ๑) การสันโดษในเครื่องนุ่งห่ม ๒) การสันโดษในอาหาร ๓) การสันโดษในที่อยู่อาศัย และ ๔) การสันโดษในยารักษาโรคสันโดษอีกประเภทหนึ่งที่ควรกล่าวถึง คือ สหการสันโดษ ๆ หมายถึง การสันโดษโดยมีความพึงพอใจในสามมี และภรรยาของตนเท่านั้น ในที่นี้สามารถนำมาปรับใช้กรณีบุคคลที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ความสันโดษในข้อนี้เป็นเรื่องที่ควรสันโดษเป็นอย่างยิ่ง เมื่อสามมีความพอใจว่าหญิงนี้เป็นภรรยาของตน หญิงนั้นย่อมได้รับความพอใจและมอบความเป็นใหญ่ เกิดการให้เกียรติซึ่งกันและกัน เมื่อมีความเห็นอกเห็นใจกัน ย่อมเป็นการลดความบาดหมาง และการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว แต่ในทางตรงกันข้าม คือ ต่างฝ่ายต่างไม่มีโทษในกันและกัน ความประพฤตินี้จะพึงปฏิบัติต่อกันย่อมเป็นไปในทางตรงข้ามที่กล่าวมาแล้ว เมื่อสถานการณ์ของแต่ละฝ่ายเป็นเช่นนี้ การเกลียดชัง ดุหมั่น การทะเลาะวิวาท ย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย หากนำหลักสหการสันโดษมาประพฤติดุปฏิบัติย่อมเป็นธรรมข้อหนึ่งที่จะช่วยให้การใช้ชีวิตคู่ สามารถดำรงอยู่ได้นาน ดังนั้น การสันโดษในคู่ครองของตน จึงเป็นเรื่องที่ควรสันโดษเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังมีการสันโดษในอกุศลกรรมทั้งหลายด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าควรจะสันโดษ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ แยกออกเป็นกระทำทางกาย ๓ ทางวาจา ๔ และทางใจ ๓ ดังนี้

๑) อกุศลกรรมบถทางกายมี ๓ อย่าง คือ การฆ่าสัตว์ การถือเอาทรัพย์ที่เขามาได้ให้ และการประพฤติดินในกามทั้งหลาย

๒) อกุศลกรรมบถทางวาจามี ๔ อย่าง คือ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดวาจาหยาบคาย และการพูดเพ้อเจ้อ

๓) อกุศลกรรมบถทางใจมี ๓ อย่าง คือ มีความโลภมาก มีจิตพยาบาท และไม่เห็นความเห็นในทางที่ชอบ^{๘๖}

ข. เรื่องที่ไม่ควรสันโดษ

สิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงสอนให้บรรพชิตและคฤหัสถ์สันโดษ คือ ไม่ให้สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย^{๘๗} การกระทำที่ดีที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงสอนให้บุคคลสันโดษ เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ แยกออกเป็นกระทำทางกาย ๓ ทางวาจา ๔ และทางใจ ๓ ดังนี้

๑) กุศลกรรมบถทางกายมี ๓ อย่าง คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการถือเอาทรัพย์ที่เขามาได้ให้ และเจตนางดเว้นจากการประพฤติดินในกามทั้งหลาย

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เรื่องที่คนไทยควรเข้าใจให้ถูก, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.๒๕๓๗), หน้า ๑๖- ๑๗.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

๒) กุศลกรรมบถทางวาจา มี ๔ อย่าง คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นจากวาจาหยาบคาย และเจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓) กุศลกรรมบถทางใจ มี ๓ อย่าง คือ ไม่มีความโลภมาก ไม่มีจิตพยาบาท และมีความเห็นในทางที่ชอบ

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่เป็นความดีงามทั้งหลาย พระพุทธเจ้าไม่สอนให้สันโดษ ในทางตรงกันข้าม แต่สนับสนุนส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนประกอบกรรมดีให้มาก เพราะพระพุทธศาสนาได้รับการขนานนามว่า เป็นศาสนาแห่งกรรมวาจา คือ การสอนว่าการกระทำย่อมมีผล ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว นอกจากนี้ยังสอนให้บุคคลตั้งอยู่ในไม่ความประมาท โดยการสอนให้รู้จักสันโดษในเรื่องที่ควรสันโดษ และไม่ควรรสันโดษสันโดษ และความไม่ย่อท้อต่อการบำเพ็ญเพียร กล่าวคือ การกระทำสิ่งใดก็ตาม โดยผ่านการกระทำทางกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต แล้วต้องประกอบด้วยความเพียรด้วยการกระทำอย่างสม่ำเสมอ เพราะความเพียรเป็นทางที่จะนำไปสู่ฝั่ง คือ พระนิพพาน บุคคลจะล่วงทุกข์ได้ เพราะความเพียร ฉะนั้น การประกอบกุศลธรรมทั้งหลายต้องอาศัยความเพียร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงเห็นความเกียจคร้านว่าเป็นภัย และเห็นการปรารภความเพียรว่าเป็นความปลอดภัย แล้วปรารภความเพียรเถิด^{๘๘}

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่ควรสันโดษและไม่ควรรสันโดษเป็นสิ่งที่สำคัญ และมีอาจจะมองข้ามได้ ทั้งนี้เพราะความไม่มีสันโดษเป็นเป้าหมายแห่งความสันโดษ หมายความว่าเมื่อมนุษย์สันโดษในวัตถุที่ปรนเปรอตนเอง ย่อมมีเวลา แรงงาน และความคิดเหลือเฟือในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม อันเป็นเรื่องของการประกอบกุศลกรรมได้ ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่มีสันโดษในสิ่งต่าง ๆ คอยหวังแต่หาปัจจัยสี่มาบำบัดความต้องการของตนเอง เวลาทั้งหมดย่อมสิ้นเปลืองไปกับการแสวงหาความสุขส่วนตัว ทำให้เสียเวลาในการกระทำสิ่งที่ประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมรอบข้าง รวมทั้งหน้าที่การงานต่าง ๆ จะพลอยเสียหายตามไปด้วย

ในที่นี้จะยกตัวอย่างประกอบ เพื่อให้เข้าใจต่อความเข้าใจมากยิ่งขึ้นในประเด็นของเรื่องที่ควรสันโดษ และไม่ควรรสันโดษ เพราะการที่บุคคลจะสันโดษในเรื่องใดก็ตาม ควรเลือกใช้ให้เหมาะสม และถูกต้องกับเรื่องราวนั้น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง อาทิเช่น การสันโดษในหน้าที่การงาน ควรสันโดษอย่างไรจึงจะถูก ในที่นี้คือ ผู้ที่มีความสันโดษในหน้าที่การงาน ย่อมไม่เกียจคร้านในการทำงานหน้าที่ของตน ในทางตรงกันข้ามจะทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจทำงานอย่างรอบคอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ งานนั้นย่อมสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี แต่ในทางตรงกันข้าม

ตารางที่ ๒.๑๖ สรุปเรื่องที่ควรสันโดษและไม่ควรรสันโดษ

^{๘๘} ชุ.อุป. (ไทย) ๒๔/๑/๖.

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๓๗, หน้า ๑๖- ๑๗.	ก. เรื่องที่ควรสันโดษ ได้แก่อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการดังนี้ ๑) อกุศลกรรมบถทางกายมี ๓ อย่าง คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติดิในกาม ๒) อกุศลกรรมบถทางวาจามี ๔ อย่าง คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดวาจาหยาบคาย และพูดเพ้อเจ้อ ๓) อกุศลกรรมบถทางใจมี ๓ อย่าง คือ โลภมาก พยาบาท และเห็นผิด ข. เรื่องที่ไม่ควรสันโดษสิ่งที่ไม่ทรงสอนให้บรรพชิตและคฤหัสถ์สันโดษ คือไม่ให้สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑) กุศลกรรมบถทางกายมี ๓ อย่าง คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการถือเอาทรัพย์ที่เขามีได้ให้ และเจตนางดเว้นจากการประพฤติดิในกามทั้งหลาย ๒) กุศลกรรมบถทางวาจามี ๔ อย่าง คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นจากวาจาหยาบคาย และเจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๓) กุศลกรรมบถทางใจมี ๓ อย่าง คือ ไม่มีความโลภมาก ไม่มีจิตพยาบาท และมีความเห็นในทางที่ชอบ

๒.๗.๕ ประเภทและคุณค่าของสันโดษ

นอกจากนั้นแล้ว หลักสันโดษยังประกอบด้วยประเภทและคุณค่าที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตที่พอเพียงของสังคมมนุษย์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. ประเภทของความสันโดษ

๑. สันโดษในฐานะที่เป็นวินัยบัญญัติ สันโดษตามแนวพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้ามุ่งเน้นให้พระภิกษุมีความสันโดษในปัจจัย ๔ อย่าง เนื่องจากพระวินัย คือ กฎระเบียบและข้อบังคับอันดีงามที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาพึงปฏิบัติ^{๘๙} พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ภิกษุเกิดความสันโดษในปัจจัย ๔ เท่าที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน กล่าวคือ

- ๑) สันโดษในเครื่องนุ่งห่ม
- ๒) สันโดษในอาหาร
- ๓) สันโดษในที่อยู่อาศัย
- ๔) สันโดษในยารักษาโรค^{๙๐}

ทั้งนี้สันโดษที่กล่าวมาทั้ง ๔ ข้อ เป็นไปเพื่อป้องกันความโลภ ความมักมากที่เกิดขึ้นในจิตใจ นอกจากนี้ยังช่วยให้ไม่ประมาทในชีวิตและการทำงานของตน ถ้าบรรพชิตขาดหลักสันโดษอาจเต็มไปด้วยความโลภ หรือความปรารถนาที่มากเกินไป เมื่อเป็นเช่นนั้น ย่อมพากันประพฤติกุศลทุจริตต่าง ๆ หวังลาภสักการะ สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในสังคม แต่ทั้งนี้เมื่อมีหลักสันโดษเป็นเครื่อง

^{๘๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๙.

^{๙๐} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๒๗/๒๐๗.

คุ้มครองจิตใจอยู่ จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะบรรพชิตด้วยความเพียร สร้างความเจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังเป็นการอุปการะในทางอื่นอีก เช่น ทำให้เกิดการประหยัดด้วย เป็นต้น

สันโดษในพระวินัยปิฎกนี้จะเน้นเกี่ยวกับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช สำหรับพระสงฆ์ จากการศึกษาพบว่าพระพุทธเจ้าทรงได้บัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับการใช้สอยปัจจัย ๔ ของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยเน้นให้มีความสันโดษ ที่พบในพระวินัยปิฎก ดังนี้

๑) สันโดษในเครื่องนุ่งห่ม

- ห้ามเก็บจีวรเกินความพอดีไว้เกิน ๑๐ วัน^{๙๑}
- ห้ามขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้มีไข้ญาติ มิใช่ปวารณา^{๙๒}
- ห้ามพูดให้คฤหัสถ์ซื้อจีวรที่ดีกว่าที่กำหนดถวายไว้เดิม^{๙๓}

๒) สันโดษในบิณฑบาต

- ห้ามเก็บบาตรเกิน ๑ ลูกไว้เกิน ๑๐ วัน^{๙๔}
- ห้ามรับบิณฑบาตเกิน ๓ บาตร เว้นไว้แต่การรับเพื่อแบ่งปันให้ภิกษุ^{๙๕}
- ห้ามรับโภชนาขณะฉันอยู่^{๙๖}
- ห้ามฉันอาหารในเวลาวิกาล^{๙๗}
- ห้ามฉันอาหารที่รับประทานแล้วค้างคืน^{๙๘}
- ห้ามรับนิมนต์ฉันหลายแห่ง^{๙๙}

๓) สันโดษในเสนาสนะ

- ห้ามสร้างกุฏิเกินกำหนดโดยไม่ขออนุญาตจากสงฆ์^{๑๐๐}
- ห้ามทำเตียงเกินประมาณที่กำหนดไว้^{๑๐๑}

^{๙๑} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๖๒/๓.

^{๙๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๑๖/๔๑.

^{๙๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๒๓/๔๗.

^{๙๔} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๐๑/๑๒๓.

^{๙๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๓๒/๓๙๐.

^{๙๖} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๔๓/๔๐๐.

^{๙๗} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๔๘/๔๐๕.

^{๙๘} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๕๓/๔๐๘.

^{๙๙} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๙๔/๔๓๘.

^{๑๐๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๔๘/๓๘๓.

^{๑๐๑} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๒๒/๖๐๘.

๔) สันโดษในเภสัช

- ห้ามเก็บเภสัช ๕ สำหรับคนไข้ไว้เกิน ๗ วัน^{๑๐๒}
- ห้ามขอปัจจัย ๔ เกินที่เขาปวารณาไว้^{๑๐๓}

จากพระวินัยข้างต้นนั้นพบว่าเป็นข้อห้ามเกี่ยวกับปัจจัย ๔ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล การบัญญัติพระวินัยข้างต้นเห็นได้ว่าเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้ภิกษุมุ่งมั่นในหลักที่ว่าด้วยสันโดษ พระพุทธเจ้าทรงมีเหตุผลในการบัญญัติสิกขาบทแก่พระสงฆ์สาวก คือ

๑) เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งความประพฤตินั้น ๆ ชัดเจนแล้ว จึงบัญญัติสิกขาบทขึ้นไว้ด้วยความเห็นชอบร่วมกัน

๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

๓) เพื่อกำราบคนผู้ดื้อน ประพฤติทราม

๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม

๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อระงับปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน

๖) เพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต คือ เพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมามีมาในภายหน้า

๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนผู้ยังไม่เลื่อมใส

๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

๑๐) เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่สงฆ์สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น^{๑๐๔}

๒. สันโดษในฐานะที่เป็นอริยวงศ์ ความสันโดษเป็นพระธรรมข้อหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงโปรด และทรงยกย่องสรรเสริญว่ามีคุณค่าเป็นอเนกประการยิ่งนัก ทรงใช้เป็นหลักทดสอบพระธรรมทั้งหลายว่า หากพระวินัยข้อใดตอนใดมิได้เป็นไปเพื่อความสันโดษ พึงทราบได้ว่านั้นมิใช่ธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา^{๑๐๕}หลักสันโดษจึงปรากฏอยู่ในองค์กรธรรมต่าง ๆ มากมาย เช่นในหลักอริยวงศ์ ๔ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

๑) ภิกษุสันโดษในจีวรตามมีตามได้	๒) ภิกษุสันโดษในบิณฑบาตตามมีตามได้

^{๑๐๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๒๒/๑๔๓.

^{๑๐๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๔๒/๑๖๓.

^{๑๐๔} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๑/๘๑.

^{๑๐๕} บุศย์ ชันธวิทย์, ความสันโดษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙.

๓) ภิกษุสันโดษในเสนาสนะตามมีตามได้ ๔) ภิกษุเป็นผู้ยินดีในภาวนาและปหาน

สันโดษนั้นมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องป้องกันความโลภ การเกิดขึ้นแห่งความมักมาก ความริษยา พระพุทธเจ้าทรงสอนเน้นเป็นพิเศษสำหรับพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์มีหลักการเบื้องต้นว่าเป็นผู้ที่ชาวบ้านเลี้ยง จึงต้องทำตัวให้เลี้ยงง่าย อยู่ง่าย หมายความว่ามิมีวัตถุแต่พอเพียงและพอประมาณเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ฉะนั้นสันโดษในอริยวงศ์ ๔ จะเน้นเกี่ยวกับจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานะปัจจัยเภสัชสำหรับพระสงฆ์ อย่างไรก็ดี พระพุทธเจ้ายังทรงมีบทบัญญัติทางพระวินัยเกี่ยวกับปัจจัย ๔ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีความสันโดษปรากฏพบในพระวินัยปิฎกอีกด้วย และในการปฏิบัติที่จัดเป็นอริยวงศ์ทั้ง ๔ ข้อนั้นพระภิกษุพึงปฏิบัติดังนี้

๑) สันโดษใน ๓ ข้างต้น (จีวร บิณฑบาต และเสนาสนะ) ตามมีตามได้

๒) มีปกติกล่าวสรรเสริญคุณของสันโดษใน ๓ ข้อนั้น (จีวร บิณฑบาต และเสนาสนะ)

๓) ไม่ประกอบบอเนสนา คือการแสวงหาที่ทุจริตทั้ง ๓ นั้น (จีวร บิณฑบาต และเสนาสนะ) ให้แสวงหาโดยทางชอบธรรม ไม่เกียจคร้าน

๔) เมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนปรารถนาไม่เร่าร้อนทรมาน

๕) เมื่อได้ของที่ตนปรารถนามาใช้สอย ย่อมไม่ติด รู้เท่าทัน เห็นโทษ มีปัญญาในสิ่งนั้น ตามประโยชน์ ตามความหมายของสิ่งนั้น ดำรงตนเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งนั้น

๖) ไม่ถือเอาอาการที่ประพฤติดุกรรม ๔ ข้อนั้นเป็นเหตุยกตนข่มผู้อื่น

โดยสรุปว่า พระองค์ทรงเน้นให้ภิกษุเป็นผู้ที่ไม่เกียจคร้าน มีสติสัมปชัญญะอยู่ทุกเมื่อในข้อ ๔ ทรงสอนไม่ให้สันโดษในการประกอบกุศลกรรมทั้งหลาย และทรงสอนให้ทำความเพียรแสวงหาสิ่งที่ชอบด้วยธรรมวินัยในจุฬนิตเทศทานได้แสดงอริยวงศ์ของพระปัจเจกพุทธเจ้า คือเปลี่ยนข้อ ๔ เป็นสันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เห็นได้ว่า สันโดษในอริยวงศ์ ๓ ข้อแรกนั้นเป็นการสันโดษในปัจจัย ๔ ส่วนข้อที่ ๔ ทรงสอนให้ทำความเพียร ชี้ให้เห็นเป้าหมายความสัมพันธ์ระหว่างสันโดษกับความเพียรได้อย่างเด่นชัด คือสันโดษเป็นธรรมช่วงสงวนเวลา แรงงานและความคิดไว้ ถ้าภิกษุไม่สันโดษในจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คือ ไม่สันโดษในวัตถุบำรุงบำเรอความสุขจะทำให้เกิดผลเสีย คือเวลาหมดไปกับเรื่องเหล่านี้ แรงงานหมดไปเพราะมัววุ่นวาย และมักคิดแต่หาสิ่งเหล่านั้นมาเสพบริโภค ไม่เป็นอันได้ทำความเพียร แต่เมื่อภิกษุสันโดษในปัจจัย ๔ ตามมีตามได้เวลาย่อมเหลือสามารถนำความคิดและแรงงานมาใช้ในการทำภารกิจหน้าที่ของตนนอกจากนั้นจิตใจยังสงบ ไม่มีความกังวลในเรื่องของวัตถุ มุ่งไปทำหน้าที่ และสร้างสรรค์ความดีต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ สันโดษจึงมาคู่กับความเพียร ความเพียรในการทำหน้าที่ของตน ความสันโดษสำหรับภิกษุในองค์ธรรมที่ว่าด้วยในอริยวงศ์ ๔ ให้ใช้กับปัจจัย ๔ ในการดำรงชีพ

๓. สันโดษในฐานะที่เป็นนาถกรณธรรม สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชแห่งวัดราชบพิธ เมื่อครั้งพระองค์ทรงสมณศักดิ์ ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ พระองค์ได้ทรง

บรรยายเกี่ยวกับนาถกรรมธรรมข้อที่ ๗ ทางวิทยุกระจายเสียงตอนหนึ่งว่ามีเนื้อความตามสำนวนบาลีในพระสูตรว่า ภิกษุทั้งหลายข้อที่ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยบริขารคือยา แก้วไข ตามมีตามได้ แม้อันใดธรรมเหล่านี้ทำที่พึง

อีกประการหนึ่ง คำว่า สันโดษ เป็น คำที่แปลเป็นไทยแล้ว มีความหมายว่ายินดี เฉพาะของตน โดยความหมายเป็นลักษณะว่า ยินดีของที่เป็นของตน ยินดีของที่ชอบธรรม ท่านสรรเสริญความสันโดษไว้มากว่า เป็นทรัพย์อย่างยิ่งก็มี เป็นมงคลอย่างเลิศก็มีว่า ธรรมอันใดที่ไม่เป็นไปเพื่อสันโดษพึงทราบว่าเป็นไม่ใช่ธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา^{๑๐๖}

นาถกรรมธรรม เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา ปรากฏหลักสันโดษเป็นข้อปฏิบัติที่ ๗ ปรากฏอยู่ในหลักพุทธธรรมนี้ นาถกรรมธรรม หมายถึง ธรรมกระทำให้เป็นในที่พึง^{๑๐๗} ถ้าบุคคลได้ประพฤติตนในหลักของสันโดษที่ปรากฏอยู่ในนาถกรรมธรรม ๑๐ ย่อมได้ชื่อว่าทำตนเองให้มีที่พึง เป็นการพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้น สันโดษที่ปรากฏอยู่ในนาถกรรมธรรมนั้น เป็นการสันโดษในด้านของปัจจัย ๔ พระพุทธศาสนามีเป้าหมายของความสันโดษ คือ มุ่งให้ทุกคนมีปัจจัยพอเพียงที่จะเป็นอยู่ เป็นการถือเอาคนเป็นหลัก มิใช่ตั้งเป้าหมายไว้ที่ความมั่งคั่งพร้อมบริบูรณ์ ซึ่งเป็นการถือเอาวัตถุเป็นหลัก การใช้ปัจจัยสี่ในทางพระพุทธศาสนามีจุดหมายเพื่อต้องการใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีพเป็นขั้นตอนหนึ่งสำหรับใช้ก้าวต่อไปสู่จุดหมายที่สูงกว่า หรือเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตให้สูงขึ้น เพื่อความมีชีวิตที่ดียิ่งขึ้นไป คนบางคนมีความต้องการวัตถุเพียงพอเท่าที่มีอยู่แล้วก็สามารถหันมุ่นเน้นด้านการพัฒนาจิต แต่บางคนยังไม่พร้อม ชีวิตยังคงขึ้นอยู่กับวัตถุมากกว่าเพื่อเป็นการไม่เบียดเบียนผู้อื่น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักสันโดษมาปรับใช้

คำว่า สันโดษ นี้ มิใช่มีความหมายเพียงการใช้แรงงานให้เกิดผลผลิตแล้วได้รับปัจจัยเครื่องอาศัยโดยชอบธรรมเท่านั้น แต่สันโดษในนาถกรรมธรรมยังหมายถึง การทำหน้าที่ความประพฤติหรือการดำรงตนอย่างถูกต้องอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ทำให้เป็นอยู่อย่างสมควรแก่การได้รับปัจจัยบำรุงเลี้ยงชีพด้วย เช่น การที่พระภิกษುದำรงตนอยู่ในสมณธรรม แล้วได้รับปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย หรือการที่ลูกประพฤติตนเป็นลูกที่ดีสมควรแก่การเลี้ยงดูของพ่อแม่ เป็นต้น ว่าโดยธรรมแล้วสันโดษในนาถกรรมธรรม เมื่อนำมาใช้สำหรับบุคคลทั่วไป คือการใช้แรงงานในหน้าที่เพื่อให้ได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัยสี่เพื่อเป็นเครื่องยังชีพ แต่สำหรับสมณะนั้น ความสันโดษ ไม่ได้เป็นไปเพื่อผลตอบแทน ทางด้านปัจจัย แต่เป็นไปเพื่อธรรมคือผดุงธรรมในโลก และชักนำจิตใจของตนให้ผ่องใสเป็นไปในทางที่สูงขึ้น ด้วยการที่ตระหนักตนทำในสิ่งที่ดีงาม ในที่นี้คือการแนะนำสั่งสอน และแสดงธรรมที่ควรกระทำให้มากที่สุด

^{๑๐๖} บุศย์ ชันธวิทย์, ความสันโดษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐๙.

^{๑๐๗} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๑/๑๙-๒๑.

เพื่อประโยชน์สุขสำหรับพุทธศาสนิกชนโดยนัยนี้ถือหลักการกินให้น้อยที่สุด ประกอบบุคลธรรมให้มาก จึงได้ชื่อว่าความสันโดษของสมณะ เพื่อพัฒนาตนเองให้สูงขึ้น

๔. สันโดษในฐานะที่เป็นกถาวัตถุ เรื่องความสันโดษนี้ เป็นหลักธรรมอีกข้อหนึ่ง ที่ปรากฏในกถาวัตถุ ๑๐ ประการ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลาย ซึ่งประชุมสนทนากันเกี่ยวกับเรื่องไตรจีวร กถาวัตถุ คือ เรื่องที่ภิกษุควรนำมาสนทนาในหมู่คณะ เป็นเรื่องที่ควรพูดคุย เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น สันโดษจึงเป็นอีกหนึ่งในหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในที่นี้ด้วย กถาวัตถุ ๑๐ ประการ ข้อที่ ๒ คือ สันตุฏฐิเกสา (ความสันโดษ)^{๑๐๘}

หลักสันโดษที่ปรากฏในกถาวัตถุ ๑๐ นี้ มักมีผู้ที่เข้าใจผิดว่า มกน้อยและสันโดษ คือธรรมที่คล้ายกัน อันเนื่องมาจากว่ามีแหล่งที่มาเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว อับปิจฉตา นั้นแปลว่า ความปรารถนา หรือ ความมกน้อย หลักธรรมนี้มักมาคู่กับสันโดษเสมอ แต่ไม่ใช่เป็นอย่างเดียวกับสันโดษ เพียงแต่มีลักษณะคล้ายกัน แต่ใช้ไม่เหมือนกัน ความมกน้อยนั้นจะใช้กับบรรพชิตมากกว่าคฤหัสถ์ สันโดษใช้ได้ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตอย่างไรก็ตาม สันโดษในกถาวัตถุ ๑๐ หมายถึง ความยินดี ความพอใจในปัจจัย ๔ คือ^{๑๐๙} ฝ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคตามมีตามได้ เป็นความยินดีในของของตน ซึ่งตรงกันข้ามกับความมกมาก อธิบายได้ ๒ อย่างคือ ประการแรก คือ ความต้องการเฉพาะสิ่งที่ต้องบริโภคใช้สอยจริง ๆ เท่านั้น ไม่ต้องการมากไปกว่านั้นประการที่สอง คือ ไม่อวดตัวด้วยหวงแหนหรือแม้จะทำความดี แต่ไม่ปรารถนาแสดงตัวเข้าทำนองคำว่า ปิดทองหลังพระ คนที่มีลักษณะสันโดษ ย่อมไม่มกมากในปัจจัย ๔ ส่วนหลักธรรมที่มีส่วนคล้ายกับสันโดษในกถาวัตถุ ๑๐ บุคคล คือ อับปิจฉกถา (มกน้อย) ในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย ได้จำแนกบุคคลที่มีความปรารถนาน้อยแบ่งออกเป็น ๔ จำพวก คือ ๑) มกน้อยในปัจจัย (ปัจจัยปัจจุโน) ๒) มกน้อยในธุดงค์ (ธุดงค์ปัจจุโน) ๓) มกน้อยในปริยัติ (ปริยัติปัจจุโน) และ ๔) มกน้อยในธรรมที่ตนบรรลุ (อริยมกปัจจุโน)^{๑๑๐}

สันโดษกับหลักธรรมบางข้อ หากไม่พิจารณาดูให้ละเอียดก่อน อาจ会有ความเข้าใจผิดได้ง่ายว่าสันโดษไม่สามารถสอดคล้องกับหลักธรรมเหล่านั้น เช่น สันโดษน่าจะใกล้เคียงกับมัจฉริยะ (ความตระหนี่) และเป็นปฏิปักษ์กับทาน (การให้) หรือจาคะ (การบริจาค) เพราะเหตุที่สันโดษคือไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่น และปรารถนาเกินไป จึงไม่ใช่ผู้ตระหนี่ ทาน หรือจาคะ ในพระสูตรต้นตปิฎกจะพบว่า หลักธรรมที่มักจะมาควบคู่กับสันโดษเสมอ คือ อับปิจฉตา แปลว่า ความปรารถนาหรือมกน้อย

^{๑๐๘} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๒.

^{๑๐๙} พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี, “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๕.

^{๑๑๐} อจ.อ. (ไทย) ๑/๖๓/๖๘.

สันโดษกับมกน้อยไม่ใช่อย่างเดียวกัน แต่เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่มาจากแหล่งเดียวกันนั่นคือ มาจาก กถาวัตถุ ๑๐ ประการ^{๑๑๑}

สันโดษและมกน้อยจะมีความหมายที่ต่างกัน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างประกอบสันโดษ คือ ได้มาในทางที่สุจริตเท่าไร พอใจแค่นั้น อย่างเช่นพ่อแม่จะให้เงินลูก ๑,๐๐๐ บาท ลูกก็รับ ๑,๐๐๐ บาท ให้ ๒,๐๐๐ บาท ลูกก็รับ ๒,๐๐๐ บาท ให้ ๓,๐๐๐ บาท ลูกก็รับ ๓,๐๐๐ บาท เท่าที่พ่อแม่แม่ให้ อย่างนี้เรียกว่าสันโดษ แต่ถ้ามกน้อยจะเป็นไปในทางที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ พ่อแม่ให้เงิน ๓,๐๐๐ บาท ลูกเห็นว่ามากเกินไป ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร ขอรับแค่ ๑,๕๐๐ บาท พิจารณาเห็นว่าพอแล้ว สำหรับการใช้จ่าย อย่างนี้เรียกว่า เป็นคนไม่มกมาก คือมกน้อยนั่นเอง^{๑๑๒}

สันโดษที่ปรากฏในกถาวัตถุ จึงเป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อเกื้อหนุนในองค์ธรรมใหญ่ หลักการปฏิบัติเรื่องสันโดษในทางที่ถูกต้อง คือ การเน้นให้บุคคลเอาเวลาและแรงงานมาอุทิศให้แก่ ความเพียรพยายามทำกิจหน้าที่ และทำในสิ่งที่ตั้งใจให้บรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงได้กล่าวหลักสันโดษไว้ เพื่อไม่ให้บุคคลแสวงหาสิ่งบำรุงบำเรอร่างกายและจิตใจในทาง หุจริต ไม่ถูกต้องมากเกินไป ในทางตรงกันข้าม หากใช้ในทางที่ถูกต้องย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ สามารถสนับสนุนส่งเสริมให้เข้าสู่เป้าหมายสูงสุดทางพุทธศาสนาได้

ข. คุณค่าของความสันโดษ

จากนิยามความหมายของสันโดษ และจากการมองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ตรงข้ามกับความ สันโดษและธรรมที่เกื้อหนุนสันโดษแล้ว ทำให้มองเห็นถึงลักษณะคุณค่าของคนที่มีสันโดษ ดังต่อไปนี้

- ๑) คนสันโดษ เป็นคนที่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร และด้วยสติปัญญา เท่าที่เหมาะสมกับภาวะของตน และโดยชอบธรรม
- ๒) คนสันโดษ จะไม่อยากได้ของของคนอื่นหรือของที่ไม่ชอบธรรม ไม่ทุจริตเพราะปาก ท้องหรือเพราะผลประโยชน์ส่วนตัว
- ๓) เมื่อหามาได้ก็ใช้สอยของที่ได้มาด้วยความจำเป็น และด้วยสติปัญญา ไม่กลายเป็นทาส ของสิ่งเหล่านั้น
- ๔) เมื่อไม่ได้ เมื่อสูญเสียไม่สำเร็จตามต้องการ ก็ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย ไม่ยอมให้ ความผิดหวังครอบงำ ยังคงปฏิบัติหน้าที่ของตนไปได้
- ๕) ไม่นำสิ่งที่หามาได้คือสมบัติของตน หรือความสำเร็จของตนมาเป็นเหตุยกตนข่มผู้อื่น
- ๖) หากความสุขได้จากสิ่งที่เป็นของตนหรือเป็นสิทธิของตน สามารถดำรงชีวิตที่มีความสุข ในทุกฐานะที่ตนเข้าถึงในขณะนั้น ๆ

^{๑๑๑} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๒.

^{๑๑๒} วุฑฒิน อินทสระ, ความสุขที่หาได้ง่าย, (กรุงเทพมหานคร : เรือนธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

๗) มีความภูมิใจในผลสำเร็จที่เกิดจากกำลังของตน มีความอดทน สามารถคอยผลสำเร็จที่จะพึงเกิดขึ้นจากการกระทำของตน

๘) มีความรักภักดีในหน้าที่การงานของตน มุ่งปฏิบัติเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

๒.๗.๖ ประโยชน์ของความสันโดษ

การศึกษาทำความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวทางสันโดษที่ถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้ที่น้อมนำมาปฏิบัติ และสังคมส่วนรวม ดังนี้

๑. ประโยชน์ทางด้านจริยธรรม ความสันโดษเป็นหลักธรรมข้อหนึ่ง ที่กล่าวได้ว่า มีคุณประโยชน์ต่อผู้ที่น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังทำให้บุคคลเจริญทั้งในด้านการดำรงชีวิต และหน้าที่การงาน เนื่องจากว่าคนที่มีความสุขได้ต้องมีความพอ คนทั่วไปเป็นอันมากคิดว่าต้องมีวัตถุเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภคเท่านั้นเท่านั้นจึงจะพอ จึงจะมีความสุข ครั้นได้ตามที่คิดครั้งแรก ความพอใจหาได้หยุดอยู่แค่นั้นไม่ ความต้องการกับเพิ่มทวีมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาในสังคมมากมาย อาทิเช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการฆาตกรรม การปล้นจี้ชิงทรัพย์ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นผลพวงอันเนื่องมาจากบุคคลในสังคมขาดความสันโดษในการดำเนินชีวิตสันโดษเป็นองค์ธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านจริยธรรมได้ เพราะทำให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปราศจากความริษยา เอาเปรียบกัน สังคมที่เต็มไปด้วยคุณธรรมและศีลธรรมอันดีงาม สังคมนั้นย่อมสงบสุข ในทางตรงกันข้าม ยกตัวอย่างแม้ว่าบุคคล จะเป็นมหาเศรษฐีมีทรัพย์มากมายมหาศาล ก็ยังก่อให้เกิดความทุกข์ได้ เพราะความไม่รู้จักพอ ประกอบกับการขาดหลักสันโดษเพื่อมาใช้ในการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้บุคคลก็ยังอยู่ในลักษณะที่วิ่งไล่ความสุขไปเรื่อย ๆ เพราะเลื่อนความพอใจของตนออกไปอยู่เสมอ ประโยชน์ของสันโดษทางด้านจริยธรรมในแง่นี้คือทำให้เป็นผู้รู้จักพอนั่นเอง นอกจากนี้เมื่อบุคคลมีความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ในสิ่งที่ตนหาได้ด้วยความสุจริต บุคคลนั้นย่อมมีความยินดี ความพอใจ ก่อให้เกิดเป็นแรงพลังผลักดันให้มีเวลา และมีความคิดสร้างสรรค์ในสิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างความดีงามขึ้นในสังคม พระพุทธเจ้าทรงได้ดำรัสเกี่ยวกับความเพียรที่ควบคู่กับหลักสันโดษไว้ว่า เมื่อความเพียรเป็นเหตุปรารถนามีอยู่ มนุษย์ทั้งหลายมีความปรารถนาความเพียรเป็นเครื่องก้าวออก ความเพียรเป็นเครื่องก้าวไปข้างหน้า ความเพียรเป็นกำลัง ความเพียรเป็นเครื่องทรงไว้ ความพยายามมีอยู่ บุคคลผู้มีความพยายามย่อมปรากฏความสำเร็จ^{๑๓๓} สันโดษที่ใช้ควบคู่กับความเพียร ย่อมส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา เพราะความสันโดษเป็นแรงผลักดันไม่ให้ท้อถอยต่อสิ่งใดง่าย ๆ ก่อให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความรู้ความสามารถ และเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองยิ่งขึ้น

^{๑๓๓} อ.จ.ฉก. (ไทย) ๑๑/๓๐๙/๒๕๒๒.

๒. ประโยชน์ต่อสังคม หลักสันโดษในพระพุทธศาสนา เมื่อศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว จะพบว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักสันโดษไว้ เพื่อแก้ปัญหาตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง รักสุข เกลียดทุกข์เป็นธรรมดา โดยหลักสันโดษจะบรรเทาความโลภของมนุษย์ให้ลดลง ทำให้มนุษย์มีความทุกข์น้อยลง มีความสุขมากขึ้น มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ชุมชน เพื่อประโยชน์ในการพึ่งพาอาศัย ดังนั้น การนำหลักสันโดษมาใช้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยเริ่มต้นที่ธรรมชาติในตัวของมนุษย์เองเป็นอันดับแรก จากนั้นจะเกิดการขยายวงกว้างออกไปสู่สังคมและประเทศชาติต่อไปตามลำดับ เช่น ประพฤติตนไม่ให้โลภอยากได้ของผู้อื่น มีความเพียรพยายามในหน้าที่การงานของตน การเริ่มต้นนำหลักสันโดษมาประพฤตินี้ในระดับการดำเนินชีวิตพระพุทธศาสนาถือว่าสังคมประกอบด้วยมนุษย์ที่มีพัฒนาการทางจิต และปัญญาในระดับต่าง ๆ กัน นอกจากนั้นยังมีสังคมย่อยหรือชุมชนต่าง ๆ ซ่อนอยู่ภายในเช่น มีสังคมคฤหัสถ์กับสังคมสงฆ์ เป็นต้น ชีวิตในสังคมคฤหัสถ์เน้นความสัมพันธ์ทางสังคมและการหาเลี้ยงชีพ ส่วนชีวิตในสังคมสงฆ์เน้นด้านการพัฒนาจิต ประโยชน์ของหลักสันโดษกับสังคมนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในสังคมของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานะและบทบาทของตน ในสังคมคฤหัสถ์นั้น ประโยชน์ของหลักสันโดษเกิดและมีขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น เป็นหัวหน้าแผนกอยากให้มี ความก้าวหน้าก็พอใจในตำแหน่งของตนและตั้งใจทำในตำแหน่งนั้นให้ดีที่สุด ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานย่อมเกิดขึ้นเองตามผลของการกระทำ การพัฒนาสังคมจึงจำเป็นต้องมีทั้งสันโดษและความเพียร เพราะความเพียรพยายามที่ไม่มีสันโดษ ย่อมนำไปสู่ทางที่ผิดได้ง่าย เหมือนล้อรถที่ไม่มีเบรก ย่อมวิ่งเลยขีดที่ต้องการไป^{๑๑๔}

กล่าวอีกในแง่หนึ่งนั้น สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา ที่กล่าวว่าสันโดษสามารถพัฒนาสังคมได้นั้น เริ่มจากการพัฒนาสถาบันครอบครัวเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญมากที่สุด ในสังคม ในครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่และลูก เมื่อสมาชิกในครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดในสังคมมีความสันโดษ คือพอใจในสิ่งที่ตนมีตนได้ และพอใจในสิ่งที่สมควรแก่ตน จะทำให้ครอบครัวนั้นรู้จักหน้าที่ของตน และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนที่พึงกระทำได้อย่างถูกต้องเหมาะสมการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องทศ ๖^{๑๑๕} เป็นหลักธรรมหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับหลักสันโดษ ให้คนปฏิบัติตามหน้าที่ เช่น กล่าวถึงหน้าที่ของสามีและภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อกัน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความยินดีความพอใจในภรรยาของตน เรียกว่า สหารสันโดษ หน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวพันทางสังคม เปรียบเหมือนทิศที่อยู่รอบตัว การปฏิบัติหน้าที่ของตนตามหลักทศ ๖ นั้น เป็นการแสดงถึงทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดบทบาทใดก็ตามหากเป็นผู้ที่มีความสันโดษ คือ

^{๑๑๔} อุบลรัตน์ ขุนทอง, “ศึกษาเปรียบเทียบหลักสันโดษกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๙๗.

^{๑๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๔/๒๐๐.

ยินดีพอใจ ในการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด จากสถาบันครอบครัวที่นำหลักสันโดษมาใช้ เป็นสถาบันที่เล็กที่สุด ย่อมขยายวงกว้างออกไปสู่สถาบันสังคม และประเทศชาติตามลำดับ นั่นคือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของแต่ละคนให้ดียิ่งขึ้น ตรงกันข้ามหากบุคคลในสังคมไม่ยินดีพอใจ ไม่สันโดษ ในการทำหน้าที่ของบิดามารดาหรือบุตรธิดาก็ตาม จะก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นในครอบครัว ปัญหาที่เกิดจากสถาบันครอบครัวอันเนื่องมาจากการขาดหลักความสันโดษมาประยุกต์ใช้ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาตามมาเป็นลูกโซ่ สู่สถาบันสังคมต่อไป

ปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองนั้น เริ่มแรกทีเดียวเกิดจากบุคคลในครอบครัว ไม่สันโดษคือไม่ยินดีพอใจในหน้าที่ของตน ไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ครบถ้วน ทำให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาเด็กหนีเรียน ปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาการทะเลาะวิวาท กระแสวัฒนธรรมในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปถูกครอบงำจากวัฒนธรรมต่างชาติ ปัญหาเหล่านี้ ล้วนมีสาเหตุมาจากบุคคลในสังคม บุคคลจึงควรเป็นผู้สันโดษในหน้าที่ของตน ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดเพื่อช่วยลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและประเทศชาติ สันโดษจึงเป็นหลักธรรมที่เปรียบเสมือนกับเบรกของรถยนต์ ที่ใช้ในการห้ามล้อรถให้หยุดฉับไฉน สันโดษก็เป็นการห้ามล้อตัณหาของมนุษย์ปุถุชนฉับนั้น และในธรรมเรื่องสันโดษนี้เองช่วยประคับประคองชีวิตมนุษย์ให้ดำรงอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย

๒.๗.๗ โทษที่เกิดจากการขาดความสันโดษ

สันโดษเป็นธรรมข้อหนึ่งที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎกหลายแห่ง เริ่มตั้งแต่ทรงบัญญัติปฐมปาราชิกแก่พระสุทิน ทรงตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยาก ความเป็นคนบารุงยาก ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย ความเป็นคนบารุงง่าย ความ มักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจืด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร^{๑๑๖}

แต่ที่จริง หลักสันโดษนั้นมีทั้งด้านสนับสนุนและด้านคัดค้าน^{๑๑๗} ในด้านสนับสนุน คือ ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติกัน ด้านคัดค้าน คือ ไม่ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติ เพราะเห็นว่าเป็นเครื่องขัดขวางความเจริญก้าวหน้าธรรมข้อนี้ปรากฏพบอยู่ในพระสูตรทั้งหลาย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุให้เป็นผู้ยินดีตามมีตามได้ในปัจจัย ๔ อย่าง จึงเกิดการถกเถียงกันว่า ถ้าเช่นนั้นสันโดษก็เป็นธรรมสำหรับพระภิกษุหรือบรรพชิตผู้บวชเท่านั้น ไม่ใช่หลักธรรมสำหรับคฤหัสถ์ แต่ที่จริง หลักธรรมนี้ใช้ได้ทั่วไปทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์^{๑๑๘}

^{๑๑๖} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒๐/๒๖.

^{๑๑๗} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), **ศีลสันโดษ**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๒๐),

หน้า ๒๓.

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

สันโดษนั้นเป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ได้ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของหลักธรรมนี้ คุณค่าของสันโดษนั้นมีมาก เพราะสันโดษทำให้เกิดความสุขในชีวิต กล่าวคือเป็นสิ่งที่เปี่ยมมงคล ในทางตรงกันข้ามหากปัจเจกบุคคล และสังคมใดก็ตามที่ขาดหลักสันโดษนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ ย่อมก่อให้เกิดผลเสียตามมาหลายประการ ในที่นี้สามารถกล่าวถึงโทษของการขาดหลักสันโดษได้ ดังนี้

๑. โทษที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคล หากบุคคลขาดซึ่งหลักสันโดษในการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ย่อมก่อให้เกิดผลเสียหลายประการ ผลเสียในที่นี้คือโทษที่จะส่งผลกระทบต่อตนเอง ทั้งในด้านการงาน การดำเนินชีวิตจะได้รับผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ โดยมีรากฐานมาจากต้นเหตุคือ ความฟุ้งเฟ้อ และความไม่รู้จักพอ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะพื้นฐานของมนุษย์ปุถุชน ย่อมมีความต้องการในปัจจัย ๔ จึงพากันเพียรพยายามที่จะสร้างสรรค์ให้ตนเป็นผู้มั่งมีเงินทอง มียศศักดิ์ มีคนนิยมยกย่องสรรเสริญ มีความเจริญก้าวหน้า^{๑๑๙} ความต้องการมูลฐานข้างต้นที่ได้กล่าวมานี้ เป็นสาเหตุนำไปให้บุคคลประพฤติดนไปในทางที่เสื่อมเสีย ย่อมกระทำความชั่วเพียงเพื่อต้องการวัตถุนิยมสนองความต้องการทางด้านปัจจัย ๔ ที่มากเกินไปจนจำต้องต่อชีวิต จึงก่อให้เกิดเป็นสังคมบริโภคนิยมขึ้นในยุคปัจจุบันอันเนื่องมาจากภายในจิตใจของมนุษย์ไม่เคยเต็มเต็ม เพราะการเสพบริโภคนั้นตั้งอยู่บนรากฐานของต้นเหตุ ความสันโดษจึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งยวดกับสังคมยุคปัจจุบัน เพราะหากคนในสังคมไม่ว่าจะประกอบอาชีพใด ฐานะใดก็ตาม หากขาดหลักสันโดษย่อมเกิดโทษกับตนเอง ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในยุคปัจจุบันคนมีความโลภ มักมาก ในด้านวัตถุสิ่งของ เช่น อาชีพนักการเมืองเกิดความโลภมากทำการทุจริต เงินงบประมาณของแผ่นดินผลสุดท้ายของความไม่รู้จักสันโดษจากสถานการณ์ข้างต้น คือ การถูกจำคุกและได้รับโทษทางกฎหมายโทษทางตรงส่วนทางอ้อม คือ วงศ์ตระกูลเสื่อมเสียชื่อเสียง แม้ในสมัยพุทธกาลก็มีเหตุการณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงโทษของการขาดความสันโดษที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลเช่นเดียวกัน

๒. โทษที่เกิดขึ้นกับสังคม มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การอยู่ร่วมกันย่อมก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ประเทศไทยมีวัดกว่า ๒๕,๐๐๐ วัด พระกว่า ๓๐๐,๐๐๐ รูป แต่สังคมไทยกลับมีปัญหาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ถึงขั้นวิกฤติทั้งนี้เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงถูกมองว่าเป็นเรื่องล้าสมัย ทำให้เกิดปัญหาทางด้านจริยธรรมขึ้น^{๑๒๐} ในสังคมมากมาย ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ สื่อโทรทัศน์เป็นประจำแทบทุกวัน เช่น ปัญหาการคอร์รัปชัน ตั้งแต่ระดับจุลภาคจนถึงมหภาค จากเหตุการณ์นี้เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสังคมมีความตกต่ำทางด้านคุณธรรมและศีลธรรมอันเนื่องมาจาก

^{๑๑๙} บุศย์ ชันธิวิทย์, **ความสันโดษ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐๒.

^{๑๒๐} ประเวศ วะสี, **ทางรอด**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

ว่าผู้คนในสังคมได้นำหลักธรรมในศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันลดน้อยลงจนนั้นโทษของการขาดหลักสันโดษในสังคมประการหนึ่งที่เห็นได้ชัดในยุคปัจจุบันคือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านการเมือง เมื่อขาดหลักสันโดษย่อมส่งผลต่อสังคมโดยรวม ในที่นี้จะกล่าวถึงโทษของการขาดหลักสันโดษ ที่ส่งผลก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังประสบกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ อันมีสาเหตุสำคัญเช่น การเปิดเสรีทางการค้า การเปิดเสรีทางการเงิน มีการกู้เงินจากต่างประเทศเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเทศไทยมีภาระหนี้สินต่างชาติเพิ่มสูงขึ้น^{๑๒๑} รวมทั้งมีการใช้จ่ายเงินเกินตัวอย่างสุรุ่ยสุร่าย ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน ในภาครัฐบาลมีการใช้จ่ายและลงทุนในโครงการที่ไม่จำเป็น ในภาคเอกชนประชาชนตกเป็นทาสของวัตถุนิยม และบริโภคนิยม มีค่านิยมในการใช้ของต่างประเทศที่มีเยื่อหุ้มและราคาแพง

ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น^{๑๒๒} ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมตั้งแต่ระดับรากหญ้า และดูเหมือนว่าจะสั่นคลอนถึงระดับประเทศ ชี้ให้เห็นว่าการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปในแนวทางที่ขาดหลักธรรมเรื่องความสันโดษ โดยลืมนมองไปว่าบริบทของสังคมไทยนั้น ในแง่เศรษฐกิจสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมไม่มีความแตกต่างกันมากนักระหว่างคนรวยกับคนจน คนรวยมีเงินมากก็จะเอื้อเฟื้อต่อคนจน อย่างเช่น เจ้าของที่ดินซึ่งคนทำนาต้องเช่าที่นาทำกิน ปีไหนได้ผลผลิตดีก็ให้เจ้าของที่ดินมาก ได้น้อยก็ให้น้อยหรือปีไหนที่ฝนแล้งมาก เกิดอุทกภัยเจ้าของที่ดินก็คอยเอื้อเฟื้อไม่คิดค่าเช่า^{๑๒๓} เป็นต้น และการค้าขายก็ใช้ระบบแลกเปลี่ยนผลผลิตโดยไม่ใช้เงินตราดังกล่าว ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยในอดีตเป็นชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ พอมีพอกิน ไม่เป็นหนี้เป็นสิน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน แต่พึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันเหมือนหนึ่งเป็นเครือญาติ สังคมไทยในอดีตจึงให้ความสำคัญกับคำว่า เครือญาติ และความเป็นคนบ้านเดียวกันนี้มาเป็นพื้นฐานในการจัดความสัมพันธ์ และสร้างความแข็งแกร่งด้านสังคมและเศรษฐกิจ^{๑๒๔} แต่จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนรูปแบบไปภายใต้โครงสร้างที่อ่อนแอเมื่อถึงกลางปี ๒๕๔๐ ได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่

^{๑๒๑} ผาสุก พงษ์ไพจิตร, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๐.

^{๑๒๒} เกียรติ สิทธิอมร, วิกฤติเศรษฐกิจกับปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองและการปกครองปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อินฟินิตี้เพลส, ๒๕๔๑), หน้า ๖๒.

^{๑๒๓} ปริยงค์ อาภรณ์สุวรรณ, “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทย ในยุคโลกาวิวัฒน์เน้นสุนทรียธรรมของพุทธศาสนิกชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน, ๒๕๔๘, หน้า ๑๗.

รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์^{๑๒๕} สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดหลักความสันโดษ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเป็นการสมควรที่จะเน้นทำความเข้าใจด้วยว่า ในหลักแห่งพระพุทธศาสนาพุทธศาสนิกชนต้องเป็นกรรมวาที วิริยะวาที คือถือเอาหลักกระทำและความเพียร^{๑๒๖}

กล่าวโดยสรุป หลังจากประเทศไทยได้มุ่งพัฒนาโดยได้ดำเนินการตามหลักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมซึ่งมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตนของบุคคล (Self Interest) การได้รับความพอใจมากที่สุด (Maximize Satisfaction) การได้กำไรสูงสุด (Maximize Profit) และการแข่งขัน (Competition) เป็นสิ่งสำคัญในภาคเศรษฐกิจส่วนรวมก็มุ่งเน้นการขยายตัวหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) เป็นเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ถึงฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๐๔ – ๒๕๓๔) มีข้อสรุปว่า เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน ประเทศไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาสังคม จึงก่อให้เกิดความเสียหายในด้านเศรษฐกิจและสังคมไทยอย่างมาก^{๑๒๗}

เมื่อระบบเศรษฐกิจไทยถูกแปรเปลี่ยนจากพออยู่พอกิน และการทำมาหากินในอดีตมาสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีแบบตะวันตก ตั้งแต่เริ่มทศวรรษที่ ๒๕๐๐ มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของคนไทยอย่างรุนแรงที่สุด เศรษฐกิจการค้า และการตลาด (Marketing Economy) ตามระบบทุนนิยมเสรี^{๑๒๘} การละลายขาดการคำนึงถึงคนยากจนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งยังช่วยตนเองไม่ได้ หรือยังไม่ดีเพียงพอ ทำให้เป็นเศรษฐกิจที่แยกส่วน เป็นเศรษฐกิจที่ไร้จิตวิญญาณ เต็มไปด้วยความโลภ จึงถือเป็น มิจฉาเศรษฐกิจ พุทธเศรษฐศาสตร์มุ่งเน้นหลักการทำกิน และพอเพียง หลักความสันโดษจึงเป็นสัมมาเศรษฐกิจ เพราะสอนให้คนพึ่งตนเอง (อัตตาหิ อัตตะโนนาโถ) ดังนั้น การมีสันโดษธรรม สามัคคีธรรม มีความพอประมาณ มีเหตุผล และไม่โลภควรเป็นอีกทางเลือกให้ประเทศไทยมีการพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางหลักพุทธธรรม

๒) ปัญหาทางด้านการเมือง มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า เมื่อรวมพรรครวมพวกกันมาก ๆ เข้ากลายเป็นเผ่าชนชาติ ในที่นี้ต้องมีผู้นำกลายเป็นระบบการเมืองการปกครอง ปัญหาทางด้านการเมืองของประเทศไทยนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบบสมบูรณาญา

^{๑๒๕} ธารินทร์ นิมมานเหมินท์, **แนวทางการแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจไทยของรัฐบาลชวน ๒**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^{๑๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมะกับการทำงาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๙๗.

^{๑๒๗} สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, **วิถีไทย**, (กรุงเทพมหานคร : เอิร์ตเวฟเอดิเคชัน, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑๖.

^{๑๒๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙**, (ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู อ.เมือง จ.ชัยนาท, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

สิทธิราชมาเป็นระบบประชาธิปไตย ปัญหาหนึ่งที่ไม่เคยหมดไปจากสังคมไทย หนึ่งในนั้นคือปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ระบบการเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงแข็งแรงเพราะชาติใดที่มีระบบการเมืองที่มั่นคง มีผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมมุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ประเทศชาติย่อมเจริญรุ่งเรือง นักการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา และประเทศในโลกที่สามทั้งหลาย หากสังเกตดูให้ดีจะพบว่า ก่อนหน้าที่จะเข้ารับตำแหน่งมีฐานะต่ำต้อย มีเงินทองไม่มากมายอะไรนัก แต่พอรับตำแหน่ง ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางเศรษฐกิจ ได้ไม่นานนักก็มีเงินทองมากมาย รวยเร็วอย่างผิดสังเกต

จากปัญหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำลดน้อยลง ในที่นี้หมายรวมถึงการมีหลักธรรมเรื่องสันโดษด้วย เพราะสันโดษหมายถึงความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ทั้งสามลักษณะ คือยินดีตามที่ได้ให้เหมาะสมกับฐานะของตน (ยถาลาภสันโดษ) ยินดีตามกำลังความสามารถของตน (ยถาพลสันโดษ) และยินดีตามสมควรโดยมุ่งเอาหลักศีลธรรมของคนเราเป็นเกณฑ์ กล่าวคือให้ยินดีในสิ่งที่เหมาะสม หรือสมควรแก่คุณธรรมของตน เรียกว่า ยถาสารูปสันโดษ^{๑๒๙} เมื่อผู้นำของรัฐบาลซึ่งหลักความสันโดษข้างต้น ย่อมปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบก่อให้เกิดการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทุจริตเชิงนโยบาย การทุจริตนอกระบบ เป็นต้น ชี้ให้เห็นว่าขณะนี้สังคมไทยอยู่ในภาวะวิกฤติ เพราะความไม่สมดุลของการพัฒนา ที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุที่ทำให้คนตกเป็นทาสของวัตถุนิยม (Materialism) และบริโภคนิยม (Consumerism) มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น เห็นแก่ผู้อื่นน้อยลงค่านิยมของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป^{๑๓๐} มีปัญหาในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมอย่างน่าเป็นห่วงโทษของการขาดสันโดษที่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการเมืองนั้น สาเหตุสำคัญ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ผู้นำของรัฐไม่ได้ตระหนักถึงความสันโดษจึงก่อให้เกิดผลเสียหลายคือ มีความโลภ ส่งผลกระทบไปในวงกว้าง เป็นปัญหาลุกลามอย่างไม่รู้จบต่อสังคม

สรุปได้ว่า สันโดษมีความหมายว่า ความยินดีพอใจด้วยปัจจัย ๔ คือ อาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดถึงเครื่องยังชีพอื่น ๆ โดยพระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนหลักสันโดษกับคนสองกลุ่ม คือ สันโดษสำหรับพระภิกษุ โดยทรงสอนให้เป็นผู้มีก้น้อย เลี้ยงง่ายรู้จักประมาณ รู้จักพอใจปัจจัย ๔ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ตามมี ตามได้และตามสมควร สันโดษเช่นนี้มีข้อปฏิบัติเคร่งครัดและมุ่งเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ส่วนสันโดษสำหรับคนทั่วไป ทรงเน้นไปที่หลักสันโดษ ๓ ได้แก่ ๑) ยถาลาภสันโดษ คือ ยินดีพอใจตามที่ตนหาได้มา ๒) ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีพอใจตามกำลังความสามารถของตน และ ๓) ยถาสารูปสันโดษ คือ ยินดีพอใจตามสมควรแก่ฐานะความ

^{๑๒๙} บุญมี แท่นแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑), หน้า ๗๓.

^{๑๓๐} สมพร เทพสิทธิ, **ภาวะวิกฤติในสังคมไทยในปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : สภาสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

เป็นอยู่ของตน แท้ที่จริง หลักสันโดษนั้นปรากฏอยู่ในหลักธรรมหลายแห่ง เช่น สันโดษในพระวินัยของพระภิกษุสงฆ์ สันโดษในอริยวงศ์ สันโดษในนาถกรรมธรรม สันโดษในกถาวัตถุ ซึ่งเหมาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ส่วนสันโดษ ๓ นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคฤหัสถ์ได้ นอกจากนั้น สำหรับคฤหัสถ์ที่ครองเรือนแล้ว ก็ยังมีอีกข้อหนึ่ง คือ สหการสันโดษ หมายถึง ความพึงพอใจในสามีและภรรยาของตนเท่านั้น และสิ่งที่ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ไม่ควรสันโดษ คือ การกระทำความดีทางกาย วาจา ใจ เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ ส่วนความหมายที่มักเข้าใจผิดอีกประการหนึ่ง คือ อปปีจณา คือ ความมักน้อย หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมหนึ่งในกถาวัตถุ ๑๐ มักใช้คู่กับสันโดษเสมอ เรียกว่า มักน้อยสันโดษ แต่แท้ที่จริงมีความหมายและการนำมาใช้ต่างกัน ความมักน้อยนั้นใช้กับบรรพชิตมากกว่าคฤหัสถ์ ส่วนสันโดษสามารถใช้ได้ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ซึ่งหากสรุปโดยภาพรวมแล้ว พุทธศาสนิกชนควรสันโดษในปัจจุบัน ๔ ตามความจำเป็นในการดำรงชีพ

ส่วนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อความสันโดษ คือ โลภะ คือ ความโลภ มหิจจตา คือ ความมักมาก ปาปิจจตา คือ ความไฝต่ำในทางเลวทราม และตัณหา คือ ความอยาก ส่วนธรรมที่สนับสนุนหลักสันโดษ คือ ความเพียร เป็นผู้ไม่เกียจคร้านในการทำงานของตน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านจริยธรรม คือ สันโดษที่ใช้ควบคู่กับความเพียร ย่อมส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้อง เพราะความสันโดษเป็นแรงผลักดันให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความรู้ความสามารถ และยังทำหน้าที่สุดรังไม่ให้ทะเยอทะยานมากเกินไปจนไปกระทบต่อบุคคลอื่น สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะประโยชน์ของหลักสันโดษที่มีต่อสังคม เนื่องจากการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องมีทั้งความเพียรคู่กับสันโดษ เพราะความเพียรพยายามที่ไม่มีสันโดษ ย่อมนำไปสู่ทางที่ผิดได้ง่าย เหมือนรถไม่มีเบรก ส่วนโทษที่เกิดขึ้นจากการขาดความสันโดษนั้น เป็นโทษที่เกิดขึ้นกับทั้งปัจเจกบุคคล และโทษทางสังคม ดังจะเห็นได้จากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและปัญหาทางด้านการเมือง ซึ่งมีทั้งปัญหาคอรัปชั่น ปัญหาการแย่งชิงอำนาจ ปัญหาการชิงดีชิงเด่นกัน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จะต้องมีการบูรณาการและประยุกต์ใช้โดยยึดหลักความพอดีและพอเพียง มีการนำกิจกรรมสู่การปฏิบัติตามกำลังและศักยภาพของนักเรียนและโรงเรียน โดยประสานความร่วมมือกับ ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่นเพื่อขอรับการสนับสนุน เพื่อให้การสร้างเสริมความตระหนักรู้ให้เกิดมีขึ้นกับตัวนักเรียน ในการดำเนินชีวิตด้วยหลักสันโดษด้วยความเข้าใจและเห็นคุณค่าในการดำเนินชีวิตบนฐานคิดผ่านกระบวนการของเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นสำคัญ

ตารางที่ ๒.๑๗ สรุปประโยชน์ของความสันโดษและโทษที่เกิดจากการขาดความสันโดษ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
อุบลรัตน์ ขุนทอง, ๒๕๔๙, หน้า ๙๗.	๑. ประโยชน์ทางด้านจริยธรรมทำให้บุคคลเจริญทั้งในด้านการดำรงชีวิตหน้าที่การงาน เนื่องจากว่าคนที่จะมีความสุขได้ต้องมีความพอ ๒. ประโยชน์ต่อสังคมหลักสันโดษเมื่อศึกษาให้เข้าใจจะพบว่าทรงตรัสไว้เพื่อแก้ปัญหาตามธรรมชาติ ของคนที่มีโลก ความโกรธ ความหลง รักสุข เกลียดทุกข์เป็นธรรมดา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๒๕๒๐, หน้า ๒๓.	๑. โทษที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคล คือโทษที่จะส่งผลต่อตนเอง ทั้งในด้านหน้าที่การงาน การดำเนินชีวิตจะได้รับผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ ๒. โทษที่เกิดขึ้นกับสังคม มนุษย์ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การอยู่ร่วมกันย่อมก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้ถ้าไม่สันโดษยินดีในของของตน แต่โลภอยากได้ของผู้อื่น
ธารินทร์ นิมมานเหมินท์, ๒๕๔๔, หน้า ๓.	๓. ทำให้เศรษฐกิจที่เปลี่ยนรูปแบบไปภายใต้โครงสร้างที่อ่อนแอเมื่อถึงกลางปี ๒๕๔๐ เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์เป็นผลสืบเนื่องมาจาก การขาดหลักความสันโดษส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเป็นการสมควรที่จะเน้นทำความเข้าใจ ว่า พุทธศาสนิกชนต้องเป็นกรรมวาที วิริยะวาที คือถือเอาหลักกระทำและความเพียร

๒.๗.๘ หลักธรรมกระบวนการคิดตามแนวปัญญา

การศึกษาวิจัยครั้ง ผู้วิจัยได้พบว่า หลักการและวิธีการเกี่ยวกับหลักสันโดษ จำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้อง อันจะเอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์แบบ ดังนั้นในการศึกษาหลักธรรมที่เป็นกระบวนการคิดตามแนวปัญญา ผู้วิจัยจึงได้บูรณาการหลักธรรมคือหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อเป็นการเชื่อมโยงฐานความคิดระบบรูปแบบแผนการคิดเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงตามธรรมที่ควรรู้ควรเห็น จึงได้ให้รายละเอียดหลักธรรมเกี่ยวกับหลักโยนิโสมนสิการดังนี้

การที่บุคคลนำเอาหลักธรรมเกี่ยวกับสันโดษ เพื่อประพฤติปฏิบัติอันจะเอื้อต่อการพัฒนาตนเองและการกำกับตนเองในด้านปัญญา นับเป็นจุดหมายที่สำคัญของพุทธศาสนา การคิดที่ถูกวิธีเพื่อพัฒนาปัญญานั้นต้องใช้ความรอบคอบและละเอียดอ่อน ลึกซึ้งต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา ไม่หวั่นไหวจากสติและประกอบด้วยปัญญากำกับ การคิดแบบนี้เรียกว่า วิธีคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ หรือวิธีคิดตามแนวปัญญา เป็นการศึกษาอย่างถูกวิธี แยกคาย พิจารณาสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงและความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงของเหตุและผลตามความเป็นจริงซึ่งพระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต)^{๑๓๑} ได้อธิบายถึงความหมายและประเภทของวิธีคิดตามแนวปัญญาดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย หมายถึง การคิดพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้รู้จักตามสถานะที่มันเป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา ค้นหาแนวทางแก้ไข ด้วยการสืบสาวหาเหตุและปัจจัย

^{๑๓๑} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : เบ็ญมาน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒-๑๓.

ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมาอาจเรียกว่า วิธีคิดแบบอัทธิปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาทก็ได้ เช่น การคิดแบบปัจจยสัมพันธ์ตามหลักอัทธิปัจจยตา ที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป^{๑๓๒}

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หมายถึง การคิดแยกแยะสิ่งหนึ่ง ๆ ให้เห็นว่าประกอบด้วยส่วนประกอบย่อยอะไรบ้างมาประมวลกันเข้า เมื่อรู้จักคิดแยกแยะ กระจายออกไปให้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ ก็จะรู้จักสิ่งนั้น ๆ เพื่อไม่ให้ความยึดมั่นถือมั่นในสมมติบัญญัติโดยเฉพาะให้ได้เข้าไปพิจารณาเห็นสัตว์บุคคลเป็นเพียงการประชุมกันเข้าของขันธ ๕ เมื่อแยกขันธต่าง ๆ ที่มาประชุมกันออกแล้ว ก็ไม่เหลือสิ่งใดที่ยึดถือได้ว่าเป็นตัวตนที่เที่ยงแท้ถาวร ดังข้อความที่ว่า เมื่อขันธทั้งหลายมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ก็มีได้ เหมือน คำว่า รถมี ได้เพราะประกอบส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน^{๑๓๓}

๓. วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา หมายถึง การคิดให้เข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ โดยรู้เท่าทันว่าสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุและปัจจัย มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามความพึงพอใจของผู้ใด เมื่อรู้เท่าทันแล้วต้องเร่งทำ โดยการแก้ไขไปตามเหตุปัจจัย เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ต้องดับไป ไม่เที่ยงแท้ ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน ไม่คงอยู่ตลอดไป เรียกว่า อนิจจัง ดังคำกล่าวของท่านพระสารี บุตรที่ว่าท่าน โกฎฐิตะ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ อันภิกษุผู้ได้สดับควรมนสิการโดยแยบคาย โดย ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ฯลฯ เป็นอนัตตา^{๑๓๔}

๔. วิธีคิดแบบแก้ปัญหา หมายถึง การคิดที่เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจปัญหา แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข พร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายให้แน่ชัด แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาให้สอดคล้องตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ คิดเริ่มต้นจากปัญหาหรือทุกข์ โดยกำหนดรู้ ทาความ เข้าใจปัญหาหรือความทุกข์ให้ชัดเจนก่อน (ขั้นทุกข์) จากนั้นจึงคิดไล่เลียงสืบสาวหา สาเหตุอันเป็นที่มาของปัญหาว่า คืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง (ขั้นสมุทัย) พร้อม กันนั้นก็ให้คิดกำหนดวางเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่า คืออะไร อยู่ที่ไหน จะเป็นไป ได้หรือไม่ (ขั้นนิโรธ) ขั้นสุดท้ายคือ คิดหาวิธีปฏิบัติหรือหามรรควิธีที่จะกำจัดสาเหตุ ของปัญหา โดยสอดคล้องกับจุดหมายที่ได้กำหนดไว้แล้วนั้น (ขั้นมรรค)^{๑๓๕}

๕. วิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย หมายถึง การคิดโดยรู้ เข้าใจ ถึงหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้น ๆ ว่าจะดำเนินไปเพื่อจุดมุ่งหมายอะไร ซึ่งหลักการนั้นจะดำเนินไปเพื่อเป็นการปฏิบัติให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย และไม่กลายเป็นการปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนเลื่อนลอย

^{๑๓๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๗/๗๔.

^{๑๓๓} ส. ส. (ไทย) ๑๕/๑๗๑/๒๒๘.

^{๑๓๔} ส. ข. (ไทย) ๑๗/๑๒๓/๒๑๗.

^{๑๓๕} ม. ม. (ไทย) ๑๒/๒๑/๒๑.

๖. วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าและทางออก หมายถึง การคิดให้ครบทั้งข้อดี ข้อบกพร่อง หรือ การยอมรับทั้งสองส่วนตามจริง ตลอดจนมองหาแนวทางแก้ไขข้อเสีย และหาทางแก้ไขทางออกให้หลุดพ้นจากข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นวิธีคิดที่ช่วยให้มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงตามสิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ในทุกด้าน ดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า ภิภุชทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดดังนี้ว่า อะไรเป็นคุณในโลก อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากรูป... เรา นั้นได้มีความคิดว่าสภาพที่สุขโสมนัสสาक्षิรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของรูป สภาพ ที่รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความผันแปรเป็นธรรมดา นี่ เป็นโทษของรูป ธรรม เป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในรูป นี่ เป็นเครื่องสลัดออกจากภพ^{๑๓๖}

๗. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม หมายถึง การคิดถึงคุณค่าแท้ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์ นำ มาใช้เพื่อแก้ปัญหาของตน เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเอง และผู้อื่น คุณค่าแท้ที่อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือราคา ถือว่าเป็นคุณค่าที่สนองปัญญา ดังพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับการ ใช้สอยจีวรของภิกษุที่ว่า ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันบิณฑบาต ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตินทรีย์(อินทรีย์คือชีวิต) เป็นไป เพื่อบำบัดความทิว เพื่ออนุเคราะห์ พรหมจรรย์...^{๑๓๗}

๘. วิธีคิดแบบเร้ากุศล หมายถึง การคิดโดยมองหาส่วนดีจากประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เป็นกำลังใจ วิธีคิดแบบนี้ช่วยให้บุคคลปรุงแต่งความคิดความรู้สึกและการกระทำ ไปในทิศทางที่ดีงาม เป็นประโยชน์เป็นกุศล ไม่ว่าจะประสบสถานการณ์หรือประสบอารมณ์อย่างใดก็ตาม แม้แต่ในสถานการณ์ที่ไม่พึงพอใจ ก็มองเห็นส่วนดีได้ ดังพุทธพจน์ที่ไว้ในตอนใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนท่านทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความ เสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด ในทางกลับกัน ถ้าคิดโดยไม่มีโยนิโสมนสิการ ก็จะทำให้เกิดความหดหู่ ความท้อ เหี่ยวในจิตใจ เกิดความท้อแท้ท้อถอย หหมดแรง กำลังใจที่จะประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ^{๑๓๘}

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ขณะปัจจุบัน หมายถึง การคิดโดยเพ่งที่เหตุการณ์หรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง ในขณะปัจจุบันเป็นสำคัญ ความเป็นปัจจุบันกำหนดเอาที่ความเกี่ยวข้อง สิ่งที่ต้องรู้ต้องทำ ในขณะที่ เป็นอยู่ในสภาวะปัจจุบันเป็นสำคัญ สำหรับในระดับชีวิตประจำวัน การคิดแบบนี้คือการคิดที่เพ่งอยู่ที่ สิ่งที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งคลุมถึงเรื่องราวทั้งหลายที่เชื่อมโยงต่อกันมาถึงสิ่งที่กำลังรู้กำลังพิจารณา เกี่ยวข้องต้องกระทำ อยู่ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ กิจหน้าที่ เรื่องที่ปรารถนาเพื่อทำ กิจ สิ่ง

^{๑๓๖} อจ. ติก. (ไทย) ๒๐/๑๐๗/๓๕๐.

^{๑๓๗} ขุ. ม. (ไทย) ๒๙/๒๐๖/๖๐๑.

^{๑๓๘} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๕/๓๔๔.

เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหรือปฏิบัติได้ ไม่ใช่คิดเลื่อนลอยฟุ้งเฟ้อ ผันไปกับอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ ที่ยังติดข้องอยู่กับอดีตหรือลอยไปสู่อนาคต วิธีคิดแบบนี้จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งง่าย ๆ ว่า วิธีคิดแบบเป็นงานเป็นการ

๑๐. วิธีคิดแบบแจ่มแจ้งหลายแง่มุม หมายถึง การคิดแจ่มแจ้งหลาย ๆ แ่มุม หรือการคิดแตกประเด็นจนครบทุกด้านเพื่อประกอบการตัดสินใจ หรือเพื่อให้รู้เข้าใจสิ่งนั้น เรื่องนั้นถูกต้องแท้จริง เช่น การจำแนกให้ครบแง่ด้านของความจริง การจำแนกให้ครบส่วนประกอบ การจำแนกตามลำดับขณะ การจำแนกตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย การจำแนกตามเงื่อนไข การจำแนกโดยทางเลือกหรือความเป็นไปได้อย่างอื่น ๆ ดังนั้นวิธีคิดตามแนวปัญญานี้ ถ้าบุคคลนั้นนำไปใช้พิจารณาในชีวิตประจำวัน วันโดยรู้ตามความเป็นจริง คิดให้รอบคอบ และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังแล้วนั้น จะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเองและสามารถพัฒนาตนเองได้

หลักกระบวนการใช้ความสันโดษในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาวิธีคิดคิด ตามแนวปัญญาและการเสริมสร้างหลักจิตวิथाสังคัมให้กับเยาวชนผู้วิจัยได้สังเคราะห์ โยนิโสมนสิการเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการคิดทางการศึกษา สามารถใช้ครอบคลุมได้ทั้งการคิดในเชิงประเมิน คือวิธีการพิจารณาเหตุในลักษณะต่าง ๆ และเชิงขยายวง คือ ความคิดสร้างสรรค์ได้ด้วย การบูรณาการที่นำมาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือหลักวิธีคิดตามแนวปัญญาด้วยหลักสันโดษ พร้อมกันนั้นได้พัฒนาการเสริมสร้างเชิงจิตสังคัมให้กับเยาวชนด้วยเป็นสำคัญ

สรุปหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับโยนิโสมนสิการและหลักธรรมอื่น ๆ พร้อมกับแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมบริโภคนิยม การรับรู้ การเรียนรู้ และความต้องการ ทำให้ทราบว่าพฤติกรรมรับรู้ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ๒ ด้าน คือ ๑) ภายนอกบุคคลได้แก่บริบทชุมชน สังคม และ ๒) ภายในบุคคล คือ ความทรงจำหรือความรู้ความเข้าใจ และการรับรู้หรือการเลียนแบบ ส่วนความต้องการของมนุษย์ เป็นไปตามความต้องการ ๕ ชั้น ของมาสโลว์คือ ๑) ด้านร่างกาย ๒) ความปลอดภัย ๓) ความรักและการเป็นเจ้าของ ๔) การยอมรับนับถือจากผู้อื่น ๕) ความเป็นตัวตนที่แท้จริงซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ได้นำไปสู่พฤติกรรมบริโภคนิยม ๒ ทาง คือ ๑) พฤติกรรมบริโภคนิยมด้านลบได้แก่ (๑) การบริโภคปัจจัยพื้นฐานอย่างไม่เพียงพอ (๒) การบริโภคตามกระแสวัตถุนิยม (๓) การบริโภคตามความอยากความสนใจ (๔) การบริโภคตามค่านิยมเจตคติ (๕) การบริโภคตามสังคมวัฒนธรรม และ ๒) พฤติกรรมบริโภคทางบวกเป็นไปตามหลักสันโดษ ๓ คือ (๑) ยถาลาภสันโดษ (๒) ยถาพลสันโดษ (๓) ยถาสารูปสันโดษ จึงมองเป็นความสำคัญของรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคัมของเยาวชนไทย อันจะเอื้อต่อการพัฒนาประเทศในยุคร่วมสมัยไทยแลนด์ ๔.๐ และถือเป็นการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ชาติแบบยั่งยืนบนฐานคิดตามแนววิธีพุทธปัญญาเป็นสำคัญ

ตารางที่ ๒.๑๘ สรุปหลักธรรมกระบวนการคิดตามแนวปัญญา

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๔๓, หน้า ๑๒-๕๒.	๑.คิดแบบแก้ปัญหา คือ การคิดที่เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจปัญหา แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข ๒. วิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ การคิดโดยรู้เข้าใจถึงหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้น ๓. วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าและทางออก คือ การคิดให้ครบทั้งข้อดี ข้อบกพร่อง หรือการยอมรับทั้งสองส่วนตามจริง ๔. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม คือ การคิดถึงคุณค่าแท้ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา ๕. วิธีคิดแบบเร้ากุศล คือ การคิดโดยมองหาส่วนดีจากประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ช่วยให้บุคคลปรุงแต่งความคิด และการกระทำไปในทิศทางที่ดีงาม ๖. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ขณะปัจจุบัน คือ การคิดโดยเพ่งที่เหตุการณ์หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องในขณะปัจจุบันเป็นสำคัญ ๗. วิธีคิดแบบแจ่มแจ้งหลายแง่มุม คือ การคิดแจ่มแจ้งหลาย ๆ แ่มุม หรือการคิดแตกประเด็นจนครบทุกด้าน

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคม อันก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ศาสนพิธีจึงมีความสำคัญต่อสังคมชาวพุทธ เพราะเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงความร่วมมือร่วมใจในการบำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชน ตลอดจนส่งเสริมคุณค่าด้านจิตใจ รวมทั้งธำรงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

องค์ประกอบของประชากรในหลาย ๆ ประเทศ ประกอบด้วยประชากรที่มีคุณลักษณะทางด้านชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ประเทศในยุโรปตะวันตกบางประเทศ เช่น สวีเดน ฝรั่งเศส และประเทศอื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทย ดังนั้นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาในประเทศหรือในสังคมที่มีความหลากหลายของคุณลักษณะประชากร ดังที่กล่าวข้างต้น จึงควรมีรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของสังคมนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

ในประเทศไทยประกอบด้วยประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ หลัก ๆ ได้แก่ คนไทยพื้นเมืองคนไทยเชื้อสายจีนคนไทยเชื้อสายมลายู คนไทยภูเขา เป็นต้น ซึ่งคนไทยเหล่านี้จะมีวัฒนธรรมหลักร่วมกัน เช่น การใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์การปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับเดียวกัน เป็นต้น ขณะที่คนไทยในแต่ละชาติพันธุ์ก็จะมีวัฒนธรรมย่อยแตกต่างกันไป เช่น คนไทยเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายู มีการแต่งกายและวิถีชีวิตเป็นแบบมลายู คนไทยเชื้อสายจีนก็จะปฏิบัติตาม

ชนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมของตนเช่น การไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษในช่วงเทศกาลตรุษจีน ส่วนคนไทยพื้นเมืองก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง เช่น คนไทยภาคเหนือก็จะใช้ภาษาไทยเหนือ ติดต่อสื่อสารนิยมรับประทานข้าวเหนียวแต่งกายพื้นเมือง งานศิลปะก็จะมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง ประเทศไทยจึงเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) โดยแท้จริง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา ซึ่งนักวิชาการ^{๑๓๙} กล่าวว่าเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เช่น ครอบครัว เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน สังคม และประเทศ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีก ที่ในแต่ละกลุ่มจะต้องมี ผู้นำกลุ่ม ผู้ตาม คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม หรือการจัดระเบียบภายในกลุ่ม ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า นักบริหาร หรือ ผู้บริหาร ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนาตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา

ในมุมมองของนักพัฒนาจากสภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรกซึ่งธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติจะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมาก โดยการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนา ซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพด้วย ลักษณะการพัฒนาและการประกอบอาชีพในยุคนั้นไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มาก ต่อมา เมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นชุมชน และเป็นประเทศ ในเวลาเดียวกัน ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำและผู้ตาม คือ ประชาชน พยายามเอาชนะธรรมชาติได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk wisdom) และการลองผิดลองถูก (trial and error) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพ เมื่อกลุ่มมีขนาดใหญ่และมั่นคงขึ้นเป็นประเทศ ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำ มาใช้เป็นจำนวนมาก บางส่วนเสื่อมสลาย ถูกทำลาย และสิ้นสภาพไปเป็นจำนวนมาก ประกอบกับผู้นำ และผู้ตามหรือประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น นำวิชาความรู้

^{๑๓๙} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๘.

ที่เป็นศาสตร์ (science) หรือความรู้ที่เป็นระบบ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น จำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ หรือหลาย ๆ ประเทศเพื่อเร่งปริมาณและเวลาในการทำงานและการผลิต เป็นต้น เหล่านี้ ทำให้ผู้นำประเทศต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติน้อยลง หรือไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ทุกปีจะเกิดน้ำท่วม ต่อมา มนุษย์มีวิชาความรู้ มีความสามารถ และมีเทคโนโลยีสูงขึ้น ได้สร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม และยังสามารถนำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น มนุษย์นำน้ำจากน้ำตกไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า และมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่นกรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (human component) ถือว่าเป็นการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างผลผลิตใหม่ (innovation) เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (natural component) หรือใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource) ที่นับวันจะลดน้อยลง กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ (ผู้นำและผู้ตาม) ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยเริ่มต้นจาก

หนึ่ง การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติและวิวัฒนาการมาเป็น

สอง การพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้นจึงเป็น

สาม การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

สาม ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมสลาย ถูกทำลาย และสิ้นสภาพมากขึ้น ผู้นำ + ผู้ตาม(ประชาชน) ใช้การมีส่วนร่วมวิชาความรู้ข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีและการแข่งขัน กำหนด แนวทางการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะ ธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์
สอง ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำ + ผู้ตาม (ประชาชน) ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และลองผิดลองถูกกำหนด แนวทางการพัฒนา มนุษย์ที่พยายามเอาชนะธรรมชาติ
หนึ่ง ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติ + ผู้นำ กำหนด แนวทางการพัฒนาที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ

แผนภาพที่ ๒.๑ วิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา ^{๑๔๐}

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา ไว้อย่าง

^{๑๔๐} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, อ้างแล้ว.

น่าสนใจ เช่น นักวิชาการ^{๑๔๑}ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (Planned change) ส่วนนักวิชาการ^{๑๔๒}ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า ในขณะที่นักวิชาการ^{๑๔๓}ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนาคือหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำการ (environmental changes) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่นการคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อย ๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ๆ เรื่อยยิ่งขึ้น ๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ดี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา แต่นักวิชาการ^{๑๔๔}เห็นว่า การพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญการทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงปรารถนาซึ่งเป็นคำอธิบายสั้น ๆ แต่มีความหมาย ในขณะที่ นักวิชาการ^{๑๔๕}ได้อธิบายการพัฒนา ไว้ว่า การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วยสถานะการพัฒนาเป็นสถานะสมาชิกของสังคม ได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสถานะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ ควายเหล็ก ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย และนักวิชาการ^{๑๔๖}กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำ

^{๑๔๑} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

^{๑๔๒} ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

^{๑๔๓} อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ** (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๕), หน้า ๒-๘.

^{๑๔๔} พัทยา สายหู, “การพัฒนาสังคม” ใน อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ, ๒๕๕๕), หน้า ๕๘๖.

^{๑๔๕} ทิตยา สุวรรณชฎ, “สังคมวิทยา” ใน **วิทยาศาสตร์สังคม** (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๘๗-๑๘๙.

^{๑๔๖} วิทยากร เชียงกุล, **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ฉบับกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

ให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสังแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา คุณภาพ เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการชาวต่างประเทศก็ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา อย่าง น่าสนใจเช่น นักวิชาการ^{๑๔๗} ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนของอังกฤษได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ส่วนอีกความหมายของการพัฒนาโดยเน้นด้านเศรษฐกิจว่า หมายถึง ความก้าวหน้าที่ยั่งยืนสวัสดิการ เป็นต้นว่า การลดความยากจนและลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ^{๑๔๘} คำว่า พัฒนา ในความหมายของกลุ่มมาร์กซิส (Marxist) ซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ มองในแง่ที่ว่า การพัฒนาของประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมยุโรปตะวันตก ในความเป็นจริงต้องอาศัยประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศโลกที่สาม ซึ่งในแง่ประเทศโลกที่สามไม่เป็นประเทศอุตสาหกรรมจะกลายเป็นประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพาประเทศที่จะเจริญก้าวหน้า ทำให้เศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามถูกรวบงำในขณะที่ Kindleberger กล่าวถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจว่า เป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ใช้ค่านิยมของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนาว่าจะไปในทิศทางใด ตัวอย่างเช่น คนไทยบางส่วนมีความเชื่อหรือมีค่านิยมว่าเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญหรือแสดงว่าประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนา ดังนั้นจึงพยายามที่จะนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ภายในประเทศให้มากเป็นต้น สำหรับ Hoogvelt เชื่อว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้การแบ่งโลกออกเป็นโลกที่พัฒนาและไม่พัฒนา ซึ่งฮูจเวลท์อธิบายว่า การพัฒนามีอยู่ ๓ ฐานะ ได้แก่

๑) การพัฒนาในฐานะที่เป็นกระบวนการ หมายถึงกระบวนการวิวัฒนาการของความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์รวมทั้งขององค์กรทาง วัฒนธรรมด้วยการพัฒนาใน

^{๑๔๗} T.R. Batten, *Community and Their Development* (London : Oxford University Press, 1959), p. 2.

^{๑๔๘} พิชญ์ สมพอง, *สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา* (กรุงเทพมหานคร : กิจจันทรการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๘.

ฐานะนี้เกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการทั้งแนวเก่าแนวใหม่ความแตกต่างทางสังคมการผสมผสานและการปรับตัวด้วยการทำให้ดีขึ้นตลอดจนขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคม^{๑๔๙}

๒) การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ ในฐานะนี้ เป็นการมองการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของสังคมด้วยการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมต่าง ๆ สูงเวิ้ลท์ ได้อธิบายถึงการพัฒนาของสังคมที่ด้อยพัฒนาด้วยการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้า ระบบพาณิชย์ ระบบอาณานิคม อาณานิคมยุคใหม่ การแปลงสภาพโครงสร้างของสังคมดั้งเดิมด้วยการเป็นสมัยใหม่ภาพได้ลัทธิอาณานิคม การแพร่กระจายทัศนคติ ค่านิยม สถาบันต่าง ๆ ภายใต้ลัทธิอาณานิคม และการขาดตอนของกระบวนการวิวัฒนาการ

๓) การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิบัติการ การพัฒนาในฐานะนี้ถือว่า การพัฒนาจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและตรวจสอบกระบวนการแห่งความเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายให้เลือกในการพัฒนาหลาย ๆ เป้าหมาย รวมทั้งรูปแบบของการพัฒนา เป็นต้น^{๑๕๐}

จากความหมาย การพัฒนา ที่ยกมาข้างต้นนี้ ทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

การพัฒนา อาจจัดแบ่งออกเป็น ๓ ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่

๑) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อทำให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น

๒) การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้น

๓) การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

พร้อมกันนั้น ยังได้จัดกลุ่มการให้ความหมายคำว่า การพัฒนา ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต (growth) อันเป็นการเพิ่มของผลผลิต (output) ซึ่งกระทำโดยระบบสังคม (social system) ร่วมกับสิ่งแวดล้อม (environment) เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน หรือบ้านเรือน ให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้สิ่งเหล่านี้มากขึ้น

^{๑๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๑๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘-๑๙.

กลุ่มที่ ๒ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบการกระทำ (development is change in the with performs) เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบบริหาร เป็นต้น

กลุ่มที่ ๓ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลัก ถ้าเป็นการบริหารจัดการก็ต้องบริหารจัดการด้วยวัตถุประสงค์ (Management by objectives) คือการปฏิบัติงานมุ่งไปที่วัตถุประสงค์นั่นเอง การพัฒนาตามความเห็นของกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ว่าผู้กำหนดวัตถุประสงค์จะได้ระบุไว้อย่างไรมีอะไรบ้างที่ต้องการปัญหาต่อมาก็คือวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น มีเหตุผลหรือได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าวัตถุประสงค์ของประเทศประชาชนในประเทศก็น่าจะเป็นผู้มีส่วนรับรู้สนับสนุน หรือได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นด้วย อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะมีการกำหนดได้กว้าง ๆ เช่น เป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น

กลุ่มที่ ๔ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงาน ตามความเห็นของกลุ่มนี้เน้นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมีแผน และการนำแผนไปดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์นั้น ๆ

กลุ่มที่ ๕ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึงความทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ โดยคุณลักษณะทั้งสองแง่ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด คือทั้งปริมาณและคุณภาพต้องควบคู่กันไปเสมอในแง่ของปริมาณ ผลของการพัฒนาสามารถมองเห็นได้เป็นวัตถุ จับต้องและวัดผลได้ง่าย เช่น เงินเดือนเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น มีถนนหนทาง โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือโรงพยาบาล ส่วนในแง่คุณภาพจับต้องไม่ได้วัดผลได้ยาก เช่น การพัฒนาให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รักระเบียบวินัยและความสะอาด เป็นต้น และเป็นความจริงเสมอว่า การพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นในแง่ของปริมาณทั้งสิ้น เพราะสามารถที่จะวัดได้ ยิ่งสังคมเจริญมากขึ้นเท่าไร การพัฒนาจำต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่รู้เฉพาะเรื่องของสาขาที่ตนชำนาญ โดยขาดความสนใจในความเป็นมนุษย์ในวงกว้างออกไป การวัดผลการพัฒนาจึงเน้นไปที่ความสำเร็จในด้านสาขาวิชาชีพของตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น นักเศรษฐศาสตร์จะวัดผลสำเร็จของตนด้วยการเพิ่มผลผลิต รายได้ประชาชาติ เพิ่มการส่งออกเพิ่มการอุตสาหกรรม และเพิ่มการลงทุน เป็นต้น โดยคำนึงถึงมนุษย์น้อยมาก^{๑๕๑}

๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

^{๑๕๑} ส. ศิวรักษ์, ศาสนากับการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๑๙), หน้า ๔๘-๕๑; และ อี.เอฟ. ชูเมกเกอร์ (แต่ง) รังสรรค์ ธนะพันธุ์ (แปล), เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ (กรุงเทพมหานคร : ศิวพรการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๙-๒๓.

จำนงค์ อภิวัฒน์^{๑๕๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบวชในสังคมไทย รายงานการวิจัย พุทธศาสนศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของการบวชของคนไทย ได้ศึกษา ประชากรที่เป็นภิกษุสามเณรจำนวน ๙๒๐ รูป จากทั่วทุกภาคของประเทศ พบข้อมูลบางประการ จากทั่วทุกภาคของประเทศไทย พบข้อมูลบางประการ ในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับปัจจัย ๔ ว่าใน ปัจจัย ๔ หรือเครื่องยังชีพที่จำเป็นทั้ง ๔ อย่างนั้น ร้อยละ ๔๙.๘ เห็นว่าเรื่องเสนาสนะเป็นปัญหา มากที่สุด รองลงมาคืออาหารและเครื่องนุ่งห่มตามลำดับ ส่วนเรื่องยารักษาโรคไม่มีปัญหามากนักการศึกษาในครั้งนี้ พบปัญหาเกี่ยวกับเสนาสนะที่น่าสนใจหลายประการ ส่วนใหญ่เป็น ปัญหาเกี่ยวกับ เสนาสนะหรือที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ ขำรดทรุดโทรม สกปรกไม่ได้รับการดูแลรักษา ทำความสะอาด ปัญหาดังกล่าวมีทุกที่ที่ศึกษา แต่ระดับปัญหาในแต่ละแห่งแตกต่างกันไป

ธัญลักษณ์ จันทร์แก้ว^{๑๕๓} ได้ศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัว และการมีส่วนร่วม ร่วมในการตัดสินใจ ชื่อในครอบครัวของเด็กวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่น ในกระบวนการตัดสินใจชื่อของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำทั้งในประเภทสินค้าที่ใช้ร่วมกันใน ครอบครัว และสินค้าที่เด็กวัยรุ่นใช้ส่วนตัว รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวสามารถจัดแบ่งได้เป็น ๑๕ รูปแบบ ได้แก่ แบบประนีประนอม แบบอิสระ แบบปล่อย แบบแสดงความรัก แบบตำหนิติเตียน แบบสนับสนุน แบบประชาธิปไตย แบบเน้นให้เป็นตัวของตัวเอง แบบควบคุม แบบปกป้อง แบบเผด็จการ แบบมีเหตุผล แบบห่างเหิน แบบยึดหลักอาวุโส และแบบให้กำลังใจ ลักษณะการ อยู่อาศัย ของครอบครัวและสถานการณ์ทำงานของบิดา มารดา ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ ระหว่าง รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่นในกระบวนการตัดสินใจชื่อของ ครอบครัว ประเภทสินค้าที่ใช้ร่วมกันในครอบครัว รูปแบบการสื่อสารที่มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่นในกระบวนการตัดสินใจซื้อสินค้าที่เด็กวัยรุ่นมีใช้ส่วนตัวได้แก่ แบบประนีประนอม แบบอิสระ แบบปล่อย และแบบแสดงความรัก ปริมาณการใช้สินค้าของเด็กวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่นในกระบวนการ ตัดสินใจซื้อของครอบครัวทั้งประเภทสินค้าที่ใช้ร่วมกันในครอบครัว และสินค้าที่เด็กวัยรุ่นมีใช้ส่วนตัว

^{๑๕๒} จำนงค์ อภิวัฒน์, การบวชในสังคมไทย, รายงานการวิจัย, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๓-๖๗.

^{๑๕๓} ธัญญารักษ์ มินะนันท์, “ความพร้อมในการนำนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีสำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้าบทคัดย่อ.

ศรีศักดิ์ จามรมานและคณะ^{๑๕๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แรงงานไทยกับการดำเนินชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมกับ ประชาชนทั่วไป ในเขตกรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปและผู้ใช้แรงงานที่มีต่อความคิดและการใช้ชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่ คิดว่ากำลังใช้ชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไป ส่วนน้อยที่ไม่ได้คิดว่า ขณะนี้กำลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

แม้ส่วนใหญ่ทั้งสองกลุ่มได้ระบุว่ากำลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงแต่เมื่อไปดู ตัวชี้วัดทัศนคติการใช้ชีวิตของพวกเขาคพบว่า กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชากรทั่วไปส่วนใหญ่มี ทัศนคติและการใช้ชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงหลายตัวด้วยกัน เช่น ส่วนใหญ่กลุ่มผู้ใช้แรงงานยังคงซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล หรือห่วยใต้ดินอยู่ ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และประชาชนทั่วไปไม่ถึงครึ่งที่บอกว่าหากไม่มีเงินเดือนในตอนนี้จะไม่ลำบากเดือดร้อนต่อผู้อื่น ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไป เป็นเพียงส่วนน้อยที่บอกว่าขณะนี้ไม่มีเงินเก็บออม เป็นจำนวนที่มากกว่าเงินเดือนที่ได้รับอยู่ขณะนี้

ทัศนคติที่เป็นตัวบั่นทอนเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทั้งผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไป ส่วนใหญ่คิดว่าการแข่งขันเพื่อเอาชนะทางธุรกิจสู่ความร่ำรวยเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยคิดว่าการทุจริตคอร์รัปชัน ในกลุ่มผู้ประกอบการเป็นเรื่องปกติธรรมดา ในด้านการปฏิบัติต่อผู้อื่น พบว่า มีการทำความดีที่ผ่านมา เช่นการบริจาค ทำ ทาน ดูแลพ่อแม่ที่ชราภาพ เป็นคนดีช่วยพ่อแม่ทำงาน ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่สร้างความเดือดร้อน ให้บุคคลอื่น ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ส่งเสียญาติและลูกเรียนหนังสือ ขยันอดทน จากการศึกษาในครั้งนี้ จะเห็นว่า ผู้ใช้แรงงานและประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าตนเองใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ขณะนี้แต่เมื่อศึกษารายละเอียดถึงทัศนคติวิถีชีวิตกลับพบว่า มี หลายอย่างขัดกับหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งกลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไปมีความเสี่ยงต่อการล่มสลายในการดำเนินชีวิต คือ อาจจะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปด้วยความยากลำบากต้องสร้างความเดือนร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

ข้อเสนอแนะครั้งนี้ ได้เสนอต่อสาธารณะชนให้ตระหนักและนำหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการจับจ่ายใช้สอยแบบไม่ประมาท ขยันทำงานอย่างหนัก รู้จักเก็บออมซื้อสินค้าที่เกิดประโยชน์ใช้สอยอย่างแท้จริง ตั้งอยู่บนหลักการคิดอย่างมีเหตุผลไม่ควรรีดิ้นกับโอกาสที่เกิดขึ้นน้อยมาก เช่นการพนันซึ่งขัดกับหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

^{๑๕๔} ศรีศักดิ์ จามรมาน และคณะ, “แรงงานไทยกับการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมกับประชาชนทั่วไปในเขต”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๒๕๔๙), หน้า ๑-๘.

วิภาวรรณ แสนสวาท^{๑๕๕}, ได้ศึกษาการประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมบริโภคนิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนครสวรรค์ พบว่า หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคนิยม คือหลักสันโดษ หลักเบญจศีล-เบญจธรรม สัปปริสธรรม ๗ นั้น การบริโภค ควรบริโภคด้วยความพอเพียง พอดี รู้จักกินใช้แต่พอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ และต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในเบญจศีล เพื่อเป็นการไม่เบียดเบียนผู้อื่นรู้จักมีเหตุผล รู้จักปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักปฏิบัติตนให้ตรงต่อเวลา รู้จักความอ่อนน้อมเคารพผู้ใหญ่เชื่อฟังคำอบรมสั่งสอน จะเห็นได้ว่าหลักธรรมทั้งหมดเห็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่นให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขควรนำมาถือปฏิบัติเพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบสำหรับงานวิจัย ได้มีผู้ทำการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักสันโดษ พบว่า มีงานศึกษาหลายชิ้นที่ตีความหลักสันโดษผิด ๆ ดังเช่น

ศิริพร ประสาทมงคล^{๑๕๖} ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อสร้างแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของสตรีชนบท ระบุว่า เอกลักษณะเฉพาะตัว ๑๒ ประการที่เด่นชัดของบุคคลหนึ่ง ๆ ซึ่งแตกต่างจากคนอื่น ๆ ประการหนึ่งนั้นคือ มีความรักความก้าวหน้า โดยกล่าวว่า ก็คือ ความไม่สันโดษนั่นเอง

สุวิชาญ เกาทอง^{๑๕๗} สร้างงานจิตรกรรมเรื่องสมาธิ ได้สะท้อนผลงานศิลปะว่า ความสันโดษ เป็นความผูกพันเฉพาะเครือญาติและเพื่อนบ้านใกล้ชิดเท่านั้น

เด่นศักดิ์ สุริยะ^{๑๕๘} ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดเชียงรายต่อการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมพบว่า ปัญหาอย่างหนึ่งก็คือ ชาวบ้านรักสันโดษ คือ ไม่อยากเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

^{๑๕๕} วิภาวรรณ แสนสวาท, “การประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมบริโภคนิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนครสวรรค์”, **รายงานการวิจัย** (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^{๑๕๖} ศิริพร ประสาทมงคล, “การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อสร้างแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของสตรีชนบท”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๑), หน้า ก.

^{๑๕๗} สุวิชาญ เกาทอง, “สมาธิ”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔), หน้า ก.

^{๑๕๘} เด่นศักดิ์ สุริยะ, “ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดเชียงรายต่อการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๓), หน้า ก.

ชยารัฐ จุลลสุคนธ์^{๑๕๙} สร้างงานภาพพิมพ์เรื่องสัตยาตญาณแห่งการอยู่รอดได้สะท้อนผลงาน ศิลปะว่า สันโดษเป็นการแสดงออกศิลปะทางอารมณ์ที่โดดเด่น เจียบเหงา ข้อค้นพบในการรายงานการศึกษาหลายชิ้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ทศนะของคนไทยต่อคำว่า สันโดษ นั้นถูกตีความให้คลาดเคลื่อนต่อความหมายดั้งเดิม ซึ่งทำให้สังคมมีแนวคิดที่ผิดว่าสันโดษ ก็คือ การอาศัยอยู่โดดเดี่ยวคนเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ทำงาน และไม่แสวงหาความก้าวหน้าให้กับชีวิต เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิทยานิพนธ์ของ **จตุพร ร่วมใจ^{๑๖๐}** ศึกษาเรื่องศาสนภาพและการประยุกต์หลักพุทธธรรมของนักธุรกิจ ศึกษากรณีนักธุรกิจไทยพุทธในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักธุรกิจทั้งหมดสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการประกอบธุรกิจ เช่น หลักธรรม ทางสายกลาง ความซื่อสัตย์สุจริต แต่ส่วนใหญ่ยังมีความเห็นคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับหลักสันโดษ

มานิช ศึกษา^{๑๖๑} ศึกษาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม : ศึกษาความเห็นของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมของพระพยอม กัลยาโณ พบว่า พระสังฆาธิการส่วนใหญ่เห็นว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ไม่มีความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง ทำให้มีการตีความกันผิดพลาด เช่น หลักสันโดษการทำบุญการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมเป็นต้นและเมื่อเข้าใจผิดก็ทำให้ปฏิบัติผิดด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ จึงพบว่า มีงานศึกษาหลายชิ้นที่ได้ศึกษาหลักสันโดษที่ถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนา เช่น **อังคณา สำเภาประเสริฐ^{๑๖๒}** ศึกษาการวิเคราะห์แนวคิดในการปลูกฝังตนเองของพระภิกษุธรรมศักดิ์มนตรี พบว่า จริยธรรมที่เกี่ยวกับตนเองตามแนวคิดของท่าน ได้แก่ การรู้จักอ่อนน้อม ออกกำลังกาย ความไม่ประมาท ความมัธยัสถ์ การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ความเพียรความอดทน รู้จักประมาณและสันโดษ ความมีเหตุผล ความกล้าหาญ การเลือกรู้จักคบคน ซึ่งหลักธรรมที่มุ่งเน้นเป็นพิเศษ คือ ความมัธยัสถ์และความสันโดษ

ไพรัช สู่แสนสุข^{๑๖๓} ศึกษาหลักการและกระบวนการของการเรียนรู้ และการสอน ตาม

^{๑๕๙} ชยารัฐ จุลลสุคนธ์, “สัตยาตญาณแห่งการอยู่รอด”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๑๖๐} จตุพร ร่วมใจ, “การศึกษาศาสนภาพและการประยุกต์หลักพุทธธรรมของนักธุรกิจ ศึกษากรณีนักธุรกิจไทยพุทธในกรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๑๖๑} มานิช ศึกษา, “ศึกษาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม : ศึกษาความเห็นของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมของพระพยอม กัลยาโณ”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ก.

^{๑๖๒} อังคณา สำเภาประเสริฐ, “การวิเคราะห์แนวคิดในการปลูกฝังตนเองของพระภิกษุธรรมศักดิ์มนตรี”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ก.

^{๑๖๓} ไพรัช สู่แสนสุข, “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์ : การวิเคราะห์พระไตรปิฎก”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

หลักพุทธศาสตร์: การวิเคราะห์พระไตรปิฎก พบว่า องค์ประกอบการสอนมี ๗ ประการ ซึ่งในด้านบริบทแวดล้อมนั้น โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางวัตถุจะต้องจัดการด้วยหลักสันโดษและการรับรู้ประมาณ ในการบริโภค

ประหยัด หงส์นวล^{๑๖๔} ศึกษาการสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา พบว่า พรหมจรรย์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตการครองเรือนหรือพรหมจรรย์สำหรับคฤหัสถ์ คือ หลักเมตตาและสทธานโดษซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถาบันครอบครัวได้ คือ หากสามี ภรรยา และบุตร ต่างก็มีความเมตตาความรัก ให้แก่กัน ก็จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ เป็นอย่างดี เมื่อคนในครอบครัวมีเมตตาเป็นหลักธรรมประจำใจแล้ว คุณธรรมด้านอื่น ๆ ในการอยู่ร่วมกันก็เกิดตามมาด้วย คือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความยินดีพอใจในภรรยาของตนที่เรียกว่าสทธานโดษ หรือความคิดเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว สำหรับการครองชีวิตอย่างฆราวาสสามารถป้องกันความเสียหายซึ่งเกิดจากการล่วงละเมิดในสิทธิของกันและกันในด้านความประพฤติเกี่ยวกับการมีคู่ครอง เพื่อความสันติสุขของครอบครัวและการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างไรก็ตาม สังคมไทยในปัจจุบันยังมีปัญหาสังคมที่ไม่พึงประสงค์อยู่มาก เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาความยากจน ปัญหาเยาวชนห่างเหินศีลธรรม และปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น สาเหตุหลักก็คือสถาบันครอบครัวมีความอ่อนแอ ขาดความรักความซื่อสัตย์และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิบัติหน้าที่ต่อกันไม่ถูกต้อง

พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี (นิลาพันธ์)^{๑๖๕} ได้ศึกษาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษจากพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าในกรอบของเถรวาท เพื่อให้ทราบความหมายที่แท้จริงของสันโดษและวิธีที่จะนำหลักสันโดษไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อขจัดกระแสความเข้าใจผิดในเรื่องสันโดษให้หมดไป เพราะมีผู้ที่เข้าใจในเรื่องของสันโดษผิดไปจากหลักความจริง โดยอ้างว่าสันโดษเป็นหลักธรรมที่ขัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนไม่ยอมทำอะไรประเทศชาติไม่เจริญที่ควรผลการศึกษาพบว่า ปัญหาของชีวิตมนุษย์ที่ไม่มีสันโดษในแง่เศรษฐกิจมีสาเหตุมาจากการสร้างระบบความคิดและการกระทำของมนุษย์เอง เพราะขาดความรู้ความเข้าใจเชิงอัตวิสัย คือ ชีวิต ร่างกาย และจิตใจของตน ที่เป็นตัวผลักดันให้การกระทำกิจกรรมเป็นปัญหาแก่มนุษย์เอง หลักสันโดษเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เน้นการแก้ปัญหาจากภายในมาสู่ภายนอก เหมือนกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั่วไปปัญหาภายนอกหมายถึงปัญหาที่เกิดจากเศรษฐกิจ การเมืองสังคม เมื่อศึกษา

^{๑๖๔} ประหยัด หงส์นวล, “คำสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา”, รายงานการวิจัย (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ก.

^{๑๖๕} พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี (นิลาพันธ์), “การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ก - ข.

หลักสันโดษให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว นำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันจะช่วยให้การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก้ตนเองได้ทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ยุทธพงษ์ แสงโสภา^{๑๖๖} ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการแก้ปัญหาสังคมไทย ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี พบว่า หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมี ๒ ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน เช่น หลักทฤษฎีอัมมิกัตถประโยชน์ อธิษฐานธรรม ขรवासธรรม สังคหวัตถุ เป็นวิธีเก็บทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์และเพียงพอสำหรับการดำรงชีพ ส่วนระดับสูงขึ้นไป คือ การยึดถือหลักสันโดษ อริยทรัพย์ และอริยมรรค และหลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักในการพัฒนาจิตใจ

สุนทร ธนศิลปพิชิต^{๑๖๗} ศึกษาความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรม พบว่า การเข้าใจเรื่องสันโดษของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรมก่อนและหลังการอบรม มีความเข้าใจเรื่องสันโดษสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แสดงให้เห็นกระบวนการฝึกอบรมและการสั่งสอนหลักความสันโดษสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง แก่ผู้เข้ารับการอบรมให้ดีขึ้นได้จากงานศึกษาสำรวจเกี่ยวกับการนำหลักสันโดษไปใช้ในการดำเนินชีวิตในระบบเกษตรกรรม เช่น **จักรพงษ์ คมกฤส^{๑๖๘}** ศึกษาคุณลักษณะทางจิตใจของปราชญ์ชาวบ้าน : การศึกษารายกรณีเกษตรกรที่ดำเนินเกษตรทางเลือก พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึง ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิมเกษตรกรที่ดำเนินวิถีชีวิตแบบวนเกษตรมากกว่า ๑๐ ปี ว่า คุณลักษณะทางจิตใจ ๘ ประการ หนึ่งในนั้นคือ หลักสันโดษถือเป็นหลักการแรกของการดำเนินชีวิตแบบแนวทางวนเกษตร และ **พุทธชาติ ปานเม่น^{๑๖๙}** ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในระบบเกษตรกรรมทางเลือก พบว่า ในระบบเกษตรกรรมทางเลือก ชุมชนได้รู้คุณค่าของการมีมานะอดทน ความสันโดษ การรู้จักพอ และสร้างระบบความสัมพันธ์ใหม่ในกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโดยใช้ภูมิปัญญาในเรื่องความซื่อสัตย์ เสียสละของผู้นำ

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานศึกษาของวิถีชีวิตของชาวไทยในชนบท พบว่า คนไทยใน

^{๑๖๖} ยุทธพงษ์ แสงโสภา, “บทบาทพระสงฆ์กับการแก้ปัญหาสังคมไทยศึกษากรณีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ก.

^{๑๖๗} สุนทร ธนศิลปพิชิต, “ความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรม”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ง-จ.

^{๑๖๘} จักรพงษ์ คมกฤส, “คุณลักษณะทางจิตใจของปราชญ์ชาวบ้าน : การศึกษารายกรณีเกษตรกรที่ทำเกษตรทางเลือก”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^{๑๖๙} พุทธชาติ ปานเม่น, “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในระบบเกษตรกรรมทางเลือก”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ก.

อดีตมีวิถีชีวิตแบบสันโดษและมีความสัมพันธ์กับประเพณีความเชื่อ เช่น **มนัสกมล ทองสมบัติ**^{๑๗๐} ศึกษาประเพณีพะซุของชาวผู้ไทยบ้านหนองหญ้าไซ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอลำสนธิ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า วิถีชีวิตของชาวผู้ไทยนั้น มีการดำเนินวิถีชีวิตอย่างสงบ รักสันโดษ ชอบความสะอาด และยึดถือประเพณี นับถือญาติพี่น้อง เช่นเดียวกับ **ศุภลักษณ์ นิลทะราช**^{๑๗๑} ศึกษาประเพณี เจียะสลาของชาวกะโซ่ บ้านพังแดง ตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า วิถีชีวิตของชาวกะโซ่ นั้นมีการดำเนินวิถีชีวิตอย่างสงบ รักสันโดษ และยึดถือประเพณี นับถือญาติพี่น้อง

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

เบนเน็ตท์ (Bennett)^{๑๗๒} กล่าวว่า ปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต คืออาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพแข็งแรง และมีความมั่นคงในชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ชีวิตและการเมืองการมีความสุขในชีวิตของคนแต่ละบุคคลไม่ใช่เรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้ แต่ละบุคคลมีความสุขในวิถีทางหรือการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันทั้งนั้น แต่ถ้าบุคคลใดมีการดำเนินชีวิต ที่ไม่เหมาะสมหรือเลือกใช้ชีวิตผิดในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างความสุขให้กับชีวิตนั้น บุคคลนั้นก็จะอาจจะหลงทางหรือไม่อาจจะพบกับความสุขในชีวิตได้เลย

ซูเมกเกอร์ อี.เอฟ^{๑๗๓} ได้กล่าวว่า ไม่มีใครคาดคิดว่าวิถีชีวิตของชาวพุทธจะกลายเป็น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธไปได้ และเขาได้แสดงให้เห็นสาระสำคัญของเชิงพุทธว่า นักวัตถุนิยมสนใจ แต่สินค้าเป็นสำคัญ พุทธศาสนิกชนสนใจ แต่การให้มีอิสระเสรีภาพเป็นส่วนใหญ่ แต่พุทธศาสนาถือหลักมัชฌิมาปฏิปทา ดังนั้น จึงมิได้ขัดแย้งกับหลักการกินดีอยู่ดีทางกายภาพ อุปสรรคของการ ปลดปล่อยให้มีอิสระเสรีภาพนั้น มิได้อยู่ที่ทรัพย์สินศฤงคาร แต่อยู่ที่ทัศนคติที่ตนหาดีนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่ง เหล่านั้น ดังนั้น สาระสำคัญของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธก็คือความเรียบง่ายและหลักอหิงสา

กล่าวโดยสรุปในการวิจัย รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมความสันโดษ ความยินดีความ

^{๑๗๐} มนัสกมล ทองสมบัติ, “ประเพณีพะซุของชาวผู้ไทยบ้านหนองหญ้าไซ ตำบลหนองหญ้าไซอำเภอลำสนธิ จังหวัดสุพรรณบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๓๖), หน้า ก.

^{๑๗๑} ศุภลักษณ์ นิลทะราช, “ประเพณีเจียะสลาของชาวกะโซ่ บ้านพังแดง ตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๓๘), หน้า ก.

^{๑๗๒} Bennett, N. Population Growth, individual Demographic Decision and the Quality of Life : A SourceBook on Population Education, (Bangkok : Population Education Project. Mahidol University, 1975), p. 118.

^{๑๗๓} ซูเมกเกอร์ อี.เอฟ, “**จิตแต่แจ้ว**” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๗๑.

พอใจด้วยปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และอาหาร ตลอดจนการมีความสุข ความพอใจด้วยเครื่องยังชีพที่หามาได้ด้วยความสามารถของตนเองไม่โลก ไม่ริษยาใคร มี ๓ ประเภทหลักคือ ๑) ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง ๓) ยถาสารูป สันโดษ ยินดีตามสมควร สันโดษในปัจจัย ๔ คือ ๑) เครื่องนุ่งห่ม ๒) อาหาร ๓) ที่อยู่อาศัย ๔) สันโดษ ในยารักษาโรค และอีกประเภทหนึ่ง คือ สทราสันโดษ หมายถึง การสันโดษโดยมีความพึงพอใจใน สามิ และภรรยาของตนเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่เป็อุปสรรคต่อสันโดษก็มี ๑) กามตัณหา คือ ความอยากได้ใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสที่น่าปรารถนาน่าพอใจเสาะแสวงหาครอบครอง ๒) ภวตัณหา คือ ความอยากมีสิ่งนั้น สิ่งนี้อยากให้สิ่งที่ได้มาแล้วคงอยู่ตลอดไป ๓) วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่มี อยากไม่เป็นอย่างนั้นอีกต่อไป ส่วนธรรมที่ส่งเสริมต่อความสันโดษ ก็คือความเพียรที่เสริมสร้างความเป็น สัมมาทิฐิเป็นสำคัญ

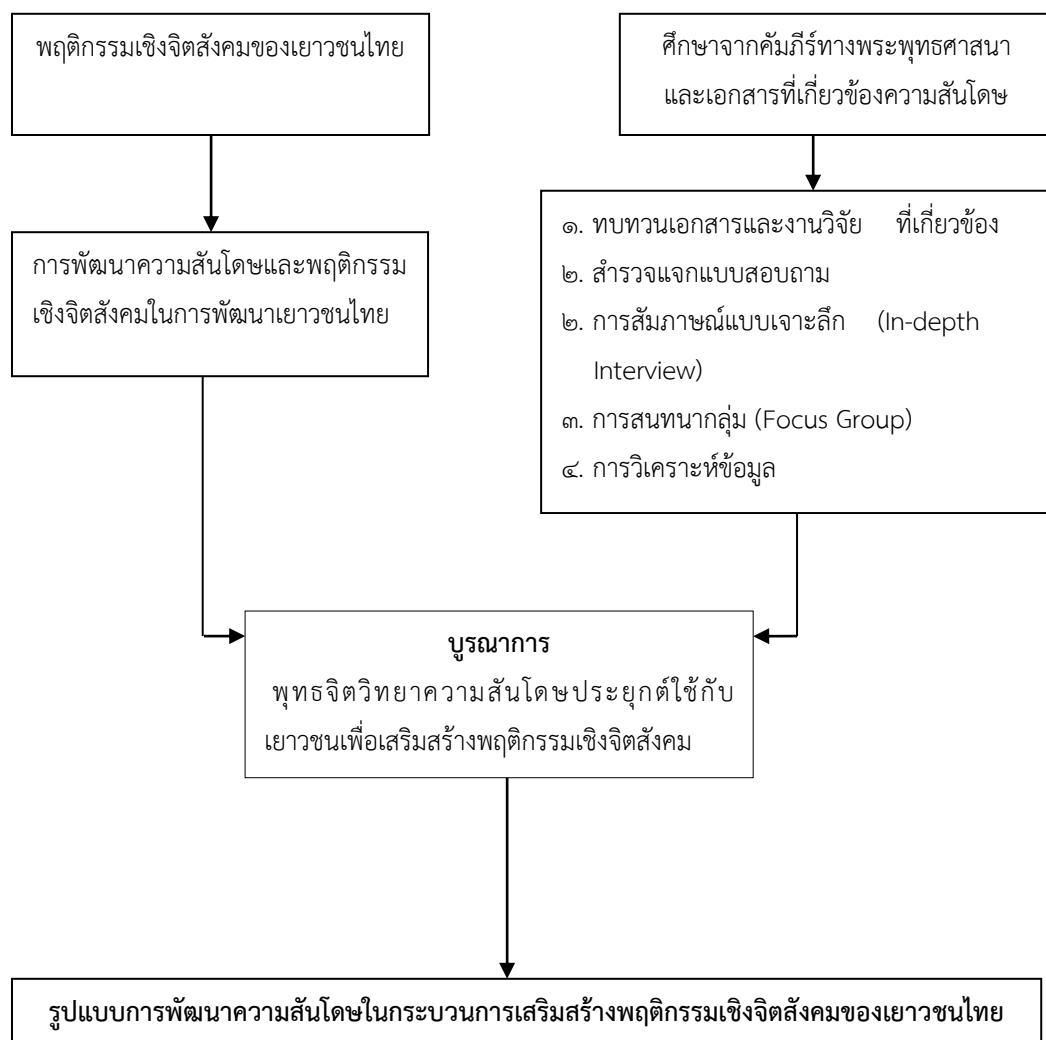
ตารางที่ ๒.๑๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการหรือนักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
วิรัช วิรัชนิการวรรณ (๒๕๕๔) .	หนึ่ง การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้ อิทธิพลของธรรมชาติ สอง การพัฒนาที่มนุษย์ พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้นจึงเป็น สาม การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และ นำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ นี่เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น
Hoogvelt ในวิรัช วิรัชนิการวรรณ, (๒๕๕๔).	๑) การพัฒนาเป็นกระบวนการหมายถึงกระบวนการวิวัฒนาการของความเจริญเติบโตและ การเปลี่ยนแปลงของสังคมรวมทั้งขององค์กรทาง วัฒนธรรมด้วย๒) การพัฒนาในฐานะเป็น การปฏิสัมพันธ์ เป็นการมองการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงความเจริญเติบโต ของสังคมด้วยการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมต่าง ๆ ๓) การพัฒนาในฐานะการปฏิบัติการใน ในฐานะนี้ถือว่า การพัฒนาต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและตรวจสอบกระบวนการ เจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงให้เลือกสำหรับการพัฒนาหลาย ๆ เป้าหมาย
ศรีศักดิ์ จามรمان และคณะ (๒๕๔๙)	กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่ คิดว่ากำลังใช้ชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไป ส่วนน้อยที่ไม่ได้คิดว่า ขณะนี้กำลังใช้ชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียง
มานอช ศึกษา (๒๕๓๘)	พระสังฆาธิการส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ไม่มีความเข้าใจในหลักพุทธธรรม อย่างแท้จริง ทำให้มีการตีความกันผิดพลาด เช่น หลักสันโดษ การทำบุญ การปฏิบัติตาม หลักศีลธรรม เป็นต้น และเมื่อเข้าใจผิดก็ทำให้ปฏิบัติผิดตามไปด้วย
สุนทร ธนศิลป์ พิษิต (๒๕๕๑)	การเข้าใจเรื่องสันโดษของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่าย คุณธรรมก่อนและหลังการ อบรม มีความเข้าใจเรื่องสันโดษสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แสดงให้เห็น กระบวนการฝึกอบรมและการสั่งสอนหลักความสันโดษสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ ผู้เข้ารับการอบรมให้ดีขึ้นได้

นักวิชาการหรือนักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
ประหยัด หงส์นวล (๒๕๔๐)	พรหมจรรย์ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตการครองเรือนหรือพรหมจรรย์สำหรับคฤหัสถ์ คือ หลักเมตตาและสทธานโดษซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถาบันครอบครัวได้ คือ หากสามี ภรรยา และบุตร ต่างก็มีความเมตตา ความรัก ให้อภัยกัน ก็จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ เป็นอย่างดี เมื่อคนในครอบครัวมีเมตตาเป็นหลักธรรมประจำใจแล้ว คุณธรรมด้านอื่น ๆ ในการอยู่ร่วมกันก็เกิดตามมาด้วย คือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความยินดีพอใจในภรรยาของตนที่เรียกว่าสทธานโดษ
ยุทธพงษ์ แสงโสภา (๒๕๔๓)	หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมี ๒ ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน เช่น หลักทฤษฎีธรรมมิกกัตถประโยชน์ อริยฐานธรรม ขรวาสธรรม สังคหัตถุ เป็นวิธีเก็บทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์และเพียงพอสำหรับการดำรงชีพ ส่วนระดับสูงขึ้นไป คือ การยึดถือหลักสันโดษ อริยทรัพย์ และอริยมรรค และหลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักในการพัฒนาจิตใจ
เบ็นเน็ต (Bennett,1975)	ปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต คืออาหาร ที่อยู่ อาศัย เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพแข็งแรง และมีความมั่นคงในชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ชีวิตและการเมืองการมีความสุขในชีวิตของคนแต่ละบุคคลไม่ใช่เรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้ แต่ละ บุคคลมีความสุขในวิถีทางหรือการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันทั้งนั้น แต่ถ้าบุคคลใดมีการดำเนินชีวิต ที่ไม่เหมาะสมหรือเลือกใช้ชีวิตในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างความสุขให้กับชีวิตนั้น บุคคลนั้นก็จะอาจจะหลงทางหรือไม่อาจจะพบกับความสุขในชีวิตได้เลย
ชูเมกเกอร์ อี.เอฟ (๒๕๒๘)	นักวัตถุนิยมสนใจ แต่สินค้าเป็นสิ่งสำคัญ พุทธศาสนิกชนสนใจ แต่การให้มีอิสระเสรีภาพเป็นส่วนใหญ่ แต่พุทธศาสนาถือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ดังนั้น จึงมิได้ขัดแย้งกับหลักการกินดีอยู่ดีทางกายภาพ อุปสรรคของการ ปลดปล่อย ให้มีอิสระเสรีภาพนั้น มิได้อยู่ที่ทรัพย์ศฤงคาร แต่ว่าอยู่ที่ทัศนคติบนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่ง เหล่านั้น ดังนั้น สารสำคัญของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ก็คือความเรียบง่ายและหลักอหิงสา

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญ ของสันโดษและพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนว่ามียุคประกอบที่สำคัญ ในหลายส่วน ซึ่งผู้วิจัยได้ กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยไว้ในแผนภาพที่ ๒.๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๙.๑ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ปัจจัยนำออก (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)
๑.ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษและกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๒.บูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎีหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๓.นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักความสันโดษ ๑) ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง และ ๓) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร หลักโยนิโสมนสิการหลักอิทธิบาท ๔ หลักแนวคิดและทฤษฎีทางจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักรูปแบบแผนพัฒนาคุณธรรม	๑.ทำให้ทราบรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๒. ได้สังเคราะห์หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๓. ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน ๑.เสริมสร้างความสันโดษในครอบครัว ๒.เสริมสร้างการตระหนักรู้ชีวิตพอเพียง ๓.เสริมสร้างการเรียนรู้พฤติกรรมเร้ากุศล ๔.เสริมสร้างกิจกรรมชีวิตดีงาม ๕.เสริมสร้างทักษะสื่อธรรมสู่ใจ

นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

ตารางที่ ๒.๒๐ ตารางแสดงขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อให้ได้ข้อมูลประเด็นต่างๆ และการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารควบคู่กับการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาแนวคิดรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยนำข้อมูลทั้งสองมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ เชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ตอนที่ ๑ “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน”

๓.๑.๒ เชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ตอนที่ ๒ การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน” ประกอบด้วย

ขั้นที่ ๑ การศึกษาเชิงเอกสาร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ ๒ กำหนดกรอบรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนจากข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๓ การกำหนดวิธีการ ลักษณะ และโครงสร้างรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน

ขั้นที่ ๑ ศึกษารูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน โดยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งการสัมภาษณ์นี้ได้มีการถ่ายภาพ จดบันทึก และการบันทึกเสียง

ขั้นที่ ๒ วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

ตอนที่ ๔ จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้บริหาร ครู เยาวชน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเยาวชน เพื่อยืนยันรูปแบบ แนวทาง ข้อเสนอแนะที่ผู้วิจัยค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน” ผู้วิจัยได้จำแนกไว้ ๒ กลุ่ม ดังนี้

๓.๒.๑ เชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามกับนักเรียนเยาวชนในสถานศึกษาของรัฐสังกัด สพม.เขต ๙ จำนวน ๓๖๔ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายในการแจกแบบสอบถาม เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน

๓.๒.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ประกอบด้วยครูผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปกครองเยาวชนเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๕ คน โดยแบ่งกลุ่มผู้สัมภาษณ์ ดังนี้

๑. ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครู ๒๐ คน

๒. ผู้ปกครองเยาวชน ๕ คน

สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้คัดเลือกครูและผู้บริหารสถานศึกษา ผู้มีหน้าที่บริหารและปฏิบัติการอบรมสั่งสอนเยาวชนซึ่งเกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จำนวน ๑๐ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยโดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ๓ ชนิด ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถาม ๒) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ๓) สนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

แบบสอบถาม (Questionnaires)

แบบสอบถามใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนดังนี้

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา รายงานการวิจัย

๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างกรอบของคำถาม โดยสร้างเครื่องมือจากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๓) เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงตามที่อาจารย์ปรึกษาแนะนำ

๔) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่านเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งความตรงของเนื้อหา (Content validity) และ ความตรงตามโครงสร้าง

(Construct validity) โดยการหาค่า IOC (Rovinelle & Hambleton)^๑

๕) นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เยาวชนในเขตพื้นที่การบริหารการศึกษาที่ ๙ จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) โดยใช้ สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach^๒

๖) นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับเยาวชนในเขตพื้นที่การบริหาร การศึกษาที่ ๙ โดยกลุ่มมีตัวอย่างทั้งสิ้น ๓๖๔ คน โดยแต่ละระดับคะแนนมีความหมายดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง = ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ มากที่สุด

เห็นด้วย = ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ มาก

ไม่แน่ใจ = ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ ปานกลาง

ไม่เห็นด้วย = ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ น้อย

ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง = ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ น้อยที่สุด

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของเนื้อหาการวิจัยและวิเคราะห์สาระสำคัญจากนิยาม ศัพท์เชิงปฏิบัติการแล้วได้ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบ คุณภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษสันโดษใน กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา คัดสำเนาจากรายงานการวิจัยหรือบทความตามเว็บไซต์

๒. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างกรอบของคำถาม โดยสร้างเครื่องมือจากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๓. ผู้วิจัยสร้างโครงร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) แล้วเสนอต่อ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและสำนวนภาษา แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview)

^๑ สมจิตร์ แก้วนาค, การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตร ฝึกอบรมกองทัพอากาศ, **ปริญญาานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยและพัฒนา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๑).

^๒ ประยูร อาษานาม, **คู่มือวิจัยทางการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗.

๔. นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปสัมภาษณ์ กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในการอบรมสั่งสอนเยาวชนเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมจำนวน ๑๐ คน

สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสร้างแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา คัดสำเนาจากรายงานวิจัยหรือบทความ

๒. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยมาสร้างประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๓. เสนอร่างเครื่องมือ ประเด็นการสนทนากลุ่มต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

๔. นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลในการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ คน

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสนใจโดยสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนโดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ ๒ ข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาสนใจโดยสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนมีความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ตามแบบของ ลิกิธ (Rensis A. Likert)^๓ โดยแบ่งเป็น ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	= ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	มากที่สุด
เห็นด้วย	= ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	มาก
ไม่แน่ใจ	= ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	ปานกลาง

^๓ ธีรยุทธ พิงเทียร, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๕),

ไม่เห็นด้วย = ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ น้อย
 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง = ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกปลายเปิดเกี่ยวกับการรูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน จำนวน ๕ ข้อซึ่งข้อคำถามที่นำมาใช้จะได้จากกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม และโดยผ่านการตรวจสอบเครื่องมือจากอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับบุคลากรทางการศึกษาในเขตพื้นที่บริหารการศึกษา ๙ จำนวน ๒๕ คน ซึ่งผู้วิจัยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีไม่ขึ้น

๒) สันทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม เพื่อการพัฒนาความสัมพันธ์ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน โดยทำ Focus Group

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำไปดำเนินการวิเคราะห์ และประเมินระดับคุณภาพความตรงของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ Face validity (ความตรงเชิงพินิจ) ซึ่งเป็นการตรวจสอบประเมินคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๒ ท่าน ด้วยการตรวจสอบประเมินกรอบเนื้อหา ขอบเขตของแบบสอบถามประเด็นสำคัญของการสอบถาม ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาเชิงวิชาการที่เหมาะสมและความเป็นเอกนัยในการเก็บข้อมูล

๒. การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Contents validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence)^๔ โดยผู้เชี่ยวชาญการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและเนื้อหาวิจัยไม่น้อยกว่า ๕ ท่าน ได้ผลการหาค่า IOC > ๐.๕ ทุกข้อ

๓. การหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามโดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงจากขั้นตอนการหาค่า IOC แล้วไปแจกให้กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของ

^๔ สุวีย์ ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

งานวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α) ซึ่งผลการทดสอบการใช้แบบสอบถาม (Try Out) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๕-๑.๐

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๓ รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนเพื่อสร้างแบบสอบถาม

๒. ผู้วิจัยเสนอขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อแจ้งต่อผู้อำนวยการสถานศึกษา สำหรับขออนุญาต แจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างภายในโรงเรียน ขอสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามรายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓. นำหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งแบบสอบถามไปแจกให้กับเยาวชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างกลับคืนด้วยตนเอง

๕. รวบรวมข้อมูลแบบสอบถามทั้งหมดเพื่อนำมาประมวลผลตามวิธีการทางสถิติและรวบรวมคำให้สัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลหาประเด็นความสอดคล้องกับการจัดการและการดำเนินงานเพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน

๓.๔.๑ รวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview)

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามเค้าโครงการสัมภาษณ์ ด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ติดต่อประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๕ คน เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) พร้อมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการเพื่อนัดหมาย วัน เวลา ในการสัมภาษณ์

๒. ขอหนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก จากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. จัดเตรียมแบบสัมภาษณ์

๔. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยตนเอง โดยการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นการจดบันทึก บันทึกเสียง ภาพ วิดีโอ

๕. ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์

๓.๔.๒ รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาที่ทำการศึกษานักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และประชาชนผู้สนใจ เพื่อให้ได้ร่างรูปแบบการพัฒนาสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วม และการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีด้วยการทาสทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดังนี้

๑. ติดต่อประสานงานผู้เชี่ยวชาญ ๑๐ คน เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม พร้อมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ และ วัน เวลา ในการสนทนากลุ่ม

๒. ขออนุญาต ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ จากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. จัดเตรียมประเด็นคำถาม โครงร่าง และเอกสาร ให้เพียงพอให้กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

๔. ประสานงานเพื่อยืนยัน วัน เวลา สถานที่ กับผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน

๕. จัดเตรียมสถานที่ ทีมงาน และดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง

๖. ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ในแต่ละประเด็นคำถามตามประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ และรายงานผลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยแบ่งออกเป็น การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

หลังจากได้รับแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปทำการตรวจสอบความถูกต้อง การลงรหัส และประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำการคำนวณค่าสถิติต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์การนำเสนอและสรุปผลการวิจัย ซึ่งเป็นสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ตามเกณฑ์การวัดชนิดประมาณค่าตัดสินระดับความคิดเห็นสำหรับการตอบที่เป็นมาตรฐานค่า ๕ ระดับ เกณฑ์การวิเคราะห์และแปลความ

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐ เห็นด้วยอย่างยิ่ง =ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ มากที่สุด
 ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙ เห็นด้วย =ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ มาก
 ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙ ไม่แน่ใจ =ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับปานกลาง
 ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙ ไม่เห็นด้วย =ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อย
 ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง =ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อยที่สุด^๕

๓.๕.๒ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๕.๒.๑ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตรดังนี้

๑. สูตรการหาค่าร้อยละ (Percentage)
$$P = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ	f	หมายถึง	ความถี่หรือจำนวนข้อมูล
	X	หมายถึง	ค่าของข้อมูลหรือคะแนน
	n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
	P	หมายถึง	ค่าร้อยละ

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{n}$$

๒. สูตรการหาค่าเฉลี่ย (mean)^๖

เมื่อ	$\bar{x}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย
	$\sum fx$	หมายถึง	ผลรวมของข้อมูลทั้งหมด
	n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
	f	หมายถึง	ความถี่

๓. สูตรการหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๗

$$S.D. = \sqrt{\frac{n(\sum fx^2) - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	S.D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum fx^2$	หมายถึง	ผลรวมกำลังสอง

^๕ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๙๙.

^๖ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, หน้า ๓๕๐.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๘.

$(\sum fx)^2$ หมายถึง ผลรวมของข้อมูล

n หมายถึง ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

๓.๕.๓.๒ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

๑. ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตร^๘ ดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right)$$

เมื่อ α หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

k หมายถึง จำนวนข้อของแบบสอบถาม

$\sum S_i^2$ หมายถึง ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ

S_t^2 หมายถึง ความแปรปรวนของคะแนนรวม

๒. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) เพื่อหาความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ โดยใช้สูตร^๙ ดังนี้ $IOC = \frac{\sum R}{N}$

เมื่อ IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

เกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าที่เป็นไปได้ ๓ ค่า ดังนี้

+ ๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสามารถวัดได้ตรงตามนิยามศัพท์เฉพาะ

๐ เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสามารถวัดได้ตรงตามนิยามศัพท์เฉพาะ

- ๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สามารถวัดได้ตรงตามนิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า หรือเท่ากับ ๐.๕๐ ขึ้นไป ผลการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๕๐ - ๑.๐๐

๓.๕.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน เพื่อนำไปกำหนดเป็นร่างรูปแบบการพัฒนาสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน วิเคราะห์ข้อมูล การ

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๗.

^๙ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๒๙.

สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมด โดยใช้เทคนิค ๖'C^{๑๐} ได้แก่ Conceptualize (การจัดกรอบแนวคิด) Communication (การอธิบาย) Category (จัดหมวดหมู่) Classify (การจำแนกกลุ่ม) Content (สาระสำคัญ) และ Concept (ประเด็น) จะกระทำไปพร้อม ๆ กัน ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ตามแต่ละตัวแปร ว่าครบถ้วนเพียงพอ และเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปผลว่า สมบูรณ์หรือไม่ด้วยการแยกแยะประเด็นที่สัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ ๒ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำไปกำหนดเป็นร่างรูปแบบการพัฒนาสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาด้วยวิธีการนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ลักษณะแบบมีส่วนร่วมเป็นการระดมความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน ที่ผ่านการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบแล้วมาสังเคราะห์ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อปรับปรุงงานให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้อง และเชื่อถือได้เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลดิบ (Raw Data) จากประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละประเด็นคำถาม แล้วทำการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม ทำการจัดรวบรวมข้อมูล พร้อมการอธิบายความหมายแล้วทำการสรุปและจัดระบบของข้อมูล เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนอย่างเป็นระบบ

^{๑๐} นภัทร์ แก้วนาค,(เอกสารประกอบการสอนเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ, ๒๕๕๔): หน้า

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๒. เพื่อบูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎีหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวนทั้งสิ้น ๓๖๔ ชุด ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทำการวิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน ๒๕ คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของครูและผู้บริหารจำนวน ๑๐ คน เพื่อรับรองรูปแบบ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ซึ่งผู้วิจัย ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยดังนี้

๔.๑ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความสันโดษของเยาวชน

๔.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๔.๑.๔ สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๒ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๔.๒.๑ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

๔.๒.๒ สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๔.๒.๓ สรุปผลการสนทนากลุ่ม

๔.๓ องค์ความรู้ที่ค้นพบในการวิจัย

สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

$\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

S.D. = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๔.๑ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลสภาพทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับชั้นการศึกษาของเยาวชน วิเคราะห์โดยการหาจำนวนร้อยละ ในแต่ละข้อ นำเสนอข้อมูลในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้ รายละเอียดดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเยาวชนที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม เพศ
($n = ๓๖๔$)

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๙๙	๕๔.๖๗
หญิง	๑๖๕	๔๕.๓๓
รวม	๓๖๔	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นชายคิดเป็นร้อยละ ๕๔.๖ เป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๓๓

ตารางที่ ๔.๒ แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เยาวชนที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ

($n = ๓๖๔$)

อายุ		
ต่ำกว่า ๑๕ ปี	๑๖๓	๔๔.๗๘
๑๕ - ๑๘ ปี	๒๗๑	๕๕.๒๒
รวม	๓๖๔	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่ากลุ่มตัวอย่าง เยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๗๘ และมีอายุระหว่าง ๑๕ – ๑๘ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๒๒

ตารางที่ ๔.๓ แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เยาวชนที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับชั้น การศึกษา

(n = ๓๖๔)

ระดับชั้นการศึกษา		
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๑๗๑	๔๖.๙๘
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๙๕	๒๖.๑๐
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๙๘	๒๖.๙๒
รวม	๓๖๔	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเยาวชนที่ตอบแบบสอบถามมีระดับชั้นมัธยมศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๔ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๙๘ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๑๐ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๒

๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการ เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิง จิตสังคมของเยาวชนไทย

๑. สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริม สร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน

๒. หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน

๓. รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ เยาวชน

ตารางที่ ๔.๔ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษใน กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยภาพรวม จำแนก ๓ ด้าน

(n = ๓๖๔)

ภาพรวม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชน	๓.๗๕	๑.๑๕	มาก
๒. หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน	๓.๘๓	๐.๗๘	มาก
๓. รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน	๓.๗๒	๐.๘๘	มาก
ภาพรวม	๓.๗๗	๐.๙๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชนจำแนกเป็นรายชื่อ

(n = ๓๖๔)

สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. การกระทำความผิดต่าง ๆ ในสังคม มีมาจากความโลภเป็นสาเหตุอยู่เป็นอันมาก	๓.๕๔	๑.๒๕	มาก
๒. เยาวชนมีพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด	๓.๗๙	๑.๑๓	มาก
สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษใน	ระดับความคิดเห็น		

สังคมของเยาวชน(ต่อ)	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๔. แสวงหาทรัพย์สินสมบัติในทางที่ผิด โดยการกระทำความผิดทางการทุจริตด้วยวิธีการแสวงหาทรัพย์สินต่าง ๆ	๓.๘๓	๑.๐๘	มาก
๕. มีจิตใจคิดแต่ความไม่ดี เช่น กลัวความทุกข์ แต่สร้างเหตุแห่งทุกข์ อยากมีความสุข แต่ไม่สร้างเหตุแห่งความสุขอยากเป็นคนดี แต่ประพฤติชั่ว	๓.๘๕	๑.๑๐	มาก
๖. ขาดหลักธรรมมาปฏิบัติประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๓.๖๓	๑.๒๐	มาก
๗. การลักขโมยปล้นจี้ การลวงประเวณี การทำลายชีวิตและทรัพย์สินทั้งหมดนี้ล้วนต้องการการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยทั้งสิ้น	๓.๗๘	๑.๑๔	มาก
๘. เยาวชนในสังคมไทยปัจจุบันมีพฤติกรรมบริโภคนิยม และวัตถุนิยม	๓.๗๙	๑.๑๓	มาก
๙. เยาวชนขาดความสันโดษในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาในสังคมมากมาย อาทิเช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการฆาตกรรม การปล้นจี้ชิงทรัพย์ เป็นต้น	๓.๖๗	๑.๑๓	มาก
๑๐. ความริษยา เอารัดเอาเปรียบกันในสังคมทำให้สังคมไม่สงบสุข	๓.๗๗	๑.๑๙	มาก
ภาพรวม	๓.๗๕	๑.๑๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าด้านสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชน ข้อที่ว่ามิจิตใจคิดแต่ความไม่ดี เช่น กลัวความทุกข์ แต่สร้างเหตุแห่งทุกข์ อยากมีความสุข แต่ไม่สร้างเหตุแห่งความสุขอยากเป็นคนดี แต่ประพฤติชั่วอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ แสวงหาทรัพย์สินสมบัติในทางที่ผิด โดยการกระทำความผิดทางการทุจริตด้วยวิธีการต่าง ๆ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคอาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญในความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในสังคมของเยาวชนไทย อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ เยาวชนมีพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ เยาวชนในสังคมไทยปัจจุบันมีพฤติกรรมบริโภคนิยม และวัตถุนิยม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ การลักขโมยปล้นจี้ การลวงประเวณี การทำลายชีวิตและทรัพย์สินทั้งหมดนี้ล้วนต้องการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยทั้งสิ้น อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ความริษยา เอารัดเอาเปรียบกันในสังคมทำให้สังคมไม่สงบสุขอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ เยาวชนขาดความสันโดษในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาในสังคมมากมาย อาทิเช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการฆาตกรรม การปล้นจี้ชิง

ทรัพย์สินเป็นต้น อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ และการกระทำความผิดต่าง ๆ ในสังคม มีมาจากความโลภเป็นสาเหตุอยู่เป็นอันมาก อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านหลักความสันโดษใน จำแนกเป็นรายชื่อ

(n = ๓๖๔)

หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ เยาวชนไทย	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๑๑. เยาวชนยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายทุกด้าน	๓.๕๕	๐.๗๓	มาก
๑๒. เยาวชนลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง	๓.๔๙	๐.๙๐	มาก
๑๓. เยาวชนพอใจกับการได้ทำหน้าที่ของตนในขณะที่เป็นนักเรียน	๓.๙๔	๐.๕๙	มาก
๑๔. เยาวชนมีความสุขกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงกับฐานะของตน	๔.๐๔	๐.๗๐	มาก
๑๕. เยาวชนประพฤติตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงามของศาสนา ที่ตนนับถือ	๓.๓๕	๐.๖๑	มาก
๑๖. เยาวชนปฏิบัติตนเป็นผู้ลด ละ เลิกสิ่งเสพติดและอบายมุข	๓.๕๗	๐.๗๔	มาก
๑๗. เยาวชนดำรงตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม	๓.๕๑	๐.๘๙	มาก
๑๘. เยาวชนที่มีความสันโดษในหน้าที่การงาน ย่อมไม่เกียจคร้านในการ ทำงานหน้าที่ของตน	๒.๙๔	๐.๕๙	ปานกลาง
๑๙. เยาวชนรู้จักพอกับสิ่งที่ตนมีอยู่และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด	๔.๐๔	๐.๗๐	มาก
๒๐. มีความสุขกับการดำเนินชีวิตด้วยสิ่งของตนเองตามที่สามารถหาได้ด้วย ตนเอง	๓.๘๓	๐.๗๘	มาก
ภาพรวม	๓.๘๒	๐.๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนา ความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เยาวชนรู้จักพอกับสิ่งที่ตนมีอยู่และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ เยาวชนมีความสุขกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงกับฐานะของตน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ เยาวชนพอใจกับการได้ทำ

หน้าที่ของตนในขณะที่เป็นนักเรียน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ มีความสุขกับการดำเนินชีวิตด้วยสิ่งของตนเองตามที่สามารถหาได้ด้วยตนเองอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เยาวชนปฏิบัติตนเป็นผู้ลด ละ เลิกสิ่งเสพติดและอบายมุข อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗ เยาวชนยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายทุกด้าน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ เยาวชนดำรงตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ เยาวชนลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙ เยาวชนประพฤติตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงามของศาสนาที่ตนนับถือ อยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๕ และเยาวชนที่มีความสนใจในหน้าที่การงาน ย่อมไม่เกียจคร้านในการทำงานหน้าที่ของตน อยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านรูปแบบพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย
จำแนกเป็นรายชื่อ

(n = ๓๖๔)

รูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๒๑. บริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เพียงพอแก่ความต้องการ	๓.๗๓	๐.๙๕	มาก
๒๒. ใช้วัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอย เช่น โทรศัพท์มือถือคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ตามความจำเป็นและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า	๓.๕๓	๑.๐๔	มาก
๒๓. มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่ของตน	๓.๒๖	๐.๘๗	ปานกลาง
๒๔. มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง	๓.๗๗	๑.๐๑	มาก
๒๕. รักษาทรัพย์สินที่ตนหาได้มา โดยการใช้จ่ายอย่างประหยัดมัธยัสถ์ถ่ออดออม	๓.๘๔	๐.๙๑	มาก
๒๖. มีค่านิยมใช้จ่ายซื้อสิ่งของเครื่องใช้ตามความเหมาะสมกับ ฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่	๓.๗๓	๐.๘๖	มาก
๒๗. ใช้จ่ายสนองความต้องการของตนเองโดยคำนึงถึงฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่	๓.๔๕	๐.๙๔	ปานกลาง
๒๘. ดำรงชีวิตและเป็นอยู่อย่างรู้จักพอ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	๓.๖๓	๐.๗๗	มาก
รูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการ	ระดับความคิดเห็น		

เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย(ต่อ)	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๒๙. หลักสันโดษที่เป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความขยันหมั่นเพียร	๓.๘๔	๐.๙๕	มาก
๓๐. การเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ	๓.๗๒	๐.๘๘	มาก
ภาพรวม	๓.๖๙	๐.๙๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ด้านรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าการรักษาทรัพย์สินที่ตนหาได้มา โดยการใช้จ่ายอย่างประหยัดมัธยัสถ์อดออม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ หลักสันโดษที่เป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ มีค่านิยมใช้จ่ายซื้อสิ่งของเครื่องใช้ตามความเหมาะสมกับฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ บริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคเพียงพอแก่ความต้องการอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ การเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ดำรงชีวิตและเป็นอยู่อย่างรู้จักพอ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ ใช้วัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่สอย เช่น โทรศัพท์มือถือคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ตามความจำเป็นและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยคำนึงถึงฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่ของตน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๖ ตามลำดับ

๔.๑.๓ สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้จากข้อมูลทั่วไป ของเยาวชนผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นชาย ๑๙๘ คนคิดเป็นร้อยละ ๕๔.๖ เป็นหญิง ๑๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๓๓ มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จำนวน ๑๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๗๘ และมีอายุระหว่าง ๑๕ – ๑๘ ปี จำนวน ๒๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๒๒ เยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม มีระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘๘ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๑๐ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๒

ส่วนความคิดเห็นของเยาวชนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละด้านพบว่า ด้านหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ ด้านสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในสังคมของเยาวชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๔.๒.๑ สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเยาวชนจำนวน ๒๕ คน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ มีอายุประมาณ ๒๙-๖๐ ปี ส่วนระดับการศึกษา ต่ำสุดระดับปริญญาตรี และสูงสุดระดับปริญญาเอก ประสบการณ์การเกี่ยวกับการบริหารและเป็นผู้สอนฝึกอบรมฝึกอบรมเยาวชนในระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๙ เป็นเวลา ๑๕ ปีไปจนถึง ๔๑ ปี และเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเยาวชนทำให้ผู้วิจัยเกิดอุปสรรคอยู่บ้างเช่น การบันทึกข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ไม่อนุญาตให้บันทึกเสียง เพราะอาจจะกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่การงาน บางท่านก็จะให้ได้เพียงจดประเด็นการสัมภาษณ์เท่านั้น ผู้บริหารบางท่านนัดแล้วก็ไม่สามารถให้สัมภาษณ์ได้เพราะมีงานด่วนเข้ามา ก็เลยต้องพยายามนัดหมายใหม่ รวมไปถึงการติดต่อประสานงานมีความยุ่งยาก เพราะเวลาการทำงานของผู้บริหารระดับสูงของโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๙ มีภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานมาก ต้องเดินทางไปเข้ารับการอบรม ไปสัมมนาต่างจังหวัด บางโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนวิสุทธิพุทธผู้อำนวยการก็ติดภารกิจเกี่ยวกับการสัมมนาโรงเรียนวิสุทธิพุทธที่มจร วังน้อย และไปดูงานต่างประเทศก็มี นอกจากนี้จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์จะพบว่า ส่วนใหญ่ให้ความเป็นกันเอง ให้เกียรติแก่ผู้วิจัยอย่างมาก และยินดีให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ในทุก ๆ เรื่องเพราะเป็นการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชน ทั้งระดับบริหารและปฏิบัติการ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย เพื่อสร้างความก้าวหน้าให้เยาวชนไทย

๔.๒.๒ สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมพัฒนาเยาวชนจำนวน ๒๕ คน ผู้วิจัยได้ข้อสรุปถึงสภาพปัญหา และความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง

พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในสถานศึกษาของรัฐสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๙ พบประเด็นปัญหาจำนวน ๓๖ ประเด็น ได้แก่ ๑) ความสัมพันธ์ในครอบครัว ๒) ขาดตัวแบบที่ดี ๓) ไม่มีหลักสูตรการฝึกหัดสันโดษในเยาวชน ๔) ขาดกระบวนการการฝึกอบรม ๕) เยาวชนไม่สนใจการเรียน ๖) ขาดการมีส่วนร่วมของเยาวชน ๗) เยาวชนมีทัศนคติที่ไม่ค่อยดีต่อความสันโดษ ๘) โรงเรียนที่เป็นแบบอย่างในเรื่องความสันโดษไม่มี ๙) เยาวชนชอบมั่วสุม ๑๐) ไม่ค่อยใส่ใจหน้าที่ ๑๑) เยาวชนขาดความผูกพันต่อศาสนา ๑๒) ความเข้าใจเรื่องสันโดษมีน้อย ๑๓) ใช้ของฟุ่มเฟือยไม่รู้จักราค่าของเงิน ๑๔) ชอบเปรียบเทียบกับผู้อื่นในเรื่องของวัตถุ ๑๕) เยาวชนไม่พยายามหาวิธีช่วยเหลือตนเอง ๑๖) การไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยีการรับสื่อ ๑๗) การใช้ความรุนแรง ๑๘) เยาวชนใช้จ่ายเกินตัว ๑๙) การดื่มสุราและสิ่งเสพติด ๒๐) เอาไรต์เอาเปรียบ ๒๑) ไม่รู้จักทำเพื่อส่วนรวม ๒๒) เยาวชนไม่ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ๒๓) ขาดการวางแผนในการศึกษาต่อ ๒๔) ขาดความรับผิดชอบ ๒๕) เยาวชนขาดการทำหน้าที่การงานของตน ๒๖) การส่งงานล่าช้าไม่รักษาเวลา ๒๗) ขาดสำนึกคุณค่าในตัวเอง ๒๘) การติดวัตถุนิยมมากจนเกินไป ๒๙) ไม่ระวังรักษาสິงของเครื่องใช้ที่เป็นของส่วนรวม ๓๐) เยาวชนทุจริตคดโกงในการทำข้อสอบ ๓๑) เยาวชนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์น้อย ๓๒) เยาวชนเห็นความสะอาดกายสบายของตัวเองมากเกินไป ๓๓) ไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง ๓๔) ขาดความอดทน ๓๕) ไม่สนใจในสิ่งแวดล้อม ๓๖) คบเพื่อนไม่ดี

จากการจำแนกสภาพปัญหาการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ของสถานศึกษาของรัฐสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๙ ทั้ง ๓๖ ประเด็นปัญหา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการพัฒนาเยาวชนแม้ว่าจะเป็นปัญหาระดับชาติ ที่ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญในฐานะผู้สร้างคนรุ่นใหม่ให้มีพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่ดีมีคุณภาพเพื่อจะไปพัฒนาประเทศชาติ แต่ด้วยสภาพความเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่างที่ทำให้เกิดความสับสนทางด้านการบริหารจัดการเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่านิยมดั้งเดิม ทำให้เกิดความบกพร่องของเนื้อหาการพัฒนาเยาวชนเกี่ยวกับความสันโดษไปอย่างน่าเสียดาย จึงทำให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่ไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตามปัจจัยทางสังคมชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมและขัดแย้งอย่างเช่น ครอบครัวของเยาวชน การได้ตัวแบบที่ดีหรือไม่ดี การแข่งขันภายในโรงเรียน กิจกรรมส่งเสริมไม่เหมาะสม กฎระเบียบ ความขัดแย้ง ความกดดันของกลุ่ม การได้พบประสบการณ์ที่ไม่ดีในชุมชน สังคม สื่อสารมวลชน หรือแม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมชุมชนชนเป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษของเยาวชนแทบทั้งสิ้น

การวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหารูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในสถานศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๙ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องับกระบวนการพัฒนาเยาวชนทั้งหมด ๒๕ คน ซึ่งทำให้เห็นภาพรวมว่า การพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ

เยาวชนไทย ได้พบปัจจัยที่เป็นปัญหาหลายอย่าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จำแนกให้เห็นปัจจัยที่เป็นปัญหาต่อรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในเยาวชนเป็น ๕ ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ ๑.ด้านครอบครัว ๒.ด้านศาสนา ๓.ด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อม ๔.ด้านโรงเรียน ๕.ด้านสื่อสารมวลชน

ครอบครัว

๑. ด้านครอบครัว ที่ส่งผลต่อความสันโดษ สามารถสรุปเป็นประเด็นได้มีดังนี้

๑.๑. ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง ครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมเพราะเป็นรากฐานในทุก ๆ ด้านมีครอบครัวที่อบอุ่นมีโอกาสพูดคุย สอบถาม ให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ กับบุตรหลาน จะทำให้เยาวชนในครอบครัวเป็นคนสันโดษยินดีที่ และประสบความสำเร็จในชีวิต ครอบครัวเป็นผู้สนับสนุนเสริมสร้างชี้นำให้กับเยาวชน เช่นเมื่อดูทีวีอยู่ด้วยกับลูกถ้าเป็นละคร เราก็สามารถสอดแทรกความคิดเห็นร่วมไปกับการดูและยังได้บอกถึงพฤติกรรมของตัวละครที่ดีและไม่ดีให้เยาวชนเข้าใจ ผู้ใหญ่ก็ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูก เช่น ไม่กล่าวคำหยาบ ไม่เล่นการพนัน ส่วนวันอาทิตย์ก็มีกิจกรรมร่วมกันกับครอบครัว ไปเล่นกีฬา ท่องเที่ยวตามต่างจังหวัด^๑ สิ่งแวดล้อมคือความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความสำคัญ ถ้าคนในครอบครัวใส่ใจที่ศึกษาและปฏิบัติตามกิจกรรมทางศาสนา ก็จะมีส่วนชกน้าให้ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสันโดษได้เป็นอย่างดี^๒ เพราะการเลี้ยงดูลูกหลานที่ให้ความสนทนสนมใกล้ชิด ลูกสามารถสื่อสารพูดคุยกับพ่อแม่ได้ทุกเรื่อง เมื่อเป็นเช่นนี้ลูกก็จะไม่พูดปด-โกหก เพราะเราจะให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาลูกได้ บางครั้งลูกทำผิด พ่อ-แม่ ต้องตั้งสติ อย่าแสดงความโกรธหรือโมโห ไม่เช่นนั้นอีกหน่อยลูกจะไม่กล้ามาปรึกษา ซึ่งเป็นการยากลำบากกับพ่อแม่เช่นกันที่จะพยายามระงับอารมณ์ แต่ถ้าเราทำได้ความสุขความสันโดษยินดีในครอบครัวก็จะเกิดขึ้น นั่นหมายความว่าเราเดินไปด้วยกัน ลูกก็จะรู้สึกว่ามีที่พึ่งไม่ว่าเหว และหันไปพึ่งสิ่งอื่นนอกบ้านทำให้เยาวชนเกิดความสันโดษยินดีในครอบครัวตน^๓

เราจึงควรเสริมสร้างจากภายในครอบครัวก่อนคือคุณพ่อ คุณแม่ และปู่ ย่า ตายาย และลูก ๆ หลาน ๆ ทุกคนในบ้านให้ยินดีพอใจรักและสันโดษยินดีเห็นคุณค่าในตนเองกัน เช่น ยกตัวอย่างควรจรรวมกลุ่มกันและพร้อมหน้ากันทานอาหารร่วมกัน พูดคุยกันแลกเปลี่ยนซึ่งกันและ

^๑ สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^๒ สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

กัน แม้กระทั่งสอนมารยาทบนโต๊ะอาหารหรือ เวลาทานอาหาร ต้องตรงต่อเวลา เช่นการกินควรพูดหรือเปล่า และไม่ควรส่งเสียงดังตะโกนข้ามกันจากนั้นก็ทำกิจกรรมร่วมกัน หรือวันเสาร์อาทิตย์ก็พูดคุยกันในครอบครัววางแผนกันว่า ควรมีเวลาให้กับครอบครัวบ้างใน ๑ สัปดาห์ และงานสังคม งานทำบุญรวมญาติควรมีทุกปี หรือไม่ว่างก็โทร และนัดเจอกันไปบ้านใดบ้านหนึ่ง ที่คิดว่าทุกคนยอมรับ การทำงานช่วยเหลือสังคม เช่นคนพิการ^๔

การที่ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในสังคม คนเราจะมีครอบครัวเป็นสังคมย่อย ๆ ที่ค่อนข้างมีความผูกพัน ดังนั้นหากจะเสริมสร้างความสันโดษให้แก่เยาวชนควรเริ่มจากครอบครัว หากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดี ก็จะทำให้เยาวชนมีความสุข หากครอบครัวมีการปลูกฝัง/เลี้ยงดูดี คนจะมีความสันโดษยินดีกับครอบครัวจะไม่ไปทำความเดือดร้อนในสังคม^๕ เพราะรู้สึกยินดีในครอบครัวในความสัมพันธ์ที่ดี จึงส่งผลให้ทุกคนใช้ชีวิตอยู่ในบ้านร่วมกันอย่างมีความสุข พูดคุยกัน มีเวลาให้กันมากขึ้น^๖ สมาชิกในครอบครัวจึงมีเวลาพูดคุยและปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จึงสามารถช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชนได้อย่างถูกวิธี^๗

๑.๒. การได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาร่วมกับครอบครัวของเยาวชน มีส่วนช่วยให้เยาวชนเรียนรู้ และหมายถึงการปลูกฝังค่านิยมในด้านศาสนา โดยครอบครัวควรชักนำให้สมาชิกครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างกิจกรรมทางด้านศาสนาเยาวชนเกิดความสันโดษยินดีศาสนาควรเริ่มด้วยกิจกรรมทางศาสนาง่าย ๆ และเริ่มตั้งแต่เยาวชนเด็ก ๆ โดยพาไปวัดเพื่อให้อาหารปลา ฟังธรรม และ ปฏิบัติธรรม ถ้ามีวันหยุดหลายวันก็จะไปต่างจังหวัดไปทำบุญ ฟังธรรมในวัด^๘การร่วมทำบุญ การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาประเพณี เช่นวันสงกรานต์วันขึ้นปีใหม่ วันวิสาขบูชา วัน

^๔ สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเต๋อวิทยาคม อ. เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเดชะสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเต๋อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ลำตระกูล, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเต๋อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ นางสุพัตรา อิมจิตร, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเต๋อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

เข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น^๙ ครอบครัวจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะช่วยให้เยาวชนเรียนรู้ และปลูกฝังค่านิยมในด้านความสันโดษ โดยครอบครัวควรมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ควรให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น ๆ ทุกครั้ง ครอบครัวที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันก็สามารถพูดคุยได้ทุกเรื่อง เมื่อเวลาคนในครอบครัวมีปัญหา ก็จะกลัมาปรึกษาด้วย โดยเฉพาะเมื่อเวลาที่มีกิจทางศาสนาเยาวชนจึงมีส่วนร่วมไปทำบุญไปปฏิบัติธรรมด้วยความสันโดษยินดี^{๑๐}ในครอบครัวขยายที่มีปู่ย่า ตายายก็มักจะอบรมสั่งสอนให้สันโดษยินดีอยู่ในศีลในธรรมอยู่เสมอ และมักจะพาไปทำบุญที่วัดบ่อย ๆ อบรมเยาวชนในครอบครัวให้รู้ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ^{๑๑} ด้วยความสันโดษยินดีในความสัมพันธ์ของครอบครัวจึงมีการพูดคุยอย่างใกล้ชิดในครอบครัวโดยพากันไปทำบุญทอดผ้าป่า ถวายเป็นประเพณีของพระพุทธศาสนาบ้างในบางโอกาส และพากันไปทำบุญที่วัด และใส่บาตรเป็นประจำทุกวันอาทิตย์^{๑๒} โดยถือสันโดษว่า ต้องมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน มีเวลาพูดคุยปรึกษาได้ทั้งพ่อ-แม่ มีเวลาพาไปทำบุญปฏิบัติธรรม^{๑๓}พาลูกไปทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ให้ลูกสวดมนต์ก่อนนอนทุกคืนพาไปปฏิบัติธรรม^{๑๔}พ่อแม่ที่มีความสันโดษยินดีลูก ๆ ของตนก็มีความสันโดษได้เช่นกัน พ่อแม่พาไปทำบุญที่วัดทำให้อะไร ๆ ได้รู้ได้เห็นและทำตามอย่างพ่อแม่ เมื่อครอบครัวได้เข้าวัดก็จะทำให้มีจิตใจดีความสันโดษก็จะตามมา^{๑๕}หรือการที่ครอบครัวทำบุญหรือปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น ใส่บาตรตอนเช้าพร้อมกันทุกวัน^{๑๖}

^๙ สัมภาษณ์ นางกมลกลมลทิพย์ ดาผิวดี, หัวหน้ากลุ่มสาระพลานามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางสมคิด รอดผล, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางอำภาพันธุ์ ธานีธราจาร, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบูรณ์, รองฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายบุญส่ง ตระกูลสุนทร, ครูฝ่ายปกครองนักเรียนเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและเจ้าหน้าที่พัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

๑.๓. เยาวชนถูกอบรมสั่งสอนในครอบครัว การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนทั้งจากพ่อแม่หรือญาติ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวเล็กก็ตามเป็นการถ่ายทอดความรัก ความห่วงใยให้ ความสนใจ ความเข้าใจ ปลุกฝังความสันโดษยินดีในตนเองของเยาวชนเห็นคุณค่าในตนเอง ระหว่างพี่น้อง ญาติผู้ใหญ่ ให้มีจิตสำนึกที่ดี เสียสละไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือกัน ให้คำแนะนำปรึกษา ให้กำลังใจ ให้แก่ลูกหลานอยู่เสมอเยาวชนจะเห็นแล้วปฏิบัติตาม ส่งผลต่อความสันโดษในสังคม ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เราต้องให้ความสนใจอันดับแรกสมาชิกในครอบครัวมีจิตใจดี มีความสุข มีความรัก ผูกพัน ซึ่งเมื่อทุกคนอยู่ภายในสังคมอื่น ๆ ก็จะไม่เกิดปัญหาพ่อแม่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูก ให้คำแนะนำ ปรึกษา ไม่ดุด่า หรือลงโทษในลักษณะซ้ำเติมเยาวชนก็จะสามารถหล่อหลอมมีสุขภาพจิตที่ดีให้เป็นคนที่สันโดษที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียน และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีความสันโดษยินดีต่อไปในวันข้างหน้า^{๑๗}การอบรมเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดทุกวัน ลูกจะเห็นเป็นปกติเป็นความเคยชินที่จะทำตามเลี้ยงดูที่ไม่บังคับหรือกำหนดกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดจนเกินไป เยาวชนจะไม่เครียด เยาวชนจะมีความคิด ในเชิงบวกต่อครอบครัว ต่อสังคม มีความสันโดษกับที่บ้านและคนรอบข้าง รวมทั้งการมีสภาพแวดล้อมที่คนในครอบครัวไม่คาดหวังหรือทะเลาะเบาะแว้งมากเกินไปจนความเป็นจริงของตัวเองก็จะทำให้คนในครอบครัวไม่เครียดกดดันจนเกินไป ความคิดสร้างสรรค์รวมทั้งความคิดในเชิงบวกจะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ^{๑๘}ครอบครัวที่สมาชิกได้พูดคุยกัน ปรึกษาหารือเมื่อมีปัญหา ก็จะช่วยกันแก้ไข หาทางออก พ่อแม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูก ๆ ได้มองเห็น การอยู่ร่วมกันในครอบครัว มีความรักความเมตตา พูดจาไม่ก้าวร้าว มีสัมมาคารวะกับผู้ใหญ่ การฝึกจิตใจให้มีสมาธิ เพราะมีเมตตาจากครอบครัว^{๑๙}พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้ลูกยินดีพอใจหน้าที่ของตนเอง เคารพสิทธิของตนเอง และผู้อื่น พ่อแม่ รักลูก เมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ปรึกษาพูดคุยปัญหาต่าง ๆ ของกันและกันและช่วยกัน แก้ไขปัญหานั้น ๆ อย่างถูกต้อง ให้ความรู้ในการอยู่ร่วมกับคนอื่น ในชีวิตประจำวันต่าง ๆ อยู่ร่วมกันกับสังคมได้อย่างปกติและสงบสุข^{๒๐}การอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานเป็นคนสันโดษที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียนของสังคมและครอบครัวและสังคมไม่เอาเปรียบคนอื่น ปลุกฝัง

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กรีกครอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายศรีชัย แสงทอง, ครูสอนภาษาอังกฤษโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัด ห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายพยุข ศรันยูญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

จิตสำนึกตั้งแต่ครอบครัวยุคแรกๆ เพราะครอบครัวคือก้าวแรกของชีวิตที่ทุกคนเกิดมาต้องพบเห็นและจดจำ ถ้าคนเราถ้ายินดีพอใจในความดีไม่สนใจในความสุขชั่ว ทำสิ่งใดก็สำเร็จทั้งนั้น^{๒๑} พ่อแม่หรือครูและผู้ปกครองควรหาโอกาสพูดคุยกับบุตรธิดาเยาวชน และยกย่องชมเชยลูกหลาน บุคคลในชุมชนที่ประพฤติปฏิบัติดีให้พวกเขาเหล่านั้น ฟัง แต่อย่าเปรียบเทียบเยาวชนกับคนอื่นสอนให้เปรียบเทียบกับตนเอง ว่าวันนี้ ทำดี แล้วหรือยัง^{๒๒} สอนลูกให้เป็นคนสนใจในความสำเร็จในชีวิตด้านการเรียน ยินดีพอใจการแบ่งปัน พูดจาไพเราะกับลูก แนะนำสิ่งดี ๆ และสิ่งที่ไม่ดี ไม่แนะนำให้ทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย^{๒๓} ครอบครัวอบรมสั่งสอนลูกหลานไม่ดี หรือแบบผิด ๆ เอาเปรียบคนอื่นในครอบครัวขาดความรัก ความอาทรก็จะมีนิสัยไม่ดีติดตัวไป เป็นปัญหาต่อคนอื่น สังคมต่อไป^{๒๔} การอบรมเลี้ยงดูส่งผลให้ลูกมีสัมมาคารวะ ยินดีพอใจเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้อื่น เป็นเยาวชน ที่มีความสนใจในดีในการไหว้พ่อแม่ ขอบคุณผู้อื่น มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่นแม่แบ่งปันของฝากเพื่อนบ้านที่ช่วยดูแลบ้านช่วงเวลาไปเยี่ยมญาติต่างจังหวัด^{๒๕} สอนให้ลูก ๆ ทุกคนเดินในกรอบของสังคม มีสัมมาคารวะกับผู้ใหญ่ที่พบเจอ และให้เกียรติกับทุกคน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เหมือนพ่อแม่สนใจในดีรับฟังความเห็นของลูก^{๒๖}

๑.๔. การเป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัว โดยมีพ่อ แม่ ผู้ใหญ่ สมาชิกในครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้เห็นอยู่เสมอเป็นการปลูกฝังความสนใจในดีให้กับลูกหลานตั้งแต่ในวัยเยาวชนสะสมมาอย่างต่อเนื่อง พ่อแม่ในบางครอบครัวไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับลูก ทำให้ไม่ได้อบรมสั่งสอนเรื่องความสนใจในดีให้กับลูก แต่ลูกจะได้ตัวอย่างจากการปฏิบัติจากตา ยาย ญาติผู้ใหญ่ พี่น้อง และสมาชิกในครอบครัว การมีแบบอย่างที่ดีทางแรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์ จิตอาสา รู้คุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าของผู้อื่น

^{๒๑} สัมภาษณ์ น.ส.จารุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางสาวสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียนโพธิ์มะเดื่อวิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์มะเดื่อวิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางยุวดี สุวรรณทิ, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานทั่วไปโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางยุวดี สุวรรณทิ, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐.

สิ่งของ สุขภาพจิตดี มีวินัยและความสันโดษอื่น ๆ จะเป็นแนวปฏิบัติสำหรับการดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป ครอบครัวเป็นตัวละครสำคัญในการปลูกฝังความสันโดษให้แก่สมาชิกใน ครอบครัว โดยที่ครอบครัวต้องเป็นตัวแสดงให้เห็นว่าสมาชิกควรทำอะไร อย่างไร เช่น พ่อ แม่ อบรมเลี้ยงดูลูกหลาน และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูกหลาน ทั้งในด้านขยันทำงาน การใช้ชีวิต ไม่ดื่มเหล้าที่บ้านทุกวัน(ต้มบั้งเวลาออกงาน) ซื่อของกินไปเยี่ยมปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น เพื่อให้ลูกหลานเห็นความรัก กตัญญูต่อพ่อ แม่^{๒๗}พ่อแม่เป็นแบบอย่างให้ลูกทั้งในด้านการพูดจา การโอ้อวดอวดอริความสันโดษยินดีเห็นคุณค่าของผู้อื่น คอยชี้แนะให้เข้าใจและมีผลดีต่อเรา และคนอื่นอย่างไร^{๒๘}พ่อ แม่ ปู่ ย่า ฯลฯ ล้วนเป็นตัวอย่างที่ดีในการสร้างความผูกพันสันโดษยินดีในครอบครัว สันโดษในการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ไม่สันโดษในการเบียดเบียนผู้อื่น พ่อแม่ต้องสันโดษในการทำมาหากินเลี้ยงดูลูกอย่างนี้ถึงแม้ไม่มีเวลาพูดคุยสอนลูก แต่เป็นตัวอย่างของความสันโดษในเรื่องกตัญญู ดูแลปู่ย่า ลูกมีหน้าที่เรียนหนังสือทำความสะอาดบ้าน มีความประพฤติดี เทียบเท่ากับเพื่อนบ้าง ไม่ทำให้พ่อแม่กลุ้มใจ พ่อแม่ก็ไม่บ่นว่าทำให้บ้านมีความสุข ลูกก็มีความสุข ไม่ทำให้เดือดร้อน^{๒๙}ครอบครัวเรามีการดูแลเอาใจใส่กัน มีเวลาในการพูดคุยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เสริมสร้างสันโดษในการออกกำลังกายร่วมกัน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เยาวชนโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เพราะสิ่งเหล่านี้เราได้ปลูกฝังให้กับเยาวชนจนเป็นนิสัย เมื่อโตขึ้น เยาวชนก็จะเอาสิ่งนี้ที่ได้รับไปปฏิบัติต่อไปในอนาคตเมื่อเขาโตขึ้น^{๓๐} สิ่งที่ปู่ ย่า ตา ยาย มักจะอบรมสั่งสอนให้มีศีล อยู่เสมอ และพาไปทำบุญที่วัดบ่อย ๆ อบรมสั่งสอนให้ยินดีพอใจกลัวบาป กลัวกรรม ให้รู้ว่าอะไรควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติและไม่ควรทำให้ผู้อื่น เดือดร้อน ไม่ว่า จะเป็น ทางวาจา หรือการกระทำ ได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวันบางครั้งมีปากเสียงกับคนในครอบครัว ก็มักจะนึกถึงคำสอนให้ยินดีพอใจสันโดษของปู่ ย่า ตา ยายว่าคนเราจะอยู่กันสักกี่ปีเอาอะไรไปไม่ได้ สิ่งที่เป็นอยู่มันก็แค่เปลือกหรือหัวโขนเท่านั้น ถอดออกแล้วก็ไม่มีเหลืออะไรเลยทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ อริยวัฒนวงศ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย นครปฐม, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

ถึงแม้จะไม่ร่ำรวยก็ตาม^{๓๑}ครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมเพราะฉะนั้นถ้าครอบครัวประพฤติสันโดษ เป็นตัวอย่างให้เห็น ลูกหลาน สมาชิกในครอบครัวก็ทำตาม โดยไม่รู้สึกลัวผิด เพราะไม่ทำความเดือดร้อนให้ตัวเองและผู้อื่น สังคมมีครอบครัวที่ดีไปด้วย^{๓๒}ครอบครัวเราพ่อแม่ต่างก็ทำงาน แต่ก็พยายามดูแลลูก ๆ ในเวลาเย็นหลังเลิกงานก็ไม่ห่อ เสาร์ อาทิตย์ชวนลูก ๆ ไปทาน ข้าว ไปดูหนัง ไปลอยกระทงไปเที่ยวต่างจังหวัดเยี่ยมปู่ ย่า ตา ยายพร้อมกันบ้าง หรือบางอาทิตย์ให้ลูกไปเรียนธรรมะที่วัด โดยพ่อแม่ก็ไปด้วยกัน^{๓๓}แน่นอนทีเดียว ครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบอย่างทุกประการของลูก ครอบครัวสนับสนุนความสันโดษและการศึกษาเป็นสิ่งแรก สนับสนุนให้ยินดีพอใจในการทำ ความดีตามหลักศาสนา โดยอนุญาตให้ลูกได้บวชเณรภาคฤดูร้อนตอนที่ลูกเรียนอยู่ชั้น ม.๔ สนับสนุนให้นั่งสมาธิเพื่อฝึกหัดให้จิตใจสงบ ตักบาตรตอนเช้าและยินดีพอใจเสียสละเวลาไปวัดพร้อมครอบครัวในวันอาทิตย์ ^{๓๔}ปัจจุบันค่านิยมของสังคมไทยเป็นปัญหา สร้างให้ครอบครัวมีความฟุ้งเฟ้อ ไม่รู้จักคำว่าพอ เลียนแบบความเห็นแก่ตัว เอาแต่ได้ ถ้าครอบครัวมีเศรษฐกิจไม่ดี ครอบครัวไม่เข้มแข็งไม่สนใจความสันโดษ คนในครอบครัวต้องสนใจชักนำไปเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาเพื่อตัดความฟุ้งเฟ้อนั้นเสีย ^{๓๕}

ศาสนา

๒. ปัญหาด้านองค์กรทางศาสนา องค์กรทางศาสนา เช่นวัด มีการปลูกฝังและเผยแพร่ทางศาสนา การปฏิบัติตนตามหลักธรรมศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาการประพฤติปฏิบัติที่ดีเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำองค์กรทางศาสนา นักบวช และศาสนิกชน สร้างศรัทธาแก่ประชาชนให้ยึดเอาหลักทางศาสนาเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต มีการอบรมหรือเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน องค์กรทางศาสนาจะต้องรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อทำให้เยาวชน ไม่มององค์กรทางศาสนาว่าล้าหลังใช้ประโยชน์ไม่ได้ ซึ่ง

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริชนบดี, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ น.ส.จรรุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร์ เดชเตชะสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ น.ส.จรรุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

ขึ้นอยู่กับ การปรับตัวของ องค์การทางศาสนานั้น ๆ^{๓๖}ควรจัดการทำความสะอาดและความสวยงามของวัด ทำให้ไม่น่ากลัว ทำให้มีคน อยากเข้าวัดมากขึ้น^{๓๗}องค์การทางศาสนาเป็นที่ขัดเกลาลัทธิของผู้นั้นในชุมชน การเผยแพร่ศาสนา การพึ่งเทศน์ ฟังธรรมและร่วมสนทนาธรรมในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความรักกัน มีศาสนาเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจ^{๓๘}ผู้นำขององค์การศาสนาต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ไม่เป็นข่าวแบบปัจจุบันที่ไม่ดี ทำให้ ธรรมะเป็นเรื่องน่ารู้ น่าสนุก ไม่น่าเบื่อ และดูไม่เป็นเรื่องสำคัญ ต้องมีลีลาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในการพูดกับฆราวาส^{๓๙}สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ต้องดูสงบ ไม่วุ่นวาย ปราศจากอบายมุข มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาโดยร่วมกันทั้งครอบครัวและโรงเรียน^{๔๐}การอบรมปลูกฝังต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน สอนความสันโดษให้ดูทันสมัย แต่ยังคงแก่นแท้ของวิถีพุทธอยู่^{๔๑}วัดต้องจัดกิจกรรมที่น่าสนใจให้บุคคลเข้าไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา การทำให้บรรยากาศของวัดไม่น่าเบื่อ มีการจัดเทศนาโดยเชียววิทยาการที่มีความสามารถกระตุ้นให้ผู้คนสนใจ^{๔๒}สมัยนี้พวกเขาวัยชนเกิดมาในยุควิทยาศาสตร์ จึงไม่ค่อยเชื่อเรื่องนรก สวรรค์จะให้นั่งสมาธิก็บอกไปว่าได้อะไร สมาธิดีแล้วจะได้คิดอะไรได้ดี ก็ว่าไปบอกแบบมีเหตุผล เพราะศาสนาไม่ปรับตัวให้เข้าหาวัยรุ่นกับเยาวชน หากยังมีแต่การสวดมนต์ มานั่งฟังเทศน์ ก็คงไม่มีเยาวชนสนใจ แต่ยั้งดีที่พระสมัยนี้บางท่านยินดีพอใจปรับตัวใช้สื่อต่าง ๆ ในการบรรยายธรรม มีลีลาวาทีศิลป์ ในการพูดอย่างท่าน ว.วชิระเมธีที่พัฒนาเรื่องศาสนาให้ทันสมัย^{๔๓}หากถามว่าเหมาะสมไหมที่พระบางรูปเข้าไปเล่น

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายพยุห ศรัณยูธาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเต๊อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ น.ส.จารุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร์ เดชเดชะสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเต๊อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ลำตระกุล, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเต๊อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายศรีชัย แสงทอง, ครูสอนภาษาอังกฤษโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

เว็บไซต์ต่าง ๆ บนอินเทอร์เน็ต ก็สมควรหาพระรูปนั้นใช้มันในการเผยแพร่ศาสนาสอนให้คนรู้ถึงความสันโดษ^{๔๔}วัดต้องมีการจัดกิจกรรมที่สามารถให้เยาวชน ๆ หรือทุกคนทุกวัยให้สามารถ เข้าถึงได้ มีการอบรมเผยแพร่หลักทางศาสนาโดยไม่ปิดป้อง นักบวชในศาสนาให้ประพฤติตัวให้เป็นคนสันโดษที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม^{๔๕}

ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

๓. ปัญหาทางด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนด้านความสันโดษ โดยที่สมาชิกในชุมชนมีความสันโดษยินดีเห็นคุณค่าในตนเอง มีสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนสะอาด สงบ ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ยาเสพติด ชุมชนร่วมกันสนับสนุนการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำชุมชน มีการยกย่องชมเชยบุคคลที่มีความสันโดษในสังคมเพื่อเป็นกำลังใจต่อไป และ ชุมชนร่วมสนับสนุนการรับรู้ผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ ทั้งทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และวิทยุหรือผ่านสื่ออื่น ๆ ถ้าสภาพแวดล้อมในชุมชนสะอาด สงบ ไม่มีผู้ร้าย แสดงว่าคนในชุมชนนั้นมีคนที่มีความสันโดษกันอยู่ไม่น้อยเลยทีเดียว^{๔๖}สถานการณ์ค่านิยมในปัจจุบัน เยาวชนสามารถได้รับรู้ ได้เห็นทำให้ซึมซับเรื่องอย่างรวดเร็วจากสิ่งรอบตัว ถ้ามีการกำหนดขอบเขตการรับรู้เรื่องไม่ดีจากครูและผู้ปกครอง ชุมชน มีการอธิบาย สิ่งที่เกิดขึ้นว่าอะไรควรรับรู้หรือเชื่อถือได้แค่ไหน ควรเอาเป็นแบบอย่างหรือไม่^{๔๗}การมีส่วนร่วมพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน/ชุมชน การแลกเปลี่ยนข่าวสาร การรับรู้ สถานการณ์รอบด้าน การเอาใจใส่ ความเป็นมิตรอันดีกับเพื่อนบ้าน/ชุมชน เพื่อความสงบ มั่นคงปลอดภัยของชุมชนที่อาศัยอยู่^{๔๘}ชุมชนมีความรักใคร่ปรองดอง ร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างความสันโดษเช่น ทำความสะอาดชุมชน ร่วมกันทำบุญทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ^{๔๙}ทุกวันนี้คนหันหน้าหนีกันโดยเห็นง่าย ๆ จากเรื่องการเมืองเพราะคนขาดความ

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กรีกกรอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์ น.ส.อรรณภรณ์ เรืองจุ้ย, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและเจ้าหน้าที่พัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นางกมลกลทิพย์ ดาผิวดี, หัวหน้ากลุ่มสาระพลานามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางสมคิด รอดผล, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและเจ้าหน้าที่พัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สันโดษตามที่ได้ พอใจตามกำลัง ยินดีพอใจตามสภาพ ไม่เคารพคนอื่น โลกมากไม่มีวินัยในตนเอง จนทำให้ประเทศล่มจมเพียงเพราะต้องการเข้าไปโกงกินในรัฐบาลสื่อที่วิธีกเห็นกันง่าย ๆ ละครหลังข่าว นิติสารชุบชิบดาราไม่ได้ประโยชน์ใด ๆ เลย และยังได้ตัวอย่างไม่ดีด้วย^{๕๐}ปัจจุบันคนในชุมชนไม่มีความสันโดษในความรัก ต้องเสริมสร้างให้มีความยินดีพอใจรักใคร่ผูกพันกัน และมีผู้นำที่ดีดูแลชุมชนให้สะอาด สงบ ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ยาเสพติด ทุกวันนี้คนในสังคม ชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ของตนมากกว่าส่วนรวมทำให้ขาดจิตอาสา^{๕๑}ชุมชนแต่ละชุมชนต้องมีความสันโดษยินดีเห็นคุณค่าในตนเองกัน เห็นคุณค่าของ คนอื่นและสิ่งที่ใช้สอยร่วมกันคอยช่วยเหลือกันเพื่อความสุขของชุมชน ช่วยกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ^{๕๒}

โรงเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอน

๔. ปัญหาด้านโรงเรียน โรงเรียนต้องมีการสนับสนุนจัดกิจกรรมเสริมสร้าง ความสันโดษของโรงเรียน มีการยกย่องเชิดชูเกียรติ ผู้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความสันโดษ ผู้บริหารระดับชาติ ท้องถิ่น โรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีด้านความสันโดษ รัฐบาลมาจากนักการเมือง นักการเมืองในสภามีอิทธิพลและสนใจการเมืองและไปเลือกตั้งคนสันโดษที่ประสบความสำเร็จในชีวิต การเรียนเพื่อบ้านเมือง^{๕๓}ให้นักการเมืองทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความสันโดษให้เยาวชนทำตาม^{๕๔}ผู้บริหารในภาครัฐและเอกชนต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความสันโดษรัฐและเอกชนต้องยกย่องผู้บริหารในภาครัฐและเอกชนที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความสันโดษ^{๕๕}ข้าราชการทุกระดับชั้นต้องแสดงความจริงใจทำงานอย่างถูกต้อง และยุติธรรม เป็นตัวอย่างที่ดี โดยเฉพาะข้าราชการระดับผู้บริหารมักจะพูดเรื่องความสันโดษ แต่ตัวเองไม่ได้ปฏิบัติตามที่ตัวเองพูดไว้ มักมีข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิดยูตตลอดเวลา พวกบุคคลเหล่านี้บางคน มีการคดโกง ทฤษฎีต่อ

^{๕๐} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเดชสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

หน้าที่ของตัวเอง และหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง^{๕๖}รัฐและเอกชนให้การยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้ที่ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ทำให้ผู้อื่นเกิดกำลังใจในการทำความดีต่อไป^{๕๗}จัดกิจกรรมศาสนา เน้นให้ทันสมัยเหมาะกับวัยรุ่นน้อย ที่มีอยู่นี้เยาวชน ๑ ไม่เข้าร่วม หรอกนะ^{๕๘}ภาครัฐต้องเป็นตัวอย่างสนับสนุนกิจกรรมและโครงการที่ดีต่อสังคม ต้องเชิดชูเกียรติผู้ที่เป็นแบบอย่างที่ดี ต้องสันโดษยินดีเห็นคุณค่าในตนเอง ต้องโปร่งใส ต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่เห็นแก่ตัวและพวกพ้อง จัดการสื่อสารให้ดีเหมาะสมกับสภาพสังคม และรณรงค์ส่งเสริมความสันโดษ^{๕๙}ตัวอย่างที่ดีที่ได้รับการยกย่องจากภาครัฐ และเอกชนย่อมทำให้ผู้ที่ได้พบเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ ซึมซับสิ่งเหล่านี้เข้าไป และรัฐควรเสริมสร้างด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการยกตัวอย่าง เช่น กิจกรรมต่าง ๆ ของเยาวชนที่เสริมสร้างความคิดในเชิงบวก การให้เยาวชนมีโอกาสไปทำกิจกรรมร่วมกับ ชุมชนต่าง ๆ อย่างทั่วถึง มิใช่การบอกเล่าเพราะคนในปัจจุบันไม่ค่อยให้ความสำคัญในการอ่านหรือฟังมากนัก การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือจัดค่ายคุณธรรมต่าง ๆ ทำให้มีความคิด ความเข้าใจโดยการซึมซับความสันโดษอย่างไม่รู้ตัว^{๖๐}รัฐจัดโครงการเข้าค่ายดี ๆ ยกย่องเชิดชูเยาวชนที่มีความสันโดษดีเด่น^{๖๑}สนับสนุนความรู้และโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับความสันโดษ โดยปัญหาที่พบคือ ขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุน^{๖๒}จัดการเข้าค่ายความสันโดษแห่งชาติโดยนำตัวแทนเยาวชน ๑ จากทุก ๆ โรงเรียนมาเข้าค่ายคุณธรรมที่เน้นในเรื่องความสันโดษเป็นพื้นฐาน^{๖๓}จัดการรณรงค์ กระบวนการเสริมสร้างความ

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ลำตระกูล, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางกมลกลทิพย์ ดาผิวดิ, หัวหน้ากลุ่มสาระพลานามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมืองนครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและเจ้าหน้าที่พัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางสมคิด รอดผล, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายบุญส่ง ตระกูลสุนทร, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีนุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กรีกอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นางยุวดี สุวรรณนที, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐.

สันโดษ จัดแรลลีความสันโดษ^{๖๔}ภาคีรัฐส่วนใหญ่ชอบสร้างภาพพจน์ในทางที่ดี แต่จริง ๆ แล้วปฏิบัติลำบาก ภาคเอกชนก็ชอบทำบุญเอาหน้า เบื้องหลังก็เพื่อธุรกิจของตน โดยไม่สนใจว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนจะดีหรือแย่แค่ไหน ขอให้ธุรกิจของเราทำยอดได้ ต้องทุ่มงบเท่าไรก็ยอม^{๖๕}

สื่อสารมวลชน ๕. ปัญหาด้านสื่อสารมวลชน สื่อไม่เสนอตัวแบบที่ดีของความสันโดษ หรือเสนอแต่สิ่งที่เป็นตัวขัดขวางความสันโดษ โดยความเป็นจริงตัวแบบที่ดีในสังคมก็มีมากแต่สื่อเข้าไม่ถึงหรือไม่แสวงหาลงเป็นข่าวสาร หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนไม่มีนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนนำหลักความสันโดษไปปฏิบัติอย่างจริงจัง^{๖๖} เพราะในปัจจุบันสื่อเป็นสิ่งที่สำคัญในสังคมชุมชนของเราส่วนมากสามารถรับสื่อได้เกือบทุกประเภท ถ้าสื่อไม่ชักชวนไม่โฆษณาประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนเห็นข่าวจากโทรทัศน์วิทยุ หรือสื่อมือถือ อินเทอร์เน็ต ซึ่งล้วนแต่เข้าถึงได้ง่าย และสื่อสารเฉพาะตัวได้เลย แต่ไม่ค่อยมีรายงานที่เกี่ยวกับคุณธรรมความสันโดษ^{๖๗} จึงควรจัดงบประมาณสนับสนุนส่งเสริมให้มีรายการธรรมะที่เข้าใจง่าย ๆ โดยมีพระวิทยากรที่มีชื่อเสียงมาถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักความสันโดษทางสื่อมาก^{๖๘} ๆ บ่อย ๆ เพื่อให้ความหมายที่เข้าใจง่ายถูกต้อง ไม่สื่อสารผิดเพี้ยนซึ่งจะทำให้เยาวชนเข้าใจผิด ในเรื่องของหลักการความสันโดษ

๔.๒.๓ บุรณาการแนวคิดหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบูรณาการแนวคิดหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

^{๖๔} สัมภาษณ์ น.ส.จาร์วรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายศรีชัย แสงทอง, ครูสอนภาษาอังกฤษโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีนุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์ น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

ครอบครัว

๑. บุรณาการแนวคิดหลักความสันโดษ จากครอบครัว การเสริมสร้างความสันโดษจะต้องอบรม และพูดคุยกับเยาวชนให้มีความรู้ในด้านหลักความสันโดษและครูและผู้ปกครองที่อยู่ใกล้ชิดจะต้องปฏิบัติให้ดูก่อน และจะต้องส่งเสริมให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมสังคมต่าง ๆ ที่ให้ประโยชน์ต่อสังคมที่ดี และควรชี้ให้เห็นคุณค่าแท้คุณค่าเทียมในการอุปโภคบริโภคสิ่งต่าง ๆ ว่าอย่างไรไม่ดี อย่างไรดี โดยการพูดบอกอย่างมีเหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์ต่อว่าลูกหลานหรือพูดจาซ้ำเติม รับฟังปัญหาเป็นที่ปรึกษาบุตรหลานและเสนอแนะแนวปฏิบัติอย่างถูกต้อง ดังต่อไปนี้

การบูรณาการแนวคิดหลักความสันโดษจากครอบครัวควรเริ่มจากบูรณาการตั้งแต่เยาวชน โดยการสอนและเป็นแบบอย่างที่ดี มีการชี้แนะในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อให้เยาวชนมีสำนึกที่ดี ให้ความสันโดษยินดีพอใจในครอบครัวคือพ่อแม่ พี่น้อง ญาติผู้ใหญ่ ไม่อยากทำความผิด กลัวพ่อแม่เสียใจ เป็นการบูรณาการความสันโดษอันถึงงามจนถึงวัยผู้ใหญ่^{๖๙}ครูและผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติในเรื่องความสันโดษเช่นความประหยัดมัธยัสถ์ รู้คุณค่าของทรัพย์สินให้เยาวชนดูเป็นตัวอย่าง เพราะเยาวชนเป็นวัยที่ลอกเลียนแบบพฤติกรรม การสั่งสอนด้วยปากอย่างเดียวจะไม่ได้ผลลัพธ์เท่าที่ควร การชวนกันไปทำบุญทำทานด้วยในวันหยุดหรือในโอกาสสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เป็นการเพิ่มเติมถึงความเสียสละไม่โลภตระหนี่^{๗๐} ควรเริ่มจากการประพฤติสันโดษเป็นแบบอย่างให้ดูก่อนเพราะว่าเยาวชน ชอบเรียนรู้โดยการเลียนแบบใหญ่ ฉะนั้น ผู้ใหญ่ในครอบครัวแต่ละครอบครัวมีอิทธิพลมากสำหรับการมีความสันโดษชนิดต่าง ๆ ของเยาวชนรุ่นหลัง^{๗๑} การบูรณาการความสันโดษนั้นเกิดจากครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่ควรอบรม ปณิสาปลูกด้วยการไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยเห็นคุณค่าของสิ่งอุปโภคบริโภค การพาเข้าวัดเพื่อเข้าใจหลักความสันโดษที่พระสงฆ์ได้ทำให้ดูเป็นต้นแบบว่าเป็นการฝึกสันโดษอย่างแท้จริง ทำให้มีสุขภาพจิตที่ดีมีแบบอย่างที่ดีในรูปแบบของพฤติกรรมแห่งความสันโดษและไม่สันโดษในการทำบาปหันมาสันโดษในความดีมากขึ้น^{๗๒} เพราะพระ

^{๖๙} สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและเจ้าหน้าที่พัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้ วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

สั่งสอนเรื่องความสันโดษต่าง ๆ ให้รู้เข้าใจว่าการยินดีพอใจทำความดีแม้เพื่อนจะไม่เห็นด้วย แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ดีต้องสันโดษยินดีที่จะทำด้วยความมั่นใจ^{๗๓}

วัดศาสนสถาน

๒. บุรณาการแนวคิดหลักความสันโดษจากองค์กรศาสนาควรวาเยวชน ยาวชนไปเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนการเรียนรู้หลักธรรมจากศาสนา และศาสนสถาน ควรจะสอนให้เยวชนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของศาสนาและควรจะไปเข้าการอบรมและให้ความรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์จริง และให้โอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดีในสังคมวัดใกล้โรงเรียนให้เยวชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดเพิ่มจิตอาสา เช่น ทำความสะอาด กวาดใบไม้ใบหญ้า ทาสีผนัง จัดบรรยายธรรมในวัดเพื่อให้เยวชนได้สัมผัสบรรยากาศจริง ๆ ให้วัดจัดกิจกรรมแบบเข้าค่ายธรรมะ จัดรายการธรรมะแล้วมาเปิดให้เยวชนดู อาจจะต้องใช้เรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ สมทานศีล ๕ มาใช้ประกอบการทำกิจกรรม เพื่อให้เยวชนซาบซึ้งถึงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควรทำ จัดทำเว็บไซต์ทำ CD เกี่ยวกับธรรม ให้เยวชนสนใจที่จะเรียนรู้ธรรมะต่าง ๆ นำเสนอธรรมะที่ส่งเสริมความสันโดษคือ อิทธิบาท ๔ ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาหรือข้อคิดในรูปแบบที่ไม่น่าเบื่อ จัดทำสื่อที่ดึงดูดความสนใจและให้ข้อคิด ประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เสริมสร้างศาสนา เพื่อบุรณาการให้เยวชนเข้าร่วมเรื่องทางศาสนาสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนาพุทธบุรณาการด้วยการเทศน์เป็นส่วนใหญ่เป็นการบุรณาการให้เยวชนเชื่อหรือศรัทธา ในสิ่งที่ถูกต้องเป็นเรื่องบุญบาป การทำบุญ สอนโดยสอดแทรกความสันโดษคือหลักความสันโดษ เพราะผมคิดว่าการสอดแทรกท่านจะไม่ได้พูดโดยตรง ทำให้คนฟังเบื่อ แต่จะแต่งเรื่องขึ้นไม่ว่าจะจริงหรือไม่ แต่สามารถทำให้เราสนใจ และเราซึมซับไปเอง^{๗๔}ควรจัดเป็นค่ายทางคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นในเรื่องความสันโดษ ซึ่งฟรีทุกอย่าง สะดวกสบายและได้ความรู้ ความสนุกสนานทำให้ไม่กลายเป็นเรื่องยุ่งยาก^{๗๕}บุรณาการแนวคิดหลักความสันโดษจากองค์กรศาสนา ควรวาเยวชนไปเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนการเรียนรู้หลักธรรมจากกิจกรรมทางศาสนา และศาสนสถาน ถ้าโรงเรียนมีพระภิกษุมหาเถรให้ฟังและควรทำอย่างต่อเนื่องและจัดให้มี การใส่บาตรก็ทุกสัปดาห์เพื่อฝึกการให้

^{๗๓} สัมภาษณ์ นางอำภัพันธ์ ธานีธราจาร, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยา อ. เมือง จ. นครปฐม, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๗๔} สัมภาษณ์ น.ส.อรรณภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ. เมือง นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีบุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

ทานเสียสละวัตถุจะทำให้เยาวชนไม่โลภมาก^{๗๖}ไปเข้าค่ายฟังธรรมเรื่องสันโดษจากพระสงฆ์ เช่น ฟังหลักความสันโดษกับพระมหาสมปอง และสามารถรับความรู้ไปในตัวด้วย^{๗๗}ให้มีกิจกรรมทำความดีเพื่อพ่อหรือทำเพื่อส่วนรวมฝึกสันโดษที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมเชิงจิตสังคมในเรื่องของจิตอาสา ให้มีการจัดเข้าค่ายคุณธรรมที่เน้นเรื่องความสันโดษ นำพระมาเป็นวิทยากรนำทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการฝึกสมาธิ การช่วยเหลือคนชราให้เยาวชนฟัง โดยเฉพาะมีการทำบุญสัปดาห์ ๆ ละ ๑ ครั้ง และมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา^{๗๘}บูรณาการความสันโดษมาทางอินเทอร์เน็ต เพราะสมัยนี้ข้อมูลจะสามารถถ่ายทอดไปยังกลุ่มเป้าหมายทางโลกไซเบอร์ได้รวดเร็วมาเพื่อให้เยาวชนเข้าใจหลักความสันโดษอย่างแท้จริงว่ามีใช้ไม่ต้องการอะไรอยู่เฉย ๆ ไม่พัฒนาอะไร แต่เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจคือสันโดษในการทำมาดี แต่ไม่สันโดษในการทำชั่ว ไม่สันโดษในวัตถุที่เกินเลบความจำเป็น^{๗๙}เสริมสร้างความสันโดษทางศาสนาที่ควรทำคือ น่าจะมีกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนสนใจในวัดหรือศาสนาสถานต่าง ๆ เพราะเมื่อพูดถึงเรื่องความสันโดษ เยาวชน ๙๐ % จะเบื่อมากจึงควรจะมีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น การนันทนาการที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ทันยุคทันสมัย อาจจะสอดแทรกความรู้และความสนุกสนานกันไปจะได้ไม่น่าเบื่อ^{๘๐}วัดควรบูรณาการความสันโดษด้วยเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้รับฟังสามารถเข้าใจและเข้าถึงได้มากขึ้น ควรประยุกต์กับชีวิตประจำวัน เช่น การเทศน์แบบของพระมหาสมปอง ที่นำการเล่นเรื่องแทรกหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับหลักสันโดษ และของ ท่าน ว.วชิรเมธี ก็เช่นกัน เป็นการบูรณาการการศึกษาเข้ากับศาสนา น่าสนใจหรือไม่เป็นอย่างวิยรุ่นเช่นกัน^{๘๑}

โรงเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอน

^{๗๖} สัมภาษณ์ นสจรรุวรรณ ปทุมสูติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นางสุพัตรา อิมจิตร, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเต๊อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์ น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กรีกครอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีนุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานทั่วไปโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

๓. การบูรณาการเริ่มจากครูประจำชั้นต้องทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้เยาวชนเห็น พร้อมทั้งให้ งานที่ทำเป็นกลุ่มโดยครูจะเป็นผู้เริ่มกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ให้เยาวชนทำหลังจากนั้นให้เยาวชนเริ่ม ประสานงานกันเอง แล้วให้มารายงานให้ครูทราบอย่างน้อย ๒ วันต่อครั้ง โดยถามถึงปัญหาของงานว่า เป็นอย่างไร คนในกลุ่มให้ความร่วมมือหรือไม่ หลังจากนั้นครูจะเป็นผู้สรุปผลของการทำงานให้ เยาวชน ถึงสาเหตุของงานที่ให้เป็นเพราะอะไร ผลของงานออกมาดีมากน้อยอย่างไร เพราะเกิดจาก ความสนใจโดยยินดีอย่างไร ซึ่งการทำอย่างนี้จะทำให้เยาวชนสามารถปรับปรุงตัวเองได้ และเป็น บทเรียนที่ดีในด้านสันโดษยินดีในงานที่ทำ^{๘๒}พาเยาวชนไปเข้าค่ายเพื่อทำให้เกิดความสันโดษยินดีเห็น คุณค่าในตนเองปีละ ๒-๓ ครั้ง ยกย่องเชิดชูเยาวชนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียนเพราะความ สันโดษยินดีในการทำหน้าที่เรียนหนังสือหน้าเสาธงหลังเคารพ ธงชาติ ยกย่องเยาวชนศิษย์เก่าที่จบไป แล้วและเชิญศิษย์เก่ามาพูดให้เยาวชนรับรู้ว่าการทำตัวอย่างให้เป็นคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิต การเรียนด้วยความสันโดษ^{๘๓} ครูควรใช้การตักเตือนเยาวชนความสันโดษ คือเวลาเยาวชนทำอะไรผิด จะไม่สันโดษ แต่ควรให้อีกาส ไม่ใช่เยาวชนทำผิดแล้วต้องโดนลงโทษทันที สันโดษยินดีกับการ ยึดหยุ่นไม่เคร่งกฏระเบียบจนเกินไป ควรให้ผู้บริหารมาพบปะเยาวชนตอนเรียนบ้างเพื่อมาคุยว่าเล่า เรียนกันยังไง^{๘๔}การมีการตักบาตรที่โรงเรียน หรือมีการอบรมหรือเข้าค่ายต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นถึงหลัก ความสันโดษแบบต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะการบูรณาการ ให้มีจิตสำนึกต่าง ๆ มีค่ายจิต อาสา ทำดีเพื่อแผ่นดิน เพื่อให้เกิดจิตสาธารณะและที่สำคัญคือผู้บริหารและครูอาจารย์ควรเป็น แบบอย่างที่ดีในความสันโดษซะก่อน^{๘๕}กระบวนการการบูรณาการความสันโดษที่โรงเรียนคือ ๑) มี การเข้าค่ายคุณธรรมให้มากขึ้น ๒) เรียนเชิญผู้ที่ประสบความสำเร็จเพราะความสันโดษมาอบรม เสริมสร้างความสันโดษ ๓) จัดกิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมด้านความสันโดษให้มากขึ้น และให้พระมี ส่วนร่วมมากขึ้น ๔) ยกย่องเยาวชนที่มีพฤติกรรมสันโดษยินดีในการทำความดีแม้จะต้องเสียเพื่อนไป

^{๘๒} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๓} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ. เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๔} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นางสาวพัชรา อิมจิตร, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

เพื่อให้เป็นกำลังใจในการทำความดีต่อไป^{๘๖} จัดพาไปอบอรมนอกสถานที่เพื่อให้เยาวชนรู้จักความ
 สันโดษอย่างแท้จริง เพราะผมคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เพราะเวลาไปเข้าค่ายอบอรมนั้นได้ออกไปนอก
 สถานที่อุปกรณ์เครื่องใช้อาหารปัจจัย ๔ เป็นสิ่งที่เยาวชนจะต้องสันโดษยินดีตามที่ได้ ตามที่มี ตาม
 สมควร ทำให้เยาวชนรู้สึกตื่นเต้นและที่สำคัญจะทำให้เยาวชนนั้น ๆ ได้มีสติ ความมีวินัย ความ
 รับผิดชอบ ในการเข้าค่ายอบอรมจึงเป็นการฝึกฝนความสันโดษนี้อีกด้วย^{๘๗} ควรให้เยาวชนทุกระดับไป
 เข้าอบอรมเรื่องความสันโดษ ที่วัดอย่างน้อย ๓ วัน ขึ้นไปเพราะการเข้าค่ายเพียง ๑ วัน ในโรงเรียนนั้น
 ไม่ได้ช่วยให้เยาวชนได้รับความเข้าใจเรื่องความสันโดษ อะไรเลย เป็นเพียงการบังคับที่บางทีเยาวชน
 อาจ ไม่เต็มใจ การที่จะได้เข้าใจความหลักความสันโดษทำไมเราต้องนิมนต์พระมาในโรงเรียนในเมื่อ
 สภาพแวดล้อมสมบูรณ์อยู่ในวัด เราควรให้เยาวชนเยาวชนเข้าวัดบ่อย ๆ เพราะถ้าพูดตามตรงสมัยนี้
 เข้าวัดก็เพื่อจะได้มีโอกาสไปดูความสันโดษที่เป็นรูปแบบอย่างแท้จริงคือการเป็นอยู่การปฏิบัติตนการ
 ใช้สอยปัจจัย ๔ ของพระสงฆ์นั้นเองและที่สำคัญคือได้ฟังเทศน์ธรรมเป็นการเจริญปัญญาด้วย^{๘๘}
 โรงเรียนควรเน้นด้านการปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสา เช่น พาเยาวชนไปช่วยทำงานในบ้าน เลี้ยงเด็ก
 กำพร้า เสริมสร้างผู้ที่มีความสันโดษในงานจิตอาสาให้เป็นแบบอย่าง ผู้บริหาร/ครู ควรทำตัวเป็น
 แบบอย่างที่ดี ไม่เป็นคนคดโกงตามหลักความสันโดษในวัดอุในรายได้ที่มี ทำหน้าที่และทำให้ดียิ่งขึ้น
 เป็นแบบอย่างให้เยาวชนดู เพื่อเยาวชนจะได้ปฏิบัติตาม^{๘๙} โรงเรียนควรเปิดกว้างที่จะให้เยาวชนมีส่วน
 ร่วมใน การเปลี่ยนแปลงพัฒนามากขึ้น รวมถึงร่วมกันกำหนดกฎของโรงเรียนเป็นระยะ ๆ เพราะ
 ปัจจุบันกฎของโรงเรียนหลายประการถูก กำหนดโดยผู้บริหารและบุคคลเฉพาะกลุ่ม ซึ่งไม่ได้มีการ
 เปลี่ยนแปลงเป็นเวลานานจนเกิดความล้าหลังและไม่เกิดประโยชน์ เมื่อไม่เกิดประโยชน์และยังคง
 บังคับใช้ต่อไปก็จะทำให้เยาวชนอึดอัดใน และเกิดความอยากละเมิดกฎของโรงเรียนในที่สุด เช่น

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กรีกรอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.
 นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม,
 ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๘} สัมภาษณ์ น.ส.จรรวรณ์ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม,
 ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเดชสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.
 นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

กฎระเบียบเรื่องทรงผมและเครื่องแต่งกาย หากคำนึงถึงสิทธิของเยาวชนและปรับปรุงให้เยาวชนมีสิทธิเสรีภาพยิ่งขึ้น ก็จะดำรงอยู่ได้โดยไร้ปัญหาและไม่มีการผิดกฎระเบียบเพราะเกิดสันโดษ^{๙๐}

ชุมชนสังคม

๔. บุรณาการแนวคิดหลักความสันโดษจากชุมชนสังคมการเสริมสร้างทางสื่อให้มากกว่านี้ให้เห็นบ่อย ๆ ได้ยินบ่อย ๆ หรือมีการชักชวนให้ปฏิบัติ ก็จะเป็นการเสริมสร้างไปในตัวเอง หน่วยงานสื่อสารมวลชน ทางสังคมการเสริมสร้างความสันโดษอย่างกว้างขวางให้มีประสบการณ์มาก ๆ จากได้รับข่าวสารทางโทรทัศน์ ควรจัดการให้มีรายการธรรมะที่ง่ายต่อการเข้าถึง ช่วยในการนำเสนอสื่อในสิ่งที่สร้างสรรค์ บุรณาการความสันโดษ ในสังคมที่ดีที่สุดเพราะปัจจุบันสื่อเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในสังคมโลก ควรจะมีการเสริมสร้างความสันโดษของภาครัฐและเอกชน สื่อมวลชนไปในทางที่ดีและสื่อเป็นส่วนสำคัญในการแพร่กระจายข่าวควรจะต้องและเป็นเรื่องจริง ถ้าในกรณีไม่มีข่าวจริง ควรจะงดการแพร่กระจายข่าว เพราะปัจจุบันการสื่อสารในยุคนี้รวดเร็วมาก ถ้าสื่อสารผิดให้ความรู้ที่ผิด ๆ เยาวชนจะจำแบบผิด ๆ ทำให้อาจจะเข้าใจผิดในการปฏิบัติ จัดกิจกรรมช่วยให้เยาวชน เข้าถึงความสันโดษมากขึ้น จัดรางวัลให้แก่เยาวชนที่ดี สร้างสื่อ สร้างความคิด นิยามดี ๆ ให้แก่เยาวชน การนำพระสงฆ์มาเทศน์ที่โรงเรียนมาบรรยายเกี่ยวกับความสันโดษแบบต่าง ๆ ที่บุคคลพึงมีให้พระ แม่ชี จัดทำกิจกรรมปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิแก่ชุมชน มีการนำคนในชุมชน วิทยากร พระสงฆ์ด้านความสันโดษ ปลุกกระแสสังคมด้วยความสันโดษ และหลักความสันโดษจัด วิทยากร มาอบรมให้เยาวชนเยาวชน เพื่อปลุกฝังการทำความดี ความมีวินัยให้หลักความสันโดษการ กตัญญูคุณต่อพ่อแม่ อาจารย์ และบุคคลต่าง ๆ ที่มีพระคุณแก่ตัวเยาวชน การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้บริหารระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นและชุมชน ผู้นำของประเทศ ท้องถิ่น ชุมชน เป็นตัวอย่างได้ดีให้ ทำแบบจริงจัง ไม่ใช่ทำเพื่ออำนาจชื่อเสียง ของผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร แต่ให้ใช้ประโยชน์ท้องถิ่นมาใช้ ประกอบกันไป^{๙๑}ควรจะมีการเสริมสร้างความสันโดษของภาครัฐและเอกชน สื่อมวลชนไปในทางที่ดี และสื่อเป็นส่วนสำคัญในการแพร่กระจายข่าวควรจะต้องและเป็นเรื่องจริง ถ้าในกรณีไม่มีข่าวจริงควรจะงดการแพร่กระจายข่าว^{๙๒}ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียน ชุมชนทำจะใกล้ชิดกับ

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียนโพธิ์มะเดื่อ วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีนุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

เยาวชนมากกว่า และอาจจะเป็นในกลุ่มคนที่สันโดษยินดีในการทำงานที่ประสบความสำเร็จในชีวิต^{๙๓} นำเยาวชนไปร่วมกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระราชดำริรัชกาลที่ ๙ ความสันโดษพอเพียงตามหน่วยงานที่จัดเช่นการทำเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นอย่างไรและกลับมาให้เยาวชนทำรายงานว่าสิ่งที่ไปได้ข้อคิดว่าย่เกี่ยวข้องกับความสันโดษอย่างไร เชิญผู้ใหญ่ของบ้านเมืองที่มีชื่อเสียงมาพูดให้เยาวชนฟังเรื่องสันโดษหลักความสันโดษในวัตถุธำทำแล้วจะเกิดผลดีอย่างท่านอย่างไรอย่างทำจำลอง ศรีเมือง ท่านเอาหลักสันโดษมาบูรณาการกับวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืนและมีประโยชน์กับส่วนรวม^{๙๔}จัดฟังเทศน์ ฟังธรรมเพื่อลดละเลิกความฟุ้งเฟ้อทางด้านวัตถุมำสู่ความสันโดษครั้งใหญ่ใจกลางเมือง และเปิดให้ประชาชนทุกแห่งที่มำเข้าร่วมฟังกันแล้วนำความรู้กลับไปใช้^{๙๕}สื่อสารมวลชนช่วยในการเสนอสื่อในสิ่งที่สร้างสรรค์ บูรณาการความสันโดษทางสังคมที่ดีที่สุดเพราะปัจจุบันสื่อเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในสังคมโลก^{๙๖}การบูรณาการเสริมสร้างความสันโดษผมคิดว่าควรนำมาทำเป็นละคร คนสันโดษหลักความสันโดษในวัตถุที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียน การทำงาน เพราะจะเป็นรายการที่ผู้ใหญ่ดูได้ เยาวชนเยาวชนดูดี ดูแล้วเพลินไปกับละคร จบด้วยความสันโดษยินดี เยาวชนจะได้รับรู้เรื่องความสันโดษไม่มากก็น้อย^{๙๗}การจัดการให้มีรายการธรรมะที่ง่ายต่อการเข้าถึง เช่นการบูรณาการธรรมะเกี่ยวกับความสันโดษให้เป็นเพลง จัดหาที่สอนนั่งสมาธิ ก็เป็นการบูรณาการความสันโดษได้^{๙๘}

สื่อสารมวลชน

๕. บูรณาการความสันโดษโดยการใช้สื่อควรให้หน่วยงานหรือองค์กรเอกชนมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ ขอความร่วมมือจากนักแต่งเพลง ศิลปิน และนักเขียนในการเผยแพร่ความสันโดษยินดีพอใจ การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์สื่อมวลชน อินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี โดยจัดเวลาให้มีการเผยแพร่

^{๙๓} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบุรณ์, รองฯฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเดชสุนันท์, ครู ศศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบุรณ์, รองฯฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

ความสันโดษยินดีพอใจ เช่นการเล่นทานธรรมะ ละครธรรมะ การประกาศข่าวแบบอย่างที่ดีเกี่ยวกับความสันโดษ^{๙๙} การใช้ระบบการประชาสัมพันธ์แต่ละประเภท สื่อ ตัวอักษรวิ่งบอร์ด ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ จัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมความสันโดษต่าง ๆ เพื่อให้ข่าวสารถึงตัวผู้รับสารได้^{๑๐๐}และควรกำหนดผู้ออกแบบสื่อในการประชาสัมพันธ์การใช้ภาษาสื่อความหมายให้ตรงกับวัตถุประสงค์ตามโครงการความสันโดษยินดีพอใจที่จัดไว้อย่างเหมาะสม^{๑๐๑}

๔.๒.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจิตสังคมทั้ง ๖ ด้านของเยาวชน พบว่า

๑. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ในเยาวชนมีให้เห็นจากการทำงานที่ครูและผู้ปกครองมอบหมายให้ทำ จะทำตามที่ได้รับมอบหมายและทำงานนั้นจนสำเร็จแต่เมื่อทำไม่ได้ก็จะบอก ให้ครูและผู้ปกครองทราบทุกครั้ง และจะขอคำแนะนำหรือขอความช่วยเหลือจากครูและผู้ปกครอง ความมุ่งมั่นในการเรียน ทำการบ้าน และกิจกรรมของโรงเรียนเป็นเชียรรีดเดอร์ ต้องทำกิจกรรมตั้งแต่เช้า ซ้อมช่วงเย็น กลับมาทำการบ้านจนดึก เป็นเวลาหลายเดือน ก็สามารถทำงานต่าง ๆ จนสำเร็จลุล่วงไปได้ เป็นคนมุ่งมั่นและเข้มแข็งดีทั้งร่างกายและจิตใจมุ่งมั่นปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด แม้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มารุมเร้า บ่นบ้างว่าเหนื่อย หิวและเมื่อยล้า ก็ยังมุ่งมั่นจนสำเร็จได้อย่างไม่ท้อถอย^{๑๐๒} มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนดี แต่บางครั้งยังจัดแบ่งเวลาไม่ถูก การไปเรียนดีสม่ำเสมอ ส่งการบ้านไม่ขาดและงานอื่น ๆ บางครั้งยังต้องบอกกล่าวอยู่บ้าง ความขยันในงานอื่น

^{๙๙} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีบุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบูรณ์, รองฯฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนปที, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพธิ์ร่มไทรวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

ๆ จะไม่มาก เช่น งานบ้านที่นอกเหนือจากความรับผิดชอบที่ต้องทำ มุ่งมั่น^{๑๐๓} ทางการเรียน ทุกครั้งที่เยาวชนได้รับมอบหมาย^{๑๐๔}จากทางอาจารย์ประจำวิชาให้ทำการบ้าน ทำงานส่ง จะเห็นว่าเยาวชนสนใจทำและค้นคว้าจากตำรา หนังสือ กระตือรือร้น^{๑๐๕}ที่จะทำ ทุก ๆ วันจะเห็นอยู่เสมอ ๆ^{๑๐๖}มีความขยันในการไปโรงเรียนทุกวัน ไม่เคยหยุดเรียนและกลับบ้านมาก็จะทำการบ้านให้เรียบร้อยก่อนจะทำกิจกรรมอย่างอื่น^{๑๐๗}ช่วงปิดเทอมใหญ่อยู่บ้าน โรงเรียนหยุด ๒ เดือน เยาวชนอยู่บ้านคนเดียวรู้ว่า พ่อ แม่ไปทำงาน เยาวชนอยู่บ้านก็จะช่วยทำงานบ้าน ซักผ้ารีดผ้าไว้ให้ทำกับข้าว แบบที่ทำบ่อย ๆ ได้ให้รับประทาน ซึ่งเปรียบเทียบกับลูก ๆ ของคนที่อยู่บ้านใกล้กันแล้ว อายุเท่ากัน วัยเท่ากัน เขาไม่ทำอะไรเลย ทำอะไรไม่เป็นและอยู่บ้านเล่นเกมส์ คุยโทรศัพท์ และลูก ๆ เป็นคนชอบตื่นเช้าทุกวัน ตั้งแต่เรียนอนุบาล คือ ตื่น ตี ๕ ถึงโรงเรียนประมาณ ๖.๑๐ เกือบทุกวัน โดยที่การตื่นนอนของลูก ๆ พ่อ แม่ไม่ต้องปลุกหรือเรียกเลย^{๑๐๘}แม้จะมีการบ้านมากซึ่งต้องทำให้เสร็จ เยาวชนจะนั่งทำการบ้านอยู่คนเดียวจนสำเร็จทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครอยู่เป็นเพื่อน และยุ่งก็ขม และในเรื่องการแสดงออก เยาวชนจะไม่ชอบปรากฏตัวให้เห็นชัดเจน แต่เมื่อคุณครูให้แสดงกิจกรรมจินตลีลา เยาวชนก็สามารถมุ่งมั่นซ้อมและแสดงได้จนจบเพลง ทั้ง ๆ ที่ไม่มีพื้นการแสดงเลย^{๑๐๙}เยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนนั้นเพราะการค่อย ๆ ถูกฝึกฝนความมุ่งมั่นมาตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนในระดับเตรียมอนุบาล โดยเฉพาะระบบการศึกษาในบ้าน

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.

นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม ,
๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นางกมลกลมทิพย์ ดาผิวดิ, หัวหน้าสาระพลานามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.:

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ลำตะระกุล, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม ,
๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

เราที่มีค่านิยมให้เยาวชนต้องเข้ารับการเรียนการสอนตั้งแต่เล็ก เยาวชนที่ยังไม่พร้อมก็ต้องมุ่งมั่น^{๑๑๐} ถูกฝึกฝนขัดเกลาเพราะถึงอย่างไร พ่อ แม่ คงไม่ยอมให้ลูกตามคนอื่นไม่ทัน^{๑๑๑} เยาวชนที่อยู่ในการปกครองนั้น จึงมีความมุ่งมั่น^{๑๑๒}และอดกลั้นอยู่ในระดับที่ดีพอสมควร ทั้งการที่ต้องมีความมุ่งมั่นในการทำการบ้าน หรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้นทันเวลา^{๑๑๓} เพราะถูกฝึกอบรมให้ยอมรับความจริงที่ว่า ช้าหรือเร็วก็ต้องทำอยู่ดี ดังนั้น การเพิกเฉยไม่ทำอะไรตามกำหนดนอกจากเสียชื่อเสียงและความน่านับถือจากบุคคลรอบข้างแล้ว ยังเสียเวลาที่จะหาอะไรใหม่ ๆ เพื่อสะสมเพิ่มเติมประสบการณ์ให้กับตัวเอง^{๑๑๔}เยาวชนที่มีความทบทวนน้อย เพราะชีวิตไม่ค่อยได้พบกับความลำบาก^{๑๑๕}มีอยู่เรื่องหนึ่งที่ได้เห็นถึงความมุ่งมั่น บากบั่น^{๑๑๖}ของเยาวชนอย่างไม่น่าเชื่อ เรื่องมีอยู่ว่า ในงานกีฬาเยาวชนขอเป็นเชียร์ลีดเดอร์ซึ่งดูแล้วไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่เมื่อเริ่มฝึกซ้อมจริง ๆ แล้ว เยาวชนกลับทำได้และทำได้ดีกว่าที่คิด โดยต้องใช้ความมุ่งมั่น อดกลั้น บากบั่นมากในการฝึกซ้อม^{๑๑๗} ทั้งการดูค่าจากรุ่นพี่ ความร้อน ความเหนื่อยจึงเชื่อว่าถ้าเยาวชนมีความตั้งใจแล้วจะสามารถมุ่งมั่นที่ฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ โดยเฉพาะการเชียร์ลีดเดอร์ที่ต้องทำงานเป็นทีมซึ่งทุกคนต้องมีความ

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเตชะสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ. เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและเจ้าหน้าที่พัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายบุญส่ง ตระกูลสุนทร, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบูรณ์, รองฯฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นางอำภาพันธุ์ ธาณินธราจาร, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ. เมือง จ. นครปฐม, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นางสมคิด รอดผล, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

กระตือรือร้น มุ่งมั่นต่องานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ^{๑๑๘} ขยันทำการบ้าน ไปโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ อ่านหนังสือหาสิ่งใหม่ ๆ เสมอ หาความรู้เพิ่มตลอดเวลา มุ่งมั่นทางการเรียน ทุกครั้งที่เยาวชนได้รับมอบหมาย^{๑๑๙}จากทางอาจารย์ประจำวิชาให้ทำการบ้านทำงานส่ง จะเห็นว่าเยาวชนสนใจทำ^{๑๒๐}และค้นคว้าจากตำรา หนังสือ กระตือรือร้น^{๑๒๑}ที่จะทำทุก ๆ วันจะเห็นอยู่เสมอถึงความตั้งใจในการทำงาน ไม่ว่างงานนั้นจะยากแค่ไหน เมื่อได้รับมอบหมายงานสิ่งใดมาก็จะทำด้วยความเต็มใจ^{๑๒๒}

๒. จิตอาสา

เพื่อทำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมเยาวชนนักเรียนมักมีจิตอาสาสมัครขออาสาอาจารย์การทำงานต่าง ๆ ที่อาจารย์ไหว้วานให้ทำ ช่วยรุ่นพี่การทำงานไม่ว่าจะช่วยสอนน้องกับการทำอุปกรณ์เสริมกับวงโยธวาทิตของโรงเรียน^{๑๒๓}สละเวลา แยกแยะขยะ แห้ง เปียก ช่วยลดโลกร้อน หลายอย่างนำมาใช้อีกได้เช่น พลาสติก กล่องนม คนเก็บขยะ สะดวก สะอาด ขายได้ สละแรง งานกลุ่มเพื่อน ๆ ช่วยออกเงินน้อยกว่าออกแรง จะสนุกสนาน เบิกบาน เวลาได้นำเงินไปหยอดตู้บริจาคต่าง ๆ เวลาไปวัดโรงพยาบาล^{๑๒๔}เมื่อครั้งอยู่ ม. ๔ เยาวชนต้องแข่งกีฬาระหว่างชั้นโดยแข่งกันเองทุกห้องของ ม. ๔ โดยหญิงแข่งแชร์บอล ชายแข่งฟุตบอล โดยลูก ๆ ทราบว่าคุณแม่เคยเล่นบาสเก็ตบอล เมื่อครั้งที่เรียนมัธยมเมื่อ ๓๐ ปีที่แล้ว เคยอ้อนวอนให้แม่ไปสอนเพื่อน ๆ เล่นแชร์บอล โดยลูก ๆ ไปขอยืมตระกร้า/ลูกแชร์บอล ของอาจารย์ที่อยู่ข้าง ๆ บ้านมาให้เพื่อนซ้อมที่โรงเรียน โดยวันเสาร์เรียนพิเศษ

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กริกรอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์, รองผู้อำนวยการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายศรีชัย แสงทอง, ครูสอนภาษาอังกฤษโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงินอนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นางยุวดี สุวรรณที, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นางสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้าแนะแนวโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

เสร็จกันดีเพื่อนไปซ้อม และวันอาทิตย์กันดีเพื่อน ๆ ไปซ้อม โดยให้คุณแม่ช่วยสอนและคอยรับส่งเพื่อน ๆ ไปด้วย พร้อมกันเลี้ยงดูปู่เสื่ออย่างดี^{๑๒๕}

๓. เห็นคุณค่าในตนเอง

การรู้คุณค่าในตนเองการแสดงออกในด้านพฤติกรรม การพูดจา ไม่หยาบคาย เมื่อโกรธหรือการแสดงกิริยาก้าวร้าว เมื่อครูทำโทษเมื่อกระทำความผิด คือ สามารถควบคุมตนเองได้เช่น เมื่อกระทำความผิด โดนทำโทษก็ไม่แสดงพฤติกรรมความไม่พอใจ^{๑๒๖} ออกมาเมื่อเจ็บที่โดนตี หรือเมื่อเพื่อนตำหนิตนเอง เป็นสิ่งที่ถูกสร้างให้มีมากขึ้นทุกวัน คือ การที่ต้องเอาชนะต่อคำสบประมาท^{๑๒๗}ใด ๆ สมัยนี้เยาวชนมีความกล้ากว่าสมัยก่อน กล้าแสดงออก กล้าพูด^{๑๒๘} กล้าคิด เยาวชนจะมีพฤติกรรมที่ดีเมื่อพบกับสิ่งที่ดี สิ่งที่ดี ผู้ใหญ่ที่ต้องการความรัก ความศรัทธาจากเยาวชน ผู้ใหญ่จะต้องมีความรักและศรัทธาในตัวเยาวชนด้วย สังเกตได้จากถ้ามีคนที่ดี มีเหตุผล มีความเที่ยงธรรมให้กับเยาวชน เยาวชนก็จะรับรู้ด้วยการเคารพศรัทธา โดยไม่จำเป็นต้องทำใจแต่อย่างใด หากเยาวชนพบสิ่งที่ไม่พึงพอใจ ก็ย่อมมีสิทธิแสดงความไม่พอใจได้ แต่ก็ ไม่ได้ใช้ความรุนแรงตอบ^{๑๒๙} ทุกครั้งที่ถูกตำหนิในการไม่รับประทานอาหาร หรือเมื่อครูและผู้ปกครองให้เหตุผลในการที่เพื่อนมีโทรศัพท์ที่ดีกว่า หรือมีเสื้อผ้าสวย ๆ ใส่มากกว่า หรือเมื่อคุณแม่ต้องใช้คอมพิวเตอร์ทำให้เยาวชนไม่สามารถติดต่อกับเพื่อน ๆ ได้^{๑๓๐} เช่นมีครั้งหนึ่งที่ต้องการซื้อลูกเปตองตามความต้องการของตนเอง เพื่อการฝึกซ้อมประจำวันและพัฒนาฝีมือ จึงมีคนเอามาขายให้ ๑ ชุด ๑,๕๐๐ บาท เยาวชนไม่เอารบกวเงินจากครูและ

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ น.ส.จรรุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.

นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีนุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ อริยวัฒนวงศ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นางยุวดี สุวรรณนที, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐.

ผู้ปกครอง จึงเก็บรวบรวม^{๑๓๑}เงินจากค่าอาหารประจำวันและเงินอื่น ๆ ที่มีผู้ให้ด้วยความรัก จัดซื้อเป็นของตนเองโดยต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมเงินซื้อของดังกล่าว ด้วยความภูมิใจ^{๑๓๒}พฤติกรรมแสดงออกทางกายที่เห็น ได้แก่ การไม่ลักขโมย การไม่หาประโยชน์เฉพาะตนเอง ^{๑๓๓}สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น เยาวชนมีความซื่อสัตย์ยึดมั่น^{๑๓๔}ในคำพูดของตนเองรับผิดชอบในคำพูดของตนเอง เยาวชนสัญญาไว้กับครูและผู้ปกครองว่า เมื่อเลิกเรียนจะกลับบ้านไม่เถลไถลไปไหน เยาวชนก็ปฏิบัติตามสัญญากลับบ้านเมื่อเลิกเรียนในแต่ละวันทันที เยาวชนจะไม่พูดจาโกหก^{๑๓๕}กับครูและผู้ปกครอง เวลาไปทำอะไรที่ไม่ดีหรือผิดมา เยาวชนจะรู้สึกไม่ดี และจะพูดคุยกับครูและผู้ปกครองอย่างตรงไปตรงมา^{๑๓๖} ครูและผู้ปกครองก็จะช่วยหาวิธีแก้ไขทำให้ปัญหาหมดไป และทำให้เยาวชนกล้าพูดความจริง ไม่กลัวที่จะพูดความจริงกับครูและผู้ปกครอง มีความซื่อสัตย์^{๑๓๗}ต่อครู ครูและผู้ปกครอง ไปโรงเรียนทุกวันไม่เคยโดดเรียน ครู ครูและผู้ปกครองสั่งอะไรก็ทำตามคำสั่ง เวลาอยู่โรงเรียนเก็บสิ่งของได้ก็คืนให้ครูอาจารย์ ไม่เอาของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่พูดปดต่อครู อาจารย์ ครูและผู้ปกครองและเพื่อนมีความจริงใจเยาวชนมีความซื่อสัตย์ในเรื่องไม่หยิ่งของไปก่อนที่จะขออนุญาต เช่น สตางค์และของใช้อื่น ๆ ทั้งยังมีความละเอียดที่จะลอกงาน^{๑๓๘}เพื่อนส่งคุณครูหรือเอาเปรียบเพื่อนในการทำงานกลุ่ม เช่น การทำเวรประจำวัน ซึ่งจะทำตามวันที่กำหนดให้เสมอ ๆ รับผิดชอบต่อ

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ น.ส.จรรวรณ์ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมืองจ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้าแนะแนวโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเดชสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ น.ส.จรรวรณ์ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้าการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรันยูญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

การเรียนดี คือ ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน แล้วกลับบ้านตรงเวลาสม่ำเสมอ ไม่มีความอยากได้ของผู้อื่น มาเป็นของตนเอง เช่น เวลาไปซื้อของ หรือทานอาหารนอกบ้าน แม้ค่าทองเงินเกินหรือคิดราคาขาดไปจากที่ซื้อ ก็จะนำเงินไปคืนทุกครั้งนอกจากนี้ ยังมีการปฏิบัติตนตามสัญญาและคำพูด ก็จะทำตามสัญญาทุกครั้ง เช่น การขออนุญาตไปทำงาน หรือธุระกับเพื่อน การใช้คอมพิวเตอร์ จะตรงต่อเวลาในการไป-กลับทุกครั้ง^{๑๓๙} ไม่หิบบีบจับ ฉกฉวย เมื่อมีโอกาส กรณีเช่น ครูและผู้ปกครองทิ้งเงินหรือวางไว้ ไม่ใช่โอกาสที่มีหิบบีบฉวยโดยไม่บอกกล่าว เพราะเคารพในกฎ กติกา เคารพคนที่อยู่ร่วมด้วยเช่นเคย เก็บมือถือที่โรงเรียนได้^{๑๔๐} และได้มีการนำส่งคืนอาจารย์ เพื่อหาเจ้าของต่อไป ไม่เคยเอาเวลาเรียนไปทำอย่างอื่น นอกจากเรียนหนังสือไม่เคยโกหก^{๑๔๑} มีความซื่อสัตย์ต่อครู ครูและผู้ปกครอง ไปโรงเรียนทุกวันไม่เคยโดดเรียน ครู ครูและผู้ปกครองสั่งอะไรก็ทำตามคำสั่ง เวลาอยู่โรงเรียนเก็บสิ่งของได้ก็คืนให้ครู อาจารย์ ไม่เอาของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่พูดปดต่อครู อาจารย์ ครูและผู้ปกครองและเพื่อนมีความจริงใจ^{๑๔๒} เป็นคนมีเหตุผลดี เข้าใจ และหาข้ออภัยให้ทุกคน สามารถแยกแยะสิ่งถูกผิดได้ และไม่เคยเล่นการพนัน^{๑๔๓} เป็นคนรู้คิดรู้ทำ มีความคิดอ่าน มีความรอบคอบ^{๑๔๔} บางครั้งใช้อารมณ์บ้างเมื่อไม่พอใจ แต่เมื่อได้รับการอบรมสั่งสอนชี้แจงแสดงเหตุผลก็ยอมรับไม่ขัดขืน รู้ผิดชอบชั่วดี ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มีสติปัญญา มีสติสัมปชัญญะดี ใช้เหตุผลในการตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ การกระทำต่าง ๆ อย่างรอบคอบ มีเหตุผลเสมอในการกระทำสิ่งใด การเล่นเกมต่าง ๆ ไม่เคยมีในความคิดเลย แสดงออกถึงการรู้เท่าทันในสิ่งต่าง ๆ ที่หลอกล่อ^{๑๔๕} ให้หลงใหล เช่น เกมส์ เมื่อเล่นก็

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ น.ส.อรรณาภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการบริหารวิชาการ โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กรีกกรอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.ศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายศรีชัย แสงทอง, ครูสอนภาษาอังกฤษ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ลำตระกูล, ครู ศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษไคชนนิกักกีฬาทีมชาติ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

จะแบ่งเวลาให้ถูก เมื่อมีสิ่งใดที่เกิดขึ้น โดยไม่คาดคิดก็ต้องตั้งสติเช่น เมื่อนั่งเรือแล้วเรือเกิดล่ม ก็ต้องตั้งสติ ประคองตัวให้ถึงฝั่งให้ได้ หรือหาสิ่งที่สามารถเกาะยึดพยุงตัวเองให้เข้าฝั่งได้ คิดตรองสิ่งต่าง ๆ ก่อนตัดสินใจ ไม่ไปเที่ยวกลางคืนไม่เล่นการพนันคอยเตือนสติเพื่อนเมื่อเพื่อนจะคิดผิด ไม่คบเพื่อนที่ไม่ตั้งใจเรียน และเกร^{๑๔๖}

๔. การเห็นคุณค่าของบุคคลอื่น และสิ่งของอุปโภคบริโภค

การคบเพื่อนที่มาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน มีความต่างกันในพฤติกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน เยาวชนต้องข่มใจและควบคุมตนเอง^{๑๔๗} เลือกที่จะประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบที่ทางโรงเรียนและครูและผู้ปกครองกำหนดไว้ ในเมื่อเลือกที่จะคบเพื่อนที่ตนเองเลือกจากนิสัยใจคอ^{๑๔๘}ที่เข้ากันได้ มากกว่าเลือกเพื่อนจากผลการเรียน แม้การออกนอกกลุ่ม นอกทางเกินควรบางครั้งต้องดึงเพื่อน^{๑๔๙}ให้เข้ามาอยู่ในกรอบที่ควรจะเป็นเพราะเห็นคุณค่าของเพื่อน มีเหมือนกันที่เอาเพื่อนไม่อยู่ ก็ต้องเลิกคบกันไปเลย เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน^{๑๕๐} เวลาอยากได้

เสื้อผ้าหรือของใช้ส่วนตัวใหม่ เยาวชนจะคิดว่าสมควรซื้อใหม่ ของเก่ายังใช้ได้อยู่^{๑๕๑}ใหม่ราคาแพงไปรีเปลา ถ้าของเก่ายังใช้ได้เยาวชนก็จะไม่ซื้อ หรือถ้าราคาแพงเกินไปเยาวชนก็จะยอมเลือกที่จะไม่ซื้อ^{๑๕๒} เพราะมองการเห็นคุณค่าของสิ่งของอุปโภคบริโภค ที่มีอยู่แล้ว เยาวชนช่วยครูและผู้ปกครองประหยัดเงินโดยซื้อของที่จำเป็นไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย เวลาครูและผู้ปกครองให้เงินไป

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและพัสดุ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นางสมคิด รอดผล, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นางกมลกลทิพย์ ดาผิวดิ, หัวหน้าพลาณามัย โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและพัสดุ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ถั่วตระกูล, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพธิ์ร่มไทรวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงเรียนโพธิ์ร่มไทรวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

โรงเรียนก็จะเหลือเงินมาใส่ออมสิน ของอะไรที่ชำรุดก็จะช่วยกันซ่อมแซม^{๑๕๓} แล้วนำกลับมาใช้เหมือนเดิม เยาวชนเลือกวิธีการประหยัด^{๑๕๔} ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย อดออมใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น^{๑๕๕} แม้แต่การใช้ทรัพยากรของแผ่นดินในเรื่องน้ำประปาไฟฟ้าก็ใช้อย่างรู้คุณค่า^{๑๕๖} ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย อดออมใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ไม่ซื้อของราคาแพงเห็นว่ามีคุณสมบัติ^{๑๕๗}ตอบสนองความต้องการได้ก็ซื้อไม่จำเป็นว่าต้องมีราคาแพง ๆ แต่เมื่อได้เงินไปโรงเรียนแล้วมักจะใช้ให้เหลือ และเก็บออมไว้ซื้อของที่ต้องการโดยไม่ต้องขอครูและผู้ปกครองอีก พอประมาณตน สิ่งไหนเกินความจำเป็น^{๑๕๘}ก็สามารถแยกความต้องการใช้จ่ายได้ ยอมรับและเข้าใจสถานการณ์ครอบครัวได้ดี รู้จักประมาณตนเอง^{๑๕๙}ใช้ของเก่าที่พอใช้ได้ อยู่บ้านอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่จำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากไม่เบียดเบียน^{๑๖๐}ผู้อื่นเป็นคนกินง่าย นอนง่าย เครื่องแต่งตัวซื้อเท่าที่จำเป็น ไม่ตามแฟชั่น เป็นคนกินง่ายนอนง่าย^{๑๖๑} แต่งตัวซื้อเท่าที่จำเป็น ไม่ตามแฟชั่น เห็นคุณค่าของเงิน ไม่ซื้อของที่มีราคาแพงเกินความจำเป็น มีความพอใจ ในสิ่งที่ตัวเขามี เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายไม่ค่อยซื้อ แต่แต่งตัวสุภาพไม่ชอบเครื่องอำนวยความสะดวกสบายตามสมัยนิยม ไม่ชอบเที่ยว ชอบอยู่บ้านเล่นกับสุนัข ออกกำลังกาย ช่วยงานพ่อแม่

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเตชะสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กริกรอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มาศวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นายพยุหะ ศรีบุญญาติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นายบุญส่ง ตระกูลสุนทร, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มาศวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นางสมคิด รอดผล, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มาศวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม , ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและพัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มาศวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นางกมลกลทิพย์ ดาผิวดิ, หัวหน้าพลาณามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มาศวิทยาคม อ.เมือง นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

ในครอบครัวเพื่อแบ่งเบาภาระ^{๑๖๒}ของพ่อแม่ การเห็นคุณค่าของสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคในการตัดสินใจซื้อของแต่ละอย่าง จะมีเหตุผล^{๑๖๓}ในการตัดสินใจเช่น การซื้อของแต่ที่จำเป็น^{๑๖๔}เท่านั้น ยากได้โทรศัพท์มือถือ แต่ก็ยังไม่ต้องซื้อ เพราะเห็นว่าของเก่าก็ยังใช้ได้^{๑๖๕}จะไปอยากได้ของใหม่ทำไมและรวมถึงการช่วยกันปิดน้ำ ปิดไฟ เมื่อมีคนเปิดทิ้งไว้ ถอดปลั๊กทีวีทุกครั้ง^{๑๖๖}เมื่อเลิกดูทีวี ปิดไฟฟ้าทุกดวงที่ไม่ได้ใช้

๕. สุขภาพจิตที่ดี

สุขภาพจิตที่ดี เยาวชนแสดงอาการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นนั้นจะโดยตั้งใจหรือไม่ ตั้งใจนั้น มีมากพอควร เช่นการชักชวนให้เพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือมาพักอยู่อาศัยที่บ้านเพราะเห็นว่าเพื่อนนั้นเดือดร้อน^{๑๖๗}เรื่องที่พัก ทั้งที่ตนเองต้องปรับตัวและเสียสละหลายอย่าง เช่นการที่ต้องแบ่งปัน^{๑๖๘} Computer ให้เพื่อนใช้ทั้งส่วนตัวและการทำการบ้าน การที่ต้องแบ่งปัน^{๑๖๙}ห้องนอนและอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้เพื่อน การที่ต้องเสียสละความเป็นส่วนตัวที่ตลอดมาไม่เคยมีใครคอยติดตามชนิดเป็นเงาตามตัว นอกจากที่กล่าวมานี้บ่อยครั้งที่เยาวชนในการปกครอง ต้องเสียสละ แม้แต่ทรัพย์สินเงิน ทอง และเวลาในการช่วยให้เพื่อนได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมเดียวกัน การเสียสละเงินเพียง

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเต๊อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ขุนศรี, ครูหัวหน้ากิจกรรมและพัสดุโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นายศรีชัย แสงทอง, ครูสอนภาษาอังกฤษ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อ.นครปฐม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ น.ส.จารุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นางยุวดี สุวรรณนที, ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี, หัวหน้าสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเต๊อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นางอำภาพันธุ์ ธาณินธราจาร, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐.

เล็กน้อยเพื่อให้บุคคลอีกคนหนึ่งสามารถที่จะมีชุดเยาวชน มีหนังสือเรียน เป็นคนชอบเสียสละ^{๑๗๐}ได้เสมอ สงสารและเห็นใจผู้อื่นและเต็มใจช่วยได้ ถ้ามีคนมาขอร้องให้ช่วย^{๑๗๑} หรือขาดแคลนในบางเรื่องให้ คำปรึกษาต่อเพื่อนด้วยความเต็มใจดี เพื่อประโยชน์ของส่วนร่วมโดยไม่หวังผลตอบแทน^{๑๗๒} โดยปกติเป็นคนที่มีน้ำใจ เห็นใจ และชอบช่วยเหลือผู้อื่น^{๑๗๓} แต่เป็นคนที่ไม่ยุ่งกับใครถ้าไม่ชอบก็ไม่สนใจ แต่เมื่อถึงเวลาที่สามารถที่จะทำได้ บ่อยครั้งที่ได้ยินการพูดคุยโทรศัพท์ให้จ่ายเงินค่าขนมเพื่อซื้อของที่คนแก่นำมาขาย^{๑๗๔} เยาวชนที่มีสุขภาพจิตดีจะ มีความกตัญญูทเวทีเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เคารพเชื่อฟังพ่อแม่^{๑๗๕}และญาติผู้ใหญ่ และรักครูและผู้ปกครองช่วยเหลือผู้มีพระคุณในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ ด้วยน้ำใจ และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ไม่ด่าทอพ่อแม่ มีความเคารพ ไม่พูดจาลบหลู่ผู้อื่น ช่วยเหลืองานต่าง ๆ ไม่เกียจคร้าน ช่วยกิจกรรมของโรงเรียนช่วยเหลือครู อาจารย์^{๑๗๖}มีน้ำใจสังเกตได้จากการไหว้และทักทายด้วยความเต็มใจสังเกตได้จากใบหน้ามียิ้มแย้มเวลาช่วยเหลือของ กตัญญูต่อผู้มีอุปการคุณ เช่น ครูและผู้ปกครอง ครูอาจารย์หรือผู้ใหญ่ที่เคยช่วยเหลือเวลาเดือดร้อน เช่น จะพูดถึงอาจารย์เคยสอนจากโรงเรียนเดิมในสิ่งดี^{๑๗๗} ๆ ที่อาจารย์สั่งสอนมา ช่วยเหลืองานกลุ่ม^{๑๗๘}ที่รับมอบหมายเป็นอย่างดี การให้อภัยผู้อื่นเสมอเมื่อทำ

^{๑๗๐}สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษไคชนกกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัดห้วยจรเข้ วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๑}สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๒}สัมภาษณ์ น.ส.จารุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๓}สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๔}สัมภาษณ์ นางสาวพัทธรา อิมจิตร, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๕}สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๖}สัมภาษณ์ นางสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียนโพรงมะเดื่อ วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๗}สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กรีกครอง, ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๘}สัมภาษณ์ น.ส.อัครารณณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

ผิด รับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ๆ และเวลาเพื่อนทะเลาะกันช่วย^{๑๗๙}ให้มาคืนดีกันเหมือนเดิม^{๑๘๐} สอนน้อง ๆ ให้รักกันรักพวกพ้อง และจริงใจกับเพื่อน ๆ มีความประนีประนอม ไม่ทำร้ายจิตใจเพื่อน^{๑๘๑} ยินดีทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม ไม่ทะเลาะกับเพื่อนที่โรงเรียน ปรับตัวเข้ากับสังคมและคนรอบข้าง^{๑๘๒} ไม่เอาแต่ใจ มุ่งมั่นไม่ชอบสิ่งใดก็อย่าทำสิ่งนั้นกับผู้อื่น^{๑๘๓} เวลาทำงานกลุ่มหรือเวลาคุยกับครูและผู้ปกครอง จะมีความเรียบร้อย เคารพต่อการตัดสินใจของผู้อื่น^{๑๘๔} ไม่อยากได้ของผู้อื่น ข้อมูลแจ้งของหายมีน้อยมาก เป็นเพราะเยาวชนมีนิสัยไม่เอาของผู้อื่นไปเป็นของตน^{๑๘๕}

๖. มีวินัย

ความมีวินัยเมื่อเยาวชนได้รับการมอบหมายจากครูและผู้ปกครองให้ปฏิบัติภารกิจแทนให้ก็จะรับปากรับผิดชอบ ภารกิจที่ได้รับมอบหมายนั้น ๆ สำเร็จบรรลุเป้าหมายที่ได้รับมอบหมายนั้น ๆ ทุก ๆ ครั้งไป งานที่ทางโรงเรียนมอบหมายให้ก็จะตั้งใจทำรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับมอบหมายนั้นทุก^{๑๘๖} ๆ เรื่อง ที่ตนรับผิดชอบ เยาวชนจะทำงานที่ได้รับมอบหมายตามหน้าที่จนสำเร็จ^{๑๘๗} เช่น การบ้านที่ครูครูให้งานบ้านที่ได้รับมอบหมาย เช่น เก็บห้องนอนของตัวเอง ซักเสื้อผ้า ทำอาหารทานเอง รดน้ำต้นไม้เป็นต้น ความรับผิดชอบของเยาวชน เริ่มจากความรับผิดชอบในหน้าที่การเรียน ทั้ง

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเตชะสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวพัทรา อิมจิตร, ครู คศ.๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นส.จากรุวรรณ ปทุมสุติ, ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีณญาณติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีณญาณติวงศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบูรณ์, รองฯฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นายศุภโชค พรหมจำรัส, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเตชะสุนันท์, ครู คศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

การเรียนในภาคบังคับในโรงเรียนและที่อื่น ๆ อีกมากมาย ความรับผิดชอบ^{๑๘๘}ในการทำงานกลุ่มที่ได้รับ มอบหมายให้เสร็จสิ้นตามกำหนดเวลา ^{๑๘๙}ความรับผิดชอบในการดูแลรักษาสุขภาพ ฝึกฝนความแข็งแรงของร่างกายและจิตใจ เช่นการเข้ารับการทดสอบเป็นนักศึกษาวิชาทหาร โดยผ่านการคัดเลือกด้วยตนเอง^{๑๙๐} ทั้งที่รู้ว่าครูและผู้ปกครองมีสายสัมพันธ์อันดีที่จะช่วยให้ผ่านได้ รวมถึงความรับผิดชอบในการเตรียม^{๑๙๑}เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ในการสมัคร โดยครูและผู้ปกครองมิได้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เพราะความสำนึกในหน้าที่^{๑๙๒} รับผิดชอบต่อหน้าที่ในการเรียน อ่านหนังสือก่อนสอบรับผิดชอบงานบ้านที่ได้รับมอบหมาย กลับบ้านตรงเวลา^{๑๙๓}ไม่เห็นแก่ตัว ช่วยดูแลเพื่อน ๆ สิ่งงาน กระจายข่าวจากอาจารย์ โรงเรียนเพื่อนชวนเพื่อนเป็นเยาวชนดี เตือนเพื่อนที่ออกนอกกลุ่มออกทางให้เพื่อน ๆ ช่วยกันเตือนไม่สำเร็จให้หัวหน้ารายงานอาจารย์ และการทำกิจกรรมดนตรีกีฬาของโรงเรียนก็มีความรับผิดชอบการซ้อมไม่ว่าจะเป็นตอนปิดเทอมที่ต้องมาทุกวัน^{๑๙๔} ตอนเย็นของทุกวันที่ต้องเลิกกลับบ้านเย็น ๆ ทุกวันแม้การทำรายงานของคุณครูที่ให้ทำรายงานกลุ่มตกลงกันว่าจะไปทำรายงานกันทุกวันเสาร์ เพื่อน ๆ แต่ละคนก็มาช่วยกันทำงานจนเสร็จ^{๑๙๕} และงานก็จะออกมาดี เยาวชนที่อยู่ในการปกครองได้ปฏิบัติงานโดยมีความมีวินัย^{๑๙๖}ขั้นพื้นฐานกล่าวคือ การมาโรงเรียนทุก

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบูรณ์, รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ นางสมถวิล หงส์อุเทน, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์, รองผู้อำนวยการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ นางสมคิด รอดผล, ครู.ศศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นางกมลกลทิพย์ ดาผิวดิ, ครู.ศศ.๓ หัวหน้ากลุ่มสาระพลานามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมืองนครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ. เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

เข้าตรงต่อเวลา อย่างสม่ำเสมอ ตัดผมแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน ดูแลและรับผิดชอบ การบ้านและส่งงานตรงตามกำหนดเวลา^{๑๙๗} ที่กล่าวมาเป็นวินัยที่เยาวชนพึงมีและเป็นวินัยขั้นพื้นฐาน ที่ถูกกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติ แต่เยาวชนเองก็มีวินัย^{๑๙๘} ที่ทำขึ้นเอง เพื่อบรรลุจุดประสงค์หรือความมุ่ง หมายส่วนตัว^{๑๙๙} คือ วินัยในการซุ่มดนตรี และกีฬาเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศในการ อย่างมืออาชีพ และพัฒนาการเล่นของตนเองให้มีเทคนิคสูงขึ้นมีวินัยในการใช้จ่ายอยู่ในงบประมาณที่ ได้รับ^{๒๐๐} มีวินัยในการเก็บออมเพื่อให้ได้ซึ่งสิ่งของเครื่องใช้ที่ตนเองต้องการปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน ได้ดี มักได้รับคำชมจากเพื่อนครูและผู้ปกครองด้วยกันว่า พบที่ไหนก็มักจะเข้ามาทำความเคารพ พุดคุยด้วยเสมอเยาวชนมาทันการเข้าแถวเคารพธงชาติ การรักษาระเบียบของโรงเรียนเช่น ไม่เข้า ห้องเรียนช้า ไม่นำขนมมาทานในห้องเรียน แต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียน เป็นคนตรงต่อเวลา ทั้ง ในเรื่องการเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ เป็นคนที่อยู่ในกฎข้อบังคับ ระเบียบวินัยของทางโรงเรียน^{๒๐๑}การ มีระเบียบวินัยดี^{๒๐๒} ขึ้นอยู่กับการดูแลและการปลูกฝังจากครอบครัวและจากการฝึกระเบียบวินัยจาก ภายในโรงเรียนให้เยาวชนปฏิบัติตามก^{๒๐๓}จึงประพฤติตน มีระเบียบวินัยดีตั้งใจเล่าเรียน^{๒๐๔}มาเรียน

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ โรงเรียนสิรินธรราช วิทยาลัย นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นางสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียนโพรงมะเดื่อ วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัด ห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นางอำภาพันธุ์ ธาณินธราจาร, ครู.คศ.๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ. นครปฐม, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจ้อย, รองผู้อำนวยการบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ นางสมรัตน์ อมรวัฒนา, ครู คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียนโพรงมะเดื่อ วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียนวัด ห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้ อ. เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

อย่างสม่ำเสมอไม่ทำผิดกฎของโรงเรียนมักได้รับคำชม จากเพื่อนครูและผู้ปกครองด้วยกันว่า พบที่ไหนก็มักจะเข้ามาทำความเคารพ พูดคุยด้วยเสมอ^{๒๐๕}

๔.๒.๕ สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปสาระจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ เกี่ยวกับการบูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎีหลักความสันโดษและเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน ทั้ง ๖ ด้าน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๔.๒.๕.๑ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับ สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านปัญหาครอบครัวความสัมพันธ์ที่ไม่ดีในครอบครัวทำให้ครอบครัวมีความแตกแยก เพราะครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมและเป็นรากฐานในทุก ๆ ด้านของชีวิตเยาวชน ครอบครัวที่ไม่อบอุ่นจะไม่มีโอกาสพูดคุย สอบถาม ให้คำปรึกษาปัญหาด้านต่าง ๆ กับบุตรหลาน จะทำให้เยาวชนในครอบครัวเป็นคนที่ไม่สันโดษยินดีและไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตน้อย เพราะครอบครัวเป็นผู้สนับสนุนเสริมสร้างชี้นำให้กับเยาวชน เช่นเมื่อคู่มืออยู่ด้วยกับลูกถ้าเป็นละคร เราก็สามารถสอดแทรกความคิดเห็นร่วมไปกับการดูและยังได้บอกถึงพฤติกรรมของตัวละครที่ดีและไม่ดีให้เยาวชนเข้าใจ ผู้ใหญ่ก็ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูก เช่น ไม่กล่าวคำหยาบ ไม่เล่นการพนัน ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความสำคัญ บางครั้งลูกทำผิด พ่อ-แม่ ต้องตั้งสติ อย่าแสดงความโกรธหรือโมโห ไม่เช่นนั้นอีกหน่อยลูกจะไม่กล้ามาปรึกษา ซึ่งเป็นการยากลำบากกับพ่อแม่เช่นกันที่จะพยายามระงับอารมณ์ แต่ถ้าเราทำได้ความสุขความสันโดษยินดีในครอบครัวก็จะเกิดขึ้น นั่นหมายความว่าเราเดินไปด้วยกัน ลูกก็จะรู้สึกว่ามีที่พึ่งไม่ว่าเหว และหันไปพึ่งสิ่งอื่นนอกบ้านทำให้เยาวชนเกิดความสันโดษยินดีในครอบครัวตน

๒. ปัญหาด้านองค์กรทางศาสนาองค์กรทางศาสนา เช่น วัด มีการปลูกฝังและเผยแพร่ทางศาสนา การปฏิบัติตนตามหลักธรรมศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาการประพฤติปฏิบัติที่ดีเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำองค์กรทางศาสนา นักบวช และศาสนิกชน สร้างศรัทธาแก่ประชาชนให้ยึดเอาหลักทางศาสนาเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต มีการอบรมหรือเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน องค์กรทางศาสนาจะต้องรู้เท่าทัน

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ อริยวัฒนวงศ์, รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัยอ. เมือง นครปฐม, ๒๑ กันยายน ๒๕๖๐.

สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้เยาวชน ไม่มององค์กรทางศาสนาว่าล้าหลังใช้ประโยชน์ไม่ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับปรับตัวของ องค์กรทางศาสนานั้น ๆ ควรจัดการทำความสะอาดและความสวยงามของ วัด ทำให้ไม่รกแล้ว ทำให้มีคน อยากเข้าวัดมากขึ้น ผู้นำขององค์กรศาสนาต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ไม่เป็น ขาวแบบปัจจุบันที่ไม่ดี ทำให้ธรรมะเป็นเรื่องน่ารู้ น่าสนุก ไม่น่าเบื่อ และดูไม่เป็นเรื่องสำคัญ ต้องมี ลีลาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในการพูดกับฆราวาส มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาโดยร่วมกันทั้ง ครอบครัวและโรงเรียน การอบรมต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน สอนความสันโดษ ให้ดูทันสมัย แต่ยังคงแก่นแท้ของวิสุทธิอยู่

๓. ปัญหาทางด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชน ด้านความ สันโดษ โดยที่เยาวชนที่อยู่ในชุมชนมีความสันโดษยินดีเห็นคุณค่าในตนเอง เพราะมีสภาพแวดล้อม บริเวณชุมชนสะอาด สงบ ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ยาเสพติด ชุมชนต้องร่วมกันสนับสนุนการจัด กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำชุมชน มีการยกย่องชมเชยบุคคลที่มีความ สันโดษในชุมชนเพื่อเป็นกำลังใจต่อไป ถ้าสภาพแวดล้อมในชุมชนสะอาด สงบ ไม่มีผู้ร้าย แสดงว่าคน ในชุมชนนั้นมีความสันโดษกันอยู่ไม่น้อยเลยทีเดียว สถานการณ์ค่านิยมในปัจจุบัน เยาวชน สามารถได้รับรู้ ได้เห็นทำให้ซึมซับเรื่องอย่างรวดเร็วจากสิ่งรอบตัว ถ้ามีการกำหนดขอบเขตการรับรู้ เรื่องไม่ดีจากครูและผู้ปกครอง ชุมชน มีการอธิบาย สิ่งที่เกิดขึ้นว่าอะไรควรรับรู้หรือเชื่อถือได้แค่ไหน ควรเอาเป็นแบบอย่างหรือไม่

๔. ปัญหาด้านโรงเรียนโรงเรียน ต้องมีการสนับสนุนจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสันโดษ ของเยาวชน มีการยกย่องเชิดชูเกียรติ ผู้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความสันโดษ ผู้บริหารครูในโรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีด้านความสันโดษ ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียน ยก ย่องผู้บริหารในภาครัฐและเอกชนที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความสันโดษให้นักเรียนเยาวชน เห็นสมควร เป็นตัวอย่างที่ดี ประสานร่วมมือกับวัด มาเป็นพระวิทยากรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับความ สันโดษอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีความเข้าใจและเห็นคนสำคัญของหลักสันโดษเกิด กำลังใจในการทำมาความดีต่อไปโดยจัดกิจกรรมศาสนา เน้นให้ทันสมัยเหมาะกับวัยรุ่น

๕. ปัญหาด้านสื่อสารมวลชน สื่อไม่เสนอตัวแบบที่ดีของความสันโดษ หรือนำเสนอ แต่สิ่งที่เป็นตัวขัดขวางความสันโดษ โดยความเป็นจริงตัวแบบที่ดีในสังคมก็มีมากแต่สื่อเข้าไม่ถึง หรือไม่แสวงหามาลงเป็นข่าวสาร หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนไม่มีนโยบายในการ ส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนนำหลักความสันโดษไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะในปัจจุบันสื่อเป็นสิ่งที่ สำคัญในสังคมชุมชนของเราส่วนมากสามารถรับสื่อได้เกือบทุกประเภท ถ้าสื่อไม่ชักชวนไม่โฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนเห็นข่าวจากโทรทัศน์วิทยุ หรือสื่อมือถือ อินเทอร์เน็ต ซึ่งล้วนแต่เข้าถึงได้ ง่าย และสื่อสารเฉพาะตัวได้เลย แต่ไม่ค่อยมีรายงานที่เกี่ยวกับคุณธรรมความสันโดษ จึงควรจัด บปรमाणสนับสนุนส่งเสริมให้มีรายการธรรมะที่เข้าใจง่าย

สรุปความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษเป็นไปในแนวเดียวกันเป็นส่วนใหญ่คือเห็นว่าเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนเป็นตัวหล่อหลอมพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของเยาวชน

๔.๒.๕.๒ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับ การบูรณาการแนวคิดหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. บูรณาการแนวคิดหลักความสันโดษจากคนในครอบครัว การเสริมสร้างความสันโดษจะต้องอบรม และพูดคุยกับเยาวชนให้มีความรู้ในด้านหลักความสันโดษ ผู้ปกครองที่อยู่ใกล้ชิดจะต้องปฏิบัติให้ดูก่อน ให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ประโยชน์ต่อสังคมที่ดี และควรชี้ให้เห็นคุณค่าแท้คุณค่าเทียมในการอุปโภคบริโภคสิ่งต่าง ๆ ว่าอย่างไรไม่ดี อยา่งไหนดี โดยการพูดคุยอย่างมีเหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์ต่อว่าลูกหลานหรือพูดจาซ้ำเติม รับฟังปัญหาเป็นที่ปรึกษาบุตรหลาน และเสนอแนะแนวปฏิบัติอย่างถูกต้อง ผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติในเรื่องความสันโดษ เช่น ความประหยัดมัธยัสถ์ รู้คุณค่าของทรัพย์สินให้เยาวชนดูเป็นตัวอย่าง เพราะเยาวชนเป็นวัยที่ลอกเลียนแบบพฤติกรรม การสั่งสอนอย่างเดียวจะไม่ได้ผลลัพธ์เท่าที่ควร

๒. บูรณาการแนวคิดหลักความสันโดษ จากองค์กรศาสนาพุทธ ควรพาเยาวชนไปเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนาการเรียนรู้หลักธรรมจากศาสนา วัดควรจะสอนให้เยาวชนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของศาสนา เยาวชนควรจะไปเข้าอบรมและความรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์จริงวัดที่อยู่ใกล้โรงเรียนควรให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดเพื่อเพิ่มจิตอาสา เช่น ทำความสะอาดกวาดใบไม้ใบหญ้า ทาสีผนังห้องน้ำศาลาวัด การบูรณาการให้เยาวชนเชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่ถูกต้องเป็นเรื่องบุญ บาป สอนโดยสอดแทรกหลักความสันโดษ การสอดแทรกท่านจะได้พูดโดยตรงซึ่งทำให้คนฟังเบื่อ แต่ถ้าแต่งเรื่องขึ้นไม่ว่าจะจริงหรือไม่ ก็สามารถทำให้เยาวชนสนใจ ซึมซับไปเอง

๓. การบูรณาการโดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน เริ่มจากครูประจำชั้นต้องทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้เยาวชนเห็น พร้อมทั้งให้งานที่ทำเป็นกลุ่มโดยครูจะเป็นผู้เริ่มกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ให้เยาวชนทำหลังจากนั้นให้เยาวชนเริ่มประสานงานกันเอง แล้วให้มารายงานให้ครูทราบอย่างน้อย ๒ วันต่อครั้ง โดยถามถึงปัญหาของงานว่าเป็นอย่างไร คนในกลุ่มให้ความร่วมมือหรือไม่ ผลของงานออกมาดีมากน้อยอย่างไร เพราะเกิดจากความสันโดษยินดีอย่างไร ซึ่งการทำอย่างนี้จะทำให้เยาวชนสามารถปรับปรุงตัวเองได้ และเป็นบทเรียนที่ดีในด้านสันโดษยินดีในงานที่ทำ ยกย่องเชิดชูเยาวชนที่ประสบความสำเร็จในการเรียนหนังสือ หน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติ ยกย่องเยาวชนศิษย์เก่าที่จบไปแล้วและเชิญมาพูดให้เยาวชนรับรู้ว่าการทำตัวอย่างไรให้เป็นคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียน โดยอาศัยความสันโดษยินดีในการอ่านหนังสือเรียน จัดพาเยาวชนนักเรียนไปอบรมนอกสถานที่เพื่อให้รู้จักความสันโดษอย่างแท้จริง เพราะเวลาไปเข้าค่ายอบรมนั้นได้ออกไปนอกสถานที่อุปกรณ์เครื่องใช้

อาหารปัจจัย ๔ เป็นสิ่งที่เยาวชนจะต้องสันโดษยินดีตามที่ได้ ตามที่มี ตามสมควร ทำให้เยาวชนรู้สึก ตื่นเต้นและที่สำคัญจะทำให้เยาวชนนั้น ๆ ได้มีสติ ความมีวินัย ความรับผิดชอบรู้จักกินรู้จักใช้สิ่งของ อุปโภคบริโภคอย่างเห็นคุณค่า

๔. บูรณาการความสันโดษจากชุมชนสังคมการเสริมสร้าง ด้วยการเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้บริหารระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นและชุมชน ผู้นำของประเทศ ท้องถิ่น ชุมชน เป็นตัวอย่างได้ดีให้ ทำแบบจริงใจ ไม่ใช่ทำเพื่ออำนาจชื่อเสียง ของผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร แต่ให้ใช้ประเพณีท้องถิ่นมาใช้ ประกอบกันไป นำเยาวชนไปร่วมกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระราชดำริรัชกาลที่ ๙ ความสันโดษพอเพียงตามหน่วยงานที่จัดเช่นการทำเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นอย่างไรและกลับมา ให้เยาวชนทำรายงานว่าสิ่งที่ไปได้ข้อคิดเกี่ยวกับความสันโดษอย่างไร เชิญผู้ใหญ่ของบ้านเมือง ที่มีชื่อเสียงมาพูดให้เยาวชนฟังเรื่องสันโดษหลักความสันโดษในวัตถุ ถ้าทำแล้วจะเกิดผลดีอย่างท่าน อย่อย่างเช่นจำลอง ศรีเมือง ท่านเอาหลักสันโดษมาบูรณาการกับวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืนและมี ประโยชน์กับส่วนรวม

๕. บูรณาการความสันโดษโดยการใช้สื่อ ควรให้หน่วยงานหรือองค์กรรัฐเอกชน มีส่วน ร่วมในการผลิตสื่อ ขอความร่วมมือจากนักแต่งเพลง ศิลปิน และนักเขียนในการเผยแพร่ความสันโดษ ยินดีพอใจ การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์สื่อมวลชน อินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี โดยจัดเวลาให้มีการ เผยแพร่ความสันโดษยินดีพอใจ เช่นการเล่านิทานธรรมะ ละครธรรมะ การประกาศข่าวแบบอย่างที่ดี เกี่ยวกับความสันโดษ

สรุปความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการบูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎีความสันโดษใน กระบวนเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมส่วนมากเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในการทำเป็นแบบอย่างของ คนในครอบครัวเท่านั้นแต่เชื่อมโยงไปถึงการสนับสนุนส่งเสริมจากศาสนาชุมชนโรงเรียนและสื่อเป็นหลักใน การหล่อหลอมพฤติกรรมเยาวชน

๔.๒.๕.๓ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ พฤติกรรมเชิงจิต สังคมทั้ง ๖ ด้านของเยาวชน สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ในเยาวชนเห็นได้จากการทำงานที่ครู และผู้ปกครองมอบ หมายให้ทำ จะทำงานนั้นจนสำเร็จ แต่เมื่อทำไม่ได้ก็จะบอกให้ครูและผู้ปกครองทราบทุกครั้ง มีความ มุ่งมั่นในการเรียน ทำการบ้านและกิจกรรมของโรงเรียนตั้งแต่เช้า ซ้อมกีฬาช่วงเย็น กลับมาทำ การบ้านจนดึก เป็นเวลาหลายเดือนก็สามารถทำงานต่าง ๆ จนสำเร็จจุล่งไปได้ เป็นคนมุ่งมั่นและ เข้มแข็งดีทั้งร่างกายและจิตใจ มุ่งมั่นปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด แม้ ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มารุมเร้าเหนื่อย หิวและเมื่อยล้าก็ยังมุ่งมั่นจะจนสำเร็จได้อย่างไม่ท้อถอย

๒. ด้านจิตอาสา เยาวชนนักเรียนมักมีจิตอาสาช่วยอาจารย์ทำงานต่าง ๆ ที่อาจารย์ กำลังทำอยู่ ช่วยรุ่นพี่ ช่วยสอนน้องกับการทำอุปกรณ์ สละเวลา แยกแยะขยะแห้งเปียก เพื่อช่วยลด

โลกร้อน และหลายอย่างนำมาใช้อีกได้เช่น พลาสติก กล่องนม สละแรงงานเก็บขยะขายได้เพื่อนำเงินไปหยอดตู้บริจาคต่าง ๆ เวลาไปวัดโรงพยาบาล

๓. ด้านเห็นคุณค่าในตนเอง เยาวชนจะแสดงออกในด้านพฤติกรรม การพูดจา ไม่หยาบคาย เมื่อโกรธ หรือการแสดงกริยาก้าวร้าว เมื่อครูทำโทษเมื่อกระทำความผิด คือ สามารถควบคุมตนเองเมื่อกระทำความผิดโดนทำโทษก็ไม่แสดงพฤติกรรมความไม่พอใจออกมา เมื่อเจ็บที่โดนตี หรือเมื่อเพื่อนตำหนิตนเอง ยังเป็นสิ่งที่ถูกสร้างให้มีมากขึ้นทุกวัน คือ การที่ต้องเอาชนะต่อคำสบประมาท กล้าคิดกล้าพูด กล้าแสดงออก เยาวชนจะมีพฤติกรรมที่ดีเมื่อพบกับสิ่งที่ดึงดูดใจที่รัก ผู้ใหญ่ที่ต้องการความรัก ความศรัทธาจากเยาวชน ผู้ใหญ่จะต้องมีความรักและศรัทธาในตัวเยาวชนด้วย สังเกตได้จาก ถ้ามีคนที่ทำดี มีเหตุผล มีความเที่ยงธรรมให้กับเยาวชน เยาวชนก็จะรับรู้ด้วยการเคารพศรัทธา โดยไม่จำเป็นต้องทำใจแต่อย่างใด หากเยาวชนพบสิ่งที่ไม่พึงพอใจก็ย่อมมีสิทธิแสดงความไม่พอใจได้ แต่ก็ไม่ได้ใช้ความรุนแรงตอบ

๔. ด้านการเห็นคุณค่าของบุคคลอื่น การคบเพื่อนที่มาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน มีความต่างกันในเรื่องพฤติกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน เยาวชนต้องเข้าใจและควบคุมตนเองเลือกที่จะประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบที่ทางโรงเรียนที่ครูกำหนดไว้ ในเมื่อเลือกที่จะคบเพื่อนที่ตนเองเลือกจากนิสัยใจคอที่เข้ากันได้ มากกว่าเลือกเพื่อนจากผลการเรียนดี แม้การออกนอกกลุ่ม นอกทางเกินควร บางครั้งต้องดึงเพื่อนให้เข้ามาอยู่ในกรอบที่ควรจะเป็นเพราะเห็นคุณค่าของเพื่อนเมื่ออยู่ในกลุ่ม เพื่อนยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน เสื้อผ้าเยาวชนจะคิดว่าสมควรซื้อไหม ของเก่ายังใช้ได้อยู่ถ้าราคาแพงเกินไปเยาวชนก็จะยอมเลือกที่จะไม่ซื้อเพราะมองการเห็นคุณค่าของสิ่งของอุปโภคบริโภคไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย อดออมใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น

๕. ด้านสุขภาพจิตที่ดี เยาวชนแสดงอาการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นการชักชวนให้เพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือมาพักอยู่อาศัยที่บ้านเพราะเห็นว่าเพื่อนนั้นเดือดร้อนเรื่องที่พัก ทั้งที่ตนเองต้องปรับตัวและเสียสละการที่ต้องแบ่งปันห้องนอนและอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้เพื่อน การที่ต้องเสียสละความเป็นส่วนตัวเป็นคนที่ไม่ยุ่งกับใครถ้าไม่ชอบก็ไม่สนใจ แต่เมื่อถึงเวลาก็สามารถที่จะทำได้อบอ้อมครั้งที่ไดยินการพูดคุยโทรศัพท์ให้คำปรึกษาและปลอบใจเพื่อ ๆ เยาวชนที่มีสุขภาพจิตดีจะ มีความกตัญญูทักท้วงที่เคารพในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เคารพเชื่อฟังพ่อแม่

๖. ด้านความมีวินัยเมื่อเยาวชนได้รับการมอบหมายจากครูหรือผู้ปกครองให้ปฏิบัติภารกิจแทนจะทำภารกิจที่ได้รับมอบหมาย จนสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ ความรับผิดชอบเริ่มจากความรับผิดชอบในหน้าที่การเรียนทั้งการเรียนในภาคบังคับในโรงเรียนและที่อื่น ๆ ความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้นตามกำหนดเวลา มีวินัยขั้นพื้นฐานคือ การมาโรงเรียนทุกเช้าตรงต่อเวลา อย่างสม่ำเสมอตัดผมแต่งกายถูกต้องตามระเบียบ ยังมีวินัยที่ตั้งขึ้นเองเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายส่วนตัวคือ วินัยในการซ้อมดนตรี และกีฬาเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศใน

การเล่นอย่างมีอาชีพ และพัฒนาการเล่นกีฬาของตนเองให้มีเทคนิคสูงขึ้น และมีวินัยในการใช้จ่าย อยู่ในงบประมาณที่มี

สรุปความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจิตสังคมทั้ง ๖ ด้านของ เยาวชนส่วนมากมองว่าความสันโดษสนับสนุนส่งเสริมให้เยาวชนได้แสดงพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่พึง ประสงค์ออกมาและเป็นไปอย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด รูปแบบการพัฒนาความสันใน กระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจิตสังคม

๔.๒.๕.๔ สรุปผลการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)ผลการสนทนากลุ่ม เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ เยาวชนไทย

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนา ความ สันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยทรัพยากรมนุษย์ และหลัก พุทธธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำไปสู่การสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามประมวลผลทางสถิติ เพื่อหาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อสรุปสภาพทั่วไปในกระบวนการ เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคม และการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิง จิตสังคมของเยาวชนไทย รวมถึงผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้เกิดการ สร้างรูปแบบการพัฒนาการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคม ของ เยาวชนไทย เพื่อนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบ การพัฒนาการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๑๐ คน ผู้วิจัยสรุปผลการ สนทนากลุ่มได้ดังต่อไปนี้

สำหรับรายนามผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อเสนอแนะข้อคิดเห็น และยืนยันรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยประกอบด้วย

๑.ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ. เมือง จ. นครปฐม

๒.นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์ รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานทั่วไป โรงเรียนพระปฐม วิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม

๓. นส.ราศี กุลสิงห์ รองผู้อำนวยการและหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ โรงเรียน โพรงมะเดื่อวิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม

๔. นายสุภโชค พรหมจรัส ผช.ผอ.และหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานบุคคล โรงเรียน โพรงมะเดื่อวิทยา อ.เมือง จ.นครปฐม

๕. นายเจษฎา ศิริธนบดี ครู.คศ.๒ ผช.ผอ.หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม

๖. น.ส.อรรณภรณ์ เรืองจ้อย รองผู้อำนวยการบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม

๗. นางกมลกลทิพย์ ดาผิวดิ ครู.คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มสาระพลานามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม

๘. นางอำภาพันธ์ ธาณินธราจาร ครูชำนาญการพิเศษสอนวิชาภาษาไทย โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม

๙. นายมีชัย ปานอำพันธ์ ครูชำนาญการพิเศษ โค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม

๑๐. นายพยุ่ง ศรีบุญญาติวงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม

จากการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๑๐ ท่านในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันรูปแบบดังนี้

๑. ด้านครอบครัว ๒. ด้านศาสนา ๓. ด้านชุมชน ๔. ด้านโรงเรียน ๕. ด้านสื่อ

ผู้วิจัยสรุปข้อค้นพบจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้เสนอแนะความเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาความสัมพันธ์ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคม ของเยาวชนไทย มีความครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ ตามที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยจึงมีความสอดคล้องกันกับรูปแบบที่เป็นลักษณะ Social Interaction Model หมายถึง รูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสังคม ^{๒๐๖} นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มยังได้เพิ่มเติมความคิดเห็นดังต่อไปนี้

๑. ด้านครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมเพราะเป็นรากฐานในทุก ๆ ด้านมีครอบครัวที่อบอุ่นมีโอกาสพูดคุย สอบถาม ให้คำปรึกษาด้านต่าง ๆ กับบุตรหลาน จะทำให้บุคคลในครอบครัวเป็นคนสันโดษที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียนแล้ว และมีผลต่อพฤติกรรมเชิงจิตสังคมต่าง ๆ ถ้าครอบครัวไม่ดี สังคมก็จะไม่ดีไปด้วยความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความสำคัญ ถ้าคนในครอบครัวใส่

^{๒๐๖} สนทนากลุ่ม ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ใจที่ศึกษา และปฏิบัติตามกิจกรรมทางศาสนา^{๒๐๗} ก็จะมีส่วนชักนำให้ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสันโดษได้เป็นอย่างดี^{๒๐๘}

สรุปว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงสันโดษในลักษณะของ ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นที่ดีในเรื่องทำให้ครอบครัวเข้มแข็งเป็นสธารสันโดษ

๒. ด้านศาสนา

องค์กรทางศาสนา จะต้องรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้เยาวชน ไม่มององค์กรทางศาสนาว่าล้าหลังใช้ประโยชน์ไม่ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับ การปรับตัวของ องค์กรทางศาสนานั้น ๆ สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ต้องดูสงบ ไม่วุ่นวาย ปราศจากอบายมุข มีการจัดกิจกรรม ทางศาสนาโดยร่วมกันทั้งครอบครัวและโรงเรียน^{๒๐๙} สมัยนี้พวกวัยรุ่นเกิดมาในยุควิทยาศาสตร์ จึงไม่ค่อยเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ จะให้นั่งสมาธิก็บอกไปว่าได้อะไร สมาธิดีแล้วจะได้คิดอะไรได้ดี ก็ว่าไปบอกแบบมีเหตุผล เพราะศาสนาไม่ปรับตัวให้เข้าหาวัยรุ่น^{๒๑๐} หากยังมีแต่การสวดมนต์ มานั่งฟังเทศน์ ก็คงไม่มีวัยรุ่นสนใจ แต่ยังมีที่พระสมัยนี้บางท่านยินดีพอใจปรับตัวใช้สื่อต่าง ๆ ในการบรรยายธรรมเรื่องความสันโดษอย่างมีลีลาวาทีศิลป์ ในการพูดอย่างท่าน ว.วชิระเมธี ที่จะพัฒนาเรื่องความสันโดษให้ทันสมัย^{๒๑๑}

สรุปได้ว่า วัดศาสนา มีส่วนร่วมในการปลูกฝังความสันโดษโดยมีการสั่งสอนอบรมอย่างถูกต้องตามหลักของสันโดษอย่างทันสมัยแต่คงไว้ซึ่งแก่นแท้

๓. ด้านชุมชน

ถ้าสภาพแวดล้อมในชุมชนสะอาด สงบ ไม่มีผู้ร้าย แสดงว่าคนในชุมชนนั้นมีคนที่มีความสันโดษกันอยู่ไม่น้อยเลยที่เดียวสถานการณ์ค่านิยมในปัจจุบัน เยาวชนสามารถรับรู้ ได้เห็นทำให้ซึมซับ

^{๒๐๗} สนทนากลุ่ม นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์. รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานทั่วไป โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐๘} สนทนากลุ่ม นส.ราศี กุลสิงห์. รองผู้อำนวยการหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐๙} สนทนากลุ่ม นายเจษฎา ศิริธนบดี, ครู.ศ.๒ ผู้ช่วยผู้อำนวยการหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑๐} สนทนากลุ่ม นายสุโขทัย พรหมจำรัส, ผช.ผอ.หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานบุคคล โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑๑} สนทนากลุ่ม น.ส.อัคราภรณ์ เรืองจุ้ย, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

เรื่องอย่างรวดเร็วจากสิ่งรอบตัว^{๒๑๒} ถ้ามีการกำหนดขอบเขตการรับรู้เรื่องไม่ดีจากผู้ปกครอง ชุมชน มีการอธิบาย สิ่งที่เกิดขึ้นว่าอะไรควรรับรู้หรือเชื่อถือได้แค่ไหน ควรเอาเป็นแบบอย่างหรือไม่^{๒๑๓} ชุมชนมีความรักใคร่ปรองดองร่วมมือกันจัดกิจกรรม^{๒๑๔}ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความสันโดษ เช่น ทำความสะอาด ชุมชน ร่วมกันทำบุญทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ

สรุปได้ว่าปัจจัยทางด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนด้านความสันโดษ โดยที่สมาชิกในชุมชนมีความสันโดษยินดีเห็นคุณค่าในตนเอง มีสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนสะอาด สงบ ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ยาเสพติด ชุมชนร่วมกันสนับสนุนการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำชุมชน มีการยกย่องชมเชยบุคคลที่มีความสันโดษในสังคมเพื่อเป็นกำลังใจต่อไป

๔. ด้านโรงเรียน

กระบวนการการปลูกฝังความสันโดษที่โรงเรียนคือ ๑) มีการเข้าค่ายความสันโดษให้มากขึ้น ๒) เรียนเชิญเยาวชนมากล่าวอบรมส่งเสริมความสันโดษ ๓) จัดกิจกรรมเกี่ยวกับความสันโดษมากขึ้น และให้พระมีส่วนร่วมมากขึ้น ๔) ยกย่องเยาวชนที่มีพฤติกรรมสันโดษยินดีในการทำ ความดีแม้จะต้องเสียเพื่อนไป เพื่อให้เป็นกำลังใจในการทำความดีต่อไปควรเน้นด้านการปฏิบัติ กิจกรรมจิตอาสา เช่นพาเยาวชนไปช่วยทำงาน ในบ้านเลี้ยงเด็กกำพร้า ส่งเสริมผู้ที่มีความสันโดษในงานจิตอาสาให้เป็นแบบอย่าง^{๒๑๕} ผู้บริหารครู ควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่เป็นคนคดโกงสันโดษ ยินดีพอใจในวัตถุในรายได้ที่มีหน้าที่ทำและทำให้ดียิ่งขึ้น ควรเป็นแบบอย่างให้เยาวชนดู เพื่อเยาวชนจะได้ปฏิบัติตาม^{๒๑๖}

สรุปว่า โรงเรียนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาความสันโดษ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้มีการสอดแทรกเรื่องสันโดษในทุกสาระการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้เกิดพฤติกรรม

^{๒๑๒} สนทนากลุ่ม นางกมลกลมทิพย์ ดาผิวดี, ครู.คศ.๓ หัวหน้ากลุ่มสาระพลานามัย โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑๓} สนทนากลุ่ม นางอำภาพันธุ์ ฐานินธราจาร, ครูชำนาญการพิเศษสอนวิชาภาษาไทยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑๔} สนทนากลุ่ม นายมีชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษโค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑๕} สนทนากลุ่ม นายพยุ่ง ศรีนุญญาติวศ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงิน อนุสรณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑๖} สนทนากลุ่ม ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

เชิงจิตสังคมเช่นจิตอาสา

๕. ด้านสื่อ

ควรจะมีการส่งเสริมความสันโดษของภาครัฐและเอกชน สื่อมวลชนไป ในทางที่ดี และสื่อเป็นส่วนสำคัญในการแพร่กระจายข่าวควรจะต้องและเป็นเรื่องจริง ถ้าในกรณีไม่มีข่าวจริงควรจะต้องการแพร่กระจายข่าว^{๒๑๗} การส่งเสริมความสันโดษผมคิดว่าควรนำมาทำเป็นละคร คน สันโดษยินดีพอใจ ในวัตถุที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียน การทำงาน เพราะเป็นรายการที่ผู้ใหญ่ว่าได้ เขียวชนเขียวชนดูดี ดูแล้วเพลินไปกับละคร จบด้วยความสันโดษที่ดี รับรองเขียวชน จะได้รับความสันโดษไม่มากนักน้อย^{๒๑๘}

สรุปว่า ด้านสื่อควรได้รับการส่งเสริมทางสื่อให้มากกว่านี้ ให้เห็นบ่อย ๆ ได้ยินบ่อย ๆ หรือมีการชักชวนให้ปฏิบัติ ก็จะเป็นการส่งเสริมไปในตัวเองหน่วยงานสื่อสารมวลชน ทางสังคมควรส่งเสริมความสันโดษอย่างกว้างขวางให้มีประสบการณ์มาก ๆ จากได้รับข่าวสารทางโทรทัศน์ ควรจัดการให้มีรายการธรรมะที่ง่ายต่อการเข้าถึง ช่วยในการนำเสนอสื่อในสิ่งที่สร้างสรรค์ ปลุกฝังความสันโดษ ในสังคมที่ดีที่สุดเพราะปัจจุบันสื่อเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในสังคมโลก

กล่าวโดยภาพรวมการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) การวิจัยสังเคราะห์ กระบวนการกลุ่มพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้มีการรับรู้พฤติกรรมอันพึงประสงค์หลักจากครอบครัวมี อิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงสันโดษในลักษณะของความสัมพันธ์ที่อบอุ่นที่ดีในเรื่องทำให้ครอบครัว เข้มแข็งเป็นสสารสันโดษ และวัดศาสนา มีส่วนร่วมในการปลุกฝังความสันโดษโดยมีการสั่งสอนอบรม อย่างถูกต้องตามหลักของสันโดษอย่างทันสมัยแต่คงไว้ซึ่งแก่นแท้ พร้อมกันนั้นยังมีปัจจัยทางด้าน ชุมชนและสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนด้านความสันโดษ โดยที่สมาชิกในชุมชนมีความ สันโดษยินดีเห็นคุณค่าในตนเอง มีสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนสะอาด สงบ ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ยาเสพติด ชุมชนร่วมกันสนับสนุนการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ ชุมชน มีการยกย่องชมเชยบุคคลที่มีความสันโดษในสังคมเพื่อเป็นกำลังใจต่อไป นอกจากนั้นโรงเรียน มีส่วนร่วมกับการพัฒนาความสันโดษโดยการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้มีการสอดแทรกเรื่องสันโดษในทุกสาระการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้เกิดพฤติกรรมเชิงจิตสังคมเช่นจิตอาสาและ ด้านสื่อควรได้รับการส่งเสริมทางสื่อให้มากกว่านี้ ให้เห็นบ่อย ๆ ได้ยินบ่อย ๆ หรือมีการชักชวนให้ ปฏิบัติ ก็จะเป็นการส่งเสริมไปในตัวเองหน่วยงานสื่อสารมวลชน ทางสังคมควรส่งเสริมความสันโดษ

^{๒๑๗} สนทนากลุ่ม นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์, รองผู้อำนวยการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนพระปฐม วิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

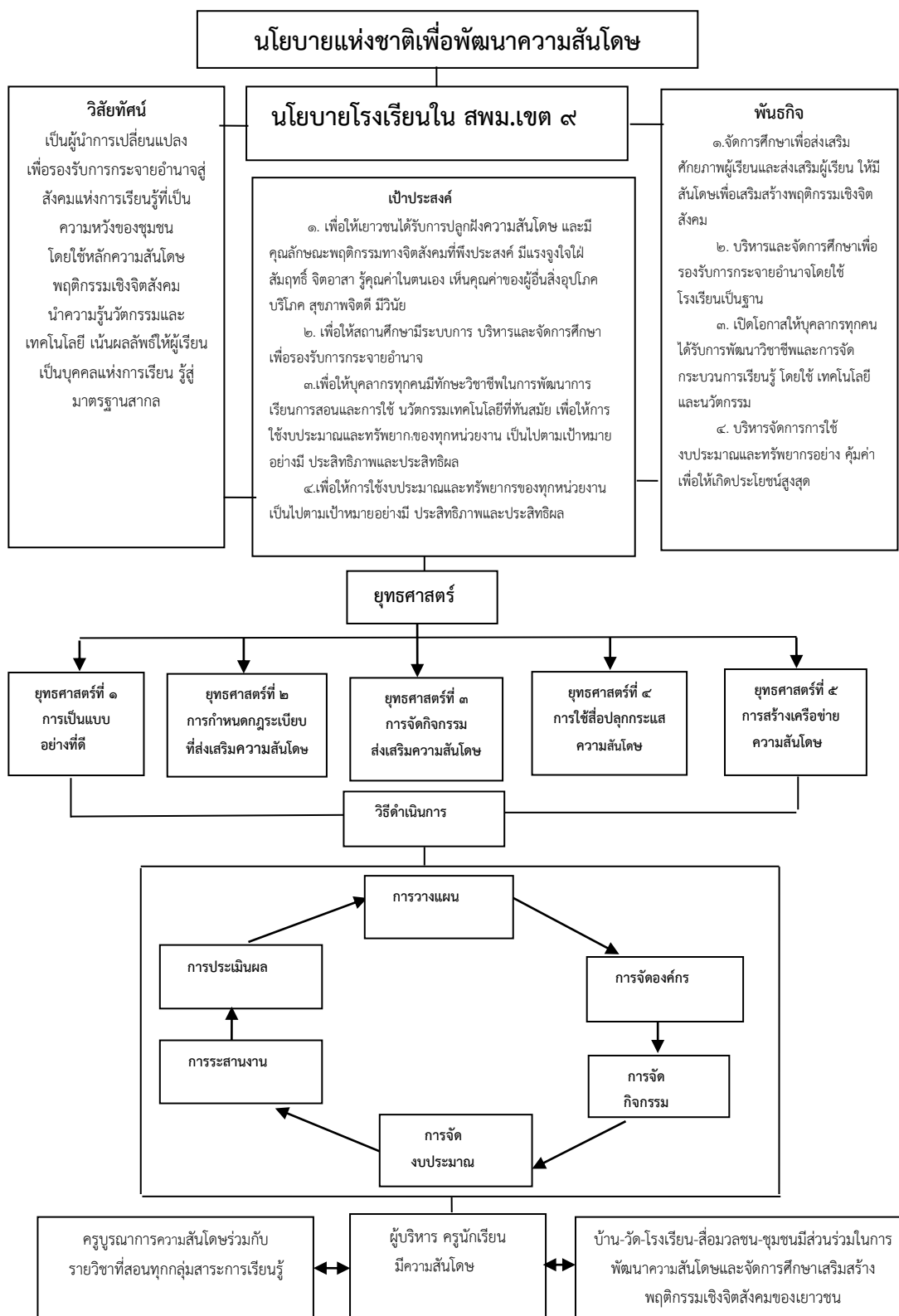
^{๒๑๘} สนทนากลุ่ม นายมิชัย ปานอำพันธ์, ครูชำนาญการพิเศษ โค้ชฝึกสอนนักกีฬาทีมชาติโรงเรียน วัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

อย่างกว้างขวางให้มีประสบการณ์มาก ๆ จากได้รับข่าวสารทางโทรทัศน์ ควรจัดการให้มีรายการ
 ธรรมชาติที่ง่ายต่อการเข้าถึง ช่วยในการนำเสนอสื่อในสิ่งที่สร้างสรรค์ ปลุกฝังความสนใจในสังคมที่ดี
 ที่สุดเพราะปัจจุบันสื่อเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในสังคมโลก

๔.๒.๖ นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสนใจ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

จากการสังเคราะห์ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาความสนใจ ใน
 กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ของโรงเรียนที่สังกัดในเขตพื้นที่ สพม.
 เขต ๙ จ.นครปฐม ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ
 เยาวชนไทย ของโรงเรียนที่สังกัดในเขตพื้นที่ สพม.เขต ๙ จ.นครปฐม

แผนภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพหุวัฒนธรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ของโรงเรียนที่สังกัดในเขตพื้นที่ สพม.เขต ๙ จ.นครปฐม

จากแผนภาพ ๔.๑ พบว่ารูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน ของโรงเรียนที่สังกัดในเขตพื้นที่ สพม.เขต ๙ จ. นครปฐม มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. การกำหนดนโยบายแห่งชาติในการพัฒนาความสันโดษเยาวชน โดยรัฐบาลจัดประชุมเยาวชน ภาคเอกชน ประชาชน เยาวชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพิจารณนำ หลักความสันโดษของพุทธศาสนา หลักพฤติกรรมเชิงจิตสังคม หลักการศึกษา มาร่วมกันกำหนดเป็น นโยบายวาระแห่งชาติในการพัฒนาความสันโดษของเยาวชน และโรงเรียนนำมากำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนต่อไป

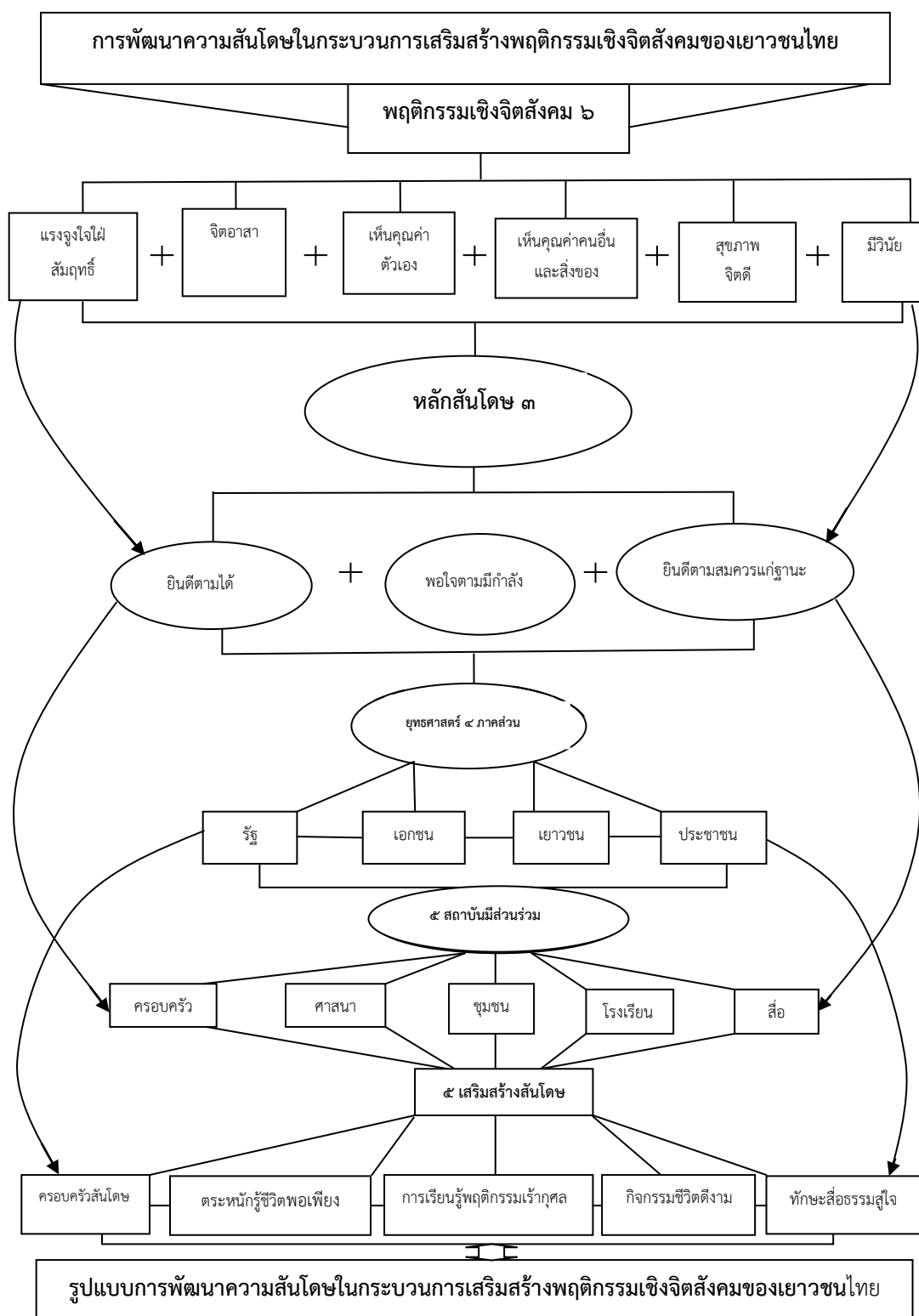
๒. การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์เกี่ยวกับการพัฒนาความสันโดษแห่งชาติ ด้วยการกำหนดมาตรฐานความสันโดษของเยาวชนโดยองค์กรหลักที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบมีคณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรพุทธศาสนา ผู้แทนครูและผู้ปกครอง/ชุมชน และผู้แทนเยาวชน ผู้แทนครูผู้บริหาร

๓. การกำหนดยุทธศาสตร์ ในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนคณะกรรมการพัฒนาความสันโดษเยาวชน กำหนดยุทธศาสตร์หลักในโรงเรียนมีดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การกำหนดกฎ ระเบียบที่พัฒนาความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การจัดกิจกรรมพัฒนาความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การใช้สื่อปลูกกระแสความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การสร้างเครือข่ายความสันโดษ ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์ควรมีแผนนโยบายเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ๑. มีการรณรงค์ให้ทำเป็นแบบอย่างหรือเป็นตัวอย่างที่ดี โดยเฉพาะผู้บริหาร ครูต้องเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษ และมีพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่พึงประสงค์แก่เยาวชนในองค์กร เช่น ผู้บริหารดีเด่นครูดีเด่นของโรงเรียน ๒. มีการจัดทำฐานข้อมูลข้าราชการและพนักงานรัฐที่ทำความดี และเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษ เพื่อเผยแพร่ทางวารสารและอินเทอร์เน็ตของโรงเรียน ๓. การรณรงค์ให้บุคคลในครอบครัว ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษในการดำรงชีวิต ๔. การเรียนรู้ความสันโดษร่วมกันในครอบครัว ๕. กิจกรรมครอบครัวเป็นสุข ปลูกจิตสำนึกให้รักกันเป็นสหายสันโดษ ๖. การพาเยาวชนไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และ ๗. การเป็นอยู่อย่างสันโดษ และมีพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่พึงประสงค์มาใช้ในการดำเนินชีวิต

๔.๓ องค์ความรู้ที่ค้นพบในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัยจึงได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในการสังเคราะห์ภาพรวมองค์ความรู้ที่ได้จากงานเอกสารและการวิจัย ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มรวมทั้งการได้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุก ๆ บริบทของการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ข้อค้นพบใหม่ ในรูปแบบโครงสร้างภายใต้ชื่อ 6-3-4-5-5 PRAWATDEE MODEL ดังนี้

องค์ความรู้จากการวิจัย : ๖-๓-๔-๕-๕ PRAWATDEE MODEL

แผนภาพที่ ๔.๒ : ๖-๓-๔-๕-๕ PRAWATDEE MODEL

จากแผนภาพที่ ๔.๒ : 6-3-4-5-5 PRAWATDEE MODEL

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ดังนี้

๖ คือ พฤติกรรมเชิงจิตสังคม ๖ ที่พึงประสงค์ ๖ ด้าน ได้แก่ ๑. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๒. จิตอาสา ๓. การเห็นคุณค่าตนเอง ๔. เห็นคุณค่าผู้และอื่นสิ่งของ ๕. สุขภาพจิตดี ๖. มีวินัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เยาวชนควรจะมีการพัฒนาให้มากขึ้น

๓ คือ หลักความสันโดษ ซึ่งเป็นหลักของความพอใจยินดี มี ๓ หลัก ได้แก่ ๑. ยินดีตามได้ ๒. พอใจตามมีกำลังทำ ๓. ยินดีตามสมควรแก่ตน เป็นหลักธรรมที่จะต้องน้อมนำมาช่วยส่งเสริม เพราะถ้าเยาวชนมีพฤติกรรมสันโดษแล้วเขาจะรู้จักยินดีพอใจในสิ่งที่มีอยู่แล้วและไม่เสียเวลาไปเสาะหาใหม่ แต่ยินดีพอใจที่จะทำตรงนั้นให้ดี ก็จะทำให้เกิดฉันทะ ซึ่งมุ่งเข้าสู่อิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นทางแห่งความสำเร็จ เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือเมื่อพอใจยินดีกับวัตถุสิ่งของที่มีอยู่สิ่งที่ทำอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องไปแสวงหาใหม่ให้เสียเวลา เอาเวลานั้นไปทำอย่างอื่นที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น ก็เกิดจิตอาสาทำประโยชน์ให้สังคม เมื่อเห็นสังคมชุมชนได้รับประโยชน์จากจิตอาสาของตนก็ยินดีพอใจ ก็ทำให้เห็นคุณค่าของตัวเอง เห็นคุณค่าของผู้อื่นส่งผลให้มีสุขภาพจิตดี เมื่อรู้ว่าที่ทำมาแล้วถูกทางก็ยังทำต่อไปอย่างสม่ำเสมอคือมีวินัย

๔ คือ การเกิดแนวทางการปฏิบัติ ในเรื่องความสันโดษที่ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจิตสังคม ได้จะต้องทำเป็นยุทธศาสตร์ให้กับ ๔ ภาคส่วนคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน เยาวชน ประชาชน

๕ คือ การพัฒนาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนต้องอาศัยฐานสถาบันทางสังคม ที่เยาวชนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องดำเนินชีวิตอยู่แล้วเป็นประจำ คือ สถาบันทั้ง ๕ ได้แก่ ๑. ครอบครัว ๒. ศาสนา ๓. ชุมชน ๔. โรงเรียน ๕. สื่อ

๕ คือ เกิดการเสริมสร้าง ๕ ประการ ได้แก่ ๑. ครอบครัวเสริมสร้างครอบครัวสันโดษ ๒. ศาสนาเสริมสร้างตระหนักรู้ชีวิตพอเพียง ๓. ชุมชนเสริมสร้างการเรียนรู้พฤติกรรมรากุศล ๔. โรงเรียนเสริมสร้างกิจกรรมชีวิตดีงาม ๕. สื่อเสริมสร้างทักษะสื่อธรรมสู่ใจ

กล่าวโดยภาพรวม จึงพบว่า รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ของกลุ่มตัวอย่างมีหลักความสันโดษ คือ ๑. ยินดีตามได้ ๒. พอใจตามที่มีกำลังทำ ๓. ยินดีตามสมควรแก่ตน เป็นหลักธรรมที่จะต้องน้อมนำมาช่วยส่งเสริม เพราะถ้าเยาวชนมีพฤติกรรมสันโดษแล้ว จะทำให้เกิดฉันทะ จึงมุ่งเข้าสู่อิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นทางแห่งความสำเร็จ โดยต้องผ่านกระบวนการเชิงพฤติกรรมเชิงจิตสังคม การวางแผนปฏิบัติที่ดีจากแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ และการจะพัฒนาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนต้องอาศัยฐานสถาบันที่เยาวชน ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องดำเนินชีวิตอยู่แล้วเป็นประจำ คือสถาบันทั้ง ๕ ได้แก่ ๑. ครอบครัว ๒. ศาสนา ๓. ชุมชน ๔. โรงเรียน ๕. สื่อ จึงทำให้เกิดองค์ความรู้เชิงนวัตกรรมในด้านการเสริมสร้างครอบครัวให้

เกิดความสันโดษ ศาสนาเสริมสร้างตระหนักรู้ชีวิตพอเพียง ชุมชนเสริมสร้างการเรียนรู้พฤติกรรมร่ำ
กุล โรงเรียนเสริมสร้างกิจกรรมชีวิตดีงาม และด้านสื่อเสริมสร้างทักษะสื่อธรรมสู่ใจ ดังนั้นการบูรณา
การความสันโดษนั้นเกิดจากครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่ควรอบรม บ่มนิสัยลูกด้วยการไม่ฟุ้งเฟ้อ
ฟุ่มเฟือย เห็นคุณค่าของสิ่งอุปโภคบริโภค รวมทั้งการบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา
ด้วยการพาเข้าวัดเพื่อเข้าใจหลักความสันโดษที่พระสงฆ์ได้ทำให้ดูเป็นต้นแบบว่าเป็นการฝึกสันโดษ
อย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง“รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยของ” ในสถานศึกษาของรัฐสังกัด สพม. เขต ๙ จ.นครปฐม ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ๒) เพื่อบูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎี หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยที่เหมาะสมต่อสถานศึกษาของรัฐสังกัด สพม. เขต ๙ จ.นครปฐม โดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างจากข้าราชการเยาวชน และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนที่สังกัดในเขตพื้นที่ สพม. เขต ๙ จ.นครปฐม รวมทั้งสิ้นจำนวน ๔,๑๘๙ คน และจากวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงจำนวน ๕ คน ผู้บริหารระดับกลางจำนวน ๕ คน ผู้บริหารระดับล่างจำนวน ๑๐ คน และผู้ปกครองเยาวชนจำนวน ๕ คน รวมทั้งหมด ๒๕ คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงปริมาณได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นจำนวน ๓๐ ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม คอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Average) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๕ ข้อ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ แบบ TAC ซึ่งเป็นการจำแนกข้อมูล การสรุปแบบอุปนัยและการวิเคราะห์หาเหตุและผลที่เกิดขึ้นเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย โดยนำเสนอผลสรุปการวิจัยและอภิปรายผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ต่อไป

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทำให้ผู้วิจัยสามารถตอบคำถามการวิจัย ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในสถานศึกษาของรัฐสังกัด สพม. เขต ๙ จ.

นครปฐม พบว่า ความสันโดษของเยาวชนลดน้อย ปัจจุบันเยาวชนมีคุณธรรมความสันโดษ มีความแตกต่างกับเยาวชนสมัยก่อนมากเนื่องด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสังคมในสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เยาวชนต้องดิ้นรน เหตุนี้จึงทำให้ความสันโดษของเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ลดน้อยลง ในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี การมีจิตสำนึกในการทำงาน การมีจิตสาธารณะ ไม่ทุ่มเทเหมือนเยาวชนสมัยก่อน เนื่องจากขาดยถาภูมิกสันโดษจึงทำให้เกิดเกิดความเครียด นอกจากนี้ สภาพปัญหารูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน เกิดจากปัญหา ๕ ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านศาสนา ด้านชุมชนสิ่งแวดล้อม ด้านโรงเรียนกิจกรรม และด้านสื่อ

๕.๑.๒ เพื่อบูรณาการแนวคิดเชิงทฤษฎีหลักความสันโดษในกระบวนการ เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย พบว่า การเสริมสร้างรากฐานทางพฤติกรรมความสันโดษที่ดี ควรบูรณาการผ่านกระบวนการศึกษาโดยผ่านครอบครัว ศาสนา ชุมชนสิ่งแวดล้อม โรงเรียน และสื่อมวลชน จะเป็นการบูรณาการที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างรากฐานทางจิตใจที่ดี และเสริมสร้างรากฐานทางความรู้เรื่องความสันโดษที่ดีให้กับเยาวชนที่สังกัดโรงเรียนใน สพม. เขต ๙ จ.นครปฐม ด้วยกระบวนการฝึกกิจกรรม เพื่อการปรับเปลี่ยนค่านิยม ทศนคติ กระบวนการคิดจิตสำนึกในการอยู่ในสังคมและการใช้ชีวิตอย่างสันโดษได้อย่างมีความสุข และเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมให้กับเยาวชนให้เป็นคนที่มีความเพียรพยายามมากขึ้น มีจิตอาสา เห็นคุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าของผู้อื่นสิ่งที่เป็นอุปโภคบริโภค สุขภาพจิตดี และมีวินัย เพราะเยาวชนจะต้องนำความรู้ความเข้าใจเรื่องสันโดษไปใช้ได้ อย่างถูกต้องชัดเจน ดังนั้นการบูรณาการหลักความสันโดษควรผ่านจากกระบวนการของการใช้ชีวิตจริงโดยเริ่มจากสิ่งเหล่านี้คือ .-

๑.การบูรณาการความสันโดษในครอบครัว ครอบครัวที่อยู่กันอย่างสมบูรณ์แบบมีการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวทั้งกิจกรรมทางศาสนา การเป็นตัวอย่างที่ดีของคนในครอบครัว การได้อยู่ในครอบครัวให้โอกาสไม่บังคับ แต่ใช้วิธีการจูงใจทำให้เยาวชนได้เห็นก็จะมีพลังส่งเสริมความสันโดษในเยาวชนได้ทางหนึ่ง

๒.บูรณาการความสันโดษในทางศาสนา การที่เยาวชนได้มีโอกาสได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านศาสนามีการไปทำบุญในวัดในวันสำคัญ ๆ ได้รับคำสั่งสอนจากพระสงฆ์ที่ได้สอนเรื่องความสันโดษ หรือการได้เข้ามาวัดก็ได้รูปแบบของความสันจากพระสงฆ์ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่โลภ ยินดีเฉพาะที่ได้ พอใจตามกำลัง และยินตามฐานะ เพราะพระในพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบของความสันโดษอย่างแท้จริงโดยเฉพาะความสันโดษในด้านวัตถุ

๓.บูรณาการความสันโดษในเยาวชนผ่านทางชุมชนสังคมที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว จากการได้เห็นบุคคลในชุมชนสังคมที่มีชีวิตตามแบบสันโดษแล้วมีความสุข เยาวชนก็จะได้แบบอย่างและแนวทางในการดำเนินชีวิต

๔.การบูรณาการความสันโดษทางด้านโรงเรียน เช่นการทำกิจกรรมออกค่ายจิตอาสา ค่ายพุทธบุตร หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมความสันโดษ โดยการไปอยู่ค้างคืนในค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ก็คือการฝึกความสันโดษในระดับหนึ่ง เพราะต้องอยู่ต้องกินต้องนอนอย่างยินดีตามได้ พอใจตามกำลังมี ยินดีตามสมควรแก่ฐานะสถานการณ์ตรงนั้นเป็นการแสดงออกถึงความอดทน มุ่งมั่นและมีวินัย

๕.การบูรณาการทางด้านการสื่อสารมวลชน การที่เยาวชนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการประพัตติตนตามหลักสันโดษของผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคมที่มีชีวิตที่ราบรื่น มีความสุขจากการทำตามความสันโดษจากสื่อต่าง ๆ หรือการที่เยาวชนได้อ่านเรื่องราวที่อธิบายถึงความสันโดษ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนจากภายในจิตใจของเยาวชน เป็นประสบการณ์ทางอ้อม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

๕.๑.๓ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ในสถานศึกษาของรัฐสังกัด สพม. เขต ๙ จ.นครปฐม

๕.๑.๓.๑ ผลการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย แห่งชาติ พบว่ามีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. หลักความสันโดษ ได้แก่ หลักความสันโดษจำแนกเป็น ๓ องค์ประกอบได้แก่ ๑.ยถาพลสันโดษคือความยินดีตามที่ได้ ๒.ยถาพลสันโดษคือยินดีตามที่มีกำลัง ๓.ยถาสารูปสันโดษ คือยินดีพอประมาณ

๒. หลักพฤติกรรมเชิงจิตสังคม ๖ ประการได้แก่ ๑.แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๒.จิตอาสา ๓. การรู้คุณค่าในตนเอง ๔. การเห็นคุณค่าของคนอื่นและสิ่งของอุปโลกบริโลก ๕. สุขภาพจิตดี ๖. มีวินัย พฤติกรรมทั้ง ๖ อย่างนี้จะแสดงออกในเงื่อนไขของบุคคลที่มีความสันโดษ

๓. หลักการจัดการศึกษาเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนไทย ให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัยเต็มตามศักยภาพและตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ปัญญา ความรู้และทักษะ คุณธรรมความสันโดษและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในฐานะพลเมือง

๔. นโยบายแห่งชาติ ในการพัฒนาเยาวชนเป็นสิ่งที่กำหนด วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ ของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน เยาวชน และประชาชน

๕. การมีส่วนร่วมระหว่างองค์กร องค์กรหลักที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง และสถาบันสื่อมวลชน

๖. วิธีการดำเนินงานการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคม ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดกิจกรรม การจัดงบประมาณ การประสานงาน และการประเมินผล

๕.๑.๓.๒ ผลการสังเคราะห์ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน ในโรงเรียน สหม..เขต ๙ นครปฐม พบว่ามีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. การกำหนดนโยบายแห่งชาติในการพัฒนาความสันโดษเยาวชน โดยรัฐบาลจัดประชุมเยาวชน ภาคเอกชน ประชาชน เยาวชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพิจารณานำหลักความสันโดษของพุทธศาสนา หลักพฤติกรรมเชิงจิตสังคม หลักการศึกษา มาร่วมกันกำหนดเป็นนโยบายวาระแห่งชาติในการพัฒนาความสันโดษของเยาวชน และโรงเรียนนำมากำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนต่อไป

๒. การกำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจและเป้าประสงค์เกี่ยวกับการพัฒนาความสันโดษแห่งชาติ ด้วยการกำหนดมาตรฐานความสันโดษของเยาวชนโดยองค์กรหลักที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบมีคณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรพุทธศาสนา ผู้แทนครูและผู้ปกครองชุมชน และผู้แทนเยาวชน ผู้แทนครูผู้บริหาร

๓. การกำหนดยุทธศาสตร์ ในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน คณะกรรมการพัฒนาความสันโดษเยาวชน กำหนดยุทธศาสตร์หลักในโรงเรียนมี ดังนี้ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การกำหนดกฎ ระเบียบที่พัฒนาความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การจัดกิจกรรมพัฒนาความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การใช้สื่อปลุกกระแสความสันโดษ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การสร้างเครือข่ายความสันโดษ ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์ควรมีแผนนโยบายเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ๑. มีการรณรงค์ให้ทำเป็นแบบอย่างหรือเป็นตัวอย่างที่ดี โดยเฉพาะผู้บริหาร ครู ต้องเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษ และมีพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่พึงประสงค์ แก่เยาวชนในองค์กร เช่น ผู้บริหารดีเด่น ครูดีเด่นของโรงเรียน ๒. มีการจัดทำฐานข้อมูลข้าราชการและพนักงานรัฐที่ทำความดี และเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษ เพื่อเผยแพร่ทางวารสารและอินเทอร์เน็ตของโรงเรียน ๓. การรณรงค์ให้บุคคลในครอบครัว ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของความสันโดษในการดำรงชีวิต ๔. การเรียนรู้ความสันโดษร่วมกันในครอบครัว ๕. กิจกรรมครอบครัวเป็นสุข ปลุกจิตสำนึกให้รักกันเป็นสหายสันโดษ ๖. การพาเยาวชนไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และ ๗. การเป็นอยู่อย่างสันโดษและพฤติกรรมเชิงจิตสังคมที่พึงประสงค์มาใช้ในการดำเนินชีวิต

๕.๑.๔ องค์ความรู้ที่ค้นพบในการวิจัย

พบว่า รูปแบบการพัฒนาความสันโดษ ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย ของกลุ่มตัวอย่างมีหลักความสันโดษ ๑. ยินดีตามได้ ๒. พอใจตามมีกำลังทำ ๓. ยินดีตามสมควรแก่ตน เป็นหลักธรรมที่จะต้องนำมาช่วยส่งเสริมเพราะถ้าเยาวชนมีพฤติกรรมสันโดษแล้ว จะทำให้เกิดฉันทะ ซึ่งมุ่งเข้าสู่อิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นทางแห่งความสำเร็จ โดยต้องผ่านกระบวนการเชิงพฤติกรรมเชิงจิตสังคม การวางแผนปฏิบัติที่ดีจากแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ และการจะพัฒนาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนต้องอาศัยฐานสถาบันที่เยาวชน ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องดำเนินชีวิตอยู่แล้วเป็นประจำ คือสถาบันทั้ง ๕ ได้แก่ ๑. ครอบครัว ๒. ศาสนา ๓. ชุมชน ๔. โรงเรียน ๕. สื่อ จึงทำให้เกิดองค์ความรู้เชิงนวัตกรรมในด้านการเสริมสร้างครอบครัวให้เกิดความสันโดษ ศาสนาเสริมสร้างตระหนักรู้ชีวิตพอเพียง ชุมชนเสริมสร้างการเรียนรู้พฤติกรรมเร่ากุศล โรงเรียนเสริมสร้างกิจกรรมชีวิตดีงาม และด้านสื่อเสริมสร้างทักษะสื่อธรรมสู่ใจ ดังนั้นการบูรณาการความสันโดษนั้นเกิดจากครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่ควรอบรมบ่มนิสัยลูกด้วยการไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เห็นคุณค่าของสิ่งอุปโภคบริโภค รวมทั้งการบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยการพาเข้าวัดเพื่อเข้าใจหลักความสันโดษที่พระสงฆ์ได้ทำให้ดูเป็นต้นแบบว่าเป็นการฝึกสันโดษอย่างแท้จริง

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิจัย รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย นำมาอภิปรายผลในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ เสริมสร้างความสันโดษในครอบครัว : พบว่าสภาพการณ์ในปัจจุบันมีผลกระทบต่อบริบทเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจสังคมแลสิ่งแวดล้อม และการที่พ่อแม่ขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ทำให้ครอบครัวอ่อนแอไม่สามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นการบูรณาการหลักสันโดษให้กับเยาวชนในครอบครัวจึงจำเป็นต้องเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับ **สุรศักดิ์ หลาบมาลาและรสสุคนธ์ มกรมณี^๑** ที่ศึกษาคุณธรรมความสันโดษจริยธรรมในต่างประเทศ พบว่าประเทศเกาหลีมีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะที่เป็นอัตลักษณ์ของเกาหลีแม้โครงสร้างทางสังคมของเกาหลีจะเปลี่ยนแปลงไป ภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้สตรีชาวเกาหลีที่แต่งงานแล้วและมีบุตรต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ยังคงให้ความสำคัญในการเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด เช่นเดียวกับประเทศสวีเดนแลนด์ที่เชื่อว่าพ่อแม่มีส่วนสำคัญที่สุดในการในการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ไม่มีใครทดแทนได้ ความรู้สึกด้านคุณธรรมความสันโดษจะก่อขึ้นในตัวเด็ก ถ้าได้รับความรักความ

^๑ สุรศักดิ์ หลาบมาลาและรสสุคนธ์ มกรมณี. “รูปแบบนวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของต่างประเทศ”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน), ๒๕๕๙). บทคัดย่อ.

อบอุ่นจากผู้เป็นแม่รวมถึงบรรยากาศที่รู้สึกได้ถึงความปลอดภัย เป็นการปลูกฝังให้กับเด็กด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ประเทศฟินแลนด์ การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมเกิดจากครอบครัว สถาบันครอบครัวมีส่วนช่วยฝึกสอนบุตรธิดาให้เป็นคนซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเองและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ผู้ปกครองเคร่งครัดที่พาไปทำกิจกรรมด้านกีฬาหรือดนตรี ให้บุตรหลานทำบัตรห้องสมุดสาธารณะเมื่อพอจะอ่านหนังสือพิมพ์ได้ และส่งเสริมให้เด็กใช้ห้องสมุดสาธารณะที่มีอยู่ทุกมุมเมือง ประเทศแคนาดาให้ความสำคัญกับเยาวชนดังที่มีคำขวัญว่า “our children are our future” แสดงให้เห็นว่า เด็กเป็นบุคคลมีความสำคัญ และมีค่าที่จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศในอนาคต เพราะเยาวชนเจริญเติบโตอยู่ในครอบครัวที่เข้มแข็งสมบูรณ์เป็นครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งสอดคล้องกับ โผน นามณี^๒ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “สทาร์สันโดษกับความมั่นคงของสถาบันครอบครัว” ผลการวิจัยพบว่า สทาร์สันโดษ หมายถึง ความพอใจด้วยภรรยาของตน หรือความยินดีเฉพาะภรรยาของตน สทาร์สันโดษเป็นหลักของการครองเรือนของผู้ชายที่มีภรรยาแล้วเป็นคุณธรรม ความสันโดษของคู่สมรส สามภรรยาที่อยู่ด้วยกันด้วยความสันโดษแล้วจะไม่มีเรื่องทะเลาะหรือผิดใจกัน อันเป็นชนวนของการหย่าร้างที่ถือเป็นความล่มสลายของสถาบันครอบครัว คู่สมรสที่ถือสันโดษในคู่ของตนเองจะมีแต่ความสุข เพราะต่างคนต่างพอใจในของๆ ตน สามภรรยาก็พอใจในภรรยา ภรรยาก็พอใจในสามี จึงอยู่ด้วยกันอย่างมั่นคงและสันติสุข สทาร์สันโดษนี้ จัดเป็นพรหมจรรย์อย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา หมายความว่า การประพฤติด้านนี้ เป็นการดำเนินชีวิตที่ได้รับยกย่องอย่างสูงในพระพุทธศาสนา สทาร์สันโดษมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวสำหรับการครองชีวิตอย่างชราวาส เป็นการป้องกันความเสียหายซึ่งเกิดจากการล่วงละเมิดในสิทธิของกันและกันในด้านความประพฤติดีกเกี่ยวกับการมีคู่ครองเป็นหลักที่จรรโลงสันติสุขของคนที่อยู่ร่วมกัน ในสังคม สทาร์สันโดษช่วยเสริมความมั่นคงในครอบครัว หมายถึง ช่วยให้คนในครอบครัวอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเคารพกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลนอกจากนี้ การมีครอบครัวที่มั่นคง มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นอย่างดี เนื่องจากครอบครัวเป็นส่วนประกอบย่อยของชุมชนและสังคม ครอบครัวที่มั่นคงได้ถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามสำหรับยึดถือเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ครอบครัวที่มีความสุขและความมั่นคง จะทำให้ชุมชนและสังคมรอบข้างมีความสุขและความมั่นคงไปด้วย ดังนั้น หลักสทาร์สันโดษมีส่วนสร้างความมั่นคงให้สังคมไทย เนื่องจากว่า ครอบครัวที่มั่นคงจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และประเทศชาติ เป็นแหล่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพต่อไป

^๒โผน นามณี, “สทาร์สันโดษกับความมั่นคงของสถาบันครอบครัว”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : หน้า ๔๔-๔๗.

และยังสอดคล้องกับ**สัญลักษณ์ จันทรแก้ว**^๓ ได้ศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัว และการมีส่วนร่วม ร่วมในการตัดสินใจ ชื่อในครอบครัวของเด็กวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่น ในกระบวนการตัดสินใจชื่อของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำทั้งในประเภทสินค้าที่ใช้ร่วมกันใน ครอบครัว และสินค้าที่เด็กวัยรุ่นใช้ส่วนตัว รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวสามารถจัดแบ่งได้เป็น ๑๕ รูปแบบ ได้แก่ แบบประนีประนอม แบบอิสระ แบบปล่อย แบบแสดงความรัก แบบตำหนิติเตียน แบบสนับสนุน แบบประชาธิปไตย แบบเน้นให้เป็นตัวของตัวเอง แบบควบคุม แบบปกป้อง แบบเผด็จการ แบบมีเหตุผล ผลแบบทางเหิน แบบยึดหลักอาวุโส และแบบให้กำลังใจ ลักษณะการอยู่อาศัย ของครอบครัวและสถานการณ์ทำงานของบิดา มารดา ไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ ระหว่าง รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่นในกระบวนการตัดสินใจชื่อของ ครอบครัว ประเภทสินค้าที่ใช้ร่วมกันในครอบครัว รูปแบบการสื่อสารที่มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่นในกระบวนการตัดสินใจชื่อสินค้าที่เด็ก วัยรุ่นมีใช้ส่วนตัวได้แก่ แบบประนีประนอม แบบอิสระ แบบปล่อย และแบบแสดงความรัก ปริมาณการใช้สินค้าของเด็กวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเด็กวัยรุ่นในกระบวนการ ตัดสินใจชื่อของครอบครัวทั้ง ประเภทสินค้าที่ใช้ร่วมกันในครอบครัว และสินค้าที่เด็กวัยรุ่นมีใช้ ส่วนตัว

๕.๒.๒ เสริมสร้างการตระหนักรู้ชีวิตพอเพียง : พบว่าการสั่งสอนเยาวชนควรให้เข้าใจ ความหมายที่แท้จริงของความสันโดษมีความสำคัญ จึงควรมีพระวิทยากรที่เข้าใจเรื่องหลักความ สันโดษอย่างแท้จริงมาอบรมพัฒนาเยาวชน ในค่ายอบรมทางด้านจริยธรรมคุณธรรมความสันโดษ ควบคู่ไปกับหลักความสันโดษ โดยเพิ่มกระบวนการตระหนักรู้ชีวิตพอเพียงที่อยู่กับปัจจุบันซึ่งต้องมีการคิดโดยพ่วงที่เหตุการณ์หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องในขณะปัจจุบันเป็นสำคัญ ความเป็นปัจจุบันกำหนดเอา ที่ความเกี่ยวข้อง สิ่งที่ต้องรู้ต้องทำ ในขณะที่เป็นอยู่ในสภาวะปัจจุบันเป็นสำคัญ สำหรับในระดับ ชีวิตประจำวัน การคิดแบบนี้คือการคิดที่พ่วงอยู่ที่สิ่งที่ปัจจุบัน สอดคล้องกับ เสฐียรพงษ์ วรรณปก^๔ ที่กล่าวว่า บรรดาหลักธรรมพุทธศาสนาที่มีผู้เข้าใจกันไม่ถูกต้อง นอกจากเรื่องหลักกรรมแล้ว สันโดษก็เป็นเรื่องหนึ่ง ความคลาดเคลื่อนอาจจะมาจากคำพูดที่ติดปากคนไทยว่า “สันโดษมันน้อย” หรือ “มันน้อยสันโดษ” ก็เป็นไปได้ การตีความแบบสร้างค่านิยมในแง่ลบ คือแฝง “การไม่กระทำ” หรือ “ความเกียจคร้าน” อยู่ในตัว ไม่ต้องทำ ไม่ต้องสร้าง ไม่ต้องการมาก ต้องการน้อยๆ อยู่ไปวันๆ ผลที่ตามมาก็คือความเฉื่อยฉะ ไม่กระตือรือร้นในการทำงาน งอมืองอเท้า ซึมเซื่อง ปล่อยตามบุญตาม

^๓ ัญญารักษ์ มินะนันท์, “ความพร้อมในการนำนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ : ศึกษากรณี สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ

^๔ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “ มัวแต่สันโดษชาติจึงไม่พัฒนา”, ข่าวสด, (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕) : ๗

กรรม ไม่คิดสร้างสรรค์ พุดง่าย ๆ ก็ว่าเป็นมนุษย์ไม่เอาไหนถ้าสันโดษของพระพุทธเจ้าหมายถึงอาการอย่างที่ว่ามานี้ ก็น่าจะถูกประณามว่า พระองค์สอนไม่เอาไหน สอนสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศอย่างร้ายแรง ใช้ไม่ได้จริงๆ แต่สันโดษจริงๆ มันเป็นอย่างไร ลองหันไปดูตำราดูบ้างเป็นไร ในตำราท่านให้ความหมายของ “สันโดษ” ไว้ว่ายินดีตามที่หามาได้ ยินดีเท่าที่หาได้ด้วยความบากบั่นของตน (ยถาลาภสันโดษ) ยินดีตามกำลังสามารถที่หามา, มีสติกำลังเท่าไรทุ่มเทลงไปได้เท่าไร ก็พอใจ (ยถาफलสันโดษ) ยินดีในสิ่งที่หามาได้โดยชอบธรรม, ของที่ได้มาเป็นผลของการสร้างสรรค์ของตน โดยวิธีการที่ชอบธรรม ไม่ทุจริตฉ้อโกงเขามา (ยถาสารูปสันโดษ) สรุปลงให้เข้าใจว่า “สันโดษคือความพึงพอใจในผลสำเร็จ หรือผลได้ที่ตนสร้างขึ้นด้วยความบากบั่น ด้วยการทุ่มเทลงกำลังทั้งหมดลงไป และโดยชอบธรรม” วิธีจะเข้าใจสันโดษได้อีกอย่างหนึ่งคือ ให้อะไรที่ตรงข้ามกับสันโดษและคุณธรรมความสันโดษที่สนับสนุนสันโดษ สิ่งตรงข้ามกับ “สันโดษ” คือ (๑) การเบียดเบียนกัน เพราะอยาก แต่ไม่อยากจะกระทำ (๒) การทุจริตเพราะอยากได้ของคนอื่น (๓) ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยแต่ไม่ชอบทำงาน (๔) การทอดทิ้งละเลยไม่เอาใจใส่ในหน้าที่การงาน (๕) ความกระวนกระวาย เร่าร้อนเห่อเหิมทะยานอยากไม่พอใจตลอดเวลา (๖) ความเกียจคร้านเฉื่อยชา คุณธรรมความสันโดษที่สนับสนุนสันโดษ คือ “วิริยารัมภะ” หรือการปรารถนาความเพียร ถือเอาความง่าย ๆ คือ การตั้งหน้าตั้งตาพยายามปฏิบัติหน้าที่การงานไม่หยุดยั้งจากการนิยามความหมายของสันโดษ จากการมองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ตรงข้ามกับสันโดษและคุณธรรมความสันโดษที่สนับสนุนสันโดษ เราพอจะมองเห็นลักษณะของคนที่มี “สันโดษ” ดังต่อไปนี้ (๑) คนสันโดษ จะต้องเป็นคนทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร และด้วยสติปัญญาเท่าที่เหมาะสมกับภาวะของตนและโดยชอบธรรม (๒) คนสันโดษจะไม่อยากได้ของคนอื่นหรือของที่ไม่ชอบธรรม ไม่ทุจริตเพราะปากท้องหรือเพราะผลประโยชน์ส่วนตัว (๓) เมื่อหามาได้ก็ใช้สอยของที่ได้มาเท่าที่จำเป็นและด้วยสติปัญญา ไม่กลายเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้น (๔) เมื่อไม่ได้ เมื่อสุดวิสัยได้สำเร็จตามต้องการ ก็ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย ไม่ยอมให้ความผิดหวังครอบงำ ยังคงปฏิบัติหน้าที่ของตนไปได้ (๕) ไม่ถือเอาสิ่งที่ตนหามาได้ สมบัติของตนหรือความสำเร็จของตนมาเป็นเหตุยกตนข่มผู้อื่น (๖) หาความสุขได้จากสิ่งที่เป็นของตนหรือเป็นสิทธิของตน สามารถดำรงชีวิตที่มีความสุขในทุกฐานะที่ตนเข้าถึงในขณะนั้นๆ (๗) มีความภูมิใจในผลสำเร็จที่เกิดจากกำลังของตน มีความอดทนสามารถคอยผลสำเร็จที่จะพึงเกิดขึ้นจากการกระทำของตน (๘) มีความรักและภักดีในหน้าที่การงานของตน มุ่งปฏิบัติเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน คุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศชาติใช่หรือไม่ ถ้าใช่ก็ใครจะเรียนถามว่าที่ประเทศชาติไม่ค่อยจะพัฒนาเท่าที่ควรเพราะมีแต่สอนสันโดษ หรือเพราะไม่สอนสันโดษกันแน่

และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิภาวรรณ แสนสวาท**^๕, ได้ศึกษาการประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมบริโภคนิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนครสวรรค์ พบว่า หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคนิยม คือหลักสันโดษ หลักเบญจศีล-เบญจธรรม สัปปุริสธรรม ๗ นั้น การบริโภค ควรบริโภคด้วยความพอเพียง พอดี รู้จักกินใช้แต่พอประมาณ ไม่ฟุ่มเฟือย และต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในเบญจศีล เพื่อเป็นการไม่เบียดเบียนผู้อื่นรู้จักมีเหตุผล รู้จักปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักปฏิบัติตนให้ตรงต่อเวลา รู้จักความอ่อนน้อมเคารพผู้ใหญ่เชื่อฟังคำอบรมสั่งสอน จะเห็นได้ว่าหลักธรรมทั้งหมดเห็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่นให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขควรนำมาถือปฏิบัติเพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

๕.๒.๓ เสริมสร้างการเรียนรู้พฤติกรรมเร้ากุศล : พบว่าการที่มีชุมชนสิ่งแวดล้อมหรือองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเยาวชนมีผลต่อการเกิดพฤติกรรมสันโดษของเยาวชนอย่างมาก เพราะเยาวชนได้พบเห็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ มากมาย ทำให้เยาวชนสับสนกับสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปในชุมชน อาจทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความโลภในวัตถุอยากได้ อยากมี อยากเป็นมาก ขึ้นจึงทำให้เกิดปัญหาความสันโดษไม่รู้จักยินดีพอใจ จำเป็นต้องมีกระบวนการคิดโดยมองหาส่วนดีจากประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เป็นกำลังใจ วิถีคิดแบบนี้ช่วยให้บุคคลปรุงแต่งความคิดความรู้สึกและการกระทำ ไปในทิศทางที่ดีงาม เป็นประโยชน์เป็นกุศล ไม่ว่าจะประสบสถานการณ์หรือประสบอารมณ์อย่างใดก็ตาม แม้แต่ในสถานการณ์ที่ไม่พึงพอใจ ก็มองเห็นส่วนดีได้ ซึ่งสอดคล้องกับ **ยศ งามมูลแสน**^๖ ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓” พบว่า การพัฒนาชุมชนย่อมมีผลกระทบข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ในหลายด้าน คือ ทำให้เยาวชนขาดจิตสำนึกในคุณค่าของหลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรม เช่น อาจจะก่อปัญหาการทำร้ายร่างกายกันง่ายขึ้น ขาดสติยับยั้งจิตใจ ชอบใช้ความรุนแรงมากกว่าเหตุผลทางปัญญาเมื่อประสบกับปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ มีผลกระทบต่อครอบครัวของเยาวชนเองที่จะต้องคอยแก้ปัญหาต่างๆ อยู่เสมอๆ เช่น หนีเรียน เที่ยวตามห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองขอนแก่น ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน มีผลกระทบต่อความสันโดษของเยาวชนในชุมชน

^๕ วิภาวรรณ แสนสวาท, “การประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมบริโภคนิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนครสวรรค์”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^๖ ยศ งามมูลแสน, “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร, ๒๕๕๓). บทคัดย่อ.

และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนทร ธนศิลปพิชิต^๗ ศึกษาความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรม พบว่า การเข้าใจเรื่องสันโดษของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรมก่อนและหลังการอบรม มีความเข้าใจเรื่องสันโดษสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แสดงให้เห็นกระบวนการฝึกอบรมและการสั่งสอนหลักความสันโดษสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้เข้ารับการอบรมให้ดีขึ้นได้จากงานศึกษาสำรวจเกี่ยวกับการนำหลักสันโดษไปใช้ในการดำเนินชีวิตในระบบเกษตรกรรม เช่น **จักรพงษ์ คมกฤส**^๘ ศึกษาคุณลักษณะทางจิตใจของปราชญ์ชาวบ้าน : การศึกษารายกรณีเกษตรกรที่ดำเนินเกษตรทางเลือก พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึง ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิมเกษตรกรที่ดำเนินวิถีชีวิตแบบวนเกษตรมากกว่า ๑๐ ปี ว่า คุณลักษณะทางจิตใจ ๘ ประการ หนึ่งในนั้นคือ หลักสันโดษถือเป็นหลักการแรกของการดำเนินชีวิตแบบแนวทางวนเกษตร และ **พุทธชาติ ปานเม่น**^๙ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในระบบเกษตรกรรมทางเลือก พบว่า ในระบบเกษตรกรรมทางเลือก ชุมชนได้รู้ฟื้นคุณค่าของการมีมานะอดทน ความสันโดษ การรู้จักพอ และสร้างระบบความสัมพันธ์ใหม่ในกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโดยใช้ภูมิปัญญาในเรื่องความซื่อสัตย์ เสียสละของผู้เฒ่า

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานศึกษาของวิถีชีวิตของชาวไทยในชนบท พบว่า คนไทยในอดีตมีวิถีชีวิตแบบสันโดษและมีความสัมพันธ์กับประเพณีความเชื่อ เช่น **มนัสกมล ทองสมบัติ**^{๑๐} ศึกษาประเพณีพะซุของชาวผู้ไทยบ้านหนองหญ้าไซ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอสองแคว จังหวัดอุดรธานี พบว่า วิถีชีวิตของชาวผู้ไทยนั้น มีการดำเนินวิถีชีวิตอย่างสงบ รักสันโดษ ชอบความสะอาดและยึดถือประเพณี นับถือญาติพี่น้อง เช่นเดียวกับ **ศุภลักษณ์ นิลทะราช**^{๑๑} ศึกษาประเพณีเจียะสลา

^๗สุนทร ธนศิลปพิชิต, “ความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรม”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ง-จ.

^๘จักรพงษ์ คมกฤส, “คุณลักษณะทางจิตใจของปราชญ์ชาวบ้าน : การศึกษารายกรณีเกษตรกรที่ดำเนินเกษตรทางเลือก”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ก.

^๙พุทธชาติ ปานเม่น, “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในระบบเกษตรกรรมทางเลือก”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ก.

^{๑๐}มนัสกมล ทองสมบัติ, “ประเพณีพะซุของชาวผู้ไทยบ้านหนองหญ้าไซ ตำบลหนองหญ้าไซอำเภอสองแคว จังหวัดอุดรธานี”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๓๖), หน้า ก.

^{๑๑}ศุภลักษณ์ นิลทะราช, “ประเพณีเจียะสลาของชาวกะโซ่ บ้านพังแดง ตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๓๘), หน้า ก.

ของชาวกะโซ่ บ้านพังแดง ตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า วิถีชีวิตของชาวกะโซ่ นั้นมีการดำเนินวิถีชีวิตอย่างสงบ รักสันโดษ และยึดถือประเพณี นับถือญาติพี่น้อง

๕.๒.๔ เสริมสร้างกิจกรรมชีวิตดีงาม : พบว่ากิจกรรมมีมากเกินไป ที่เกี่ยวกับการอบรมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม แต่ไม่ได้เน้นในเรื่องของความสันโดษโดยตรง จึงทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถเข้าใจเรื่องความสันโดษได้อย่างแท้จริง แต่มีข้อน่าสังเกต คือการที่เยาวชนได้เข้าค่ายจิตอาสา ค่ายคุณธรรม ค่ายผู้นำเยาวชนคุณธรรม ค่ายพุทธบุตรเหล่านี้เป็นการฝึกความสันโดษ เพราะจะทำให้เยาวชนเกิดความอดทนมีวินัยและรู้จักการเป็นอยู่อย่างพอเพียง และใช้สอยสิ่งอุปโภคบริโภคอย่างเห็นคุณค่า สอดคล้องกับการศึกษาของ **เมตตา อิศราภรณ์**^{๑๒} ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับเยาวชนค่ายพุทธบุตรวัดปัญญานันทาราม” พบว่า โครงการได้ฝึกให้ผู้เข้าอบรมได้รู้ ได้ปฏิบัติ ในเนื้อหาสาระหลักคุณธรรมความสันโดษต่าง ๆ อยู่ในระดับมากและมากที่สุด ส่งผลให้ระดับความตั้งใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่จะนำหลักคุณธรรมความสันโดษที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติจากการเข้าค่ายไปใช้ในชีวิตประจำวัน และมีความสอดคล้องกันในด้านหัวข้อธรรมต่าง ๆ ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที การทำใจให้สงบ มีสติและอารมณ์แจ่มใส ความอ่อนน้อมถ่อมตน การตรงต่อเวลา ความสะอาดเรียบร้อย กตเวทิต่อบาป ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลัก หรือจุดมุ่งหมายหลักของความเป็นพุทธบุตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เบ็นเน็ต (Bennett)**^{๑๓} ที่กล่าวว่าปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต คือ อาหาร ที่อยู่ อาศัย เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพแข็งแรง และมีความมั่นคงในชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การมีความสุขในชีวิตของคนแต่ละบุคคลไม่ใช่เรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้ แต่ละบุคคลมีความสุขในวิถีทางหรือการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันทั้งนั้น แต่ถ้าบุคคลใดมีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมาะสมหรือเลือกใช้วิธีผิดในการดำเนินชีวิตว่าเป็นแนวทางการสร้างความสุขให้กับชีวิตนั้น บุคคลนั้นก็อาจจะหลงทางหรือไม่อาจจะพบกับความสุขในชีวิตได้เลย

๕.๒.๕ เสริมสร้างทักษะสื่อธรรมสู่ใจ : พบว่าสื่อมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนอย่างมากเพราะในปัจจุบันสื่อเป็นตัวกระตุ้นให้เยาวชนมีความต้องการทางด้านวัตถุอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีการตระหนักรู้ธรรมด้วยการคิดถึงคุณค่าแท้ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาของตน เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น คุณค่าแท้ที่อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือราคา ถือว่าเป็นคุณค่าที่สนองปัญญา สอดคล้อง

^{๑๒} เมตตา อิศราภรณ์. “รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนค่ายพุทธบุตรวัดปัญญานันทาราม”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ๒๕๔๘). หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๓} Bennett, N. Population Growth, individual Demographic Decision and the Quality of Life : A SourceBook on Population Education, (Bangkok : Population Education Project. Mahidol University, 1975), p. 118.

กับ **นรินทร์พร สุบรรณพงษ์**^{๑๔} ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมบริโภคนิยมในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ สำหรับเด็กวัยรุ่น” พบว่า การรับรู้ของวัยรุ่นด้านวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่แฝงอยู่ในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ วัยรุ่นสามารถเข้าใจสิ่งที่แฝงอยู่ในโฆษณาทั้งที่อยู่ในภาพ สี และเสียงที่ปรากฏ สามารถอธิบายความหมายของเนื้อหาโฆษณาและเชื่อมโยงถึงสิ่งที่จริงในสังคมได้ แสดงให้เห็นถึงความสามารถของวัยรุ่นตอนต้นในการรับรู้ เข้าใจและวิเคราะห์สารที่ภาพยนตร์โฆษณาของสินค้าและบริการแต่ละชนิดต้องการนำเสนอผ่านทางโทรทัศน์ จึงทำให้เกิดการบริโภคนิยมในสังคมของวัยรุ่นมากขึ้น และยังสอดคล้องกับ **รุ่งนภา ตั้งจิตเรณูกุล**^{๑๕} ที่นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “สถานภาพสื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ด้านการปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรม” พบว่าในส่วนเนื้อหาของสื่อโทรทัศน์ สถานีโทรทัศน์ของไทยมีรายการการปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรมในเยาวชน ร้อยละ ๑๗.๔๖ ซึ่งช่องไทยพีบีเอส มีรายการประเภทดังกล่าวมากที่สุด สำหรับในส่วนหนึ่งของหนังสือพิมพ์พบว่า มีคอลัมน์ที่มีรายการปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรมในเยาวชน ร้อยละ ๒.๒๓ โดยหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มีคอลัมน์ที่มีการปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรมในเยาวชน มากที่สุด ขณะที่นิตยสาร พบว่า เมื่อพิจารณาจากคอลัมน์ที่อยู่ในนิตยสารต่างๆ จะมีคอลัมน์ที่มีเนื้อหาปลูกฝังคุณธรรมความสันโดษ ในเยาวชน ร้อยละ ๓.๒๓ โดยนิตยสารรักลูก จะมีคอลัมน์ที่มีเนื้อหาดังกล่าวมากที่สุด เมื่อวิเคราะห์ถึงพฤติกรรม的开รับสื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ โดยสอบถามจาก ๑๖ กลุ่มอาชีพ รวม ๓,๗๓๕ คน พบว่า ร้อยละ ๓๕.๖๔ จะดูโทรทัศน์ ๗-๙ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ร้อยละ ๓๑.๗๘ จะดูโทรทัศน์ ๑๐ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยช่วงเวลาที่มีการดูรายการโทรทัศน์มากที่สุดคือ ๒๐.๐๐ - ๒๒.๕๙ น. คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๒๒ ช่องที่ชอบดูมากที่สุดคือ ช่อง ๗ ร้อยละ ๒๕.๙๒ เนื้อหารายการที่ชอบดูมากที่สุด คือ ละคร สำหรับพฤติกรรม的开รับสื่อสิ่งพิมพ์ ในส่วนหนังสือพิมพ์พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ร้อยละ ๒๕.๐๓ จะอ่านหนังสือพิมพ์ ๑-๓ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หนังสือพิมพ์ที่ชอบมากที่สุด คือ ไทยรัฐ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐๕ ขณะที่เนื้อหาในหนังสือพิมพ์ ที่ชอบอ่านมากที่สุด คือ คอลัมน์ประจำ และข่าวบันเทิง ส่วนนิตยสาร พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ ๒๘.๗๘ จะอ่านนิตยสาร ๑๐ ชั่วโมงขึ้นไปต่อสัปดาห์ นิตยสารที่ชอบอ่านมากที่สุด คือ แพรว และลีซ่า ส่วนหนังสือการ์ตูน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือการ์ตูน ๔-๖ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และ ชอบอ่านการ์ตูนญี่ปุ่นมากที่สุด นอกจากนี้ ยังพบว่าสื่อโทรทัศน์จะมีผลกระทบมากที่สุด เมื่อดูถึงผลกระทบด้านอารมณ์ พฤติกรรม และสติปัญญา พบข้อมูลที่น่าสนใจคือ เนื้อหาของนิตยสารส่วนใหญ่มีการแสดงออกพฤติกรรมทางเพศมากขึ้น ไม่ยอมรับ

^{๑๔} นรินทร์พร สุบรรณพงษ์, “วัฒนธรรมบริโภคนิยมในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์สำหรับเด็กวัยรุ่น”, รายงานการวิจัย, (คณะนิเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕). หน้า บทคัดย่อ

^{๑๕} รุ่งนภา ตั้งจิตเรณูกุล, “สถานภาพสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการปลูกฝังคุณธรรมความสันโดษ”, วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑, (มกราคม ๒๕๕๔): ๕๕

ความเท่าเทียมทางเพศ มองภาพพจน์สตรีไปในทางลบ เห็นเป็นวัตถุทางเพศ ทั้งนี้ ทีมผู้วิจัยได้เสนอแนวทางแก้ไข คือ ควรเพิ่มรายการที่มีเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมความสันโดษ ในช่วงเวลาไพรม์ ไทม์ ควรให้ความรู้ผู้บริโภคสื่อ รัฐบาลควรลงทุนจัดตั้งสำนักงานสื่อสร้างสรรค์เพื่อจัดระดับความเหมาะสมของสื่อ

และสอดคล้องกับงานวิจัย ชูเมกเกอร์ อี.เอฟ^{๑๖} ได้กล่าวว่า ไม่มีใครคาดคิดว่าวิถีชีวิตของชาวพุทธจะกลายเป็น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธไปได้ และเขาได้แสดงให้เห็นสาระสำคัญเชิงพุทธว่า นักวัตถุนิยมสนใจแต่สินค้าเป็นสำคัญ พุทธศาสนิกชนสนใจแต่การให้มีอิสรเสรีภาพเป็นส่วนใหญ่ แต่พุทธศาสนาถือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ดังนั้น จึงมิได้ขัดแย้งกับหลักการกินดีอยู่ดีทางกายภาพ อุปสรรคของการปลดปล่อย ให้มีอิสรเสรีภาพนั้น มิได้อยู่ที่ทรัพย์สินศฤงคาร แต่ว่าอยู่ที่ทัศนคติอันร้นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นสาระสำคัญของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธก็คือความเรียบง่ายและหลักอหิงสา

๕.๓. ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

๕.๓.๑.๑ รัฐควรกำหนดนโยบายแห่งชาติในการพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนของข้าราชการ ภาครัฐเด็กเยาวชนให้ชัดเจน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการ เด็ก เยาวชนและนำไปกำหนดนโยบาย เป้าหมาย การพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนของบุคลากร เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ เช่นกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการฯฯ ทำงานให้มีเอกภาพในทิศทางเดียวกันเพื่อพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนของข้าราชการ เด็ก เยาวชนให้มีมาตรฐานกลางทางคุณธรรมความสันโดษ และจริยธรรมของบุคลากรทั่วไป

๕.๓.๑.๒ รัฐควรเร่งดำเนินการพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนแห่งชาติโดยให้กระทรวงทบวงกรมทั้งภาครัฐ เอกชน เยาวชน และประชาชน มีส่วนร่วมในการวางระบบการบริหารจัดการส่งเสริมคุณธรรมความสันโดษ ประสานเชื่อมโยงและมุ่งที่เป้าหมายเดียวกัน มีแนวทางชัดเจนในการวางแผนการจัดองค์กร การจัดกิจกรรม การจัดงบประมาณ การประสานงาน การมีส่วนร่วม และการติดตามกำกับประเมินผล เพื่อนำนโยบายแห่งชาติในการพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนไปสู่การปฏิบัติ

๕.๓.๑.๓ รัฐควรสนับสนุนการแพร่กระจายคุณธรรมความสันโดษในสังคมด้วยการยกย่องคนดีมีคุณธรรมความสันโดษ การเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคล ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ผู้นำประเทศ

^{๑๖} ชูเมกเกอร์ อี.เอฟ, “จีวแต่แจว” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๗๑.

นักการเมืองผู้นำทุกองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้นำชุมชน ผู้นำ องค์กรศาสนา โดยเฉพาะกลุ่ม ศิลปิน นักแสดงนักร้อง ที่เยาวชนชื่นชอบจะเกิดการเลียนแบบ ควรสรรหาศิลปิน นักแสดง นักร้อง ที่มีคุณธรรมความสันโดษมายกย่องเชิดชูก็จะช่วยให้เยาวชนได้ต้นแบบที่ดีในการปฏิบัติตนที่ดีของชุมชน และสังคมไทย

๕.๓.๑.๔ รัฐควรเสริมแรงด้วยการส่งเสริมให้กำลังใจและ ให้งานวัลแก่คนดีมีคุณธรรม ความสันโดษโดยหน่วยงานและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมสนับสนุนให้เกียรติ ให้กำลังใจ และ ปกป้องคนดีมีคุณธรรมความสันโดษ ด้วยการมีกิจกรรมในระดับชุมชนจนถึงระดับชาติ

๕.๓.๑.๕ รัฐควรออกกฎหมาย ระเบียบ หรือนโยบายสาธารณะ ในการพัฒนารูปแบบ ความสันโดษในเยาวชนและบังคับใช้อย่างจริงจัง เพื่อเป็นมาตรการสำหรับบุคคลที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยเฉพาะในภาครัฐและภาคเอกชน บุคคลที่ฝ่าฝืนกฎหมายต้องถูกปรับหรือลงโทษเป็นตัวอย่าง บุคคลหรือองค์กรที่มีการส่งเสริมทางด้านคุณธรรมความสันโดษได้รับการลดภาษี จะเป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้องค์กรบุคคลการพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนยิ่งขึ้น

๕.๓.๑.๖ รัฐควรรณรงค์ให้ประชาชนมีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งเป็นสธารสันโดษเพราะ พ่อ แม่ ผู้ปกครองและบุคคลในครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ช่วยปลูกฝัง คุณธรรมความสันโดษให้กับ สมาชิกของครอบครัวตั้งแต่วัยเยาว์ และสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดที่ต้องประพฤติ ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้เยาวชน ช่วยให้ผู้สังคมมีคุณธรรมความสันโดษที่พึงประสงค์ได้ แนวทางที่รัฐ ควรส่งเสริม ได้แก่ การจัดทำหลักสูตร ฝึกอบรมแก่พ่อแม่ก่อนมีบุตร การลดภาษีเพื่อเลี้ยงดูลูก การ จัดตั้งกองทุนสนับสนุนครอบครัวสธารสันโดษ

๕.๓.๑.๗ รัฐควรให้สถาบันการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึง สถาบันอุดมศึกษาปลูกฝังคุณธรรมความสันโดษอย่างต่อเนื่อง โดยบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและจริยศึกษา การฝึกปฏิบัติกิจกรรมพิเศษ เช่น การใช้กลยุทธ์กิจกรรมด้าน ดนตรีศิลปะและกีฬานอกเหนือจากกิจกรรมการอบรมปลูกฝังคุณธรรมความสันโดษโดยตรง รวมทั้ง การกำหนดให้มีเงื่อนไขด้านคุณธรรมความสันโดษในการคัดเลือกเด็กเยาวชน เข้าสู่สถานศึกษาระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอุดมศึกษาเช่น นครปฐมโมเดล เป็นการนำเงื่อนไขนักเรียนมีคุณธรรม ความสันโดษเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อสร้างเสริมพัฒนาคุณธรรมความสันโดษอย่าง ต่อเนื่องให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพสืบไป

๕.๓.๑.๘ รัฐควรรณรงค์ส่งเสริมให้ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเพื่อปลูกฝังและเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนโดยการจัด กิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน การร่วมงานประเพณี การบำเพ็ญประโยชน์ทางศาสนา การมีส่วนร่วมช่วย กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ การยกย่องคนดีมีคุณธรรมความสันโดษในชุมชน เป็นตัวอย่าง ที่ดีให้ชุมชนได้ต้นแบบที่ดีในการปฏิบัติตาม และใช้การลงโทษทางสังคมเป็นเครื่องมือกับบุคคลที่ใช้วิธี

ไว้คุณธรรมความสันโดษเพื่อสร้างความร่ำรวยและความสำเร็จให้กับตนเอง เพื่อมิให้เป็นแบบอย่างต่อผู้อื่นต่อไป

๕.๓.๑.๙ รัฐควรมีนโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งร่วมกันจัดกิจกรรมเสริมสร้าง คุณธรรมความสันโดษ เนื่องจากปัจจุบันชุมชนหมู่บ้านทุกแห่งอยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งมีนโยบาย แผนงาน และกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมความสันโดษ โอกาสที่สร้างเสริมคุณธรรมความสันโดษที่เหมาะสมกับประเทศจะสำเร็จและง่ายขึ้น

๕.๓.๑.๑๐ รัฐควรนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาปลูกฝังให้เป็นคุณธรรมความสันโดษของสังคมไทย โดยการใช้ทุกภาคส่วนของรัฐ เอกชน ประชาชน ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างหรือประพฤติให้เป็นแบบอย่างที่ดี จัดทำเป็นหลักสูตรหรือบูรณาการเข้าไปในการเรียนการสอน และบรรจุในแผนงานโครงการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

๕.๓.๑.๑๑ รัฐควรสนับสนุนงบประมาณหรือกลไกต่าง ๆ ของรัฐในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน องค์กร มูลนิธิ อาสาสมัคร ในการรวมตัวของชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมความสันโดษในกับเด็กเยาวชน และประชาชนทั่วไป โดยควบคู่กับการพัฒนาทางด้านคมนาคมหรือทางวัตถุต่าง ๆ

๕.๓.๑.๑๒ รัฐควรมีมาตรการกำกับดูแล สื่อมวลชนอย่างเหมาะสม สนับสนุนงบประมาณในการสร้างสื่อรณรงค์เผยแพร่คุณธรรมความสันโดษทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ให้มากขึ้น

๕.๓.๑.๑๓ รัฐควรจัดสรรเวลาที่เหมาะสมทางสถานีโทรทัศน์เพิ่มรายการทางศาสนา และเผยแพร่คุณธรรมความสันโดษแก่ประชาชน โดยการถ่ายทอดเรื่องราวของผู้มีคุณธรรมความสันโดษที่ประสบความสำเร็จ ในชีวิตที่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีเกียรติยศชื่อเสียง ร่ำรวย แต่เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดี เป็นตัวอย่างให้กับชุมชนและสังคม และสร้างคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ

๕.๓.๒ ข้อเสนอนะในระดับการปฏิบัติ

๕.๓.๒.๑ สถาบันครอบครัวควรสร้างบรรยากาศของบ้านที่อบอุ่น มีความเอื้ออาทร ความไว้วางใจ การยอมรับ ตลอดจนการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการฝึกให้บุตรหลานมีความรับผิดชอบ มีวินัย ดูแลตนเอง บ้าน และบุคคลในครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ฯลฯ ประพฤติตนตามหลักสันโดษ และร่วมกิจกรรมของสถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษาของบุตรหลานอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเพื่อร่วมกันปลูกฝังคุณธรรมความสันโดษตามหลักสันโดษให้เกิดขึ้นกับบุตรหลาน และเยาวชน

๕.๓.๒.๒ สถาบันการศึกษา ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติให้มีคุณธรรมความสันโดษตามหลักสันโดษ รวมทั้ง ส่งเสริมให้บุตรหลานเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมที่ดี และควรพูดบอกอย่างมีเหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์ต่อว่านักเรียน หรือบุตรหลานเยาวชนหรือพูดจาซ้ำเติม ควรรับฟังปัญหาอย่างอดทน ไม่โต้ตอบเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพูดจารุนแรง ควรใช้สุนทรียสนทนา เสนอแนะวิธีแก้ไขปัญหอย่างถูกต้อง ควรเชิญชวนให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมสำคัญทางศาสนาร่วมกับสถาบันทางศาสนาและชุมชน สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่พัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชน เช่น การติดป้าย คติธรรมทางศาสนา สุภาพศีล คำคม คำสอนต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ป้ายนิเทศเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา จัดพื้นที่สำหรับปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนามีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามหลักสันโดษ ในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมประสบการณ์ด้วยกิจกรรมทางดนตรี ศิลปะ และกีฬา เป็นหลักในการปลูกฝังคุณธรรมความสันโดษตามหลักสันโดษ จัดกิจกรรมยกย่องผู้ประพฤติตนดี การฝึกอาชีพด้วยการหารายได้ในระหว่างเรียน การเข้าค่ายคุณธรรมความสันโดษของนักเรียนทุกระดับชั้น ยกย่องคนมีความสันโดษหน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติ การเชิญศิษย์เก่าที่เป็นแบบอย่างความสันโดษที่ดีมาทำกิจกรรมร่วมกับทางโรงเรียนอยู่เสมอ ๆ เพื่อฝึกให้นักเรียนนักศึกษาใช้หลักธรรมทางศาสนาปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตประจำวัน และคงอยู่ต่อไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

๕.๓.๒.๓ สถาบันการศึกษา ต้องสร้างความตระหนักรู้และเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมความสันโดษ ผู้บริหาร ครู นำหลักสันโดษไปใช้สอดแทรกการเรียนการสอนอย่างจริงจัง รวมทั้งจัดกิจกรรมสอดแทรกคุณธรรมความสันโดษตามหลักสันโดษทุกกิจกรรมของโรงเรียนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางด้านวิชาการหรือกิจการนักเรียน นอกเหนือจากงานวันสำคัญทางศาสนาจะให้นักเรียนฝึกแก้ปัญหาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๕.๓.๒.๔ สถาบันการศึกษาต้องคำนึงถึงการพัฒนาคุณธรรมความสันโดษของนักเรียนต้องใช้เวลานาน เพื่อให้นักเรียนซึมซับและสามารถนำหลักธรรมตามหลักสันโดษไปใช้ได้จริง ซึ่งการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนต้องสะสมประสบการณ์จากการปฏิบัติหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และมีการประเมินพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง ผู้บริหาร ครู ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคุณธรรมความสันโดษ เพราะการที่นักเรียนจะให้ความสนใจ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมที่สอดแทรกคุณธรรมความสันโดษได้ถูกต้องนั้น เยาวชนนักเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี ดังนั้น กิจกรรมที่ส่งเสริมได้ถูกต้องนั้น เยาวชนนักเรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดี ดังนั้น กิจกรรมที่พัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชน ควรจัดให้มีการปฏิบัติจริง โดยให้นักเรียนเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กิจกรรมพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชน จะทำให้นักเรียนสนใจและเห็นความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรม

๕.๓.๒.๕ สถาบันการศึกษา ควรสร้างเครือข่ายบุคลากรพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนในสถานศึกษาและระหว่างสถานศึกษามีนักเรียนเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมสำหรับคุณธรรมความสันโดษทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เป็นการสร้างการเรียนรู้คุณธรรมความสันโดษแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนนักเรียน โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน รวมปฏิบัติ และร่วมประเมินกิจกรรมสำหรับคุณธรรมความสันโดษ เป็นการสร้างความรัก ความอบอุ่น และความสัมพันธ์ที่ดีของผู้ปกครอง และครูที่ปรึกษาต่อเยาวชนนักเรียน ซึ่งจะส่งผลทางอ้อมทำให้เกิดความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความมั่นใจในตนเอง เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมของเยาวชนนักเรียน

๕.๓.๒.๖ สถาบันการศึกษา ควรกำหนดนโยบายเชิงรุกให้ความช่วยเหลือผู้ปกครองที่ประสบปัญหา กับนักเรียน เช่น การที่ศูนย์บริการช่วยเหลือให้คำปรึกษากับผู้ปกครองอย่างทันคว้นการเปิดสายด่วนเฉพาะทางในการให้คำปรึกษากับผู้ปกครอง เพื่อผู้ปกครองมีปัญหเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพราะนักเรียนอยู่ในช่วงวัยรุ่น ผู้ปกครองควรมีจิตวิทยาในการอบรมเลี้ยงดูลูกวัยรุ่นรวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตามหลักสันโดษ และมีหลักธรรมทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวการปฏิบัติของครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของเยาวชนนักเรียน และมีคุณธรรมความสันโดษเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตในวัยผู้ใหญ่ต่อไป

๕.๓.๒.๗ สถาบันองค์กรทางศาสนา ควรมีกิจกรรมในการอบรมเผยแพร่ศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามหลักสันโดษในปัจจุบัน จัดบรรยายภาคแวดล้อมที่สะอาด สงบส่งเสริมคุณธรรมความสันโดษให้เยาวชน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เพิ่มพูนความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีการประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน สถาบันการศึกษาและชุมชน

๕.๓.๒.๘ ชุมชนสังคม ควรร่วมกันพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนโดยให้บุคคลสำคัญที่มีชื่อเสียง กลุ่มผู้นำชุมชนและสังคมทุกระดับ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนควร โดยการเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตและประพฤติปฏิบัติในการทำงาน อุทิศตน มีคุณธรรมความสันโดษ มีจิตสาธารณะ และจิตอาสาบริการสังคม นักการเมืองควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการมีคุณธรรมความสันโดษโดยเฉพาะด้านความซื่อสัตย์ ไม่โลภและเสียสละ

๕.๓.๒.๙ สื่อมวลชน ควรมีบทบาทให้มากในการถ่ายทอดคุณธรรมความสันโดษในระดับความคิดและการปฏิบัติตามหลักสันโดษ โดยเฉพาะโทรทัศน์ การจัดรายการต่าง ๆ มีส่วนช่วยในการส่งเสริมคุณธรรมความสันโดษด้วยการสอดแทรก และคำนึงถึงคุณธรรมความสันโดษในบทละคร เพลง ภาพยนตร์ เกมต่าง ๆ รวมทั้งเกมออนไลน์ และการโฆษณาสินค้า ต้องคำนึงถึงคุณธรรมความสันโดษอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนที่มีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในภาคประชาสังคม

๕.๓.๓.๒ ควรมีการศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ของครอบครัว องค์กรทางศาสนาและสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนารูปแบบความสันโดษในเยาวชนที่เป็นต้นแบบ

๕.๓.๓.๓ ควรมีการศึกษาวิจัยพัฒนารูปแบบนวัตกรรมโมเดลเชิงสาเหตุเกี่ยวกับความสันโดษเพื่อเสริมสร้างเกณฑ์มาตรฐานความมีสุขภาวะองค์กรรวมของประชาชนชาวไทยเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ . กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๓๘.

เกียรติ สิทธิอมร. วิฤทธิเศรษฐกิจกับปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองและการปกครองปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อินฟินิตี้เพลส, ๒๕๔๑.

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๙.

จิราภา เจริญไตรรัตน์และคณะ. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : แอคทีฟพริ้น จำกัด, ๒๕๔๙.

จุฬาลักษณ์ สตะ. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนนักศึกษาในกลุ่มเสี่ยงวิทยาลัยอาชีวศึกษา : ภายใต้โครงการอบรมนักศึกษาแกนนำ. ยโสธร : กรมทหารราบที่ ๑๖ ค่ายบดินทร์เดชา, ๒๕๕๓.

ชุมเมเกอร์ อี.เอฟ . “จิตแต่แจ้ว” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

ไชย ณ พล. ร่ำรวยด้วยสันโดษ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๗.

ทิตยา สุวรรณชฎ. “สังคมวิทยา” ใน วิทยาศาสตร์สังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗.

ทศนา แคมมณี. **รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ธีรยุทธ พึ่งเพียร. **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๕.

นภัทร์ แก้วนาค. **เอกสารประกอบการสอน เรื่อง เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technique)**, ๒๕๕๔.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๓๕.

บุญมี แผ่นแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑.

บุศย์ ชันธวิทย์. **ความสันโดษ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ๒๕๓๘.

ประสาน ทิพวรรณ หอมพูล. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, ๒๕๓๗.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ธารินทร์ นิมมานเหมินท์. **แนวทางการแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจไทยของรัฐบาลชวน ๒**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๔.

บุญชม ศรีสะอาด. **“การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ.”** มหาวิทยาลัยสารคาม : อภิชาตการพิมพ์, ๒๕๓๓.

_____ **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

บุศย์ ชันธวิทย์. **ความสันโดษ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ๒๕๓๘.

ประเวศ วะสี. **ทางรอด**. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

ประยูร อาษานาม. **คู่มือวิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ปิ่น มุทุกันต์. **มงคลชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒.

ปฐม บัญศรีตัน. **หลักพระพุทธศาสนา**. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒.

ปิ่น มุทุกัน. **ตอบบาทหลวง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กมลการพิมพ์, ๒๕๒๙.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสรีกรุงเทพฯ, ๒๕๔๘.

แปลก สนธิรักษ์. **พจนานุกรม บาลี -ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : ซิลค์เวอร์ม, ๒๕๔๖.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **มงคลตถปิณีแปล เล่ม ๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

พุทธทาสภิกขุ. **สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑.

พระพุทโธสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนาเพรส, ๒๕๔๘.

พระพุทธรูปยเถระ. **รูปลัทธิปริกษณ์นิตติศาสตร์ภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โกลคิมทอง, ๒๕๓๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **จะอยู่อย่างเป็นเหยื่อหรือขึ้นเหนือไปน้าเขา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๓.

_____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. **เรื่องที่คนไทยควรเข้าใจให้ถูก**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

_____. **ธรรมะกับการทำงาน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๔.

_____. **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : เบิกมาน, ๒๕๔๓.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ). **มงคล ๓๘**. กรุงเทพมหานคร : พระนคร, ๒๕๓๒.

พระธรรมโสภณ (ฟื้น ปาสาทิโก). **สันโดษทำให้ไทยล้ำหลังหรือ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยเกษม, ๒๕๑๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕.

กรุงเทพมหานคร : จันทรเพ็ญ, ๒๕๕๐.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). **คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๗.

พุทธทาสภิกขุ. **สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๓๙.

พระมหาสมปอง มุทิโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. **ปทานุกรม บาลี-ไทย อังกฤษ-สันสกฤต**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, ๒๕๑๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน : Sustainable development**.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทปูนซีเมนต์เอเชีย, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : หาดูฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. (ประยุทธ์ ปยุตโต). **ถึงเวลาพัฒนาคนกันใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
 พระธรรมวิมลโมลี. **บูรพภาค ป.ธ. ๙ ตอนแต่งไทยเป็นมจร**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพเวที(ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,
 ๒๕๓๒.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,
 ๒๕๓๒.

พรรณราย ทรัพย์ะประภา. **จิตวิทยาอุตสาหกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

พรรณณี ช.เจนจิต. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การ,
 ๒๕๒๘.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), จำลอง สารพัดนึก. **พจนานุกรม บาลี-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
 กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.

พิชญ์ สมพอง. **สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์. **บทความทางวิชาการ เรื่อง พุทธปรัชญา (Buddhist Philosophy)**. (งาน
 วิชาการเปิดประตูสู่มนุษยศาสตร์. คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
 ๒๕๔๒).

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบ
 ทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐.

มานพ พลไพลินทร์และคณะ. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์** พิมพ์ในเนื่องในงานสมโภ
 หิรัณยบัฏครองสมเด็จพระราชอาคันตุกะที่พระธรรมปัญญาบดี (ช่วง วรปุณโย)
 เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ . กรุงเทพมหานคร : หจก. ชูติมาการพิมพ์, ๒๕๓๑.

เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ และคณะ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร : มหา
 วิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทย
 อนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.

เยาวดี วิบูลย์ศรี. **การประเมินโครงการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาวิจัย
 การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
 นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

เรียม ศรีทอง. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร : เอิร์ดแอฟเอดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.

ลักขณา สิริวัฒน์. **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

- มัลลิกา คณานุรักษ์. **จิตวิทยากับการสื่อสารของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- วศิน อินทสระ. **ความสุขที่หาได้ง่าย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๖.
- วิทยากร เชียงกุล. **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
นั้บแกระ, ๒๕๒๗.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐาน
ของการพัฒนา**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔.
- โศกษา อรัญวัฒน์. **การจูงใจ ใน หลักการจัดการ**. เบญจมาภรณ์ อิศรเดช บรรณาธิการ. แมคกรอฮิล,
กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๙.
- สมาน อัครภูมิ. **การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก**. อุบลราชธานี :
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). **ศีลสันโดษ**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๒๐.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุขเล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). **มงคลยอตชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๑๘.
- สมเด็จพระญาณสังวร. **สันโดษ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์ปริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓.
- สมเด็จพระสังฆราช พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราลงกรณ. **พระคัมภีร์อภิธานปทีปิกา**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระนคร, ๒๕๔๘.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ ๑ สมัญญา
ภิธานและสนธิ**. ครั้งที่ ๓๗. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **คุณค่าของความเป็นมนุษย์**.
ธรรมศึกษามูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, (ม.ป.ป.).
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ ๒ นาม และ
อพยยศัพท์**. ครั้งที่ ๔๕. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สมเด็จพระญาณสังวร. **หลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. **อ้างในธีรโชติ เกิดแก้ว. พระพุทธศาสนากับปัญหาสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร
: สำนักพิมพ์สื่อดีวัน, ๒๕๔๗.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. **การปรับพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.
- สมพร เทพสิทธา. **ภาวะวิกฤติในสังคมไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : สภาสงเคราะห์
ประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๑.
- สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. **วิถีไทย**. กรุงเทพมหานคร : เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๓.
- ส. ศิวรักษ์. **ศาสนากับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๑๙.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. **แผนพัฒนา**

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙. ชัยนาท : ชมรม

พัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู, ๒๕๔๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน.** ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พระพุทธศาสนาทัศนะและวิจารณ์.** กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๓๔.

สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์กร ; ทฤษฎีและการประยุกต์.** พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

สุจิตรา พรหมนุชาธิป. **มนุษย์สัมพันธ์.** กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๙.

สุชา จันทน์เอม. **จิตวิทยาทั่วไป.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พจนานุกรม ศัพท์พระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุน อมรวิวัฒน์ (ศาสตราจารย์). **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์, โครงการกิตติเมธี**

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี

: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗

สุพานี สฤงคารวานิช. **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่: แนวคิดและทฤษฎี.** กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ด
ยูเคชั่น , ๒๕๔๙.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
๒๕๔๘.

สุรชัย ศิริโกการภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา.** ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี
, ๒๕๔๖.

สุวรรณ เพชรนิล. **พุทธปรัชญาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กึ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

แสง จันทรงาม. **อริยสัจ ๔.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๐.

หลวงเทพดรุณานุศิษฐ์. **พระคัมภีร์ธาตุปทีปิกา.** พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๙.

อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต. **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ.**

กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๕.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์สาส์. **พระพุทธศาสนาหายาน.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๙.

อารี พันธมณี. **จิตวิทยาสร้างสรรค์ การเรียนการสอน.** กรุงเทพมหานคร : ไยใหม่, ๒๕๔๖.

อำนวย แสงสว่าง. **จิตวิทยาอุตสาหกรรม.** กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๖.

เอฟ. ชูเมกเกอร์ (แต่ง). รังสรรค์ ธนะพันธุ์ (แปล), **เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร :
คิวพรการพิมพ์, ๒๕๑๗.

อำนวย เกาตรกุล. เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง **หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็น ฐานความรู้ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหาร ความรู้ ในสถาบันการอาชีวศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๔๘.

อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์ สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.
เอื้อน เล่งเจริญ. **โลกทัศน์ในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรี้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗.

(๒) คุชฌ์นิพนธ์/วิทยานิพนธ์:

กรรณิกา เจิมเทียนชัย. “การพัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลองค์กรของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฌ์บัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ดิเรก วรรณเศียร. “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรคุชฌ์บัณฑิต สาขาวิชา บริหารการศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

บุญส่ง หาญพานิช. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรคุชฌ์บัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๖.

วิษณุภา เมธีวรฉัตร. “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ตอนล่าง ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรคุชฌ์บัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สมุทร ชำนาญ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”. **คุชฌ์นิพนธ์การศึกษาคุชฌ์บัณฑิต.** มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖.

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาคุชฌ์บัณฑิต.** มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.

เฉลิมพล ต้นสกุล . “การจัดการป้องกันและควบคุมโรคและคุณภาพอากาศ. ทางจุลชีววิทยาใน แผนกที่เสี่ยงในโรงพยาบาลของรัฐแห่งหนึ่ง”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร มหาบัณฑิตสาขาโรคติดเชื้อและวิทยาการระบาด.** บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหิดล . พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข.พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สหประชาพานิชย , ๒๕๔๑.

ปรียงค์ อารณสุวรรณ. “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุคโลกา วิวัฒน์เน้นสู่ยุทธศาสตร์ของพุทธศาสนิกชน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

- พระมหาจรัญ วิجارเมธี(นิลพันธ์). “การศึกษาเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระชัยชนะ ธมมทินโน(นาทองไชย). “ศึกษาเปรียบเทียบหลักสัทธินุชยชนกับหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏ, ๒๕๔๘.
- พระมหากานต์ชัย จิรกนโธ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่จริงตามทรรศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระสาธิต จิตปัญญา (สิงห์โตทอง). “การปฏิบัติตามหลักสันโดษของชาวบ้านหนองข่า ต.หนองเหียง อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- วิภาวรรณ แสนสวาท. “การประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมบริโภคนิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนครสวรรค์.” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ศุภลักษณ์ เศรษฐพานิช. “การนำเสนอรูปแบบการพัฒนากฎมปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาล”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔.
- สมาน อัสวภูมิ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษา ระดับจังหวัด”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- สุนทรภรณ์ เตชะพะโลกุล. “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับวิถีทางการพัฒนาของไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.
- สมจิตร แก้วนาค. “ การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมกองทัพอากาศ.” **ปริญญานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต (การวิจัยและ พัฒนา)** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๑.

(๓) รายงานการวิจัย:

จตุพร ร่วมใจ. “การศึกษาศาสนภาพและการประยุกต์หลักพุทธธรรมของนักธุรกิจ ศึกษากรณีนักธุรกิจไทยพุทธในกรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

จักรพงษ์ คมกฤส. “คุณลักษณะทางจิตใจของปราชญ์ชาวบ้าน : การศึกษารายกรณีเกษตรกรที่ดำเนินเกษตรทางเลือก”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.

จำนงค์ อภิวัดน์. “ การบวชในสังคมไทย”. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ชยารัฐ จุลลสุคนธ์. “สัญญาตญาณแห่งการอยู่รอด”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.

เด่นศักดิ์ สุริยะ. “ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย ต่อการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๓.

ธัญญารักษ์ มีะนันท์. “ความพร้อมในการนํานโยบายเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีสำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานการวิจัย**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

นรินทร์พร สุบรรณพงษ์. “วัฒนธรรมบริโภคนิยมในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ สำหรับเด็กวัยรุ่น”. **รายงานการวิจัย**. คณะนิเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕.

ประหยัด หงส์นวล. “คำสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

ยศ ถามูลแสน. “ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มจร, ๒๕๕๓.

วิภาวรรณ แสนสวาท. “การประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมบริโภคนิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนครสวรรค์”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ศรีศักดิ์ จามรมาน และคณะ. “แรงงานไทยกับการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมกับประชาชนทั่วไปในเขต”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : เอเชียโพลล์มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๒๕๔๙.

- ศิริพร ประสาทมงคล. “การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อสร้างแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของสตรีชนบท”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๑.
- พระชัชวาลย์ ศรีสุข. “ศาสนากับการพัฒนาบุคลิกภาพ : ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.
- พระมหาประพนธ์ รักเรียน. “จริตกับการบรรลุนิพพานในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระวิสุทธิภัทรธาดาและคณะ. “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน : กรณีศึกษากลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พุทธชาติ ปานเม่น. “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในระบบเกษตรกรรมทางเลือก”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.
- ไพรัช สู่แสนสุข. “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์ : การวิเคราะห์พระไตรปิฎก”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มนัสกมล ทองสมบัติ. “ประเพณีพะซุของชาวผู้ไทยบ้านหนองหญ้าไซ ต.หนองหญ้าไซ อ.วังสามหมอ จ.อุดรธานี”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๓๖.
- มานิช ศึกษา. “ศึกษาพระพุทธรูปศาสนากับการพัฒนาสังคม : ศึกษาความเห็นของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมของพระพยอม กัลยาโณ”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.
- เมตตา อิศราภรณ์. “รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรมสำหรับเยาวชนค่ายพุทธบุตรวัดปัญญา นันทาราม”. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ๒๕๔๘.
- ยุทธพงษ์ แสงโสภา. “บทบาทพระสงฆ์กับการแก้ปัญหาสังคมไทยศึกษากรณีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จ. จันทบุรี”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- ศุภลักษณ์ นิลทะราช. “ประเพณีเจียะสลาของชาวกะโซ่บ้านพังแดงตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จ. มุกดาหาร”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๓๘.
- สุวิชาญ เกาทอง. “สมาธิ”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔.
- สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์และศศิภาณจน์ ทวีสุวรรณ. “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษากลุ่มเด็กเยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”. **รายงานการวิจัย**. กรมการศาสนา : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒.

- สุรศักดิ์ หลาบมาลาและรสสุคนธ์ มกรมณี. “รูปแบบนวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของต่างประเทศ”. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน), ๒๕๕๙.
- สุนทร ธนศิลป์พิชิต. “ความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรม” . **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.
- สมศักดิ์ บุญปู. “การศึกษาเจตคติที่มีต่อพฤติกรรมด้านความสันโดษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- อังคณา สำเภาประเสริฐ. “การวิเคราะห์แนวคิดในการปลูกฝังตนเองของพระยาธรรมศักดิ์มนตรี”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- อุบลรัตน์ ขุนทอง. “ศึกษาเปรียบเทียบหลักสันโดษกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

(๔) บทความ:

- โผน นามณี. “สหสัมพันธ์กับความมั่นคงของสถาบันครอบครัว”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๔๔-๔๕.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. “มัวแต่สันโดษชาติจึงไม่พัฒนา”. **ข่าวสด**. (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕) : ๗
- ขวัญดิน สิงห์คำ. “บูรณาการ วัด บ้าน โรงเรียน ศาสน์และศิลป์แห่งการพัฒนาชุมชน.” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๒๘-๒๙.
- รุ่งนภา ตั้งจิตระเจริญกุล. “สถานภาพสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ด้านการปลูกฝังคุณธรรมความสันโดษ”. **วารสารวิธีวิทยาการวิจัย**. ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑, (มกราคม ๒๕๕๔) : ๕๕.

๒. ภาษาอังกฤษ (Books)

- Bardo J.W. and Hardman J.J, **Urban Sociology : A Systematic introduction**, New York : F.E. Peacock Publishers, 1982.
- Bennett, N. Population Growth, **individual Demographic Decision and the Quality of Life : A SourceBook on Population Education**, Bangkok : Population Education Project. Mahidol University, 1975.

- Daft, R. L. and Marcic, D. **Management the New Workplace**. Thomson South-Western, Ohio, 2007.
- Good, Carter V., **Dictionary of Education**. New York : Mc Graw Hill Book, Co, Inc, 1973.
- Hausser, D. L., **Comparison of Different Models for Organizational Analysis**. New York : John Wiley & Son, 1980.
- Irwin. Retrieved July 20, 2005 from [http : //www.norvathesdubeez.hu/ leto/tresek/eng/col.doc](http://www.norvathesdubeez.hu/leto/tresek/eng/col.doc)
- Ivancevich, J. H. et al. (1989). **Management : Principles and Functions**. 4thed. Boston: MA.: Richard D. Irwin. Retrieved July 20, 2005, from [http://www.norvathesdubeez.hu/ leto/tresek/eng/col.doc](http://www.norvathesdubeez.hu/leto/tresek/eng/col.doc)
- Jame A.F. **Stoner and Char Wankel, Management**, 3rded. New Delhi : Prentice-Hall, 1986.
- Joyce B. and Weil M., **Model of Teaching(2nd ed)**. New Delhi : Prentice – Hall of India Private Limited, 1985.
- Keeves P.J., **Education Research Methodology, and Measurement : An International Handbook**, (Oxford : Pergamam Press, 1988 cited in Sallis, 2002.
- Margaret E. Bell-Gredler, B.F. Skinner’s Operant Conditioning : Principles of Learning, New York : Macmillan, 1988.
- Morris L. Bigge S. Samuel Shermis, Learning Theories For Teachers : How Does Skinner’s Operant Conditioning Work, (New York : Macmillan, 1988.
- Steiner, E. **Methodology of Theory Construction**. Sydney : Educology Asst, 1988.
- Stoner, A. F., & Wankel, C., **Management**. 3rded. New Delhi : Prentice – Hill Privated, 1986.
- T. Husen, and N. T. Postlethwaite, **The International Encyclopedia of Education**. 3rded. New York : Simon and Schuster, Inc., 1975.
- Tosi H.L. and Carroll S.J., **Managment(2nded)**. New Yok : John Wiley & Sons, 1982.
- Victioria Neufeldt. **Webster's New World Dictionary**, 3rd Edition. New York : Simonand Schuster, Inc., 1988.
- Willer, R. H, **Leader and Leadership Process**. Boston : Irwin / McGraw-Hill, 1967.

๓.สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนต์ เมืองใต้. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ น.ส.ราศี กุลสิงห์. รองผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายสุโขโชค พรหมจำรัส. ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายเจษฎา ศิริธนบดี. หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางขวัญจิตร เดชเดชะสุนันท์. ครู ค.ศ.๑ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ ลำตระกูล. ครู ค.ศ. ๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวพัชรา อิมจิตร. ครู ค.ศ. ๓ โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ น.ส.อรรณภรณ์ เรืองจ้อย. รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อ.เมือง จ. นครปฐม, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางกมลกลทิตย์ ดาผิวดี. หัวหน้ากลุ่มสาระพลานามัยโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวสมถวิล หงส์อุเทน. ครู.ค.ศ. ๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวสมคิด รอดผล. ครู.ค.ศ. ๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ เพชรดำ. ครู.ค.ศ. ๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางอำภาพันธุ์ ธานีธราจาร. ครู.ค.ศ. ๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายณัฐพล สุขสมบูรณ์. รองฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย สัมภาษณ์ อ.เมือง จ.นครปฐม. ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายบุญส่ง ตระกูลสุนทร. ผู้ปกครองนักเรียนเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม. ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวไพรินทร์ ชุนศรี. ครูหัวหน้ากิจกรรมและเจ้าหน้าที่พัสดุโรงเรียน
วัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายบัณฑิต กริกรอง. ครูสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย
อ.เมือง จ.นครปฐม, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายศรีชัย แสงทอง. ครูสอนภาษาอังกฤษโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒
หลวงพ่อกองเงินอนสุรณี อ.เมือง จ.นครปฐม. ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายมีชัย ปานอำพัน. ครูชำนาญการพิเศษค้ำฝักสอนนักกีฬาทีมชาติ
โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, สัมภาษณ์ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายพยุ่ง ศรีณบุญตังค์. ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒
หลวงพ่อกองเงินอนสุรณี อ.เมือง จ.นครปฐม. ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ น.ส.จารุวรรณ ปทุมสุติ. ครู ค.ศ. ๓ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย อ.
เมือง จ.นครปฐม, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวรัตน อมรวัฒนา. ครู ค.ศ. ๓ หัวหน้ากลุ่มงานแนะแนวโรงเรียน
โพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม. ๑๗ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี. ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาลัย อ.เมือง
จ.นครปฐม, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์. รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานทั่วไป
โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย อ.เมือง จ.นครปฐม, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางยุวดี สุวรรณนที. ผู้ปกครองเยาวชนโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย
อ.เมือง จ.นครปฐม, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

- รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
- หนังสือเรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

พระมหาณรงค์ศักดิ์ จิตฺตยาโน ผศ.ดร.

พระมหาเพื่อน กิตฺติโสภโณ ผศ.ดร.

พระครูปฐมวรวัฒน์ ผศ.ดร.

ผศ.ดร.เจียงชัย หมื่นชนะ

ดร.สมโภช ศรีวิจิตรวรกุล

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๗๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓
 www.mcu.ac.th

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหามงคลศักดิ์ ฐิติญาโน ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างคุษฎีนิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย : A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH. ซึ่งมีคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโต, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

๒. ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ

กรรมการ

การจัดทำคุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ธรรมาจารย์
 พระมหาสมณศักดิ์ จิตมโน

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือตง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๗๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาเมื่อน กิตติโสภณ ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างคุษุณินพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติดี นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุษุณินพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย : A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH. ซึ่งมีคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร.ประยูร สุขะใจ	กรรมการ

การจัดทำคุษุณินพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาส นี้

พระมหาเมื่อน กิตติโสภณ
ผศ.ดร.
๑๒ ธ.ค. ๕๘

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๗๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขอร้องเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาเผื่อน กิตติโสภณ ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดัชนีนิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย : A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH. ซึ่งมีคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ	กรรมการ

การจัดทำดัชนีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

พระมหาเผื่อน กิตติโสภณ
 ๑๒ ธ.ค. ๕๘

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือคง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๗๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูปฐมวรวิวัฒน์ ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติดี นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย : A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH. ซึ่งมีคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ	กรรมการ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ
 (นายปฐมวรวิวัฒน์ ๘๗(๑๔))

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๗๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.สมโภช ศรีวิจิตรรกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างคุษฎีนิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ รูปแบบการพัฒนาความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย : A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH. ซึ่งมีคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วย

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ	กรรมการ

การจัดทำคุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว นิสิตได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากกรรมการที่ปรึกษา ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติและสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยของนิสิตผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ นิสิตจะนำเรียนด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาส นี้

ขอแสดงความนับถือ

ดร.สมโภช ศรีวิจิตรรกุล
 ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือตอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ภาคผนวก ข.

-หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนสระกะเทียมวิทยาคม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบและเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ๒ หลวงพ่อเงินอนุสรณ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHANCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพราหมเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๓๐๔.๗/๑๑๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑
 www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สืบภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนราชินีบูรณะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวิทย์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พรมมา เมื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนทวารวดี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเมื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHANCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๙
www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ นครปฐม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๖๒

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานและเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิตดำนเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๓
 www.mcu.ac.th

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานและเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปทุมวิทยาลัย
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวิตติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเผื่อน กิตติโสภณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๐๔๒๓๔.๓๔/๔๔๕

โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม

อำเภอเมือง ฯ จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐

๒๖ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ตอบรับการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒
ลงวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์
และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ของ ผศ.สุชน ประวัติ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
จิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการ
เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย : A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE
ENHANCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH. นั้น

โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตามแบบสัมภาษณ์ที่ส่งมา
พร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี)

ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม

กลุ่มบริหารงานบุคคล

โทร. ๐ ๓๔๓๘ ๗๐๓๘

โทรสาร ๐ ๓๔๓๗ ๘๐๕๐

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๖๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔

www.mcu.ac.th

โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย

เลขรับ ๕๐๙๙

วันที่ ๒๑/๑๒/๖๖

เรื่อง

เรื่อง

๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.สุชน ประวิติดี นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย: A DEVELOPMENT MODEL OF CONTENTMENTS IN THE ENHAENCING PROCESS OF PSYCHO-SOCIAL BEHAVIORS OF THAI YOUTH.

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลต้นแบบผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาริชัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป พร้อมทั้งเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาริชัยในเรื่องดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียน ผู้อำนวยการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖๐ ถนนพหลโยธิน กม. ๑๗-๑ อยุธยา ๑๖๐๐๓

วันที่ ๒๑/๑๒/๖๖

เรียน ผศ.สุชน ประวิติดี

- ผศ.สุชน

- ผศ.สุชน

- ผศ.สุชน

สุ

ลาภน

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภณ,ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

- ผศ.สุชน

- ผศ.สุชน

ผศ.สุชน

ผศ.สุชน

ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

เครื่องมือวิจัย

- แบบสอบถาม

-แบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ค.
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม
เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”

คำชี้แจง

๑) แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับ ผู้เชี่ยวชาญในเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”

๒) แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ มีทั้งหมด ๔ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษและ
กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

ส่วนที่ ๓ แนวคิดเชิงทฤษฎีหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม
เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

ส่วนที่ ๔ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม
เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลผู้ให้ข้อมูล

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
๒. วุฒิการศึกษาสูงสุด.....
๓. ตำแหน่ง.....
๔. ตำแหน่ง/หน้าที่รับผิดชอบในหน่วยงาน.....
๕. สถานที่
๖. ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในองค์กร.....
๗. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
๘. หมายเลขโทรศัพท์

ส่วนที่ ๒ สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษและกระบวนการเสริมสร้าง
พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

๑) ท่านคิดว่าในปัจจุบัน สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษใน
กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย เป็นอย่างไร?

.....
.....

๒) ท่านมองว่ากระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยควรเป็นอย่างไร

.....
.....

ส่วนที่ ๓ แนวคิดเชิงทฤษฎีหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ
เยาวชนไทย

๑) ท่านคิดว่าหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย
ควรเป็นเช่นไรบ้าง?

.....
.....

ส่วนที่ ๔ รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ
เยาวชนไทย

๑) ท่านมีรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน
ไทยในลักษณะใดบ้าง?

.....
.....

๒) รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชน
ไทย ควรมีวิธีการ หรือมาตรการใดในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน และเป็นรูปธรรมสำหรับเยาวชนไทย
อย่างไร?

(ลงชื่อ).....

(ผศ.สุชน ประวัติดี)

ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....น.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม
เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้ใช้เพื่อประโยชน์ ในการทำวิจัยเพื่อประกอบการทำวิจัยเรื่อง

“รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”

๒. แบบสอบถามฉบับนี้ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตอำเภอเมือง นครปฐม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert) มี ๓ ด้าน ๕ ระดับ จำนวน ๓๐ ข้อ โดยจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

- สภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษและกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จำนวน ๑๐ ข้อ

- ความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จำนวน ๑๐ ข้อ

- รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จำนวน ๑๐ ข้อ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย จำนวน ๑ ข้อ

คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้อย่างมาก ดังนั้น ขอความกรุณาตอบคำถามตามความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับและนำไปวิเคราะห์ในภาพรวม ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชน ประวัติดี

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : กรุณาขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับความจริงของท่าน

ข้อคำถาม		
๑. เพศ ๑	☐ ชาย	๒. ☐ หญิง
๒. อายุ ๑	☐ ต่ำกว่า ๑๕ ปี	๒. ☐ อายุ ๑๕-๑๘ ปี
๓. ระดับการศึกษา ๑	☐ มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๒. ☐ มัธยมศึกษาปีที่ ๕
๓	☐ มัธยมศึกษาปีที่ ๖	

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง

พฤติกรรมเชิงจิต สักคมของเยาวชนไทย

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ เป็นแบบสอบถามความรู้สึกรู้สึกนึกคิดทั่วไปเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษและกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสักคมของเยาวชนไทย ความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสักคมของเยาวชนไทยและรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสักคมของเยาวชนไทย ขอให้ท่านอ่านข้อความในแต่ละข้ออย่างละเอียด แล้วตอบคำถามโดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียวในแต่ละข้อคำตอบแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	= ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	มากที่สุด
เห็นด้วย	= ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	มาก
ไม่แน่ใจ =	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	ปานกลาง
ไม่เห็นด้วย =	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	น้อย
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	= ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับ	น้อยที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยเลย
	สภาพปัญหาและความต้องการความสันโดษในสังคมของเยาวชน					
๑.	การกระทำความผิดต่างๆ ในสังคม มีมาจากความโลภเป็นสาเหตุอยู่เป็นอันมาก					
๒.	การลักขโมยปล้นจี้ การล่องประเวณี การทำลายชีวิตและทรัพย์สินทั้งหมดนี้ล้วนต้องการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยทั้งสิ้น					
๓.	ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคอาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญในความต้องการความสันโดษในสังคมของเยาวชนไทย					
๔.	แสวงหาทรัพย์สินสมบัติในทางที่ผิด โดยการกระทำความผิดทางกฎหมายด้วยวิธีการต่างๆ					
๕.	มีจิตใจคิดแต่ความไม่ดี เช่น กลัวความทุกข์ แต่สร้างเหตุแห่งทุกข์อยากมีความสุข แต่ไม่สร้างเหตุแห่งความสุขอยากเป็นคนดี แต่ประพฤติชั่ว					
๖.	ขาดหลักธรรมมาปฏิบัติประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					
๗.	เยาวชนมีพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย					
๘.	เยาวชนในสังคมไทยปัจจุบันมีพฤติกรรมบริโภคนิยม และวัตถุนิยม					
๙.	เยาวชนขาดความสันโดษในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาในสังคมมากมาย อาทิเช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขาดธรรม การปล้นจี้ชิงทรัพย์ เป็นต้น					
๑๐	ความริษยา เอารัดเอาเปรียบกันในสังคมทำให้สังคมไม่สงบสุข					

หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิต สังคมของเยาวชนไทย		เห็นด้วยอย่าง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
๑๑	เยาวชนยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายทุกด้าน					
๑๒	เยาวชนลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง					
๑๓	เยาวชนพอใจกับการได้ทำหน้าที่ของตนในขณะที่เป็นนักเรียน					
๑๔	เยาวชนมีความสุขกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงกับฐานะของตน					
๑๕	เยาวชนประพฤติตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงามของศาสนา ที่ตนนับถือ					
๑๖	เยาวชนปฏิบัติตนเป็นผู้ลด ละ เลิกสิ่งเสพติดและอบายมุข					
๑๗	เยาวชนดำรงตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม					
๑๘	เยาวชนที่มีความสันโดษในหน้าที่การงาน ย่อมไม่เกียจ คร้านในการทำงานหน้าที่ของตน					
๑๙	เยาวชนรู้จักพอกับสิ่งที่ตนมีอยู่และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด					
๒๐	มีความสุขกับการดำเนินชีวิตด้วยสิ่งของตนเองตามที่สามารถหา ได้ด้วยตนเอง					
รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย						
๒๑	บริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่ม และ ยารักษาโรค เพียงพอแก่ความต้องการ					
๒๒	ใช้วัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่สอย เช่น โทรศัพท์มือถือคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ตามความจำเป็นและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า					
๒๓	มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่ของ ตน					
๒๔	มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง					
๒๕	รักษาทรัพย์สินที่ตนหาได้มา โดยการใช้จ่ายอย่างประหยัด มัธยัสถ์อดออม					

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่แน่ใจ
๒๖	มีค่านิยมใช้จ่ายซื้อสิ่งของเครื่องใช้ตามความเหมาะสมกับฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่					
๒๗	ใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยคำนึงถึงฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่					
๒๘	ดำรงชีวิตและเป็นอย่างอยู่อย่างรู้จักพอ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง					
๒๙	หลักสันโดษที่เป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความขยันหมั่นเพียร					
๓๐	การเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”

คำชี้แจง ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย” ในความคิดเห็นของท่าน

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

“ขอบคุณเยาวชนที่ศึกษาในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองนครปฐมทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม”

แบบสอบถามเพื่อการศึกษาวิจัย

เรื่อง

“รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”

แบบสอบถามฉบับนี้มีความประสงค์จะศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย โดยมุ่งเน้นศึกษาในเชิงวิชาการ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดกรอกแบบสอบถามทุกส่วน ทุกข้อความคิดเห็นที่แท้จริงของท่านเพื่อความถูกต้องในการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อองค์กรต่อไป ซึ่งแบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด ดังนี้

แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการพัฒนาความสันโดษและกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความในแต่ละข้อให้เข้าใจ แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องที่ ตรงกับความรู้สึก ความคิดเห็น และความต้องการอย่างแท้จริง

การตรวจสอบโดยให้เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม ดังนี้

ให้คะแนน +๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน ๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

สภาพปัญหาและความต้องการความสันโดษ ในสังคมของเยาวชนไทย	เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม			
	คะแนน +๑	คะแนน ๐	คะแนน -๑	รวม
๑. การกระทำความผิดต่างๆ ในสังคม มีรากฐานมาจากความโลภเป็นสาเหตุอยู่เป็นอันมาก				
๒. การลักขโมยปล้นจี้ การล่อลวงประเวณี การทำลายชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งหมดนี้ล้วนต้องการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทยทั้งสิ้น				

สภาพปัญหาและความต้องการความสันโดษ ในสังคมของเยาวชนไทย	เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม			
	คะแนน	คะแนน	คะแนน	รวม
	+๑	๐	-๑	
๓. ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคอาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญในความต้องการความสันโดษในสังคมของเยาวชนไทย				
๔. แสวงหา ทรัพย์สินสมบัติ ในทางที่ผิด โดยการกระทำความผิดทางการทุจริตด้วยวิธีการต่างๆ				
๕. มีจิตใจคิดแต่ความไม่ดี เช่น กลัวความทุกข์ แต่สร้างเหตุแห่งทุกข์ อยากมีความสุข แต่ไม่สร้างเหตุแห่งความสุข อยากเป็นคนดี แต่ประพฤติชั่ว				
๖. ขาดหลักธรรมมาปฏิบัติประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน				
๗. เยาวชนมีพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย				
๘. เยาวชนในสังคมไทยปัจจุบันมีพฤติกรรมบริโภคนิยม และวัตถุนิยม				
๙. เยาวชนขาดความสันโดษในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาในสังคมมากมาย อาทิเช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการฆาตกรรม การปล้นจี้ชิงทรัพย์ เป็นต้น				
๑๐. ความริษยา เารัดเอาเปรียบกันในสังคม ทำให้สังคมไม่สงบสุข				

**แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของ
เยาวชนไทย**

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความในแต่ละข้อให้เข้าใจ แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องที่ ตรงกับ
ความรู้สึก ความคิดเห็น และความต้องการอย่างแท้จริง

การตรวจสอบโดยให้เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม ดังนี้

ให้คะแนน +๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน ๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม			
	คะแนน +๑	คะแนน ๐	คะแนน -๑	รวม
๑. เยาวชนยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายทุก ด้าน				
๒. เยาวชนลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีวิต อย่างจริงจัง				
๓. เยาวชนพอใจกับการได้ทำหน้าที่ของตนในขณะที่ เป็นนักเรียน				
๔. เยาวชนมีความสุขกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงกับ ฐานะของตน				
๕. เยาวชนประพฤติตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงาม ของศาสนาที่ตนนับถือ				
๖. เยาวชนปฏิบัติตนเป็นผู้ลด ละ เลิกสิ่งเสพติดและ อบายมุข				
๗. เยาวชนดำรงตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและเป็น ตัวอย่างที่ดีของสังคม				
๘. เยาวชนที่มีความสันโดษในหน้าที่การงาน ย่อมไม่ เกียจคร้านในการทำงานหน้าที่ของตน				
๙. เยาวชนรู้จักพอกับสิ่งที่ตนมีอยู่และทำหน้าที่ของ				

หลักความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม			
	คะแนน +๑	คะแนน ๐	คะแนน -๑	รวม
ตนให้ดีที่สุด				
๑๐. มีความสุขกับการดำเนินชีวิตด้วยสิ่งของตนเอง ตามที่สามารถหาได้ด้วยตนเอง				

**แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้าง
พฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย**

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความในแต่ละข้อให้เข้าใจ แล้วทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องที่ ตรงกับ
ความรู้สึก ความคิดเห็น และความต้องการอย่างแท้จริง

การตรวจสอบโดยให้เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม ดังนี้

ให้คะแนน +๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน ๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

รูปแบบการพัฒนาความสันโดษใน กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม			
	คะแนน	คะแนน	คะแนน	คะแนน
	+๑	+๑	+๑	+๑
๑. บริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เพียงพอแก่ ความต้องการ				
๒. ใช้วัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่สอย เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ตามความ จำเป็นและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า				
๓. มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ ฐานะความเป็นอยู่ของตน				
๔. มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในฐานะความ เป็นอยู่ของตนเอง				
๕. รักษาทรัพย์สินที่ตนหาได้มา โดยการใช้จ่าย อย่างประหยัดมัธยัสถ์อดออม				
๖. มีค่านิยมใช้จ่ายซื้อสิ่งของเครื่องใช้ตาม ความเหมาะสมกับฐานะรายได้หรือความ เป็นอยู่				
๗. ใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการของตนเอง โดยคำนึงถึงฐานะรายได้หรือความเป็นอยู่				

รูปแบบการพัฒนาความสันโดษใน กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรม เชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย	เกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม			
	คะแนน	คะแนน	คะแนน	คะแนน
	+๑	+๑	+๑	+๑
๘. ดำรงชีวิตและเป็นอย่างรู้จักพอ ตามหลัก เศรษฐกิจ พอเพียง				
๙. หลักสันโดษที่เป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิด ความขยันหมั่นเพียร				
๑๐. การเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค อาหารถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ				

(ลงชื่อ).....ผู้ประเมิน

(.....)

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ คนที่.....

หมายเหตุ : ผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน เช่น

ผลคะแนน ทั้ง ๕ ท่าน ได้ ๕ คะแนน=๑ .๐๐ มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้

ผลคะแนน ทั้ง ๕ ท่าน ได้ ๔ คะแนน=๐ .๘ มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้

ผลคะแนน ทั้ง ๕ ท่าน ได้ ๓ คะแนน=๐ .๖ มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้

ผลคะแนน ทั้ง ๕ ท่าน ได้ ๒ คะแนน=๐ .๔ ค่าความเที่ยงตรงต่ำกว่า

๐.๕๐ ยังใช้ไม่ได้ ต้องปรับปรุง

ผลคะแนน ทั้ง ๕ ท่าน ได้ ๑ คะแนน=๐ .๒ ค่าความเที่ยงตรงต่ำกว่า

๐.๕๐ ยังใช้ไม่ได้ ต้องปรับปรุง

~~๕๕๕๕๕~~

ภาคผนวก ง.

-ประมวลภาพจากการศึกษาภาคสนาม

-สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชน ประวัตินี้
 เกิด : ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๒
 สถานที่เกิด : ๓๑/๑ ม.๑๑ ต.บางพระ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี ๒๐๑๑๐
 การศึกษา : น.ธ.เอก ๒๕๑๘, ป.ธ.๔ ๒๕๒๘, พธ.บ (ครูฯ) การสอนสังคมศึกษา ๒๕๒๗ ,
 M.Ed.(Experimental Psychology & Statistical Methods) ๒๕๓๑.
 หน้าที่ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ปีที่เข้าศึกษาต่อ : มิถุนายน ๒๕๕๖
 ปีสำเร็จการศึกษา : ๒๕๖๑
 ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๖๕ ซอย ๑ ถนนนาสร้าง ต.นครปฐม อ.เมือง จ.นครปฐม ๗๓๐๐๐
 โทร.๐๘๙๒๕๘๖๗๒๘

